Ordningsmakter inom ordningsmakten

Diskurskamp, dilemman och motstånd i blivande polisers samtal om mångfald

Malin Wieslander

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Pedagogiskt arbete

DOKTORSAVHANDLING | Karlstad University Studies | 2014:40

Ordningsmakter inom ordningsmakten

Diskurskamp, dilemman och motstånd i blivande polisers samtal om mångfald

Malin Wieslander

DOKTORSAVHANDLING | Karlstad University Studies | 2014:40

Ordningsmakter inom ordningsmakten - Diskurskamp, dilemman och motstånd i blivande polisers samtal om mångfald

Malin Wieslander

DOKTORSAVHANDLING

urn:nbn:se:kau:diva-32866

Karlstad University Studies | 2014:40

ISSN 1403-8099

ISBN 978-91-7063-575-5

© Författaren

Distribution:
Karlstads universitet
Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap
Institutionen för pedagogiska studier
651 88 Karlstad
054 700 10 00

Tryck: Universitetstryckeriet, Karlstad 2014

WWW.KAU.SE

Abstract

This thesis identifies and describes the diversity aspects of police discourse based on the accounts of police trainees in their final year. Specifically, the focus is on culture, religion and ethnicity, and four main questions are addressed: What is said about diversity? How is it articulated? What subject positions are offered and assumed? In what ways are discourses of diversity sustained and challenged?

The analysis of discourse in use is based on field studies conducted at the Swedish National Police Academy and focus group interviews with police trainees in the educational setting and during their trainee placement period. The analytical concepts of interpretative repertoire, ideological dilemmas, subject positions and discursive devices are employed to identify how different meanings are ascribed to diversity. Three central discourses of diversity are presented: diversity as inescapable difference (a hegemonic practice), diversity as political goal (recognition of diversity) and diversity as potential likeness (regulation of diversity). These are competing discourses on how police officers should be and how their role is understood in relation to a pluralistic society. The study shows that the contradictory diversity discourses reflect a struggle of different 'us', which regulates the conception of the ideal police officer, professional conduct and the performance of policing.

In addition, five dilemmas originating in the tension between the discourses are outlined. Diversity is found to involve ideological dilemmas regarding how policing should be conducted in relation to profiling and social categories, how humour and jargon are viewed and handled, and how lack of knowledge may mean attributing subject positions to others with discriminatory implications. The thesis contributes to showing how diversity discourses reproduce the social order by affirming the social categories that the representatives of diversity are assumed to embody. It closes with a discussion of some practical and theoretical implications of its findings.

Key words: diversity, police, policing, discourse, dilemma, resistance, categorization, culture, ethnicity, religion, jargon, humour, prejudice, profiling, discursive psychology, interpretative repertoire, positioning, discursive devices, ideological dilemma

Förord

Att sätta punkt innebär att sluta formulera motstånd och andra alternativ än till det som står skrivet. För mig är det en bitterljuv handling. Det bittra ligger i att det roliga nu är över. Det ljuva i att arbetet är klart. För att kunna sätta punkt har jag många att tacka på vägen.

För mig har forskarutbildningen varit en resa som omkullkastat min verklighetsuppfattning – vilken befrielse. Så tack till alla som möjliggjorde att jag antogs till studierna och till alla er som fått mig att trivas i arbetet så att jag fullföljt dem. Tack vare några särskilda möten har jag också förändrat min livsstil, mina val och prioriteringar. Särskilt tack vare dig, Andreas.

Héctor Pérez Prieto och Christina Osbeck – mina fantastiska handledare. Er tro på att jag kan ro iland detta projekt har varit avgörande för att det gick att slutföra. Uppmuntrande har ni väglett mig tillbaka till ett mer sammanhållet fokus när jag ville tänka på allt samtidigt. Jag uppskattar hur ni stöttat och utmanat mig, och jag är tacksam för ert tålamod, med tanke på alla återupprepningar som varit nödvändliga. Tack också till Kjell Härenstam, för ditt inspirerande handledarskap under arbetets första år.

Sedan vill jag rikta tack till ett gäng härliga kollegor för samvaro, stöttning, råd och kloka kommentarer; mina vänner Maria, Magdalena, Wilhelm och Lina som jag delat doktorandtid med, alla på ämnet religionsvetenskap och institutionen för pedagogiska studier, till deltagarna i högre seminariet i utbildningsvetenskap och i CSD, Centrum för samhällsvetenskapernas didaktik i Karlstad, samt till kollegor i Nordiska polisforskningsnätverket och Nationellt forum för religionsdidaktisk/-pedagogisk forskning (NFR). Ett särskilt tack går också i kronologisk ordning till Kerstin von Brömssen, Nihad Bunar, Tomas Saar, Ulrika Svalfors, Gudrun Holmdahl och Elisabet Öhrn som i olika avhandlingsmanus har bidragit med kloka och kritiska synpunkter, utmanat och utvecklat mig. Andra personer som betytt mycket är Kerstin, Annika, Cecilia, Magnus, Cathrine och Rolf. Tack till Wettergrens stiftelse för stipendium. Tack till alla kära vänner och kollegor som bistått mig med korrektur, språkgranskning och omslag.

Tack vare arbetet (och Hanif) har jag mött en enastående människa som jag delar liv, vardag och barn med. Tack min kära, och numer stora, familj för ert stöd och för att ni visar så frikostigt vad kärlek och vänlighet är. Ni är mitt allt.

Mitt största och varmaste tack går till alla polisstudenter och aspiranter som gjort denna avhandling möjlig. Ni bjöd in och välkomnade mig från första sekund och jag kommer tack vare er att minnas fältstudierna på Polishögskolan med värme och nostalgi. Tack för allt ni delade med er av, och tack för alla skratt.

Mitt arbete är till minne av Lisa Arpi. Ord räcker inte till för att beskriva min tacksamhet över att få ha tagit del av din vänskap och din syn på livet.

Norrköping, juni 2014

Innehållsförteckning

Del I – Utgångspunkter 6

Kapitel 1. Inledning 7
1.1 Språkliga ordningsmakter 8
1.2 Syfte och frågeställningar 10
1.3 Disposition 13

Kapitel 2. Bakgrund 14
2.1 Mångfald i politiken, arbetsliv och utbildning 14
2.2 Mångfald och polisen – en kontextualisering 17
2.3 Mångfald i Polisens policydokument 19
2.4 Dilemman i polisarbete 24

Kapitel 3. Forskningsöversikt 27
3.1 Mångfald och polisen som forskningsfält 28
3.2 Mångfald och polisarbete 30
3.3 Mångfald i polisens sammansättning 37
3.4 Forskningsläget – utmaningar, satsningar och behov 38
3.5 Motstånd – ett urval av tidigare forskning 43

Kapitel 4. Teoretiska utgångspunkter 45
4.1 Mångfald som socialt och diskursivt konstruerat 45
4.2 Diskursiv psykologi 46

Kapitel 5. Material, dataproduktion och analys 55
5.1 Studiens design, urval och metoder 55
5.2 Studiens kunskapsanspråk 63
5.3 Reflexivitet 67
5.4 Etiska aspekter 71
5.5 Analysredskap 74

Del II – Mångfaldsdiskurser och hegemoni 82

Kapitel 6. Mångfald som konstaterad olikhet – 'den essentiellt avvikande andra' 85
6.1 Alla är olika – mot en fixering av diskursen 86
6.2 Mångfald som ökat kunskapsbehov 89
6.3 Mångfald som problem 91
6.4 Mångfald som polisiär resurs 94
6.5 Diskursens sociala konsekvenser 98

Kapitel 7. Mångfald som politiskt mål – 'den representativa polisen' 103
7.1 Det mångkulturella Sverige som ett politiskt projekt 104
7.2 En mångfaldig polis som legitimitetsaspekt 107
7.3 Mångfald som demokratisk rättighet 110
7.4 Mångfald som ett politiskt moderniserings-/utvecklingsprojekt 112
7.5 Fördomar som hot mot en politisk mångfaldssträvan 115
7.6 Tabu och det politiskt korrekta 117
7.7 Diskursens sociala konsekvenser 124

Kapitel 8. Mångfald som möjlig att omvandla till likhet – 'den neutrala polisen' 128
8.1 Mångfald som lyx-/ilandsproblem 130
8.2 Att hålla sig till lagen och sunt förnuft – gränser för kunskapande 132
8.3 Att socialiseras från olikhet 134
8.4 Att omvandla privat olikhet till professionell neutralitet 136
8.5 Symbolfri uniform(itet) – att upprätthålla lag och ordning genom konformitet .. 139
8.6 Fördomar som fakta och erfarenhet 145
8.7 Diskursens sociala konsekvenser 148

Del III – Dilemman, motstånd och förhandlingar 154
Mångfaldens dilemman i polisarbete 155

Kapitel 9. En mångfaldig kår och en enhetlig kår 159
9.1 Mångfaldens kvantitativa gränser förhandlas 160
9.2 Förhandlingar om 'den synligt religiösa polisen' 164
9.3 Att förhandla å andras vägnar 169
9.4 Avslutande diskussionsavsnitt 174

Kapitel 10. Att vara personlig och att vara neutral 179
10.1 Disciplinerade och självreglerade positioner 180
10.2 Normen i neutraliteten förhandlas 183
10.3 Förhandlingar om privat människosyn i offentlig brottsutredning 185
10.4 Att omförhandla en främlingsfientlig position 188
10.5 Avslutande diskussionsavsnitt 196

Kapitel 11. Mångfald som kompetensgenererande och mångfald som skillnadsskapande 198
11.1 Förhandlingar om relevansen av mångfald som ökat kunskapsbehov 199
11.2 Förhandlingar om 'den lyckade invandrarrekryteringen' 203
11.3 Avslutande diskussionsavsnitt 210

Kapitel 12. Att arbeta mot fördomar och att arbeta utifrån fördomar 213
12.1 Diskursernas kontextuella villkorande 215
12.2 Stereotypisering och profilering som ordnande praxis 216
12.3 Legitimeringar av fördomar i polisarbete 219

12.4 Att omförhandla en fördomsfri position 225
12.5 Avslutande diskussionsavsnitt 229

Kapitel 13. Att använda humor och att uttrycka sig politiskt korrekt 234
13.1 Motstånd mot diskursen mångfald som politiskt mål 234
13.2 Att göra tabu genom skämt 237
13.3 Jargongens kontextualitet – säkra situationer 239
13.4 ”Menar inget illa” 243
13.5 Gränser för skämt – motstånd mot humor 246
13.6 Humor som kritiserande motståndsresurs 248
13.7 Humor, normer och utanförskap 251
13.8 Avslutande diskussionsavsnitt 258

Del IV – Slutsater och diskussion 263

Kapitel 14. På tal om mångfald 264
14.1 Diskursernas kamp 265
14.2 Mångfald som särskiljande princip 270
14.3 Den mångfaldsbegränsande diskursens uteslutande konsekvenser 275
14.4 Den osynliggjorda normen 279
14.5 Att göra motstånd 282
14.6 Mångfaldiga dilemman 286

Forces in the Police Force – a summary 291

Referenser 297

Bilaga 1. Statistik över sökande/antagna till polisutbildningen mellan åren 2006-2014 312
Bilaga 2. Transkriptionskonventioner 313
Bilaga 3. Intervjuguide 314
Bilaga 4. Missiv studenter 315

Del I –
Utgångspunkter

Kapitel 1
Inledning

> Ibland känns det lite som att de strävar så mycket efter mångfald både vad gäller etnicitet och kön och hur vi är som individer och allting och ibland känns det som om alla ska va exakt likadana och fylla en perfekt mall
>
> (Polisstudent, termin 4, Polisprogrammet)

Globaliseringen och samhällets ökade mångfald har ställt polisen inför en rad förändringar och utmaningar. Mångfald lyfts fram som något eftersträvanvärt i västerländska liberala diskurser och kopplas till demokratisering och jämlikhetsträvan och uppfattas som rätt i tiden (se t.ex. Ahmed, 2012; Archer, 2007). Det svenska samhället ingår i en diskurs om det mångkulturella samhället och politiska uppdrag, som exempelvis olika mångfaldssatsningar, sätter villkor för polisens arbete. Som en del i detta ska polisen representera samhällets sociala mångfald. Citatet ovan, som är från en av studiens deltagare, visar att det finns kontrasterande uppfattningar om hur polisen ska uppnå detta. Vad polisstudenten uttrycker kan förstås som ett spänningsfält mellan olika krav: å ena sidan en strävan efter ökad mångfald och å andra sidan en anpassning till enhetlighet och konformitet. I föreliggande avhandling kommer jag att visa hur mångfald ges skilda betydelser och att det pågår en kamp om hur samhällets mångfald ska förstås i relation till polisens sammansättning och arbete. Mångfalden ska svara an mot en förebild, som utgör normen och accepterade avvikelser från denna. Frågan är var gränsen för dessa avvikelser går?

Detta är en studie om mångfald inom polisutbildningen. Materialet består av fältstudier på Polishögskolan samt fokusgruppintervjuer under polisprogrammets sista termin (termin 4) och under aspiranttjänstgöringen (termin 5), vilka utgör två skilda utbildningskontexter i blivande polisers grundutbildning. Studiens deltagare är i slutskedet av sin utbildning och har viss erfarenhet av och inblick i polisiär tjänstgöring. Studien befinner sig därmed i skärningspunkten mellan utbildning, tjänstgöring och policy.

Mångfald används som paraplybegrepp i studien, med bakgrund i polisorganisationens satsning på mångfald och för att ringa in samtal som behandlar olika sociala kategorier med fokus på kultur, religion och etnicitet. Det empiriska materialet visar därtill hur social mångfald länkas till diskriminering och fördomar på en rad olika sätt, varav en är del inbördes oförenliga. Att mångfald adresseras på olika sätt, det vill säga omfattar skilda diskurser, får såväl varierande som motstridiga konsekvenser. Motstridiga diskurser ger upphov till ideologiska dilemman, som i förlängningen också blir praktiska dilemman för blivande poliser. Förutom ett spänningsfält mellan mångfald och enhetlighet i polisens sammansättning, möter vi i avhandlingen också konstrasterande utsagor om hur aspekter som fördomar och särbehandling ska förstås i relation till polisens bemötande och brottsförebyggande arbete. Mångfald, som ett positivt honnörsord i svensk politik, har fått inträde i polis-

organisationens policydokument, samtidigt som delar av polisens operationella arbete beskrivs utgå från skillnadsskapande praktiker. Hur kan vi exempelvis förstå det paradoxala i att polisen har som uppgift att arbeta mot fördomar, samtidigt som vissa arbetsuppgifter beskrivs som baserade på fördomar? Vad innebär ett behov av ökad kunskap om olika grupper, vilken samtidigt belyser dessa grupper från en skillnadsskapande utgångspunkt? Varför reproduceras en nedsättande humoristisk jargong i ett yrke som har till uppgift att främja rättvisa och motverka diskriminering? Detta är några av de frågor och dilemman som studien behandlar. I avhandlingen visar jag hur behov av olika former av mångfald adresseras, parallellt som mångfaldens relevans begränsas i det polisiära. Studien aktualiserar och nyanserar därmed det paradoxala kravet att å ena sidan bortse från sociala kategoriseringar, och å andra sidan rikta särskild uppmärksamhet mot desamma (Åkerström, 2013). Polisens förhållande till mångfald framstår följaktligen som ambivalent.

Kampen mellan politiska diskurser är vare sig ny eller exklusiv för polisen. Däremot kan strider om hur mångfald ska förstås ses som en modern företeelse, som ställs på sin spets inom polisen vars uppdrag är att skydda demokratiska värden och lagar om människors rättigheter. Kampen mellan diskurser utgör samtidigt en kamp om hur det polisiära arbetet ska utföras och därtill mellan olika 'vi' som sätter gränser för vem som anses lämplig att arbeta som polis. Min uppgift är att beskriva hur denna kamp tar sig uttryck i en särskild del inom ordningsmakten – polisutbildningen.

1.1 Språkliga ordningsmakter

Samhällets ökade mångfald har fått betydelse för hur diskriminering och rasism kan lyftas och förstås i det svenska samhället, samtidigt som det beskrivs som känsliga ämnen att dryfta med risk för att all kritik tolkas som tecken på rasism (jfr Ahmed, 2012; Johansson Heinö, 2009; Åkerström, 2013). Den retoriska organiseringen av hur mångfald framställs gör vissa versioner mer trovärdiga än andra. Det kan sammanlänkas med vad som är socialt accepterat att tala om i samhället och som vad som är historiskt och kulturellt gångbart inom en kontext (Davies & Harré, 2001; Wetherell & Potter, 1992). Känsliggörandet och normativiteten, liksom att ordet mångfald förekommer inom vardagligt tal med såväl diffusa som mångtydiga definitioner, gör frågeställningen både intressant och utmanande att beforska, men samtidigt särskilt angelägen att studera inom polisen.

Den teoretiska utgångspunkten för denna studie är att talet om mångfald skapar förståelse för vad mångfald är, innebär och har för betydelse i vardagen. Det vardagliga samtalet om och inom polisen formar inte bara sociala praktiker inom organisationen utan reproducerar samtidigt polisen som ideologisk ikon (Frewin & Tuffin, 1998). Olika uppfattningar om polisen och polisens arbete blir tillgängliga genom olika diskurser, vilka påverkar handlingar och ageranden. Dessa sociala prak-

tiker får exempelvis konsekvenser för hur olika individer eller grupper behandlas inom och utav polisen. Vad som anses vara tillåtet att säga i en viss kontext och vilka subjektspositioner som blir möjliga att inta, påverkar hur gränser dras mellan grupper och mellan individer. Dessa gränsdragningar avgör också stabiliteten i olika sociala kategorier som upprättas. Kategoriernas betydelse inverkar på individens formande av sin identitet och förståelse av sin plats i samhället. En central del av min undersökning är att uppmärksamma samtal om kulturell, etnisk och religiös mångfald: på vilka sätt dessa kategorier hänger samman och hur de separeras från varandra. Var gränser för olikhet och främlingskap upprättas avgörs av samhälleliga diskurser som i sin tur påverkar hur strukturer i samhället återskapas. Det finns därmed ett behov av att identifiera de sociala processer som upprätthåller olika kategorier genom det dagliga arbetet och i umgänget mellan medlemmar i en organisation. Det saknas fortfarande kunskap om hur sådana relationer skapas inom polisen och om hur makt artikuleras och förhandlas för att konstruera relationer som exempelvis leder till social exkludering. Det är därför angeläget att undersöka hur blivande poliser återskapar och befäster poliskårens och polisarbetets relation till mångfald. Hur man som polis förväntas vara och hur polisarbetet bör bedrivas sätter nämligen gränser för vem som kan bli polis. Det har också betydelse för hur såväl kollegor inom poliskåren som allmänheten bemöts av poliser, likväl som det har betydelse för hur frågor om skillnadsskapande, utanförskap och fördomar ska förstås i relation till polisens verksamhet.

Studien behandlar återkommande representationer av och normer för mångfald, med fokus på kultur, religion och etnicitet. Jag synliggör hur mångfald ges olika mening och innebörd i olika sammanhang, beroende på vilken specifik kontext olika sakfrågor relateras till. Det kan handla om inträde till polisen för personer med slöja, för personer med rasistiska eller främlingsfientliga sympatier, om etnisk profilering i polisarbetet eller hur polisen ska se ut och vara klädda när de utför sina arbetsuppgifter. Hur det talas om mångfald anpassas till vem man talar med, vilken plats det yttras på, samt om man talar utifrån en position som polis eller som privatperson. Samtalen analyseras utifrån olika situationsbundna inramningar som kan utgöras av exempelvis samtal i lektionssal eller under aspiranttjänstgöring. I avhandlingen visar jag hur det går till när olika återkommande utsagor, exempelvis att vissa personer framställs vara mer representativa för mångfalden än andra, görs förgivettagna. Det medför att vissa identitetspositioner blir möjliga att inta som polis och andra inte. Analysen utvecklas kring vilka olika sociala kategoriseringar och subjektspositioner som blir legitima att inta inom polisen och på Polishögskolan, men också vilka dito som ifrågasätts och görs riskabla.

Med den potentiella risken att forskning reproducerar och befäster de kategorier som studeras, är en del av avhandlingens bidrag också att lyfta fram och synliggöra när mångfaldens relevans förhandlas och när motstånd och motberättelser framträder i materialet. Vilka framställningar motsätts och vilket utrymme ges det att

ifrågasätta dessa? I samtalen analyseras olika former av motstånd, vilket innebär att olika aktörers möjlighet och begränsningar att i olika sammanhang delta och interagera uppmärksammas. Genom att påvisa när marginaliserade röster framträder och vad de innehåller kan samtidigt den specifika kontextens normer synliggöras. Omförhandlingar och ifrågasättanden av normer utgör en möjlighet till förändring.

Studien omfattas av ett normkritiskt förhållningssätt med en ansats till kritisk mångkulturalism. Det innebär att fokus läggs på hur förtryck och institutionalisering av ojämlika maktrelationer skapas och upprätthålls, liksom på en kritisk granskning av hur kultur framställs (se t.ex. May, 2009; May & Sleeter, 2010). Det innebär också att den sociala situeringen och tillfälliga positionen varifrån subjekt talar studeras, samt att de sätt på vilka kulturell kunskap kan bli marginaliserad i samhället uppmärksammas (May, 2009). Intresset är att rikta blicken både mot framställningar av marginaliserade och dominerande grupper och maktpositioner i samhället, exempelvis genom att belysa strukturerande principer som förekommer i vardagligt tal. Genom att fokusera maktrelationer utifrån vad som görs överordnat i sammanhanget, synliggörs vilka subjektspositioner som upprätthåller hierarki och makt, men också vad som tillskrivs en normerande position mot vilket det avvikande skapas. I linje med ett intersektionellt perspektiv kan ett sådant fokus bidra till förståelsen av hur strukturell över- och underordning kan ske utifrån flera sociala kategorier samtidigt (jfr de los Reyes & Mulinari, 2005).

Det vetenskapliga problemområde som avhandlingen återfinns inom är det som studerar hur diskurser om mångfald skapas, upprätthålls och utmanas. Studien ansluter till forskning om hur konstruktioner befästs inom olika utbildnings- och yrkespraktiker, här utifrån polisen som yrkeskår. Kunskapen är relevant för de som är intresserade av hur makt och dominansförhållanden återskapas i vardagliga samtal eller i en specifik yrkespraktik, men också för de med intresse av att utmana det självklara. Forskningens bidrag är att den visar hur identitet och handlingsfrihet reduceras och frigörs genom språket. Avhandlingen utgör ett bidrag till och inlägg i debatten om polisens relation till och uppdrag i ett samhälle präglat av mångfald.

1.2 Syfte och frågeställningar

Avhandlingens syfte är att identifiera och beskriva diskurser om mångfald, med fokus på kultur, religion och etnicitet, bland blivande poliser. Följande forskningsfrågor är centrala för studien:

1. *Vad* sägs om mångfald?
2. *Hur* sägs det?
3. Vilka *subjektspositioner* aktualiseras?
4. På vilka sätt *upprätthålls* och på vilka sätt *utmanas* olika diskurser om mångfald?

Avgränsningar och språkbruk

Kultur, religion och etnicitet sägs höra till några av samhällsvetenskapens och humanioras mest omdiskuterade begrepp (Andersson & Sander, 2009). Ett ”begreppsligt träsk”, för att använda ett lånat uttryck, omger forskningen (Johansson Heinö, 2009, s. 32). Till detta vill jag lägga ordet mångfald, som i likhet med ovanstående begrepp är vanskligt att bedriva forskning omkring, främst på grund av att de omges av en känslighet som tabubelägger redovisning av vissa ställningstaganden (a.a.), särskilt inom polisen (Loftus, 2009; Peterson & Åkerström, 2013).

Såväl mångfald som kultur, religion och etnicitet förstås i denna studie som ständigt pågående konstruktioner som tar form i och genom olika sociala omständigheter, relationer och maktordningar. De reproduceras i vardaglig interaktion, påverkade av sociala, historiska, politiska och ekonomiska processer, och har alltså ingen given betydelse utan är avhängiga människors sätt att dela in individer i grupper och använda dessa i samtal med varandra. Däremot kan de verka fasta, solida och helt naturliga beroende på hur de framställs. Jag ser det därför som en angelägen vetenskaplig uppgift att studera vad dessa kategorier innehåller, men också hur kategorierna återskapas i samtal eftersom det är kommunikativa processer som upprätthåller dem. Analysen utgår därmed inte från på förhand bestämda betydelser av de angivna kategorierna, utan istället är det mina frågor och deltagarnas beskrivningar som vägleder analysen.

Jag har valt att avgränsa studien till att inte specifikt omfatta andra mångfaldsrelaterade sociala kategorier som genus, sexualitet, ålder, socioekonomisk bakgrund, politisk tillhörighet eller funktionshinder. Dessa berörs i den mån de relateras intersektionellt eller görs till antagonister till kategorierna kultur, religion eller etnicitet. På så vis blir även andra kategorier än de som är fokus för studien aktuella för analysen, även om de inte utgör samma systematiska huvudfokus. I linje med ett intersektionellt perspektiv kan ett sådant angreppssätt synliggöra hur flera kategorier uttrycks och samverkar parallellt, med syftet att uppmärksamma hur människor positioneras i relation till olika kategorier (de los Reyes & Mulinari, 2005).

Valet av mångfald med fokus på kultur, religion och etnicitet har gjorts av flera skäl. En anledning till att inkludera en analys av religion i samtal om mångfald är att religion ofta exkluderats och genom det osynliggjorts som en relevant mångfaldsaspekt i tidigare forskning, och likaså inom en allmän offentlig mångfaldsdebatt. Utifrån gällande diskrimineringslagstiftning anges samtidigt religiös tillhörighet eller annan trosuppfattning som en potentiell grund för diskriminering, varför det är en angelägen uppgift att studera hur religion konstrueras som social kategori. Tidigare forskning visar till exempel att när religion väl hamnar i fokus sker detta ofta baserat på att religion skulle vara något problematiskt, särskilt som det ofta kopplas till olika former av fundamentalism (se t.ex. Ghersetti & Levin, 2002). Efter en inledande pilotstudie breddade jag mitt fokus till att även omfatta etnicitet och kultur, eftersom dessa tillsammans med religion sammanflätades i samtal på ett sätt som jag

ansåg krävde mer omfattande analys (Sefton, 2010). Dels framstod kultur, religion och etnicitet som mångtydiga begrepp och kategorier där gränsdragningarna mellan dem ibland var diffusa, och dels användes de ibland synonymt med varandra.

Den teoretiska utgångspunkten innebär att alla, och inte enbart vissa, begrepp är socialt konstruerade, även om vissa förekommande ord i studien rymmer en historisk problematik och har använts förtryckande. Som en konsekvens av detta skiljer sig studien från andra dylika studier som sätter citationstecken vid ordet ”ras”. I svensk forskning och i allmänt språkbruk återkommer sällan ordval som ras, svarta eller vita, men de förekommer i internationell forskning och refereras därefter.[1] I såväl forskningslitteratur som empiriska samtal förekommer även andra, vad jag anser vara, problematiska benämningar som invandrare, utländsk bakgrund eller personer med annan etniskt bakgrund än svensk, men jag har samtidigt för avsikt att ligga nära dessa beskrivningar när jag refererar till dem.[2] Av detta skäl väljer jag att använda citationstecken enbart vid citering. Däremot kommer jag att använda begreppet minoritetsbakgrund i mina egna deskriptiva beskrivningar.

Det empiriska materialet består av sex veckors fältstudier på Polishögskolan där jag observerat och audioinspelat två studentklasser i och utanför lektioner i en delkurs om rasism, diskriminering och hatbrott, vilken ingick i deras sista termin på skolan (termin 4). En avgränsning har gjorts till de blivande polisernas samtal.[3] Därtill består det empiriska materialet av fem fokusgruppintervjuer med dessa studenter i slutet av fältarbetet, samt tre fokusgruppintervjuer i slutet på deras efterföljande aspiranttjänstgöring vid en polismyndighet (termin 5). Från den 19 februari år 2002 kom nya sekretessbestämmelser som reglerar möjligheten för fältarbete hos patrullerande poliser. Enligt dessa får enbart studerande vid Polishögskolan, samt Justitieombudsmannen, Justitiekanslern och Rikspolisstyrelsen följa med i polisernas bilar, varför fältarbete inte varit möjligt under aspiranttiden.

---

[1] Samtidigt som ras som social kategori har blivit ifrågasatt i senare angloamerikansk forskning (se t.ex. May & Sleeter, 2010) används det fortfarande som meningsskapande kategori i såväl internationell forskning om mångfald som inom polisforskning (se t.ex. Gabbidon & Higgins, 2008; Stroshine & Brandl, 2011). I mycket av denna forskning beskrivs det dock som en synonym till etnicitet, där båda ska förstås som socialt konstruerade kategorier (se t.ex. Buttny, 1999). Även om stor del av den internationella forskningen har en kritisk skärpa mot rasism som fenomen, återskapas begrepp och diskurser kring svarta men också vita (se t.ex. Buttny, 1999; van Dijk, 1992).

[2] *Invandrare* rymmer en mängd olika grupperingar och bakgrunder och osynliggör maktrelationer inom gruppen. *Utländsk bakgrund* är en definition som ofta används av svenska myndigheter för en persons bakgrund, och som avser personer som är utlandsfödda eller har föräldrar som är utlandsfödda. Dels är det ett begrepp som genomgått förändring det senaste decenniet, dels utgör definitionen en begränsning i relation till vilka som positioneras som med utländsk bakgrund i allmänt tal. I *personer med annan etnisk bakgrund än svensk* utgår benämningen från en negation till det svenska, vilket framställer olika bakgrunder som antingen eller, inte både och. *Etnisk minoritetsbakgrund* använder jag på grund av dess inkluderande benämning, även om det riskerar att sammankopplas som enbart officiella minoritetsgrupper i Sverige. Däremot kan minoritetsbakgrund användas för olika sociala grupper som i olika kontexter befinner sig i numerärt underläge och därmed breddas utöver etniska grupper. Även detta begrepp kan problematiseras, men det har jag inte för avsikt att göra här.

[3] Därmed har inte lärares samtal analyserats. Institutionens diskurser utgör ett intressant område för vidare forskning, men jag har i denna studie valt att fördjupa analysen kring blivande polisers samtal, eftersom det är polisen allmänheten möter ute på gatan och som tolkar hur det polisiära uppdraget ska utföras.

Jag vill göra läsaren uppmärksam på skillnaden i användningen av Polisen, polisen samt polis/poliser. Den centrala organisationen benämns som Polisen (myndigheterna, Rikspolisstyrelsen samt organisationen som helhet), medan den grundläggande samhällsinrättningen benämns polisen (*Svenska skrivregler*, 2000). När enskilda poliser åsyftas benämns de polis eller poliser. Eftersom materialet består av polisstudenters men också polisaspiranters samtal omnämns de återkommande och i huvudsak som blivande poliser.

1.3 Disposition

I avhandlingens del I, *Utgångspunkter*, ingår kapitel 2, med en inledning till mångfaldsdiskurser i samhället och där jag kontextualiserar polisen i relation till olika mångfaldssträvanden och policydokument. I kapitel 3 tecknar jag en forskningsöversikt och placerar in studien i ett polisforskningssammanhang. I kapitel 4 introducerar jag studiens teoretiska utgångspunkter och dess placering i diskursiv psykologi. Kapitel 5 behandlar metodologiska överväganden och studiens kunskapsanspråk. Jag redovisar studiens metoder, empiriska material, hur dataproduktion och urval gått till, och beskriver etiska reflektioner kring genomförande och resultat. Avslutningsvis redogör jag för hur analysarbetet gått till och vilka verktyg jag använt mig av i analysen.

Del II, *Mångfaldsdiskurser och hegemoni*, utgörs av studiens tre första resultatkapitel. De presenterar vart och ett olika diskurser om mångfald som tagit form genom analysen. I kapitel 6 beskriver jag *mångfald som konstaterad olikhet*, som utgör en hegemonisk diskurs. I kapitel 7 beskriver jag *mångfald som politiskt mål*, en mångfaldsbejakande diskurs. Kapitel 8 beskriver *mångfald som möjlig att omvandla till liket*, en mångfaldsbegränsande diskurs.

Del III, *Dilemman, motstånd och förhandlingar*, presenterar fem olika dilemman i varsitt resultatkapitel. I kapitel 9 beskrivs dilemmat mellan *en mångfaldig kår* och *en enhetlig kår*. Kapitel 10 beskriver dilemmat *att vara personlig* och *att vara neutral*. I kapitel 11 presenteras dilemmat *mångfald som kompetensgenererande* och *mångfald som skillnadsskapande* praktik, medan kapitel 12 går djupare in på dilemmat att *arbeta mot fördomar* och att *arbeta utifrån fördomar*. Del III avslutas med kapitel 13 om *att använda humor* och *att uttrycka sig politiskt korrekt*.

Avhandlingen innehåller slutligen del IV, *Slutsatser och diskussion*. Kapitel 14 är det diskussionskapitel där jag för ett vidare resonemang om de resultat jag presenterat och vilka sociala konsekvenser de kan ge upphov till. Kapitlet ramas in av resonemang om hur resultaten både reproducerar och nyanserar diskursen om mångfald inom polisen.

Kapitel 2
Bakgrund

Syftet i detta kapitel är att teckna några kontexter som frågor om mångfald aktualiserar och kan riktas mot, främst inom polisen. Skiftet i artikuleringar om det mångkulturella samhället till samhällets mångfald eller social mångfald under 2000-talet, som inneburit en mer omfattande inkludering av olika sociala kategorier, medför att jag i denna bakgrundsteckning avser en bredare bild än de tre aspekter av mångfald som analyseras i studien. Förutom forsking om olika sociala kategorier gör jag också nedslag i olika policydokument som behandlar mångfald (eng. 'diversity') samt frågor om diskriminering, rättigheter och jämlikhet. Inledningsvis beskriver jag några sådana sammanhang i relation till politik, arbetsliv och utbildningsväsende. Därefter tecknar jag hur mångfald aktualiserats inom polisen, såväl i Sverige som internationellt, med exempel från både policydokument, forskning och medial rapportering. Avslutningsvis skissar jag med utgångspunkt i dilemman i polisarbete hur olika aspekter av mångfald kan sättas i relation till polisyrket och visa på en komplexitet.

2.1 Mångfald i politiken, arbetsliv och utbildning

Sedan 1990-talet har begrepp som mångkulturalism och mångfald betonats i samhällets olika instanser och vuxit sig starkare i politisk debatt. De politiska programmen har från mitten 70-talet, men framför allt under 90-talet, utvecklats i strävan att från en mer assimilatorisk diskurs formuleras till en diskurs med ett tydligare integrativt fokus (von Brömssen, 2012). Från denna period omfattas integrationspolitiken av frågor om exempelvis lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk eller religiös bakgrund, invandrares etablering i det svenska samhället samt åtgärder mot etnisk och religiös diskriminering, främlingsfientlighet och rasism (Ds 2005:12). I början på 2000-talet beskrevs mångfald som sällsynt inom det svenska arbetslivet samt i behov av mer omfattande forskning (de los Reyes, 2001; Ds 2000:69). Det är idag en allmänt utbredd uppfattning att Sverige är ett mångkulturellt samhälle och sedan 2010 står detta inskrivet i den svenska grundlagen (SFS 2010:1408).

Samhällets ökade mångfald innebär förändringar och omformuleringar av det civila samhället, där en rad offentliga åtgärder har utformats som ska reglera hur samhället ska handskas med den ökade mångfalden. Det har exempelvis upprättats åtgärder mot olika former av diskriminering och år 1999 beslutade regeringen att alla myndigheter ska upprätta handlingsplaner för etnisk och kulturell mångfald (SFS 1999:130). Mångfaldsplanerna kan rymma flera perspektiv men omfattas ofta av samma kategorier som utgör diskrimineringslagen, som från och med 2009 täcker sju grunder för diskriminering: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning

samt ålder (SFS 2008:567). I diskrimineringslagen finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter både inom arbetslivet och inom utbildningsområdet. Däremot visar studier att satsningar kring mångfald ibland motverkar sitt eget syfte och istället återskapar social ojämlikhet och gränser mellan grupper, där det bland annat i den politiska debatten på arbetsmarknadsområdet förekommer stereotypiserande diskurser om kulturell olikhet och andrafiering av etniska minoritetsbakgrunder (se t.ex. de los Reyes, 2000, 2001; de los Reyes & Mulinari, 2005; Grip, 2010; SOU 2005:41). Diskriminering har även visat sig förekomma inom rättsväsendet, där negativ särbehandling av etniska minoriteter beskrivs ske i alla led (SOU 2006:30).

Frågor om pluralism, rättigheter, mångkultur, vad mångfald är och innebär för samhällets olika delar har aktualiserats och debatterats. Mångfaldsfrågor kan omfatta allt ifrån rekrytering, diskriminering, värderingar, normer, inkludering, exkludering, minoritetsperspektiv, majoritetsperspektiv, likhet och olikhet. Mångfald är ett mångfacetterat begrepp som kan användas på olika sätt, med olika innebörder och definitioner. Det förespråkas på skilda sätt genom identitetspolitik, erkännandepolitik, jämlikhetspolitik och olikhetspolitik (se t.ex. Johansson Heinö, 2009).[4] Den sociala mångfalden relateras främst till heterogenitet och pluralism, och de senaste årtiondenas offentliga diskurs har framställt mångfald som ett prioriterat och positivt område i många länder (se t.ex. Ahmed, 2012; Dooly, 2007; Johansson Heinö, 2009). Både nationell och internationell forskning från det senaste decenniet visar hur mångfald främst knyts till ekonomisk tillväxt, nyttiggörande och kreativitet i samhället, länkat till en marknadisering och neoliberalistisk strävan (se t.ex. Ahmed, 2012; Archer, 2007; Martinsson & Reimers, 2008). Ahmed (2012) beskriver institutionell mångfald som en form av 'public relations'. Mångfald beskrivs som en tillgång för samhället och dess institutioner, men kopplas även samman med problem och hinder som diskriminering. Forskning visar hur motsägelsefulla positioner omger mångfald i tillsynes positiva politiska diskurser, och kan fungera som ett instrument för ökad social kontroll snarare än rättvisa (Archer, 2007) samt omfattas av dolda motstånd mot mångfaldssatsningar som reproducerar institutionell vithet inom en institution (Ahmed, 2012). I USA står mångfald som diskurs snarare för assimilation än integration i talet om immigration (se t.ex. Gales, 2009). I svensk politik har migrationen åtminstone på retorisk nivå gått från assimilation till integration och idealet förskjutits från homogenitet till heterogenitet (Martinsson & Reimers, 2008). I den svenska politiska diskursen har mångfald fått flera betydelser och i många fall uttrycks en vilja att vidareutveckla mångfaldsarbetet och att mångfald lönar sig (de los Reyes, 2001; Ds 2000:69). Samtidigt beskrivs ett skifte i svensk mångkulturell politik, som blivit mindre tolerant mot skillnader (Johansson Heinö, 2009).

[4] Litteraturen kring olika perspektiv på mångfaldspolitik är omfattande och förtjänar var och en längre redovisningar än vad som kan ges utrymme här.

Internationella studier gör också gällande hur diskurser om mångfald snarare framställs som rätt sätt att tala, genom en användning av politiskt korrekta ord eller ett undvikande av vissa tabubelagda ord och yttranden (Ahmed, 2012; Cashmore, 2002; Souhami, 2014; Voyer, 2011). Ahmed (2012) visar hur mångfaldspolicys och mångfaldsarbete länkas samman med institutioners imagearbete. Ahmed påtalar hur sådant arbete villkoras genom att man undviker att tala om rasism, eftersom själva policyn ger budskapet att rasism tillhör det förflutna. "[A]s if having a policy becomes a substitute for action" (a.a., s. 11).

Givet exemplen ovan kan begrepp som jämlikhet beskrivas omfatta en terminologisk vaghet då det bär komplexa tolkningsmöjligheter. Dess relation till mångfaldsbegreppet, liksom mångfaldsbegreppet i sig, omfattas inte heller av någon homogenitet utan har snarare visat sig vara ett problematiskt begrepp baserade på motstridigheter (se t.ex. Goldberg, 1994; Johansson Heinö, 2009; McLaren, 1994; von Brömssen, 2012). Det råder ingen konsensus om dess betydelse eller användning i olika kontexter och politiska spörsmål, varken gällande strategier för mångfald eller för implementering av dessa strategier.

Att mångfaldsbegreppet tolkas och kan förstås på en mängd olika sätt gäller inte bara mångfaldsdiskursens innehåll, utan även vilka (kroppar) som omfattas av eller ingår i mångfalden (jfr Ahmed, 2012). I svenska samhällspolitiska policydokument beskrivs ofta mångfald utifrån vad som också utgör diskrimineringsgrundande kategorier och alltså är föremål för lagstiftning: kön, ålder, funktionshinder, sexuell läggning, social klass, etnicitet och religiös tillhörighet (se t.ex. Do 2009:1; Ds 2005:12).[5] På senare tid beskrivs mångfald ha förskjutits från ett kollektivt till ett individualistiskt fokus (Carlson & Rabo, 2008). Däremot är det oftast invandrare som beskrivs få representera samhällets mångfald, och begreppet har knutits främst till etnicitet (t.ex. Runfors, 2003), eller etnicitet och kön (t.ex. Jonsson, 2007). I relation till mångfaldsbegreppet utgör exempelvis religion en särskilt exkluderad kategori. På några håll uttrycks dock att religion har fått ökad central betydelse efter terroristattackerna i USA den 11 september 2001, bland annat inom rättsväsendet (Clements, 2008) och inom utbildning.

Jämlikhet och egalitärt förespråkande har en stark tradition i svensk offentlighet och är även en del av den officiella svenska skolpolitiken och dess styrdokument (Lorentz, 2007; SFS 2010:800). I pedagogiska sammanhang har utvecklingen mot ett mångkulturellt samhälle ofta diskuterats i termer av problem och utmaningar för utbildningssystemet. Forskning om hur den svenska skolans uppdrag och samhällsroll gestaltas i en mångkulturell kontext visar på svårigheten att tala om mångkultur, värdegrund, identitet eller demokrati, eftersom det är vanligt förekommande begrepp men med olika definitioner och innebörder (Ljungberg, 2005). Det råder en osäkerhet kring vad ett mångkulturellt samhälle innebär för skolans arbete i Sverige

[5] I praktiken är dessa områden svåravgränsade hur människor tillhör en grupp eller flera och hur man personligen upplever tillhörigheten.

(Lunneblad, 2007). En stor del av forskningen om mångfald i skolan visar att människor särskiljs och att sociala kategorier och gränser reproduceras när mångfald iscensätts (se t.ex. Carlson & Rabo, 2008; Gruber, 2007; Åberg, 2008).

I början av år 2000 beskrevs mångfald som ett nytt begrepp, såväl inom forskning (de los Reyes, 2000; 2001) som inom Polisen (Gunnmo, 2004). Ett drygt decennium senare finns en uppsjö av såväl forskning som statliga rapporter om mångfald (t.ex. Carlson & Rabo, 2008; Johansson Heinö, 2009; Lunneblad, 2007; SOU 2005:41; SOU 2007:50), varav några behandlar polisen som organisation (SOU 2007:39; SOU 2008:39). Däremot är relationen mellan mångfald och polisen sparsamt beforskat i Sverige. Polisforskning har sedan en tid tillbaka framhållit att det saknas studier om diskriminering och hur olika kategorier som exempelvis etnicitet och religion konstrueras socialt inom polisen och i polisarbete (Granér, 2004; Holdaway, 1997). Efterfrågan har inte fått massivt gensvar. Internationell polisforskning har vuxit sig starkare inom fält som fokuserar makt och social exkludering, men inom svensk polisforskning kan området betraktas som eftersatt.

2.2 Mångfald och polisen – en kontextualisering

Mångfald har blivit ett viktigt område för polisen världen över i samband med ett flertal reformer inom polisen, som relaterar till såväl rekrytering, urval och utbildning, som till polisens bemötande och brottsbekämpande arbete. Reformerna omfattar allt från förändringar i den polisiära kontrollen ('policing')[6], till högre krav från polisens olika kravställare samt strävan efter att professionalisera polisen (se t.ex. Agevall & Jenner, 2006; White & Escobar, 2008). Reformerna omfattar därtill ett ökat fokus på uppdaterad lagstiftning (som hatbrott, olaga diskriminering, hets mot folkgrupp), ett politiskt erkännande av minoritetsgrupper samt en ekonomisk exkludering i samhället (jfr Loftus, 2009). Debatter om polisens arbete i relation till samhällets mångfald kretsar ofta kring globala effekter av händelser som beskrivs ha religiösa och etniska förtecken, men också utifrån misstankar om rasism inom polisen. Från Polisens håll beskrivs en tilltagande internationalisering och högre krav på ett ökat internationellt samarbete, bland annat utifrån en ökad kriminalitet över nationsgränserna (Gunnmo, 2004; Rikspolisstyrelsen, 2006; 2008; 2010; SOU 2007:39; SOU 2008:39). Händelser som exempelvis attacken mot World Trade Center i New York den 11 september 2001 och tunnelbanebombningarna i London 2005, har lett till globala verkningar med en retorik om ett krig mot terrorismen samt behov av anpassning till samhällets sociala mångfald (Ben-Porat, 2008; Clements, 2008; Philips & Bowling, 2007). Globaliseringen tillskrivs ett ökat fokus på etniska konflikter, terrorism, religiös fundamentalism, narkotika, trafficking och människo-

[6] Polisiär kontroll ('policing') utgör en sekundär kontroll med avsikt att upprätthålla ordning och säkerhet i samhället och ingår som en del av polisens maktutövning (Larsson & Gundhus, 2007; Peterson, 2013). Det kan utgöra kontroll av områden, sociala grupper och kroppar, och utövas av andra aktörer än poliser (Peterson & Åkerström, 2013).

smuggling, med resultatet av en kriminalisering av olika sociala grupper (Bosworth, Bowling & Lee, 2008). Clements (2008) beskriver exempelvis att en konsekvens av bombattackerna är ökad diskriminering och fördomar mot muslimer, baserade på stereotypisering av religiösa grupper, särskilt inom islam. Medias bilder av polisens arbete har också bidragit till att cementera bilder av etniska minoriteter som ett säkerhetshot (Philips & Bowling, 2007). För att polisen ska uppnå legitimitet i sitt arbete i ett senmodernt samhälle framhävs att polisen inte bara bör beakta sin roll inom 'public service', utan även spegla den mångfald som råder i samhällets demografi samt att anpassa polisarbete till en pluralistisk social omvärld (se t.ex. Reiner, 2005).

Såväl internationellt som nationellt har polisens arbete med mångfald kritiserats, ofta på grund av medialt uppmärksammat polisarbete som ifrågasatts utifrån misstankar om diskriminering och institutionell rasism inom poliskåren (jfr Philips & Bowling, 2007). I England var det publiceringen av *Stephen Lawrence Inquiry Report* (Macpherson, 1999) där en student med afrikansk bakgrund mördades, som drog blickarna till hur diskriminering och fördomar påverkade polisens arbete. Framför allt uppmärksammades polisens bemötande av personer med minoritetsbakgrund. Utredningen slog fast att det förekom institutionell rasism inom polis och rättväsende. Likaså i Sverige visar rapporter att det förekommer diskriminerande processer, framför allt av utomeuropéer, i rättväsendets alla led – från polisens ingripande till åklagare och domstolars praxis (se t.ex. SOU 2006:30). Bland annat konstrueras invandrare som social kategori som brottslingar genom exempelvis statliga rapporter (a.a.). Aktuell polisforskning stödjer sådana resultat (se t.ex. Granér, 2004: Hydén & Lundberg, 2004; Pettersson, 2005). År 2013 publiceras en antologi om hur etnicitet används i polisiär kontroll, vilken lyfter fram en problematik med etnisk profilering inom svensk polis (Peterson & Åkerström, 2013).

Fokus på den svenska Polisens mångfaldsarbete riktas från arenor såväl utanför Polisen som inom organisationen. År 2007 lanserar Polisförbundet ett mångfaldsår inom polisen (Polisförbundet, 2007). I samma stund som Polisen år 2009 lanserar sin värdegrund uppmärksammas och ifrågasätts polisens arbete och värderingar av media i flera avseenden. En medial debatt blossar upp kring en potentiell rasism inom polisen, med hänvisning till internt utbildningsmaterial med fingerade namn som "Neger Niggersson" samt polisers inspelade rasistiska uttalanden mot ungdomar i Rosengård, Malmö.[7] Ett av de senare exemplen som debatteras och kritiseras i media under 2013 är polisens registrering av över 4000 romer. Revaprojektet utgör ytterligare ett exempel i den mediala debatten om polisens arbete under 2013, där polisens kontroller av misstänkta illegala immigranter kritiseras. Dessa utgör exempel på uppmärksammade händelser som polisens mångfaldsarbete kan sättas i relation till.

[7] Händelserna resulterade i en utredning av polisen som även omfattade Polishögskolan (Westin & Nilsson, 2009). Se Rennstam (2013) för en analys av hur Polisen hanterade denna händelse.

2.3 Mångfald i Polisens policydokument

Olika policydokument ger information om de uppdrag som är villkorande för polisens verksamhet. I följande avsnitt belyser jag hur mångfald presenteras i olika dokument som reglerar polisutbildningen, men som även befinner sig på nationell nivå och reglerar Polisens uppdrag i stort.[8] Det betyder nödvändigtvis inte att dessa dokument har haft mest betydelse för styrningen av Polisutbildningen, samtidigt utgör de en del av, och reproducerar likväl, diskurser om mångfald.[9] Policydokument skapar olika förståelser kring mångfald, då de ofta hänvisar till diskurser inom såväl utbildningsväsendet som i andra delar av samhället (Iverson, 2012).

I Polislagen (SFS 1984:387) anges polisens uppgifter, som att upprätthålla lag, ordning och säkerhet och att tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp.[10] Det ingår även att skydda det organiserade samhället, samt utfärda service i form av exempelvis tillstånd. Även polisutbildningen styrs av en mängd texter. På regeringsnivå styrs den av förordningar, propositioner, utvärderingar samt målstyrningar om Polisens uppdrag och på lokal nivå styrs den av bland annat kursplaner.

Polisens villkora(n)de uppdrag

Både internationellt och nationellt framställs mångfald som ett viktigt steg i utvecklingen av polisen. Den svenska polisens mångfaldsarbete ska genomsyra såväl organisationen som utbildningen. Utifrån regeringens fastställda uppdrag ska polisen arbeta aktivt mot intolerans och främlingsfientlighet samt verka för att etnisk och kulturell mångfald främjas (Rikspolisstyrelsen, 2010). I Polisens uppdrag ingår därtill att spegla och representera det mångkulturella samhället, varför mångfald utgör en angelägen rekryteringsfråga för organisationen (a.a.). Mångfald berör även polisens utbildning, som ska kvalitetssäkras ur ett mångfaldsperspektiv (SOU 2007:39; SOU 2008:39). Polisen har sedan år 2004 upprättat handlingsplaner efter de regeringsuppdrag som ålagts myndigheten gällande området. Mångfald- och likabehandlingsplaner har konstruerats, en värdegrund har fastställts och projekt har initierats under benämningen ”mångfaldssatsning” (t.ex. Rikspolisstyrelsen, 2006; 2008; 2009; 2010; Samrell, 2011). Utifrån såväl händelser i samhället, vilka påverkar polisens arbete, som kritik mot polisers attityder beskrivs behov av kompetensutveckling inom polisen, och som i andra utbildningssammanhang handlar det om kunskaper om kulturella, etniska och religiösa grupper (Abell, 2004; Gunnmo, 2004; Hydén, 2008; SOU

[8] Begreppet policydokument använder jag för planer, visioner och regelverk på olika nivåer och omfattar därmed dokument som reglerar polisens uppdrag på regeringsnivå. I avsnittet refererar jag främst till de dokument som var gällande under studiens fältarbete under 2010, men belyser dem även i relation till annan forskning på området.

[9] Utbildningsspecifika mål som rörde mångfald i kurs- och utbildningsplanen (Polishögskolan, 2009) aktualiserades även av mig under fokusgruppintervjuerna.

[10] Polisen lyder sedan 1965 under Justitiedepartementet och är en av Sveriges största statliga verksamheter. Rikspolisstyrelsen (RPS) utgör den centrala förvaltnings- och tillsynsmyndigheten och Polishögskolan är direkt underställd RPS.

2007:39).[11] Poliser beskrivs som dåligt utbildade i hatbrott och diskriminering och har blivit anklagade för att vara rasister och systematiskt missgynna invandare (Ben-Porat, 2008; Bunar, 2007; Philips & Bowling, 2007). Hatbrott och diskriminering har nu fått ökad uppmärksamhet och blivit ett fokuserat utbildningsområde inom svensk polis (Bunar, 2007; Polishögskolan, 2010b).

Mångfald som begrepp behandlas främst i Polisens nationella policy för mångfald och likabehandling, som är gällande för hela organisationen (Rikspolisstyrelsen, 2006; 2008; 2010). I Polisen policydokument beskrivs mångfald som bestående av diskrimineringsgrundande kategorier som kön, ålder, funktionshinder, sexuell läggning, social klass, etnicitet och religiös tillhörighet (a.a.). Till de prioriterade insatsområdena inom Polisens mångfaldsarbete räknas rekrytering, kompetensutveckling, arbetsförhållanden samt service och tillgänglighet. Sociala kategorier betonas parallellt med individuella olikheter. Med mångfald anger Rikspolisstyrelsen (RPS) följande definition, där bakgrund länkas samman med ”individuella olikheter”:

> Med *mångfald* menar vi att alla människors lika värde ska respekteras och att människor ska bemötas utifrån detta oavsett bakgrund och individuella olikheter. Med mångfald avses även en blandning av bakgrund och kompetens som har betydelse för arbete, kvalitet och medborgarorientering. (Rikspolisstyrelsen, 2010, s. 7)

Mångfald som resurs och legitimitet

I *Polisens nationella mångfalds- och jämställdhetsplan* (Rikspolisstyrelsen, 2010) anges mångfald som såväl en positiv som en (önskad) självklar del i den polisiära verksamheten. Mångfald beskrivs som en resurs som inte bara kan göra organisationen bättre genom olika erfarenheter, utan också kan underlätta polisers förmåga att lösa uppgifter. Olikheter skrivs fram som en tillgång:[12]

> Mångfald ska vara en integrerad och självklar del av Polisens verksamhet och ska bidra till en mer representativ, effektiv och attraktiv organisation. Genom att individers olika kunskaper och erfarenheter tas tillvara blir verksamheten bättre samtidigt som idéutveckling och nytänkande stimuleras. Mångfald ska ge Polisen bättre förutsättningar att lösa sina arbetsuppgifter. Olikheter i samspel ska vara en tillgång för Polisen. Polisen ska tydligt visa vad ett demokratiskt samhälle står för. Detta innebär att vi ska
>
> - uppträda i enlighet med Polisens värdegrund
> - respektera varandra oavsett etnisk tillhörighet, funktionshinder, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och ålder

[11] Liksom mångfaldsarbete i andra organisationer kan mångfald ses som ett arbete som ska ge en korrekt image och rätta till en felaktig bild av polisen (jfr Ahmed, 2012).

[12] I 2010 års Mångfald- och likabehandlingsplan revideras uppdraget något från 2008 års plan. Första punkten, att uppträda i enlighet med Polisens värdegrund, utökades. I andra punkten byttes ordet ”individ” ut mot ”varandra”. I sista punkten togs ”representativa” bort helt ur meningen.

- förstå att människor kan ha olika funktionsförmåga – ett handikapp uppstår först när en person med funktionsnedsättning möter en otillgänglig eller fördomsfull omgivning
- arbeta aktivt för likabehandling och mot diskriminering och trakasserier – nolltolerans ska råda
- vara goda förebilder i det mångkulturella samhället

(Rikspolisstyrelsen, 2010, s. 3)

Sammanfattningsvis framställs mångfald, utifrån Polisens nationella policy för mångfald och likabehandling, som en resurs för att förbättra organisationens verksamhet och ge legitimitet genom att: polisen blir mer representativ, polisen blir effektiv, polisen blir en attraktiv organisation, förutsättningar ges för att lösa arbetsuppgifter och ge god service åt medborgarna.

Rekrytering och representativitet

Under 1990-talet lanserades ett förslag på grundprofil till antagning av nya poliser (Ds 1996:11). För kårens sammansättning nämndes särskilt att andelen kvinnor och poliser med invandrarbakgrund var underrepresenterade i förhållande till befolkningen. Den politiska ambitionen att svensk polis ska spegla samhället och representera olika grupper som finns i samhället har gjort att Polisen satsat på breddad rekrytering till yrket, gällande exempelvis genus och etnisk bakgrund (Rikspolisstyrelsen, 2008; 2010; SOU 2007:39; SOU 2008:39).[13] Enligt policydokumenten syftar rekryteringssatsningarna till flera mål. Det första som framhävs är en utveckling av den egna verksamheten och därefter att ge god service till medborgarna. Detta ska uppnås genom olikheter i bakgrund, kunskaper och erfarenheter (Rikspolisstyrelsen, 2010). Annell (2012) påpekar också att vikten av bred rekrytering också betonas utifrån ett kompetensperspektiv, med en representation av befolkningen avseende social, religiös och etnisk bakgrund, kön samt utbildnings- och arbetslivserfarenhet. Förutom en överrepresentation av män har Polisen en låg andel poliser med etnisk minoritetsbakgrund. År 2010 uppgavs antalet anställda inom Polisen, såväl poliser som civila, till ca 28 000, varav 39 procent kvinnor och andelen medarbetare med utländsk bakgrund uppgick till knappt sju procent (Polisen, u.å.a).[14] Få kommer från marginaliserade förortsmiljöer och de antagna till polisutbildningen beskrivs som ”andra generationens invandrare”[15] (Hydén & Ljungberg, 2009; Levander Thorstensson & Ekenvall, 2004). Terminsstarten 2009 beskrivs som historisk då 50-51[16] procent av de antagna var kvinnor (Polishögskolan, 2010a).[17] Utvecklingen blev

[13] Tjejer och personer med annan etnisk och kulturell bakgrund än svensk var prioriterade och särskilt omnämnda i Polisens rekryteringskampanjer under några år i början av 2000-talet.

[14] 40 procent kvinnor anges i Rikspolisstyrelsen (2012). Andelen kvinnliga chefer enligt årsredovisningen för 2008 var knappt 22 procent.

[15] Det vill säga personer som är födda i Sverige.

[16] I *Polishögskolans verksamhetsplan 2010* (Polishögskolan, 2010a) anges 51 procent medan den officiella statistiken på polisens hemsida anger 50 procent (Polisen, u.å.b.).

dock kommenterad i media från kritiska håll som menade att det förelåg diskriminering mot män. I *Polistidningen* (Schoultz, 2011b) rapporteras att drygt 130 män har anmält Polishögskolan för misstänkt diskriminering vid rekryteringen då hälften av platserna gick till kvinnor.

Mångfald som ökat kunskapsbehov

Olika policydokument beskriver hur det anses föreligga ett ökat kunskapsbehov inom polisen gällande mångfaldsrelaterade frågor. Bland annat uttrycks detta i form av kunskap om olika etniska gruppers kulturer och seder, vilket återkommer i utredningen *Framtidens polisutbildning*:

> Att öka den etniska kompetensen inom polisen innebär att öka de anställdas kunskap om andra människors etniska ursprung och deras olika kulturer, värderingar, attityder osv. vilket i sig främst är en utbildningsfråga. Denna kunskap och kompetens är betydelsefull för att polisen på ett professionellt sätt skall kunna möta allmänheten med dess variation av olika etniska och kulturella bakgrunder. (SOU 2007:39, s. 106)

Kunskap härleds till utbildning och ses som en strävan i polisens professionalisering. Kunskapen beskrivs som vetskap om 'de andras' etniska ursprung, kulturer, värderingar och attityder, för att kunna möta allmänheten olika utifrån dessa variationer. Utifrån regeringens fastställda krav på polisens uppdrag återkommer betoningen av ökad kunskap i Polisens egna policydokument. Gällande kompetensutveckling och utbildning för polisen anger RPS att:

> I grund-, fort- och vidareutbildningar ska det säkerställas att grundläggande kunskap om mångfald, jämställdhet och mänskliga rättigheter ingår. Lärare ska ha adekvat kunskap i dessa frågor så att en hög pedagogisk kvalitet kan uppnås. Kursplaner och kursutvärderingar ska kvalitetssäkras ur ett mångfaldsperspektiv.
>
> (Rikspolisstyrelsen, 2008, s. 4).

Till skillnad från styrdokumenten från regeringen formulerar RPS inte explicit vad kunskapen ska innehålla utan beskriver istället att den ska vara av grundläggande art om mångfald, jämställdhet och mänskliga rättigheter. Den specifika kunskapen om etniska gruppers kulturella seder och olikheter framhävs inte, utan istället skriver man att ”adekvat kunskap” ger en ”hög pedagogisk kvalitet”. Formuleringarna rymmer på så sätt flera perspektiv, men kan också uppfattas som vaga.

I den under fältarbetet aktuella utbildningsplanen *Studiehandbok för Polisprogrammet* anges som utbildningsspecifika mål bland annat att studenterna ska förvärva ”de insikter som krävs för att utöva yrket i ett mångkulturellt samhälle”:

> Den studerande ska förvärva förståelse för de värdegrunder som demokratin bygger på. Den studerande ska utveckla inlevelseförmåga och självkännedom liksom ett re-

[17] Polisutbildningen omfattar två antagningsomgångar per år med ca 7000 sökande per omgång, fördelat till ca 300-500 platser under åren 2006-2012 (med undantag för tre omgångar under 2007-2008 då man erbjöd över 800 platser. Se bilaga 1).

> spektfullt förhållningssätt till andra människor. Den studerande ska förvärva de insikter som krävs för att utöva yrket i ett mångkulturellt samhälle./…/
>
> Jämställdhet mellan kvinnor och män ska alltid iakttas och främjas i utbildningen. Utbildningen ska också främja förståelsen för andra länder och kulturer och för internationella förhållanden. (Polishögskolan, 2009, s. 2).

Vad det är för specifika insikter som krävs, eller vad ett mångkulturellt samhälle innebär lämnas utan beskrivning (se även Polishögskolan, 2010c).

Mångfald som ökat kunskapsbehov inom polisen uttrycks sammanfattningsvis genom: kunskap om andra kulturer, etniska ursprung, värderingar; kunskapen behövs eftersom polisen möter människor med olika bakgrund; kunskapen påverkar polisens professionalitet och bemötande; lärares kunskap om detta påverkar den pedagogiska kvaliteten; studenter ska förvärva förståelse för andra och för den egna självkännedomen; utbildningen ska främja förståelse för andra länder och kulturer; samt kunskap förbättrar yrkesutövningen.

Polisens uniformspolicy

Sedan den 1 mars 2006 får poliser ansöka om att bära religiös huvudbonad i tjänst.[18] RPS slår fast detta i sin mångfaldsplan där det anges att ”Polisen ser *positivt* på att en medarbetare i enlighet med sin religiösa uppfattning ges möjlighet att bära turban, kippa eller huvudduk i tjänsten” (Rikspolisstyrelsen, 2008, s. 5. Min kursivering). Riktlinjerna för bruket revideras i 2010 års mångfaldsplan som går från att beskriva det som något positivt, till något som är tillåtet:

> Arbetsförhållandena inom Polisen ska vara utformade så att de passar för alla anställda oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning. Arbetsförhållandena ska inom ramen för verksamhetens krav planeras och anpassas till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende. Polisen *tillåter* därför att en medarbetare i enlighet med sin religiösa tro ges möjlighet att bära turban, kippa eller huvudduk i tjänsten. Turbanen, kippan respektive huvudduken ska anpassas till form och färg och uniform. (Rikspolisstyrelsen, 2010, s. 11. Min kursivering).

Enligt Polisen har beslutet vuxit fram ”dels på grund av diskrimineringsombudsmannens krav, dels på grund av att polisen vill markera vikten av mångfald” (Wising, 2006). Som skäl anges att ”alla, oavsett etnisk bakgrund eller religion, ska veta att de är välkomna att arbeta inom polisen” samt från Diskrimineringsombudsmannens håll där trovärdighet, gott exempel och föredöme nämns, samt att det minskar utestängningen av grupper från arbete inom polisen (a.a.). I senaste uniformsföreskrifterna omnämns numer religiösa huvudplagg (RPSFS 2013:8).

[18] Huvudbonaderna får inte bäras om de skulle innebära avsteg från säkerhetskraven eller arbetsmiljöbestämmelserna. I RPSFS 2013:8 går det att läsa mer om uniformsbestämmelserna.

2.4 Dilemman i polisarbete

Den svenska polisen har som sin huvudsakliga uppgift att skydda de värden som demokratin är uppbyggd på samt att upprätthålla lag och ordning för att skapa trygghet (SFS 1984:387). Studier har påpekat att motstridiga mål och värden måste beaktas samtidigt inom svensk polis, vilket resulterat i olika dilemman. Dilemman beskrivs som ett spänningsfält av olika parallella krav från flera kravställare som ingår i polisens uppdrag, vilket sedan tidigare kopplats till polisyrkets komplexitet (jfr Agevall & Jenner, 2006; Ekman, 1999; Granér 2004; Norberg, 2011; Petersson, 2008). Ett dilemma innebär enligt Agevall och Jenner (2006) att två hänsyn ställs i motsättning och att det inte är helt givet vilket val som är det bästa. Ett exempel på en polisiär uppgift som skildras med ett inbyggt dilemma är polisens inre utlänningskontroll (Hydén & Lundberg, 2004). Dilemmat beskrivs bestå av respekt för individers integritet och mänskliga rättigheter å den ena sidan och nationella intressen å den andra. Forskare som skildrat polisens yrkeskultur beskriver även den bestående av motstridiga perspektiv och förhållningssätt (se t.ex. Granér, 2004; 2007). Enligt Agevall och Jenner (2006) finns fler inbyggda motsättningar i polisrollen. De kommer av att poliser är utsatta för våld och fara, att de uppfattas som auktoriteter samt att de har makten att använda våld vid behov. Det finns därutöver krav om effektivitet och att ta snabba beslut i tvetydiga situationer. Agevall och Jenner (2006, s. 28) skissar upp följande polisiära dilemman:

Formella regler & disciplin	↔	Situationsstyrt handlande
Stöd till kollegor	↔	Självständigt (etiskt) handlande
Tillit till allmänheten	↔	Professionell vaksamhet
Att utstråla trygghet och lugn	↔	Att vara beredd på hot och fara
Att handla snabbt	↔	Att vara omsorgsfull/försiktig

Kraven på poliser är följaktligen ofta motsägelsefulla (Agevall & Jenner, 2006). Förutom att specifika polisiära arbetsuppgifter kan omfattas av motstridiga krav, beskrivs poliser befinna sig i ett spänningsfält mellan en formell nivå och en vardagspraktik, där styrdokument som regleras av politiska direktiv ska balanseras med de behov som finns i den praktiska yrkesvardagen (Granér, 2004; 2007; Norberg, 2011; Petersson, 2008). "Policing is not only a question of rules and regulations. It is also about how to choose between different alternatives of action" (Norberg, 2011, s. 43). Med bakgrund i detta och på basis av en diskrepans mellan polisens uppdrag baserat på nationella etiska värden och dess praktiska förverkligande, betonas den etiska dimensionen av polisens myndighetsutövning och vikten av att utveckla en praktisk etisk kompetens i polisens vardagliga arbete (a.a.).

Mångfald inom polisen – ett angeläget undersökningsområde

Som jag har beskrivit i detta inledande bakgrundskapitel skär frågor om mångfald igenom en rad områden, som diskriminering, fördomar och jämlikhet. Därutöver är ett antal aspekter utmärkande för polisyrket och som sammantaget gör olika aspekter av mångfald i relation till den polisiära kontexten komplex, men också särskilt väsentlig, att undersöka. Polisen ses som en representant för såväl offentligheten som staten men också som den instans medborgaren vänder sig till när lagar och regler inte upprätthålls. Polisen är därtill en av de få samhällsinstanser som har getts befogenheter att under särskilda omständigheter använda tvång och våld gentemot samhällsmedborgarna (SFS 1984:387 § 8, § 10).[19] Viktiga aspekter för att polisen som samhällsinstans ska kunna främja rättvisa och trygghet samt upprätthålla lag och ordning är att polisen uppfattas som en auktoritet men också har samhällets tillit (Agevall & Jenner, 2006). Med polisens särskilda uppgifter, befogenheter och auktoritet medföljer också rätt till maktutövning och enskilda polisers autonomi att agera i lagens namn. Dilemman i polisarbete relaterat till yrkets komplexa krav och mångfald kan ses som ett nytt legitimitetskrav inom polisen från 2000-talet och framåt, vilket ställer polisen inför en rad olika förändringar och utmaningar, både inom organisationen och inom utbildningssystemet. Nedan beskriver jag hur olika aspekter av mångfald tangerar polisen som yrkeskår och dess arbetsuppgifter, såväl internt inom organisationen som externt i polisens möte med allmänheten. De aspekter som uppmärksammas är just sådana som det finns anledning att rikta en kritisk forskningsblick mot.

För det *första* visar studier att det finns etniska minoritetsgrupper som upplever sig vara 'over policed' och 'under protected' (se t.ex. Ben-Porat, 2008; Reiner, 2000; Sollund, 2008a; 2008b; SOU 2006:30). Poliser beskriver delar av sitt operationella arbete som baserat på markörer som riskerar att vissa sociala grupper utsätts för "polisens blick" (Finstad, 2000), en tendens som inom forskning härleds till en diskriminerande praktik. Det finns de som menar att polisiärt arbete *i sig* innebär en diskriminering och att det är oundvikligt (Holmberg, 2003; Wasserman, 1996). Att arbeta som polis och lösa de polisiära uppgifter som anses leda till ett gott polisarbete framstår som en svårnavigerad balansgång.

För det *andra* omges polisarbetet av föreställningar om ett yrke som med tiden leder till en särskild intuitiv magkänsla, som särskiljer poliser med erfarenhet från dem utan erfarenhet. I likhet med andra yrken talas det i andra ord om en tyst kunskap, som i polisarbetet länkas samman med fördomar om bland annat olika sociala grupper på särskilda platser (se t.ex. Egge, 2008; Waddington, Stenson & Don, 2004).

Samtidigt, för det *tredje*, utmärker sig polisen genom att som samhällets förlängda arm verka för att brott som olaga diskriminering, hets mot folkgrupp och hatbrott lagförs. Makten, liksom förmågan, att uppmärksamma sådana brott förläggs

[19] Se även Brottsbalken (SFS 1962:700) om nödvärn1 § 24 kap., samt laga befogenhet 2 § 24 kap.

hos enskilda poliser. Däremot visar studier att kunskapen kring hatbrott och diskriminering är låg och att poliser anklagas för att vara rasister och systematiskt missgynna vissa etniska grupper (se t.ex. Bunar, 2007; Philips & Bowling, 2007).

För det *fjärde* utvecklar poliser i likhet med andra yrkesutövare en särskild yrkesjargong. Det specifika för polisens jargong är att gränsen för humor och trakasserier i många fall anses skör. Jargongen karakteriseras som en ”rå men hjärtlig stämning” kantad av ironi, där framför allt de som avviker från normen är föremål för skämt (se t.ex. Granér, 2000; 2004; Sefton, 2011; Uhnoo, 2013). Kravet på en anpassning av språket i den politiska korrekhetens namn ställs emot behovet av humor och att skämt till naturen inte har för avsikt att diskriminera.

Behovet av att ventilera erfarenheter genom humor motiveras i termer av polisyrket som tufft och utsatt. Polisyrkets karaktär kan beskrivas som en *femte* aspekt. Då poliser i sitt yrke är utsatta för våldets närhet ställs krav på tillit mellan poliser, där en stark kåranda genererar solidaritet och kollegialitet (se t.ex. Loftus, 2009; Stenmark, 2005). Däremot visar det sig att behoven av lojalitet och kraven på säkerhetstänk ställs emot vissa grupptillhörigheter, där poliser med minoritetsbakgrund misstänkliggörs eller får stå till svars för brott som begås av personer med samma etniska bakgrund (Peterson & Uhnoo, 2012).

Ideal om en homogent sammanhållen poliskår för resonemanget vidare i en *sjätte* aspekt, som gäller rekryteringen till polisen. Bilder av polisyrket som ett historiskt machoyrke utmanas av mångfaldsdiskursen med krav på breddad rekrytering av personer med minoritetsbakgrund gällande etnicitet, genus och sexualitet (se t.ex. Egge, 2008; Lander, 2008, 2013). De senaste årens markanta ökning av exempelvis kvinnor till utbildningen har väckt en debatt om kvotering och godtycklighet i urvalsproessen. Vem lämpar sig att arbeta som polis? Hur sker urvalet till polisutbildningen och utifrån vilka kriterier? Gynnas vissa grupper framför andra? Den politiska strävan av en mångfaldssatsning ställs emot likabehandling.

För det *sjunde* är polisen ett uniformsyrke, vilket aktualiserar diskussioner om hur poliser ska se ut under sin myndighetsutövning. Polisen är en till stor del synlig yrkeskår. Förutom blåljus och målade bilar ingår också en mörkt blå uniform, en uniform som liksom polisen som yrkeskår anses ha starkt symbolvärde (se t.ex. Åse, 2000). Avvikande utsmyckningar till uniformen som till exempel poliser i slöja, möter motstånd utifrån polisen resonemang om neutralitet i statens tjänst och polisen som religiöst och politiskt symbolfri.[20] Var gräsen för polisens uniforma enhet går förhandlas och tycks därmed inte given. Detta är däremot inte en avhandling om polisuniformen. Men det är en avhandling om en uniform polis.

[20] Sedan 2006 lagstadgades att poliser får ansöka om att bära religiös huvudbonad till uniformen, och hösten 2011 påbörjade den första polisstudenten med hijab sina polisstudier på Polishögskolan (Schoultz, 2011a). Ämnet har dock varit omdebatterat, såväl i offentlig media, digitala forum, som i polisiära mediekanaler. Även i föreliggande avhandling får ämnet stort utrymme.

Kapitel 3
Forskningsöversikt

I denna översikt är det företrädeslevis svensk polisforskning som avhandlas. Jag belyser dock även annan skandinavisk samt angloamerikansk polisforskning för att ställa resultat i en svensk kontext i relation till andra nationella kontexter, särskilt med anledning av att den svenska polisforskningen om mångfald kan betraktas som eftersatt. Framställningen utgör en grund för presentation av forskningsområden som berör mångfald inom polisen. Polisforskning bedrivs inom en rad olika vetenskapliga discipliner och med olika teoretiska bakgrunder, metodologiska ansatser och syften. De är därtill kontextualiserade utifrån såväl historiskt, geografiskt, socialt och politiskt sammanhang, varför det är vanskligt att indela forskningen på ett stringent vis eller att göra för starka samband mellan olika forskningsresultat. Urvalet har jag breddat utöver avhandlingens teoretiska ansats för att visa på de olika sammanhang som polisforskning i relation till mångfald bedrivs inom och för att placera min studie i ett bredare polisforskningsfält.

Såväl internationell som nationell forskning aktualiserar mångfald inom polisen gällande flera områden. Jag fokuserar här forskare som positionerar sin forskning om mångfald samt de sociala kategorierna etnicitet, kultur och religion.[21] Ett övergripande centralt område utgörs av forskning om hur polisarbete bedrivits i relation till (främst etniska) minoriteter samt hur polisens arbete och bemötande påverkar relationer med olika grupper i samhället.[22] Ett annat område fokuserar polisens sammansättning och rekrytering. Avslutningsvis och i relation till tidigare forskning för jag resonemang om varför avhandlingens ansats utgör ett viktigt bidrag till fältet, och presenterar därutöver ett urval av forskning om motstånd. Kapitlet inleds först med en definition av polisvetenskap.

Polisforskning och polisvetenskap i Skandinavien

Polisforskning eller polisvetenskap är forskning där polisarbete samt Polisens organisation och verksamhet står i fokus, och fortsättningsvis används polisvetenskap och polisforskning som synonymer. Avgränsningen för polisvetenskap i föreliggande text är studier där fokus ligger på polisen och innebär ”studier av polisen och andra som utövar polisverksamhet, vilka de är, deras uppgifter (*policing*) och samhällsroll, vad de gör och hur de gör det samt effekterna av detta” (Granér & Lars-

[21] Jag vill samtidigt poängtera att andra sociala kategorier som exempelvis kön, klass och ålder är relevanta för såväl diskussioner om som forskning kring diskriminering, varav jag lyfter fram exempel på svensk forskning i översikten. Det är värt att nämna att senare års internationell forskning återaktualiserar klass som intersektionellt länkat med etnicitet och relevant i polisarbete genom beskrivningar hur moderna globaliseringsprocesser har skapat en ny global underklass, med fattingdom tillsammans med etnicitet som utmärkande för social sortering (Bosworth, Bowling & Lee, 2008; Loftus, 2009; Peterson, 2013).
[22] För diskussion om begreppsanvändning (invandrare, svarta, utlänningar, minoriteter etc) se kap. 1.

son, 2008, s. 5. Kursiv i original).[23] Det är också den avgränsning som nämns på andra håll i Skandinavien (Ducran Valland, 2011; Granér & Larsson, 2008; Polishögskolan, 2012).

Sedan 1990-talet har polisforskningen ökat markant i Skandinavien. Svensk polisforskning beskrivs få en kontinuitet från 1988, även om den i jämförelse med norsk polisforskning kan betraktas som eftersatt (Granér & Larsson, 2008). Internationellt sett, utanför Skandinavien, har det publicerats mer inom såväl mångfaldsområdet inom polisen som annan polisiär forskning, och spörsmålen är desamma som inom skandinavisk forskning. Däremot påpekar flera forskare att de nationella förutsättningarna för polisarbetet är för olika för att strikta jämförelser ska kunna göras (se t.ex. Granér, 2004; Hydén & Lundberg, 2004; Loftus, 2009; Östlund, 2013). Jämförelser mellan länder visar variationer i såväl polisens resurser och uppdrag som utbildningslängd samt -innehåll. Både Polisens organisation, villkor och de samhälleliga kontexterna ser olika ut. Samtidigt beskrivs i internationell forskning många likheter gällande polisens arbete och förutsättningar med ökad demografisk pluralism, särskilt med hänsyn till mångfaldsdiskursens krav på breddad rekrytering och ökad kunskap om och bemötande av olika grupper samt dess tillhörande reformer för polisen i mångkulturella samhällen.

3.1 Mångfald och polisen som forskningsfält

Forskning om polisens relation till mångfald kan beskrivas som ett problematiskt område, med huvudsakligt fokus på brister i arbete eller bemötande. Internationellt används såväl 'policing diversity' som 'diversity policing' deskriptivt när mångfald och sociala kategorier aktualiseras i relation till polisens bemötande, brottsförebyggande och brottsbekämpande arbete. Särskilt omnämnt och fokuserat är begreppet diskriminering, som hänvisar till olika polisiära praktiker som tenderar att inskränka möjligheter för vissa grupper av individer. Både nationella och internationella studier framhäver att en mångfald *inom* polisen, genom breddad rekrytering, ska förebättra polisens mångfaldsrelaterade arbete och de *externa* relationerna med samhället. Hur detta fungerar i praktiken är däremot omstritt och problematiskt (se t.ex. Reiner, 2000).

I svensk kontext har mångfaldsdiskursens reformer aktualiserats inom forskning på en rad områden som rör rekrytering, bemötande och utbildning. Det gäller såväl redogörelser för den svenska polisen som en maskulin heteronormativ yrkeskår, om rasism och etnisk diskriminering inom delar av polisens arbete, samt brister i utbildning och om nedvärderande språk om allmänheten hos poliser. Sammantaget

[23] Här särskiljs polisforskning från polisrelevant forskning. Polisrelevant forskning inkluderar allt av intresse för polisens verksamhet, till exempel studier om ungdomskriminalitet eller organiserad brottslighet. Uppdelningen och skillnaden mellan polisvetenskap/polisforskning och polisrelevant forskning beskrivs dock som riktmärke snarare än absoluta kategorier. En snarlik definition är den engelska termen 'police science' som CEPOL (European Police College) använder sig av och som avser det vetenskapliga studiet av polisen som institution och av polisarbete som process (Polishögskolan, 2012, s. 7).

pekar forskningen mot Sörensens (2007) beskrivning av mångfalden inom polisen som *enfaldig*, och att polisdiskursen går stick i stäv med mångfaldsdiskursen då bilden av polisen är att vara lika.

Inom internationell polisforskning används inte begreppet mångfald ('diversity') på samma sätt som i svensk kontext där fokus riktas mot olika sociala kategorier, utan beskrivs främst genom framskrivningen av ras och rasism, även om senare tids forskning pekar mot en liknande trend som uppmärksammar sociala kategorier (se t.ex. Clements, 2008). För en översikt över internationell forskning gjord inom området se Newburn och Reiner (2007). I svensk forskning fokuseras diskriminering och etnicitet medan den internationella forskningen främst kommit att handla om rasprofilering ('racial profiling'), som innebär en misstanke om kriminell aktivitet baserad på ras eller etnicitet. Rasprofilering beskrivs som ett exempel på diskriminerande praktik eftersom profileringen baseras på stereotyper snarare än individuell "rimlig misstänksamhet" (Ben-Porat, 2008, s. 415). Det råder ingen konsensus kring den internationella forskningens användning av begreppet rasism och ras. I vissa avseenden används ras synonymt med etnicitet och i andra avseenden beskrivs ras och etnicitet som skilda kategorier (Anthias, 1999; Holdaway & O'Neill, 2007b). I relation till diskriminering och profilering behandlas vad som kallas för polisens praxis av 'stopp och sök' ('stop and search'), det vill säga vem som stannas och kontrolleras av polisen, där såväl svenska som internationella förhållanden visar på liknande tendenser. Med anledning av detta har polisens relationer med minoriteter utgjort en del av mångfaldssatsningarna.

Såväl i Sverige som internationellt finns omfattande (ofta sociologisk) forskning kring vad som brukar skrivas fram som en poliskultur. Mycket av den omfattande internationella forskningen om polisens organisations- och yrkeskultur skriver fram idealtyper av poliser, som exempelvis actioninriktade, anti-intellektuella män av arbetsklassbakgrund (se t.ex. Manning, 2005; Skolnick, 2005).[24] De är relevanta eftersom redogörelser för vad som utgör poliskultur samverkar med redogörelser för vad som beskrivs bidra med mångfald, det vill säga det som ställs *mot* en poliskultur präglad av att vara lika (jfr Sörensen, 2007). Flera studier visar exempelvis att i kontrast till mångfald står diskurser om konformitet och likformighet inom polisen (Frewin & Tuffin, 1998; Lander, 2008; 2013). Etnografisk forskning om polisens yrkeskultur och socialisering in i polisyrket innefattar bland annat redogörelser för hur man förväntas *vara* och *se ut* som polis, men också vad man förväntas *säga* (Andersson, 2003; Granér, 2004; Loftus, 2009). Däremot gör jag ingen sammanställning av forskning om polisens yrkeskultur.

[24] Liksom andra forskare menar jag att det finns skäl att problematisera hur en sådan homogen poliskultur skildras i forskning och media som i flera fall har visat sig generaliserande, kontextslös och snarare reproducerat stereotypa bilder av polisarbete – ett polisarbete som har haft utgångspunkt i anglo-amerikanskt ordningsarbete (se t.ex. Chan, 1996; Reiner, 2000). En ytterligare kritik kan riktas mot dateringen av de referenser som citeras även i aktuella forskningsöversikter som reproducerar diskurser om polis och polisarbete (se t.ex. Newburn, 2005). Jag ser det därför som en angelägen uppgift att situera forskning om olika subkulturella praktiker av polisarbete till en politisk, geografisk och historisk kontext.

3.2 Mångfald och polisarbete

Med mångfald och polisarbete avser jag studier om mångfald som aktualiseras i relation till polisens bemötande samt brottspreventiva och -bekämpande arbete. I följande avsnitt redogör jag för forskning om mångfald *i* polisarbete respektive *inom* polisen, där mångfald särskilt har knutits till olika former av särbehandlingar i polisens arbete som beskrivs vara diskriminerande. Inledningsvis kontextualiserar jag internationell och svensk forskning genom särskilda historiska händelser.

Särbehandling i polisarbete – en inledande kontextualisering

Till skillnad från svensk forskning om profilering och etnicitet i polisarbete, som beskrivs befinna sig i ett tomrum (Östlund, 2013), finns det idag en riklighet inom angloamerikansk forskning. Där har fokus på profilering legat på relationen mellan ras/etnicitet, brott och polisarbete. I England har detta varit ett centralt debatterat ämne inom lag och ordning sedan 1970-talet (Jefferson, 1988), även om rasprofilering beskrevs som ett fortsatt problem inom polisen och som ett eftersatt forskningsområde under 90-talet (Holdaway, 1996; 1997). Sedan utgivningen av de brittiska rapporterna *Lord Scarman* (Scarman OBE, 1981) och särskilt efter *The Stewen Lawrence Inquiry* (Macpherson, 1999) tog den internationella forskningen kring 'policing diversity' fart. Det var framför allt Macpherson-rapporten som kom att påverka den politiska debatten kring rasfrågor i England.[25] Rapporten, som initierades av det rasistiska mordet på en afrikansk ung man vid namn Stewen Lawrence samt polisarbetet kring detta, slog fast att det förekom institutionell rasism inom brittisk polis. Poliskulturen inom kåren samt polisers bemötande mot allmänheten blev fokusområden, men även utbildningen och rekryteringen fick riktad uppmärksamhet. I England anges rasistiska hatbrott och 'stopp och sök' som de viktigaste polisiära händelserna inom mångfaldsområdet (Clements, 2008).

Förutom i brittisk forskning har rasism varit omdebatterat även inom svensk, norsk och dansk polisforskning. Oboria-fallet, där en man dödades vid ett polisingripande, kan ses som en norsk motsvarighet till Stewen Lawrence-fallet i England, med efterföljande rapporter om diskriminering inom norsk polis (Berg, 2008). I svensk kontext beskrivs polisiär diskriminering i polisarbete som sparsamt beforskat (Granér, 2004) och att det länge betraktats som en icke-fråga inom rättsväsendet i stort (Pettersson, 2005). Det senaste decenniet har svensk forskning aktualiserat exkluderingar som länge diskuterats internationellt, och bidragen i antologin *Den sorterande ordningsmakten* (Peterson & Åkerström, 2013) utgör ett led i den senaste forskningen kring ämnet (se även Hydén, 2008; Hydén & Lundberg, 2004; Peterson & Uhnoo, 2012; Uhnoo & Peterson, 2011).

[25] Rapporten blev viktig för legitimitet av det anti-rasistiska forskningsfältet, speciellt i England. Innan dess betraktades anti-rasism som en farlig och extrem politisk ideologi (Gillborn, 2006).

Profilering i polisarbete

Huruvida polisen särbehandlar människor med minoritetsbakgrund har utgjort en brännande fråga inom såväl internationell som nationell forskning. För att förstå relationen mellan polisiär kontroll och mångfald har forskning från varierade discipliner, företrädelsevis sociologisk och kriminologisk, tagit sig an en mängd olika frågeställningar som besvarats genom en variation av metoder. I synnerhet fokuserar mycket av forskningen profilering i polisarbete. Som genomgången nedan visar är särbehandling genom profilering omdiskuterat då vissa framlägger att behandlingen skall betecknas som diskriminering medan andra hävdar att det utgör en nödvändighet för ett effektivt och befogat polisarbete.

Profilering innebär en kategorisering av människor genom stereotypa yttre attribut och beskrivs i forskningslitteraturen som en central metod inom såväl nationellt som internationellt polisarbete (Ben-Porat, 2008; Ekman, 1999; Granér, 2004; Holdaway, 1996; 1997; Holmberg, 2003; Hydén & Lundberg 2004; Reiner, 2000; van Maanen, 2005; Waddington, 1999b; Wasserman, 1996). Forskning som på olika sätt studerat poliskulturen relaterar polisens stigmatisering och stereotypisering av vissa sociala grupper i samhället till poliskulturens 'vi och dom'-tänkande (se t.ex. Cashmore, 2001; Garcia, 2005; Granér, 2004; Reiner, 2000; Skolnick, 2005; van Maanen, 2005; Wasserman, 1996). Stereotypt tänkande beskrivs som en central del i den såväl nationella som internationella polisens organisationskulturer och riskerar att leda till processer som främjar rasfördomar och eventuell diskriminering (Ben-Porat, 2008; Holdaway, 1997; Wasserman, 1996). Det dikotomiserande 'vi och dom'-perspektivet mot omgivningen, som tillskrivs även svensk polis, förklaras bland annat utifrån polisers interna solidaritet, yrkets brottsbekämpande syfte samt tendensen av majoritetsbefolkningen att i samhället göra stereotypa och fördomsfulla bedömningar av människor (se t.ex. Hydén och Lundberg, 2004). Liksom tidigare forskning som länkat strukturell diskriminering i samhället till polisens uppdelning av 'vi och dom', beskrivs diskriminering också som ett resultat av den nya mångfaldsvillkorande diskursen om de hotfulla 'andra' (Peterson, 2013).

En mängd internationella studier *utgår* från sociala kategorier och baseras på korrelationer mellan polisers beteende och deras olika bakgrundsvariabler, som social eller demografisk tillhörighet. Ett exempel är Browns och Franks (2006) studie, som menar att polisers ras har betydelse för arresteringsföljder och att det är stora skillnader mellan vita och svarta när det gäller beslut för att arrestera. Ett annat är Blacks och Karis (2010) studie där genus och minoritetsbakgrund anges som betydande för förmågan att utöva yrket i och interagera med mångkulturella samhällen. Sådana utgångspunkter för analyser skiljer sig ontologiskt och epistemologiskt från denna och rymmer flera komplikationer för de slutsatser som dras. Exempelvis kan Blacks och Karis (2010) resultat, baserade på deltagares självuppskattning, om att män med minoritetsbakgrund anses bäst att interagera med olika kulturella grupper, också vara ett uttryck för att de är bäst på att svara att de är det. Ytterligare ett ex-

empel är Lasleys, Larsons, Kelsos och Browns (2011) longitudinella studie om polisanställdas attityder till samhället som utgår från sociala kategoriseringar om 'African-American' och 'Latinos' hos polisanställda som något negativt för polisen. De menar att strävan efter att etablera jämlikhet mellan polis och medborgare kan öka polisers tjänstvillighet att representera de vars intressen överensstämmer med den demografiska bakgrunden. Inom kriminologin har också en stor andel forskning främst ägnat sig åt att förstå brottsbenägenhet bland olika etniska grupper i samhället, med syfte att underlätta polisens brottspreventiva arbete. I svensk forskning utgör Björks (2008) studie ett exempel på hur etnicitet och islam kopplas till kriminalitet i form av olika kriminella gatugäng, utifrån essentiella bilder om muslimsk kultur. Flera forskare pekar dock på uppenbara risker av att fokusera brottstatistik baserat på stereotyper, det vill säga studier om relationer mellan etnicitet och brottslighet som en fråga om demografi, eftersom det påverkar vem polisen kontrollerar och kan leda till en självuppfyllande effekt (Ben-Porat, 2008; Bosworth, Bowling & Lee, 2008; Peterson, 2013; Peterson & Åkerström, 2013; Pettersson, 2005; 2013; Reiner, 2000; Sollund, 2007b; 2008b).

Internationellt adresserar främst forskning om mångfald i polisarbete två centrala problem med profilering, 'over-policing' och 'under-policing', där vissa grupper utsätts för hårdare kontroller men också får mindre beskydd (se t.ex. Ben-Porat, 2008; Brunson & Miller, 2006; Macpherson, 1999; Philips & Bowling, 2007; Reiner, 2000). Inom detta område har en mängd studier med olika kvantitativa ansatser producerats. Särskilt har fokus riktats på den oproportionerliga representationen av etniska minoriteter[26] i rättssystemet, med särskild hänvisning till polisens 'stopp och sök'-rutiner (se t.ex. Bowling & Weber, 2011; Ferguson, Rhodes & Lee, 2001). Personer med afro-amerikansk bakgrund har påvisats särskilt utsatta för denna kontroll, vilket gett namn åt termen 'driving while black' (se t.ex. Harris, 1999). Bland annat visar Norris, Fielding, Kemp och Fielding (1992) att svarta personer möter risken att bli stoppade två och en halv gånger oftare än andra och att det råder skillnader i polisens bemötande gentemot dessa grupper. Andra menar att slutsatser som dragits av polisens urskiljning i 'stopp och sök'-rutiner är förenklade då andelar av befolkningen istället står i proportion till vilka som är anträffbara på särskilda platser i samhället (Waddington, Stenson & Don, 2004). Stridigheterna gäller bland annat olika sätt att genomföra undersökningar och använda sig av statistisk forskning, vilket lett till skiljelinjer om polisens praktiker kan klassas som diskriminering eller inte.

Genom olika kvalitativa studier där forskare följt poliser i deras arbete rapporteras däremot en enhetlig bild av att etniska minoriteter utsätts för hårdare polisbevakning såväl i Sverige (Granér, 2004; Hydén & Lundberg, 2004) och Norge (Finstad, 2000; Sollund, 2006; 2007a; 2007b; 2008a; 2008b) som i Danmark (Holmberg,

[26] I den engelska litteraturen återkommer främst benämningen 'black people'.

2003).[27] Etnisk profilering beskrivs utgöra en vardagspraktik för polisarbete även i nordisk kontext. Det beskrivs som en skiktnings- eller klassificeringsmekanism i mötet med allmänheten (Peterson, 2013), något som forskare beskrivit som en särskilt utvecklad ”polisblick” (Finstad, 2000. Jfr Andersson, 2003; Ekman, 1999). Det innebär att i specifika situationer och på basis av synliga etniska markörer som klädsel, hudfärg och hårfärg sortera individer. Bland annat aktualiserar flera studier att särbehandling/diskriminering sker när beslut om olika ingripanden eller kontroller tas (Hydén & Lundberg, 2004), men också genom nedlåtande attityder och språk (Granér, 2004; Holmberg, 2003). Granérs (2004) studie, baserad på fältstudier och intervjuer med patrullerande poliser, skildrar en rasistisk retorik och en kategorisering av etniska och nationella grupper som grund för polisiära bedömningar av individers brottsbenägenhet. Etnisk profilering beskrivs också fungera som ett verktyg för polisens utredningsenheter i riskanalyser där särskilda polisiära satsningar motiveras (Granér, 2004), samt för vilka målgrupper som ska kontrolleras eller var polisstationer ska upprättas (Hydén & Lundberg, 2004; Peterson, 2013). I Hydéns och Lundbergs (2004) studie, som bygger på intervjuer med poliser och fältstudier i polisarbete riktat mot inre utlänningskontroll[28], problematiseras förmågan att göra distinktion mellan svenska och icke-svenska medborgare eftersom det föreligger uppenbar risk för etnisk diskriminering baserat på profilering genom yttre karaktärsdrag. Som ett resultat av etnisk profilering menar flera forskare även på senare tid att det förekommer etnisk diskriminering i ”hela den polisiära kontrollapparaten och rättssystemet” (Peterson, 2013, s. 26. Se även Pettersson, 2005).

I efterdyningarna av Macpherson - förändringar och skiften

Forskare belyser olika svårigheter att förändra policys gällande mångfald i polisarbetet (Cashmore, 2002; Clements, 2008; Solomos, 1999). Kanadensisk forskning visar bland annat på ett gap mellan chefsambitioner rörande mångfaldssatsningar och polisarbetet i praktiken samt att strategier för ökad mångfald och utbildning i diskriminering och rasrelationer begränsas av polisens budget (Ben-Porat, 2008). I England framställde både Scarman-rapporten och Macpherson-rapporten kulturell mångfald som ett sätt att motverka rasism, något som cyniskt kommit att kallas ’window-dressing’, på grund av policyns låga effekt (Cashmore, 2002. Jfr Souhami, 2014). Snarare beskrivs den nya policyn som skadlig, eftersom den ger skenet av framgång medan dess effekter i själva verket anses små (Cashmore, 2002). Även Loftus (2009) argumenterar med empiriska data för hur begreppet institutionell rasism kom att förstärka en diskurs om minoriteter som problematiska. Kritiska dis-

[27] Holmbergs (2003) danska studie visar exempelvis på polisers användning av rasistiska stereotyper vid ’stopp och sök’, där mörk hudfärg kopplas till kriminalitet. Polisernas motivering för detta var att det var där man fick mest träff, en motivering som återkommer i Granérs (2004) empiri baserad på svenska patrullerande polisers redogörelser.

[28] Inre utlänningskontroll avser kortfattat att polisen kontrollerar om en person har laglig rätt att vistas i Sverige.

kussioner kring begreppet institutionaliserad rasism och de konceptuella otydligheterna som beskrivs i Macpherson-rapporten har förts av flera forskare (Anthias, 1999; Rowe, 2002; Solomos, 1999; Souhami, 2014; Waddington, 1999b; Waddington, Stenson & Don, 2004). Souhami (2014) skriver att konceptuella begränsningar i begreppet institutionell rasism får viktiga operationella komplikationer, och vidare att det funnits en avsaknad av empiriska studier som visat att institutionell rasism fungerat som instrument för förändring inom brittisk polis. Trots rapportens uppmaningar att termen skulle rikta uppmärksamheten bort från en överupptagenhet med öppen rasism i enskilda polisers jargong, var det precis dit som reformerna riktades (a.a.). Souhamis kritik mot konceptet, som baseras på analys av fältarbete och intervjuer med polisanställda, pekar mot att användningen av konceptet inte bara misslyckades i att synliggöra dynamiken i institutionell diskriminering, utan även understödde sådana praktiker.

Samtidigt framhålls att trots begränsningarna med konceptet institutionell rasism har det medfört en mängd skiftningar i organisatoriska normer inom brittisk polis (Souhami, 2014). Reiner (2005) beskriver att en av de största förändringarna som skedde under 70-talet inom brittisk polis gällde relationerna med svarta grupper, som sedan dess präglats av lång historik av fördomsfullhet framför allt mot unga svarta personer. Holdaways och O'Neills studier (2004; 2007a; 2007b), som baseras på kvalitativa data och intervjuer med poliser med minoritetsbakgrund, visar att det från 80- samt tidiga 90-talet och i och med Macpherson-rapportens publicering 1999, har skett ett skifte av artikuleringen om rasrelationer inom brittisk polis. Från att betraktas som ett individuellt problem (Scarman OBE, 1981. Jfr Waddington, 1999b) kom rasism och diskriminering att fokuseras som ett institutionellt fenomen och ur ett kollektivt perspektiv (Macpherson, 1999). Andra förändringar Holdaway och O'Neill pekar på är framväxten av 'Black Police Associations' och deras inflytande inom brittisk polis, att den öppna rasismen har minskat och att många poliser rapporterar om att de inte längre måste "förminska" sin etnicitet som poliser. En ytterligare effekt är en minskad kollegial tolerans av rasistiska uttryck (Souhami, 2014). Istället för att artikuleras öppet beskrivs sådana uttryck begränsas till olika "säkra miljöer" (Holdaway & O'Neill, 2007a; 2007b; Loftus, 2009; Waddington, 1999a).

Upplevd särbehandling inom polisen

Till skillnad från fokus på om det föreligger någon faktisk diskriminering har andra forskare riktat in sig mot upplevd diskriminering, varför en del studier också kommit att fokusera hur allmänheten uppfattar polisens praktiker, men också hur polisanställda med minoritetsbakgrund upplever arbetsklimatet inom polisen.

Diskriminering och stereotypisering av minoriter har rapporterats inom den egna poliskåren i angloamerikansk forsking sedan 90-talet (se t.ex. Cashmore, 2001; Ericson, 2005; Frewin & Tuffin, 1998; Garcia, 2005; Holdaway, 1996; 1997). Histo-

riskt har forskning visat att poliser med etnisk minoritetsbakgrund är underrekryterade och att det pågår rasprofilering inom kåren. Holdaway (1996) beskriver hur poliser från etniska minoriteter differentierades och exkluderades från fullt medlemskap i poliskåren, och att svarta och asiatiska poliser identifierades med och tillskrevs karaktärsdrag utifrån generaliserade etniska grupper. Detta anges också som ett av skälen till underrekryteringen (Cashmore, 2001). En rad samtida internationella studier utgår från sociala kategorier (främst etnicitet och kön), där polisers sociala och demografiska bakgrund relateras till skillnader i uppfattningar om och utförande av polisarbete, men också upplevelser av arbetsklimatet (se t.ex. Dowler, 2005; Holdaway & O'Neill, 2007a; Rojek & Decker, 2009; Souhami, 2014). Studier visar exempelvis att amerikanska poliser med afrikansk bakgrund ofta känner sig kritiserade (Dowler, 2005), att poliser med minoritetsbakgrund är överrepresenterade i klagomål och att det därmed föreligger en skillnad i behandlingen av minoritetspoliser inom poliskåren (Rojek & Decker, 2009). I amerikanska studier om 'tokenism', det vill säga de som utgör mindre än 15 procent av en grupps totala andel, anges ras som en särskilt relevant faktor för minoriteters upplevelser av påfrestningar i yrket (Gustafson, 2008; Stroshine & Brandl, 2011). Även den senaste forskningen baserad på intervjuer med svenska poliser med minoritetsbakgrund visar på liknande resultat (Peterson & Uhnoo, 2012; Uhnoo, 2013).

Till skillnad från forskning om särbehandlande tendenser *av* polisen kan forskning om särbehandlande tendenser *inom* svensk polis beskrivas som fortsatt bristfällig. Fokus har främst legat på hur kvinnor bemöts och framställs i organisationen (Fejes & Haake, 2013; Finstad, 1998; Haake, 2011; Åse, 2000; Österlind & Haake, 2010a; 2010b). År 1971 fattades ett formellt beslut att män och kvinnor ska tjänstgöra på lika villkor inom polisen (Dahlgren, 2007), men senare forskning ifrågasätter en sådan praxis. Bland annat beskriver poliser vissa arbetsområden och uppgifter som särskilt lämpade för kvinnor respektive män, utifrån essentialiserade förståelser av genus som kategori (Dahlgren, 2007; Fejes & Haake, 2013; Finstad, 1998; Haake, 2011). Fejes & Haake (2013) visar exempelvis hur en machoattityd konstrueras som manligt attribut i polisarbete. Manliga poliser framställs arbeta med "farligare" uppgifter, medan kvinnor tilldelas uppgifter förenat med omsorg. Andra beskriver hur kvinnor, kategoriserade som just kvinnor, inte betraktats som "riktiga poliser" (Finstad, 1998; Åse, 2000). Åse (2000) beskriver dessutom hur kvinnliga poliser inte heller betraktas som "riktiga kvinnor" (s. 69). Österlinds och Haakes forskning (2010a; 2010b. Se även Haake 2011) om kvinnor i polisyrket har visat att kvinnor, såväl i ledande positioner som i andra delar av yrkeskåren, tenderar att anpassas till och bedömas utifrån rådande maskulina normer. I relation till tidigare forskning inom sitt område ställer Österlind och Haake (2010b) den relevanta frågan om vilka kvinnor som blir motiverade och rekryterade till den svenska polisen. Såväl Åse (2000) som Dahlgren (2007) visar hur kvinnor, ända sedan 1958, då Sverige fick sina första kvinnliga uniformerade poliser, har ställts mot den manliga normen och konstrueras

till en underordning. Åse beskriver hur kvinnlig könsordning kommer till uttryck även i polisens publikationer fram till år 1998 och hur detta samtidigt utgör en maktordning. Förutom manliga normer visar Andersson (2003) hur ålderskategorier relaterade till olika maskulinitetsgörande påverkade hur poliser beskrev och utförde sitt arbete. Andersson framhäver samtidigt hur hierarkiska ordningar utifrån ålder försvagade betydelsen av genus som sorterande kategori vid de två närpolisstationer som hon studerade.

Svensk forskning som behandlar etnisk mångfald inom polisen är begränsad, men påtalar liksom internationell forskning problem för poliser med annan etnisk bakgrund än svensk, eftersom de riskerar att bli föremål för såväl diskriminering som för en skämtsam jargong i den interna interaktionen mellan polisanställda (Peterson & Uhnoo, 2012; Uhnoo & Peterson, 2011; Westin & Nilsson, 2009). I likhet med andra studier om kvinnor på ledande positioner inom polisen (Haake, 2011; Österlind & Haake, 2010b), visar Petersons och Uhnoos forskning att polisanställda med annan etnisk bakgrund än svensk bemöts med en kritisk blick och misstänksamhet, bland annat utifrån starka krav på lojalitet inom polisen (Peterson & Uhnoo, 2012; Uhnoo & Peterson, 2011). Etnicitet tillsammans med strävan efter lojalitet inom myndigheten utgör faktorer för inkludering och exkludering av nya rekryter. Poliser med etnisk minoritetsbakgrund riskerar därutöver att stå till svars för en individs kriminalitet som hänvisas till ett nationellt beteende, och den polisanställda med liknande etnisk bakgrund blir på så vis representant för en hel nations tillskrivna agerande (Peterson & Uhnoo, 2012).

En skillnadsskapande humoristisk jargong

I brittisk forsking har studier visat på en form av diskriminering genom en särskild jargong, som ofta beskrivs som en humoristisk, rå jargong baserad på nedsättande ordval om minoriteter (Holdaway, 1988; Loftus, 2009; Waddington, 1999a). Jargongens utveckling från 90-talet beskrivs ha gått från att ha framställts som en öppen rasism under förra seklet, till att nu betecknas som dold rasism (Holdaway & O'Neill, 2007b; Loftus, 2009). Det innebär att en verbal rasism och nedsättande jargong regleras till olika frizoner eller säkra situationer och platser, som bland annat benämns 'canteen banter' (Waddington, 1999a) eller 'white spaces' (Loftus, 2009). Polisers jargong beskrivs som en diskriminerande praktik även i svenska kontexter (Granér, 2000; 2004; Granér & Nilsson, 2000; Sefton, 2011; Uhnoo, 2013). En del beskriver att polisers erfarenheter av etniska minoriteter skapar generaliserande föreställningar om minoriteter, vilket bidrar till en särskiljande jargong om dem (Sollund, 2007b; Uhnoo, 2013).

Forskningen är inte entydig om allvaret i polisens nedsättande jargong, då oenigheten råder kring hur den avspeglar sig i det praktiska polisarbetet. Jargongen har som syfte att förstärka den egna självbilden och avspeglas inte i praktiken menar vissa (Waddington, 1999a). Studier baserade på minoritets upplevelser av poliser

(Sollund, 2006) och polisers självrapportering anger motsatsen (Peterson & Uhnoo, 2012; Uhnoo, 2013; Uhnoo & Peterson, 2011). Däremot saknas studier där observationer av polisarbete bekräftar bilden.[29] Även Sollunds (2007b) empiri visar på verbal rasism inom norsk polis, men att den inte används i mötet med etniska minoriteter i arbetet. En problematik som kvarstår beskrivs som en reproduktion av 'vi och dom'-uppdelningar, vilka skapar en social distans till vissa grupper som i förlängingen kan medföra att ett nedsättande eller diskriminerande bemötande mot de grupperna legitimeras (Finstad; 2000; Sollund, 2007b; Uhnoo, 2013). Oavsett om jargongen riktas mot minoriteter utanför polisen, finns det studier som visar på att polisanställda med etnisk minoritetsbakgrund upplever jargongen negativt (Cashmore, 2001; Holdaway & O'Neill, 2007b; Peterson & Uhnoo, 2012; Uhnoo, 2013; Uhnoo & Peterson, 2011).

3.3 Mångfald i polisens sammansättning

På grund av en rådande normativitet inom svensk polis ifrågasätter forskning den kvalitativa aspekten av mångfalden i Polisens satsningar på breddad rekrytering. Forskningen beskriver polisyrket som ett maskulint yrke och att normen bland polisstudenter och kollegor i yrket präglas av en maskulin heteronormativitet, ofta med fokus på kroppsstyrka (Andersson, 2003; Dahlgren, 2007; Granér, 2004; Granér & Knutsson, 2000; Haake, 2011; Jarnérus & Öst, 2007; Lander 2008; 2013; Lauritz, 2009; Åse, 2000; Österlind & Haake, 2010a; 2010b). Liksom svensk forskning visar Finstad (1998; 2000) på en maskulin homogenitet även i norsk polis och Frewin & Tuffin (1998) inom Nya Zeeländsk polis. Andra studier har visat att genus betydelse i polisorganisationen förlöjligas eller skämtas bort (Jarnérus & Öst, 2007). Kvinnor och personer med minoritetsbakgrund rapporteras som underrepresenterade (Annell, 2012). Homogenitet inom yrkeskåren beskrivs även omfatta politik, där polisstudenter anges ha en likartad politisk, konservativ tillhörighet (se t.ex. Granér, 2004). Inom norsk polisforskning ifrågasätts en sådan homogenitet, då norska polisstudenter rapporteras representera majoritetsbefolkningens politiska tillhörighet (Larsson, Strype & Thomassen, 2006; Thomassen, Larsson, Strype, 2008).

Den manliga normen inom svensk polis är inte bara manlig. Den är också svensk, vit, heterosexuell (Lander, 2008) och sekulär (Sefton, 2010). Lander (2008) problematiserar förutom sexualitet- och genusaspekter även den hegemoniska svenskheten och vitheten som framställs som norm i en artikel med den slående titeln *"Varför finns det inga fjollor på Polisutbildningen"?*. Lander belyser såväl normer som en antydd socialisation inom polisen som svaret på frågan. Problematiken återkommer i hennes senaste artikel (2013) om mångfaldssträvanden inom svensk polis, där normer och socialisation beskrivs som hinder för förändring både vad avser

[29] Polisens bestämmelser och regerlingar om vilka som får åka med i polisbilar näst intill omöjliggör genomförandet av studier som kan bekräfta eller dementera jargongens användning i praktiken.

mångfald inom poliskåren och i relation till yrkets praktik mot en intellektuellt reflekterande yrkesutövning. I Landers undersökning av hur kategorier som genus, sexualitet, ålder, klass och etnicitet fungerar i relation till föreställningar om polisyrket, identifierar hon två skilda diskurser om poliser och polisyrket. Där ställs polisernas egna bilder emot en diskurs som representeras av polisorganisationen. De två diskurserna utgörs av en traditionell bild av yrkets relation till styrka, kroppslighet och manlighet samt bilden av en modern polis med fokus på omsorg och intellektuell förmåga, en distinktion som även återkommer i brittisk forskning (Loftus, 2009; 2010).

Då poliskårens homogenitet ifrågasatts har mångfaldsdebatten inriktats mot frågor om rekrytering till polisen. I Norge har forskningen kring mångfald och rekrytering främst fokuserat etnicitet (se t.ex. Egge, 2008; Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008), medan svensk forskning fokuserat genus och etnicitet inom polisen (se t.ex. Jarnérus & Öst, 2007; Lander, 2008; Åse, 2000; Österlind & Haake, 2010a; 2010b). Såväl svensk som norsk och dansk polis har målsättningar att polisen ska spegla samhället och representera en mångfald. Även i anglo-amerikansk forskning betonas utifrån nya reformer vikten av att ha en poliskår som speglar en pluralism och ett mångkulturellt samhälle (se t.ex. Cashmore, 2002; Loftus, 2009; Macpherson, 1999; Philips & Bowling, 2007; Reiner, 2005). Mångfald beskrivs främst som en rättvise- och effektivitetsfråga för polisen och representativiteten anges öka polisens trovärdighet och ge legitimitet för polisens arbete (Hydén & Ljungberg, 2009; Uhnoo & Peterson, 2011). Därutöver beskrivs mångfald i form av resursvinst – genom att ha poliser med olika erfarenheter, upplevelser och bakgrunder (Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008). Att kvalitetssäkra genom en återspegling av samhället, att öka rättssäkerheten och kulturförståelsen samt att reducera 'vi och dom'-tänkandet, är några av de argument som förs fram.

3.4 Forskningsläget – utmaningar, satsningar och behov

Sammantaget visar nationell och internationell forskning på att vissa polisiära praktiker kan upplevas som diskriminering. När (etnisk) profilering upplevs som trakasserier och diskriminering undergräver det förtroendet för polisen.

Senaste tidens strävan att förbättra relationer mellan etniska minoriteter och polisen genom samverkan och rekrytering har formulerats i relation till olika mångfaldssatsningar (Mulcahy, 2012). Effekten av polisens bemötande och uppfattningar om polisen anses viktiga för att upprätthålla polisens legitimitet och samarbete med olika samhällsgrupper (Bradford, 2014). Förutom att upprätthålla den sociala ordningen syftar polisens brottsförebyggande insatser till att upprätthålla och stärka medborgarnas tillit till polisen. Polisen, och även rättssystemet i stort, vilar både på folkets tillit och legitimitet, och utgör en viktig del i ett demokratiskt samhälle (Agevall & Jenner, 2006; Peterson, 2013). Det förutsätter att medborgare handlar i enlig-

het med lagen och ett samarbete med polisen vid brottsutredningar. Men relationer mellan polis och minoriteter har länge ansetts ansträngd, där i synnerhet etniska minoriteter uppges särskilt misstänksamma mot poliser (se t.ex. Ben-Porat, 2008; Bradford, 2014; Lames, 2007; Mulcahy, 2012; Philips & Bowling, 2007). Den ansträngda relationen mellan polis och vissa sociala grupper, särskilt ungdomar i socialt utsatta områden och med minoritetsbakgrund, påverkar förtroendet och därmed legitimiteten för polisen (Pettersson, 2013). Av Petterssons (2013) resultat framgår vikten av att poliser synliggör och visar förståelse för etniska minoritetsungdomars upplevelse av utsatthet, vilket accentuerar ett behov av vidare forskning om de goda exemplen.

Forskning om polisens bemötande och särskiljande praktiker har gett såväl rekrytering som utbildning en central roll. För att förbättra relationerna med samhället och som ytterligare exempel på mångfaldssatsningar pekar både nationella och internationella forskare på behovet av utbildning i olika mångfaldsrelaterade frågor (Abell, 2004; Ben-Porat, 2008; Ben-Porat & Yuval, 2012; Ben-Porat, Yuval & Mizrahi, 2012; Gunnmo, 2004; Hyden, 2008; Westin & Nilsson 2009; White & Escobar, 2008). Det kan innebära ökad kulturell kunskap, men också ökat fokus på och utbildning i exempelvis hatbrott (se t.ex. Bunar, 2007). Satsningen på kunskap om hatbrott inom New York-polisen har enligt en amerikansk studie lett till att hatbrott minskat dramatiskt (Levin & Amster, 2007).

Individuella kontra strukturella problem och förklaringar

Tvisterna om särbehandling och diskriminering inom polisen (såväl mellan kollegor som i polisarbete) gäller bland annat om problemen kan förklaras som individuella, institutionella eller strukturella. Argumenten om rasism och diskriminering som ett individuellt problem motiveras ofta med förekomsten av enstaka rötägg, något som kommit att kallas för 'the rotten apple'-teorin (se t.ex. Levander Thorstensson & Ekenvall, 2004; Uhnoo & Peterson, 2011). Exempelvis beskrivs poliserna i Granérs (2004) studie som känsliga för att tillskrivas rasistiska motiv och att poliserna istället hänvisar till enskilda polisers rasistiska uttalanden eller övertygelser. Perspektivet har kritiserats då omoraliskt och korrupt beteende inom polisen snarare anges vara socialt betingat och skapat av en tystnadskod än av enskilda individer (Levander Thorstensson & Ekenvall, 2004). I aktuell svensk polisforskning problematiseras likaså en ensidig fokusering på individuella förklaringar till diskriminering av etniska minoriteter inom polisen (Uhnoo & Peterson, 2011). Individuella förklaringar beskrivs också skymma ledningens ansvar och hantering av sådan problematik (a.a.).

Mot teorin om 'the rotten apple' står teorin som benämns 'the rotten barrel', vilken utgör en institutionell förklaring i form av vanor, rutiner eller vedertagna förhållningssätt inom en institution (Newburn & Reiner, 2007; Reiner, 2000; Solomos, 1999). Dessa normer utgör hinder för underordnade grupper att uppnå samma rättigheter som de dominerande grupperna. De korrupta eller diskriminerande individerna anges bli det till följd av organisationens legitimering av sådant beteende ge-

nom olika grupprocesser. De institutionella diskriminerande praktikerna hänvisas i flera fall till samhällets övergripande strukturella diskriminering av underordnande grupper (Jefferson, 1988; Reiner, 2000; 2005; Philips & Bowling, 2007).

Oenigheter och utmaningar

Den redovisade forskningen är inte enig om vare sig allvaret i praktiker som beskrivs diskriminerande eller om praktikerna kan definieras som diskriminerande över huvud taget. Waddington (1999b) skriver att polisarbetets rasialiserande inte är en envägsprocess, och institutionens roll i återskapandet av rasism i 'stopp och sök'-förfarandet får i hans teori en minskad betydelse.[30] Ett rasistiskt beteende hos vita poliser anges inte triggas av fördomar eller rasism, utan beskrivs som en produkt av polisarbetet och statistik kring brottsligheten samt den vardagliga pressen hos poliser (Cashmore, 2001; Waddington, 1999b). Som nämnts tidigare finns det de som menar att generaliseringar baserade på ras och etnicitet inte går att undvika (Wasserman, 1996). Andra menar att fördomar inom polisen troligtvis är en reflektion av den rasism och de fördomar som finns i samhället samt utifrån de situationer där poliser möter människor som leder till fördomar (Jefferson 1988; Reiner, 2000). Den misstänksamma blicken mot specifika grupper beskrivs också som en konsekvens av maktstrukturer i samhället, som reproducerar mönster av implicit diskriminering (Ben-Porat, 2008; Reiner, 2000; Sollund, 2008b). Reiner (2005) beskriver hur den oproportionerliga andelen arresteringar av unga svarta påverkades av en ond cirkel mellan polisens stereotypisering och de ungas sårbarhet i de situationerna, som också var avhängig den generella diskrimineringen i samhället mot dessa grupper. Samtidigt föreslår andra att fattigdom och klasstrukturer samverkar med rasism och institutionell diskriminering, vilket anges som förklaring till varför vissa grupper blir mer utsatta än andra (Loftus, 2009; Philips och Bowling, 2007). Oavsett anledning och förklaring till den höga andelen 'stopp och sök' inom vissa grupper, påpekas det att den bör anses som ett problem (Ben-Porat, 2008; Philips & Bowling, 2007).

Historiken kring social homogenitet och rasism inom polisen bidrar till att en av polisens stora utmaningar utgörs av att uppnå legitimitet och trovärdighet i samhället (Gabbidon & Higgins, 2008), i synnerhet hos minoriteter som har en historia av att vara alienerade från polisen (jfr Ben-Porat, 2008). Exempelvis anges polisens relation till romer som särskilt ansträngd (Lames, 2007; Mulcahy, 2012). Flera forskare pekar på begränsningarna i mångfaldsreformerna i relation till polisiära insatser som närpolis ('community-oriented policing') i olika internationella kontexter och i

[30] Waddington (1999a, 1999b) framhäver att erkännande om komplexiteten i polisens arbete är nödvändigt för att fullt ut förstå rasifierade relationer inom polisen. Han replikerar mot den forskning som identifierat rasifierade processer inom polisens olika kulturer och som betonar den roll institutionell rasism har i återskapandet av diskriminerande processer. Waddington (1999b) beskriver istället problemet som en relationell process mellan polisen och unga svarta och asiatiska personer.

relation till olika etniska eller multietniska grupper och områden (Ryan, 2007).[31] Mångfaldsreformer riskerar att vara verkningslösa om inte problemen identifieras tydligt och i relation till specifika kontexter (Ben-Porat, Yuval & Mizrahi, 2012).

Framtida behov – framtida möjligheter

De motstridiga resonemangen och olika förklaringar till om och varför särbehandling sker i polisiära praktiker ställer forskningen inför utmaningar, men också inför ett fortsatt behov av vidare studier. Några exempel på begränsningar i den tidigare forskningen är en hantering av språk och handling som åtskilda praktiker, där exempelvis nedsättande språkbruk legitimeras så länge det hålls inom polisen. Att det väsentliga ligger i att studera hur poliser agerar och inte talar (Waddington, 1999a) problematiseras av föreliggande avhandlings diskursiva och performativt inriktade ansats som erkänner tal som handling (se t.ex. Edley, 2001; Wetherell & Potter, 1992). På så vis utmanar denna studie en diskrepans som skildras i internationell polisforskning om skillnaden mellan vad poliser säger att de gör, och vad de ”faktiskt” gör. En annan orsak till motstridigheter inom fältet ser jag som avhängigt det särskilda fokus som läggs vid statistik och korrelationer mellan sociala kategorier som bakgrundsvariabler och beteenden, vilka kan belysas utifrån mer komplexa samband men också problematiseras utifrån dess ontologiska utgångspunkter. Särskilt fokus har också legat på polisens bemötande av allmänheten, men där relationer inom den egna poliskåren också visar på liknande problematik med särbehandling och stigmatisering, vilket får konsekvenser för anställda inom polisen. Andra begränsningar med och konsekvenser av såväl mångfaldsdiskursen som begreppet institutionell rasism är att rekrytering om mångfald reduceras till etniska minoriteter (Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008) samt en ensidig fokusering på rasism i polisers jargong, medan exempelvis sexism och homofobi förblivit oproblematiserade (jfr Souhami, 2014).

Från Holdaways (1997) vädjan på 90-talet att polisforskning inte bara bör omfatta makroperspektiv i sina analyser utan också bör inrikta sig mot mikroperspektiv med studier av subjektiva erfarenheter inom institutionella kontexter, har fältet breddats. Det empiriska fältet har fått ett uppsving, särskilt i nordisk kontext. Några framtida forskningsbehov som jag identifierat och särskilt vill lyfta fram utgörs av 1) studier av samspel mellan individuella, strukturella och institutionella faktorer om skillnadsskapande inom polisen och i polisarbete,[32] 2) kvalitativa studier med kon-

[31] Ryan (2007) pekar på problem med ’community-oriented policing’ (COP) i multietniska områden i Serbien, medan Lames (2007) och Mulcahy (2012) pekar på problem med den brittiska polisens relationer till romer och resande. Se även Ben-Porat & Yuval (2012) samt Ben-Porat, Yuval & Mizrahi (2012) för relationer mellan israelisk polis och arabiska minoriteter, där minoriteters behov anges som en viktig punkt för att mångfaldsreformerna och förbättrade relationer mellan polis och medborgare ska slå ut väl.

[32] Inom polisforskning särskiljs ofta former av individuell och institutionell/strukturell diskriminering, medan jag gör en distinktion mellan individuell, institutionell och strukturell diskriminering. Här utgår jag från Kamalis (2005, s. 32) beskrivning av olika diskrimineringsformer. Individuell diskriminering avser handlingar som utförs av enskilda individer. Institutionell diskriminering sker genom en institutions ”policy, rutiner,

struktionistiska ansatser som studerar reproduktionen av över- och underordning inom polis och i polisarbete, 3) ett intersektionellt fokus på hur sociala kategorier samverkar i reproduktion av över- och underordning inom polis och i polisarbete.

Även om polisforskning sammantaget pekar mot en skiftning i diskurser om diskriminering från ett individuellt till ett kollektivt och strukturellt perspektiv (se t.ex. Holdaway & O'Neill, 2004; 2007a), framhåller aktuell forskning ett fortsatt behov av att förstå *samspelet mellan* strukturella, institutionella och individuella former av diskriminering i polisarbete (Hydén & Lundberg, 2004; Peterson, 2013; Souhami, 2014). Peterson (2013) skriver att det minst intressanta i sammanhanget är individuella faktorer som leder till diskriminering, men utgör i andra studier en relevant aspekt för *hur organisationen och poliser själva* relaterar problemet i en hänvisning till enskilda rötägg, s.k. 'rotten apple'-teorin (se t.ex. Granér, 2004; Levander Thorstensson & Ekenvall, 2004; Loftus, 2009; Rennstam, 2013; Uhnoo & Peterson, 2011). Det efterfrågas också en kritisk reflektion över diskurser om ras och etnicitet i allmänhet, men framför allt om de diskurser som också inkluderar processer av kriminalisering av olika sociala grupper (Bosworth, Bowling & Lee, 2008). Ett annat underforskat område är hur polisanställda hanterar anklagelser om rasism och diskriminering (se t.ex. Morant & Edwards, 2011; Pettersson, 2013).

Gemensamt för en stor del av tidigare studier är en implicit utgångspunkt i mångfald och olika sociala kategorier. Däremot har få inriktat sig på hur mångfald eller olika sociala kategorier konstrueras och upprätthålls inom polisen eller hur polisarbete legitimeras i relation till mångfaldssatsningar och olika sociala kategorier (för undantag se t.ex. Frewin & Tuffin, 1998; Garcia, 2005; Holdaway, 1997; Morant & Edwards, 2011; Österlind & Haake, 2010a). Ett fokus på legitimeringar kan synliggöra hur skillnadsskapande reproduceras inom polis och i relation till polisarbete. Uhnoos (2013) studie, som utgör ett exempel på detta, baseras på hur polisanställda med etnisk minoritetsbakgrund talar om polisens kontroll av etniska minoriteter. Uhnoos studie bidrar till att besvara frågan varför en negativ särskiljning baserad på etniska skiljelinjer "reproduceras inom ett diskursivt klimat där etnisk mångfald officiellt hyllas och rasism fördöms" (s. 70). Föreliggande avhandling avser nyansera frågan om skillnadsskapande ytterligare genom blivande polisers samtal om mångfald, fördomar, särbehandling och sociala kategorier. Liksom samtida svensk och internationell forskning vill jag visa på vikten av att analysera redogörelser i vardagssamtal och hur konsekvenserna konstituerar såväl polisarbete som polisen som organisation och yrkeskår (se t.ex. Morant & Edwards, 2011; Souhami, 2014; Uhnoo, 2013). Att studera vad som reproduceras i olika sociala diskursiva rum kan synliggöra hur vissa arbets- och förhållningssätt legitimeras som både bejakar och går i strid mot officiella mångfaldssatsningar.

---

normer och arbetssätt, samt om de beteenden som utövas av individer som kontrollerar dessa institutioner". Strukturell diskriminering avser ett samhälles "institutionella ordning, normer och organisationsformer som indirekt och oftast oavsiktligt diskriminerar" och som baserad på etablerade ideologier och handlingsmönster "legitimerar och normaliserar indirekta former av negativ särbehandling av 'de andra'".

3.5 Motstånd – ett urval av tidigare forskning

Med bakgrund i en kritisk ansats om hur sociala kategorier reproduceras undersöks i denna studie när motstånd mot eller förhandlingar av olika sociala kategorier framträder i blivande polisers samtal. Liksom jag nämnt ovan utgör också forskning, i synnerhet en stor andel polisforskning som utgår från sociala kategorier som givna, en legitimerande part i hur sociala kategorier återskapas. Som en del i att studera hur diskurser om mångfald utmanas har jag valt att titta närmare på ett urval av studier om motstånd, och får då vända mig till andra vetenskapliga fält än polisvetenskap.

Begreppet motstånd används ofta för att beskriva marginaliserade gruppers aktiviteter mot den rådande ordningens praktiker i olika samhällskontexter, exempelvis genom studier av mer politiskt organiserat motstånd och i sociala rörelser, men också inom ungdomskulturforskning. Motståndsforskning rör sig mellan olika fält men handlar ofta om någon *praktik* och något som är i *opposition* (Lilja & Vinthagen, 2009, s. 14, 49). Motstånd står i oppositionell relation till makt, men såväl makt som motstånd tar sig varierade uttryck (a.a.). De studier om motstånd som jag väljer att titta mer utförligt på behandlar det vardagliga motståndet som socialt fenomen. Vardagsmotstånd ser jag som mer subtilt än organiserat motstånd. Jag är särskilt intresserad av hur motstånd i relation till sociala kategorier uttrycks i vardagliga samtal och mellan deltagare som är bekanta med varandra.[33] Här finns i svensk kontext studier av exempelvis motstånd mot etnisk kategorisering på arbetsplatser (Day, 1998), motstånd mot kategoriseringar av iranska familjer i Sverige (Wikström, 2007) och ett antal studier om motstånd i (skol-)ungdomars interaktion (Engblom, 2004; Högberg, 2009; Kahlin, 2008; Lundström, 2012). Ett internationellt exempel värd att nämna i sammanhanget är Willis (1977) studie om unga arbetarklasskillars motstånd mot auktoriteter och skolans disciplineringssystem.

Days (1998) forskning behandlar arbetskollegors motstånd mot att etnifieras, det vill säga att kategoriseras genom etnicitet. Enligt Day leder etnifieringar ofta till någon form av motstånd från den som etnifieras, vilket han länkar till den uteslutning av den sociala gemenskapen och aktiviteten som etnifieringen leder till. Day formulerar fem strategier för att göra motstånd mot att bli etnifierad: 1) att avfärda kategorins relevans, 2) att minimera skillnaden mellan olika kategorier, 3) att rekonstruera kategorierna så att man själv inte passar in, 4) att etnifiera den som etnifierar, samt 5) att aktivt undvika en etnifiering.[34] Även Kahlin (2008) och Engblom (2004) har tagit fasta på hur motstånd aktualiseras på mikronivå i relation till sociala kategorier genom studier av ungdomars samtalsinteraktion med fokus på identitet och positionering. Till skillnad från Day omfattar både Kahlin och Engblom ett något vidare undersökningsområde, där de analyserat både motstånd mot att identifieras utifrån kategorimedlemskap, och motstånd mot vilka egenskaper och aktiviteter som

[33] Gruppintervjuer bör inte betecknas som vardagliga samtalsformer, men kan samtidigt anta samma karaktär i de fall deltagarna känner varandra väl, som i denna studie.
[34] Översättningen är Kahlins (2008, s. 118).

länkas samman med en kategori. Engbloms (2004) motståndsstrategier utgörs av att nyansera bilden av den egna gruppen, att ignorera, ifrågasätta eller förneka en kategorisering, samt att göra en konkurrerande beskrivning. Liksom ovan nämnda studier fokuserar Högberg (2009) identitetsskapande och behandlar i likhet med Lundström (2012) hur motstånd artikuleras bland annat genom humor hos killar på gymnasiala yrkesprogram. Humor utgör även en central motståndsstrategi mot patriarkala maktstrukturer i Johanssons (2009) studie bland nicaraguanska kvinnor.

För att utveckla analysen av humor inom polisen använder jag mig av språk- eller interaktionsinriktade studier om humor som motstånd. Forskning visar hur motstånd kan riktas mot särskilda arbetsuppgifter (Collinson, 1988; Högberg, 2009), mot institutionella värden (se t.ex. Willis, 1977), mot hierarkier på arbetsplatser (Strömberg & Karlsson, 2009) eller mot andra hierarkiska relationer i samhället (Johansson, 2009). Skratt och humor kan också användas *mot* motstånd (Kangasharju & Nikko, 2009). Humor kan både bevara och förstärka den rådande ordningen likväl som den med sin subversiva karaktär kan ifrågasätta och utmana maktrelationer och auktoriteter (Johansson, 2009). Humor beskrivs därtill som en viktig del i identitetsarbete (se t.ex. Högberg, 2009; Johansson, 2009; Jonsson, 2007; Schnurr, 2009; Strömberg & Karlsson, 2009). Flera av dessa studier, liksom annan forskning, beskriver humor som en särskilt ”grabbig” social praktik och som del i ett maskulinitetsarbete (Collinson, 1988; Högberg, 2009; Kahlin, 2008; Lundström, 2012). Att humor förbehålls maskulint identitetsarbete utmanas av Johanssons (2009) studie, som i likhet med tidigare feministisk forskning visar på kvinnors humoristiska praktik.

Kapitel 4
Teoretiska utgångspunkter

Kapitlet syftar till att redogöra för studiens socialkonstruktionistiska och diskursanalytiska ansats, där de redovisade begreppen ingår i hur jag positionerar mig inom fältet och hur de ska förstås i relation till min studie. Inledningsvis placerar jag min studie i ett teoretiskt forskningssammanhang som brett kan förstås som diskursanalys. Därefter placerar jag mer specifikt studien i en inriktning som benämns diskursiv psykologi.

4.1 Mångfald som socialt och diskursivt konstruerat

Föreliggande avhandling placeras inom en socialkonstruktionistiskt ansats, vilket innebär att mångfald som begrepp, samt individens förståelse av mångfald, ses som konstruerade genom interaktioner mellan människor och texter i olika sociala kontexter. En förståelse av mångfald är därmed inte oberoende av tid och rum, utan socialt, kulturellt och historiskt situerad. De grundantaganden som förenar olika teorier inom social konstruktionism är en vetenskapskritisk hållning mot forskning som gör anspråk på opartiskhet, objektivitet och sann kunskapsproduktion (se t.ex. Alvesson & Sköldberg, 2008). Kunskap och kunskapsproduktion ses som en mellanmänsklig konstruktion och under ständig förhandling som skapas, förmedlas och upprätthålls genom social interaktion.

Det socialkonstruktionistiska perspektivet är brett och rymmer olika ansatser, där diskursanalytiska traditioner som samtalsanalys (conversation analysis, CA), etnometodologi, narrativ analys, kritisk diskursanalys, Foucauldiansk analys, etnografisk kommunikation samt diskursiv psykologi utgör några exempel (Wetherell, Taylor & Yates, 2001b). Omvänt från realismens fokus på hur språket kan avbilda verkligheten i en sann eller falsk mening, studeras istället hur uppfattningar blir verkliga genom språket, genom att vissa versioner görs vedertagna och allmänt accepterande som sanningar. Diskursanalyser kan exempelvis göras av texter, intervjuer eller av etnografiskt material. Analytiskt fokus läggs ofta på mönster som organiserar hur fenomen och kategorier beskrivs och förstås. Avsikten är i regel att studera hur kunskap och formandet av kategorier och identiteter sker socialt, olika processer för inkludering och exkludering, underordning och överordning (Wetherell, Taylor & Yates, 2001a; 2001b; Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Diskursanalytiska perspektiv erbjuder både teoretiska ramverk för förståelsen av sociala kategoriseringar och analytiska verktyg för en konkret analys. Begreppet diskurs används för att beteckna alltifrån helt determinerande strukturer till en synonym för ordet samtal. Med diskurs avses i denna studie en uppsättning tal som styr hur vi uppfattar specifika fenomen i olika kontexter och tidsepoker (Wetherell,

2001a). Gemensamt för olika diskursanalytiska inriktningar är likväl det ontologiska antagandet att verkligheten blir tillgänglig via språket och manifesteras i diskurser. Språket *producerar* vad som anses legitim och sann kunskap. Det reglerar individers tankar och kommunikativa möjligheter vilket medför att språket inte är ett neutralt redskap utan utgör makt. Genom språkliga kategoriseringar formas den sociala världen och verkligheten, och den diskursiva förståelsen får därmed sociala konsekvenser (Wetherell, Taylor & Yates, 2001a; 2001b; Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Olika diskursanalytiska inriktningar rymmer däremot variationer kring synen på individen och språkets roll, vilket påverkar de anspråk som skrivs fram i olika forskningsresultat. Oenigheten gäller främst i vilken utsträckning språket (eller diskurserna) styr människors verklighetsuppfattning och handlingar. Min positionering ligger i linje med en poststukturalistisk syn på individens agentskap, som kopplar agentskap till diskurser och subjektspositioner, och som samtidigt betonar möjligheter för motstånd. Lenz Taguchi (2004) skriver hur subjekt ständigt befinner sig i en process av omkonstituerande, en process som innefattar agentskap i konstituerandet av den egna subjektiviteten. Vidare beskriver Lenz Taguchi hur agentskap skapar utrymme för motstånd:

> Denna form av agentskap kan aldrig göra subjektet fri från diskursernas innebördsgivande regleringar. Men det innebär en förmåga att identifiera, uppmärksamma och ifrågasätta dessa regleringar och gå i motstånd mot dem. (Lenz Taguchi, 2004, s. 16)

En styrka med poststrukturalism är erkännandet av diskurser som både konstituerande och begränsande – att människor kan utöva val i relation till de praktiker då det finns flera och motstridiga diskurser (Davies & Harré, 2001). Diskurserna ges mening utifrån sitt sammanhang, vilket innebär att ett begrepps innehåll och gränser betraktas som öppna och under ständig förändring och förskjutning. Diskursen om mångfald kan till exempel ges olika innebörd inom olika delar av polisens verksamhet men den kan också ges olika innebörder inom polisen, inom sjukvården och inom forskningspolitiken. I följande avsnitt redogör jag närmare för de centrala teoretiska begrepp inom diskursiv psykologi som även utgör analytiska redskap för undersökningen av det empiriska materialet.

4.2 Diskursiv psykologi

Precis som diskursanalys utgör ett bredare fält med varierade inriktningar, beskrivs även diskursiv psykologi som en inriktning som stödjer sig på flertalet traditioner.[35] Jag har valt diskursiv psykologi baserat på dess betoning av diskurser som flexibla språkliga resurser i vardagssammanhang (se t.ex. Edley, 2001; Potter, 2004; Potter & Wetherell, 2001; Wetherell, 1998; 2001a; Wetherell & Potter, 1988; 1992). Som företrädare i fältet kan Jonathan Potter och Margaret Wetherell nämnas och deras ge-

[35] Traditioner som diskursiv psykologi stödjer sig mot utgörs av t.ex. samtalsanalys och etnometodologi, men också teorier av Foucault och Bakhtin (Wetherell, 2001b).

mensamma och inflytelserika empiriska undersökning *Mapping the Language of Racism* (1992). Deras analys av diskurser utifrån vardagliga samtal och interaktion utgjorde ett nytt inslag i poststrukturalistisk forskning så som den bedrevs innan 1990-talet. Diskursiv psykologi utvecklades som en reaktion mot och i kontrast till traditionella kognitiva ansatser inom psykologin. Perspektivet omfattar en syn på mentala processer som konstituerade genom diskursiva praktiker snarare än inneboende i människan. Utöver Potter och Wetherells analytiska begrepp tolkningsrepertoar, har även andra studier som fokuserat olika diskursiva aspekter varit betydelsefulla för min analys. Hit hör exempelvis Davies och Harrés (2001) positioneringsteori, samt Billigs (2001) fokus på retoriska aspekter och ideologiska dilemman. Analysen ligger därtill nära etnometodologiska angreppssätt som avser att studera de metoder som reproducerar social ordning (se t.ex. Jonsson, 2009).

Tolkningsrepertoarer, ideologiska dilemman och subjektspositioner som utgör centrala analysredskap i denna studie, placeras vanligen inom kritisk diskursiv psykologi (Edley, 2001). En viktig aspekt av inriktningen, som också utgör en viktig utgångspunkt för föreliggande avhandling, är dess fokus på att beskriva den paradoxala relationen mellan diskurs och subjekt: ”people are, at the same time, both the products and the producers of discourse” (Edley, 2001, s. 190, som refererar till Billig, 1991). Ett centralt mål för denna ansats är att analysera processer av normalisering och att undersöka vems intressen som bäst tjänas av olika diskurser (a.a.).

Vardagliga diskursiva praktiker

Inom diskursiv psykologi analyseras ’discourse in use’, vilket innebär att fokus för analysen är argumentationers utformning och det konkreta uttrycket för diskursen. Det medför ofta ett mindre fokus på att klarlägga diskurserna i större sammanhang, som annars är vanligt i poststrukturalistiska ansatser. Detta har studier i diskursiv psykologi fått kritik för att vara otydliga med – hos dem finns diskursordningen mer som en underförstådd nivå (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).[36] Inom diskursiv psykologi studeras främst den föränderliga vardagliga diskursiva praktiken medan andra perspektiv snarare fokuserar på att härleda dessa till större hegemoniska system.[37] Både den lokala kontexten och de större diskurserna som olika yttranden fälls inom betonas likafullt för att förstå och tolka språkets funktion (Potter & Wetherell, 2001; Wetherell & Potter, 1988).

Studier inom diskursiv psykologi fokuserar ofta på hur aktörer åstadkommer en rad olika sociala handlingar genom språket (Edley, 2001; Merino & Tileaga, 2011;

[36] Det är en kritik jag avser bemöta genom att även studera diskursordningen i materialet, se avsnitt 5.5.

[37] Variationer förekommer givetvis och många forskare tycks snarare röra sig i ett kontinuum mellan dessa. Billig (2001) är t.ex. en av dem som också kopplar sin ’retoriska argumentationsanalys’ till bredare ideologiska mönster. Halls (1997) bidrag är exempel på hur studie av historiska hegemonier om slaveri och kolonialisering kan kopplas till konkreta diskursiva resurser genom hans begrepp ’naturalizing difference’ när man positionerar ’de andra’. Halls fokus ligger dock främst, i likhet med Foucault, på studiet av större diskurser som ideologiska.

Potter & Wetherell, 2001; Wetherell, 2001a; 2001c; Wetherell & Potter, 1988). Språket är performativt, vilket innebär att språket ses som handling. Distinktionen mellan ord och handling eller diskurs och social praktik utgör enligt teorin en falsk distinktion: ”language is *itself* a form of practice. It is used to *do* things, like giving orders, making promises and sealing bets” (Edley, 2001, s. 192. Kursiv i original). Olika yttranden och påståenden fungerar som indirekta sätt att genomföra handlingar som exempelvis att klaga, berömma, skuldbelägga, men också diskriminera (Billig, 2001; Wetherell & Potter, 1992). Diskurs och praktik ses på så vis som sammanflätande med varandra, och skiljer sig därmed från andra perspektiv som menar att det finns praktiker som inte är diskursiva.[38]

Inom diskursiv psykologi ses diskurser som resurser i vardagssammanhang (t.ex. Potter & Wetherell, 2001). Det medför att individer är med och konstituerar diskurser via språket, och på så vis skapar sin verklighetsförståelse. Samtidigt blir individer varse verkligheten via språkliga uttryck som de har tillgång till och som gjorts möjliga genom historien, varför också den historiska och omgivande kontexten är viktig (Wetherell, 1998; 2001a). Diskurserna får sin betydelse i och med dess användning i mellanmänskliga relationer och ses inte som frikopplade från materiella och kontextuella förhållanden. Även om man inom diskursiv psykologi traditionellt betonar individens *användning* av diskurser i högre utsträckning än vad jag gör i denna studie, är perspektivet särskilt relevant för studien på grund av dess betoning på diskurs som social och kontextuell praktik samt på de språkliga resurser som bygger upp vardagliga konversationer och texter.[39] Perspektivet är därtill viktigt för att i ansatsen knyta diskurserna till en reflektion om sociala konsekvenser. Det innebär att i analysen fokusera *hur* språket används i en specifik vardagsmiljö och *vad som uppnås* med en sådan användning. Min position inom diskursiv psykologi kan beskrivas som ett syntetiskt perspektiv på mesonivå, med ett fokus på både hur specifika diskurser konstituerar subjekt men också på särskilda interaktionsmönster i lokala kontexter (Höglund, 2013).[40] Det innebär att relatera analyser av samtal på mikronivå till det bredare omgivande samhället.

[38] Som t.ex. Fairclaughs kritiska diskursanalys. Davies & Harré (2001) formulerar diskursiv praktik som “all the ways in which people actively produce social and psychological realities” (s. 262) och utgör därmed ingen distinktion mellan sociala och diskursiva praktiker.

[39] Inom diskursiv psykologi används ofta benämningen ’diskursiva strategier’, eftersom de fungerar som legitimeringar för en åsikt eller ett beteende (jfr Reyes, 2011). Jag använder istället ’diskursiva resurser’ framför strategi av flera skäl. Dels för att betona att jag inte gör anspråk om subjektets intention, dvs. huruvida aktörerna samtalar kring något på ett välplanerat sätt (jfr Potter & Wetherell, 2001, s. 199, som använder strategi men med samma reservation). Ordet strategi framställer individens språkbruk och val fritt från diskursers påverkan. Jag ser dem som tillgängliga resurser som mycket väl användas strategisk, men som inte behöver vara strategiska. Dels vill jag fokusera språkets effekter i ett vidare sammanhang än den specifika interaktionen, snarare än att fokusera syftet med olika uttryck.

[40] Se Höglund (2013) för en applicering av samma perspektiv och en mer detaljerad redogörelse för hur olika perspektiv inom diskursiv psykologi kan skrivas fram.

Diskurs, tolkningsrepertoar och ideologiska dilemman

Tolkningsrepertoar har utvecklats av Potter och Wetherell för att göra liknande förklarande analyser som det poststrukturalistiska begreppet diskurs. Med tolkningsrepertoar avser de "a way of understanding the *content* of discourse and how that content is organized" (Wetherell & Potter, 1992, s. 90. Kursiv i original) samt "one of the principal building blocks out of which accounts are constructed" (a.a., s. 93). De tar inte avstånd från diskursbegreppet *per se*, men vill komma bort från definitioner av diskursbegreppet som abstrakt storhet och närmare det vardagliga samtalet. Diskursbegreppet tenderar i andra diskursanalytiska ansatser att knytas till en förståelse av individer som subjektifierade, medan tolkningsrepertoar används av forskare som lägger tonvikt på individens agentskap då språket också ses som flexibelt. Liksom Potter och Wetherell använder jag tolkningsrepertoar för att synliggöra olika sätt att tala om ett ämne och för att understryka att vardagsspråket är dynamiskt och kontextuellt. Jag kommer därutöver att använda mig av diskursbegreppet när jag avser mer övergripande formationer som en rad olika tolkningsrepertoarer kan relateras till. Nyansskillnaden innebär att deltagare realiserar diskursen genom att använda olika tolkningsrepertoarer (Blomberg, 2010). Tolkningsrepertoar fokuserar diskursens lokala konstruktion samtidigt som begreppet möjliggör en konceptualisering av de variationer och motsägelser som ofta förekommer i intervjuer (van den Berg, 2003). Tolkningsrepertoarer ses som mindre och mer fragmenterade än diskurser, och erbjuder talare en hel uppsättning av olika retoriska möjligheter, vilket Edley (2001) illustrativt forumlerar enligt följande:

> they are relatively coherent ways of talking about objects and events in the world. In discourse analytical terms, they are the 'building blocks of conversation', a range of linguistic resources that can be drawn upon and utilized in the course of everyday social interaction. Interpretative repertoires are part and parcel of any community's common sense, providing a basis for shared social understanding. They can be usefully thought of as books on the shelves of a public library, permanently available for borrowing. (Edley, 2001, 198)

Det medför att när människor talar om något gör de det med hjälp av resurser som gjorts tillgängliga genom historien. Olika sätt att samtala säger alltså något om de bredare sociala sammanhang som sådant samtal sker inom. Tolkningsrepertoar används för att både se till den lokala grupperingen av uttryck, men också att för att se till dess bredare sociala implikationer (jfr Edley, 2001).

Individers utsagor kan variera och innehålla motsägelser som en följd av det omkringliggande sammanhanget (Wetherell & Potter, 1988). Det medför att en individ kan uttrycka flera olika diskurser eller tolkningsrepertoarer under en och samma intervju eller samtal och skifta mellan dem (Billig, 2001; Potter & Wetherell, 2001; van den Berg, 2003; Wetherell & Potter, 1992). När individer uttrycker två motstridiga aspekter beskrivs detta som ett ideologiskt dilemma (Billig, 2001; Billig, m.fl., 1988; Edley, 2001; Wetherell & Potter, 1988). Inom diskursiv psykologi har Billig lanserat begreppet ideologiska dilemman för att beskriva hur olika, eller till

och med kontrasterande redogörelser kan användas för att skapa mening åt och förklara en situation eller syn på omvärlden (Billig, 2001; Billig, m.fl. 1988). Även andra forskare har visat hur dilemman formeras mellan föreställda ideal och vardagliga realitetet i samtal om olikhet (se t.ex. Buttny, 1999; Wetherell & Potter, 1992). Genom att identifiera skilda diskurser eller repertoarer går det att synliggöra potentiella ideologiska dilemman, eftersom argumentationers utformning kan förstås som en hantering av motstridiga diskurser (jfr Holmdahl, 2011). Den diskursiva ambivalens som beskrivs prägla vardaglig argumentation genom konkurrerande argument och motargument, betraktas utifrån studiens konstruktionistiska ansats som i språket (Billig, 2001; Billig, m.fl., 1988), och inte som något som pågår inom människor (Wetherell & Potter, 1992).

Diskurser fungerar som *resurser* i argumentation, där olika diskurser och tolkningsrepertoarer medför olika subjektspositioner. Ju fler alternativa diskurser eller repertoarer som finns tillgängliga desto fler inkonsekventa uttalanden kan en individ yttra (van den Berg, 2003). Att visa hur en person är inkonsekvent i sina yttranden är alltså ingen svaghet i resultathänseende eller tecken på låg validitet (Potter & Wetherell, 2001; Wetherell, 2001b; Wetherell & Potter, 1988). Motsägelser och inkonsekventa uttalanden är inte bara intressanta utan även angelägna i analysen för att de kan peka på ett dilemma mellan motstridiga förhållningssätt. Det medför en uppgift att i analysen uppmärksamma spänningar och förhandlingar mellan olika subjektspositioner i samtalen. Att uttrycka tveksamheter eller att skifta fram och tillbaka mellan två eller flera motstridiga resonemang beskrivs som markörer för ideologiska dilemman. Betydelsen av att skildra variationer är en konsekvens av att subjekt ses som flytande och fragmentariska till följd av motsägelsefulla diskurser och dess tillhörande subjektspositioneringar. Poängen är att undersöka inte bara hur för-givet tagen kunskap om världen och olika sociala kategorier kontinuerligt reproduceras, utan också hur de förhandlas och blir bestridda (Merino & Tileaga, 2011).

Språket skapar och återskapar hegemonier

För denna studie är kampen mellan olika diskurser och begreppet hegemoni särskilt relevant. Jag utgår från hur hegemonibegreppet används inom diskursiv psykologi, som i sin tur baseras på Gramscis hegemonibegrepp där makt är relationellt förhandlad, alltid närvarande, och människor är agenter med potentiell möjlighet att utöva motstånd, vilket kan ske genom tillgång till alternativa diskurser (Davies & Harré, 2001; Edley, 2001; Hall, 1996a; 1997). När en diskurs dominerar ett område benämns diskursen som hegemonisk. Diskurser ses emellertid som tillfälliga och föränderliga. Utgångspunkten är att ingen diskurs kan fixeras permanent och etableras totalt, men kan bli dominerande över en tid och kontext och därmed bli partiellt fixerad (Hall, 1996a). Hegemonier utgör tillstånd av diskursivt tolkningsföreträde som såväl begränsar som möjliggör vad människor kan tänka, säga och göra inom en specifik kontext. Hur individer argumenterar är således inte ett fritt val, utan sker

med hjälp av de kulturella verktyg som historien förser människor med (Billig, 2001; Edley, 2001; Wetherell & Potter, 1992). Alla val ses därmed inte som jämlika, eftersom några sätt att formulera sig är mer tillgängliga än andra och människor har därmed olika förutsättningar att göra val och motstånd. Vissa sätt att resonera kring olika samtalsämnen kan därmed i olika tider och sammanhang ses som kontroversiella, medan andra framstår som givna (Billig, 2001; Homdahl, 2011). Det kan beskrivas som att några sätt att förstå världen har blivit kulturellt dominanta, eller hegemoniska. Sådana resonemang antar karaktären av att vara normala, eller vad Gramsci kallar sunt förnuft, och bildar en grundläggande och dominerande föreställningsvärld, vilken inte behöver ifrågasättas utan som framstår som naturlig och legitim (Hall, 1996a).

Både begreppen diskurs och tolkningsrepertoar anger sätt att tala om och förstå objekt och händelser, vilket gör dem båda ideologiska (Edley, 2001). Ideologi ses som diskursiv praktik, genom att diskurser kategoriserar världen på ett sätt som bidrar till att legitimera och reproducera sociala mönster (Wetherell & Potter, 1992). Men det som görs hegemoniskt har inte en universell mening. Diskurser och tolkningsrepertoarer kan förstås som en del av en kulturs, ett samhälles eller ett specifikt sammanhangs sunda förnuft (Edley, 2001). Det samförstånd som dominerar återskapas genom kontinuerliga processer av kamp mellan olika aktörer och innehållsliga element. Hegemonibegreppet gör det möjligt att identifiera konflikter om tolkningsföreträde, genom att undersöka vad det råder strid om och vad som är gemensamma självklarheter. Det utgör ett redskap i analysen för att begreppsliggöra dominerande aspekter i samtalen samt relationen mellan dessa aspekter.

Diskurser kan sägas vara konkurrerande då de ofta skapar distinkta och inkompatibla versioner av verkligheten. Davies och Harré (2001) formulerar hur kunskap är diskursivt reglerad och avhängigt den tillgång en person har till alternativa diskurser: ”To know anything is to know in terms of one or more discourses.” (s. 262). Genom att göra flera diskurser tillgängliga i samtal kan en individ göra motstånd mot det rådande eller hegemoniska i sammanhanget.

Positionering och kategorisering

Vem en person anses vara står alltid i relation till och konstrueras utifrån tillgängliga diskurser eller repertoarer. Varje diskurs eller repertoar innehar minst en korresponderande subjektsposition, där exempelvis studier om sexualitet har visat hur det leder till olika positioneringar av män och kvinnor (se t.ex. Edley, 2001; Hollway, 2001; Stokoe & Smithson, 2001). Människor positionerar sig själva och andra i relation till olika diskurser, vilket innebär att vi beskriver oss själva och vår omgivning med vissa ord. Det inbegriper att identitet skapas och etableras, det vill säga konstitueras, igenom olika sociala processer. Inom en diskursteoretisk ansats är identitet alltså inget som människor har i en absolut eller fixerad mening (Merino & Tileaga, 2011; Wetherell & Potter, 1992). För analysen är Davis och Harrés (2001) särskilt

utvecklade positioneringsteori användbar, som definierar positionering som ”the discursive process whereby selves are located in conversations as observably and subjectively coherent participants in jointly produced story lines.” (s. 264). I likhet med kritisk diskursiv psykologi fokuserar analysen på hur identiteter produceras och konstitueras:[41]

> [Critical discursive psychology] aims to examine not only how identities are produced on and for particular occasions, but also how history or culture both impinge upon and are transformed by those performances. It draws attention to the productive capacities of discourse, showing how it comes to structure both subjective experience and out sense of who we are. (Edley, 2001, s. 190-191)

Positioneringar lokaliserar individer som särskilda individer eller subjekt, exempelvis som medlemmar av en nation, etnisk eller religiös grupp, genom vilka ett subjekt rekonstitueras som ett subjekt i samma ögonblick (Edley, 2001). Individer kan konstruera olika versioner av identiteter och grupper med hjälp av olika diskursiva och kulturella resurser, en del mer eller mindre deterministiska kategorier (Merino & Tileaga, 2011).

Individer ses som aktiva i användandet av diskurser för att konstruera sin egen och andras kategoritillhörighet i olika sammanhang. Språket kan användas som ett verktyg för att skapa gemenskap och förståelse om vilka ’vi’ men också vilka ’de andra’ är. Tidigare forskning som studerat konstruktioner av ’de andra’ visar hur ’de andra’ främst konstrueras genom en olikhetsretorik och genom kontraster mellan deiktiska markörer som ’vi’ och ’dem’ (se t.ex. Alegria, 2012; Buttny, 1999; 2003; Dooly, 2007; Eriksson & Aronsson, 2005; Hall, 1996b; 1997; Said, 2000). Sådana språkliga resurser kan användas för att skapa och reproducera skillnad, och genom analys av dem går det att synliggöra hur olika subjektspositioner aktualiseras. Ett sätt att skapa en förståelse av en identitet är genom att framhäva individers olikheter, då en individ kan bli någon/något genom att skilja sig från någon/något annat (Hall, 1997). Det kan ske genom kontrasterande, ibland implicita jämförelser med andra. En föreställd röst, dialekt eller ett ordval kan exempelvis utgöra en markering vem man *inte* är.

Positionering, som avser hur människor kategoriserar sig själv och andra i förhållande till en eller flera grupper, benämns kategorisering av andra (se t.ex. Day, 1998; Wetherell och Potter, 1992). Kategorisering har även studerats genom Halls (1997) stereotypisering och representation. Sociala kategoriseringar utgör centrala

[41] Hur människor kategoriserar varandra och hur sociala kategorier organiseras i vardaglig interaktion har studerats även inom etnometodologi (se t.ex. Day, 1998; Jonsson, 2009) och samtalsanalys (se t.ex. Engblom, 2004). Då mitt angreppssätt liknar det inom etnometodologi som avser studera de metoder som reproducerar social ordning, skiljer sig min studie något mer från samtalsanalys i de fall där sådan analys studerar samtal skilt från dess lokala situering och då det blir mer av en teknisk metod att genomföra analys på. Såväl Billig (2001) som Wetherell och Potter (1992) menar att vissa former av ensidig fokusering av samtalsanalys saknar en viktig del i analysen då de enbart fokuserar det detaljerade konversationsmönstret och inte relaterar dessa till bredare mönster som dominerar ett fält eller en period. Inom diskursiv psykologi får konflikter och spänningar en mer central plats än inom samtalsanalys. Se även Wetherell (1998, 2003) för en utvecklad diskussion.

resurser som upprättar identiteter. I diskurserna reproduceras olika subjektspositioner som relaterar till olika kategorier genom att länkas till kategoribundna attribut. Exempelvis utgör ”tjej” och ”kvinna” olika kategorier som har olika attribut eller aktiviteter kopplade till dem (Stokoe & Smithson, 2001). Flera olika sociala kategorier kan också samverka med varandra när individer positioneras. I enlighet med ett intersektionellt perspektiv är samverkan mellan olika sociala kategorier relevant för att synliggöra positioner av under- och överordning (se t.ex. de los Reyes & Mulinari, 2005). På samma sätt som vissa subjektspositioner är mer lättillgängliga och önskvärda än andra, produceras andra positioner som problematiska och svårtillgängliga än andra i olika specifika kontexter.

Identiteten skapas genom att tilldelas identifikation med en subjektsposition, en subjektsposition vars innebörd förhandlas kontinuerligt. Den analytiska uppgiften som Merino & Tileaga (2011) formulerar som följande, har även varit vägledande för min analys: ”The point is to understand how social/membership categories, like 'us' and 'them', 'minority group', and so on are socially constructed, how the taken-for-granted world of social and ethnic categorization is continually produced, negotiated or contested in interaction.” (s. 88). Diskurserna studeras således utifrån dess performativa aspekt, det vill säga vad som *görs* när människor positioneras. Här har diskursiva analyser av samtal om ras och etnicitet i andra kontexter varit betydelsefulla för föreliggande studie (t.ex. Buttny, 2003; Mattsson, 2005; Merino & Tileaga, 2011; Schmauch, 2006; van den Berg, 2003; Wetherell & Potter, 1992).

Sociala konsekvenser

Givet resonemangen om språkets performativitet är språket mer än ett uttryck för något. Språk formar förståelser av världen. Språket har en rad funktioner och används på många olika sätt, vilket gör att det får varierande konsekvenser. Det sker ofta en kamp över hur något skall förstås, vilket Wetherell nämner som ”politics of representation” (2001a, s. 25). Konstruktionen av verkligheten ses som kontingent – den kunde ha varit annorlunda. Frågor som aktualiseras är hur vissa tolkningar blivit hegemoniska och vems intressen de tjänar.

Hall (1997) tydliggör sambandet mellan makt, representation och konstruerandet av olikhet när han beskriver hur utövning av makt sker i representationen, genom att markera och klassificera en individs subjektsposition. Att tillskriva någon tillhörighet utgör därmed ett sätt att utöva makt (se även Hollway, 2001; May & Sleeter, 2010). Detta benämner Hall som symbolisk makt, i vilket stereotypisering är en nyckelaspekt. Stereotyper fungerar som reducerande förenklingar av en associativ enhet. Stereotyper fixeras tillfälligt och blir schabloner som innehåller igenkännbara karaktäriska mot vilka människor jämförs. Olika kategorier som polis, man, kvinna, svensk eller invandrare fixeras genom att länka olika attribut som normaliseras och

görs naturliga för kategorin. En kategorisering och dess mening kan aldrig fixeras helt, men det är det som stereotypiseringen strävar efter.

Makt utövas genom diskurser då människor positioneras i samtal. Positionering är en diskursiv praktik, som också får sociala konsekvenser. Identitet och grupptillhörighet ses som något man tilldelas, accepterar eller motsätter sig i diskursiva förhandlingar (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). De skapar olika relationer mellan 'vi' och 'dom', som kan "bekräfta oss i vår normalitet eller rent av överlägsenhet, eller de kan användas som kritiska motbilder till oss och som förebilder vi borde sträva efter" (a.a., 2000, s. 167). Edley (2001) framhäver hur diskurser strukturerar både den subjektiva erfarenheten och "our sense of who we are" (s. 191). Att säga "jag är man" eller "jag är polis", är en del av en identitetsskapande positionering, som etableras genom förhandling. Detta är enligt Edley en komplicerad kollektiv produktion som sker genom social interaktion och som är sammanlänkat med makt: "the demand to be recognized as a man is not a purley symbolic issue. It is not just that people want to be thought of as men. What is at stake are the social, political and economic privileges that are associated with that symbolic status" (a.a., s. 194).

Politiska, kulturella och historiska kontexter avgör vilka positioner som kan intas och tillskrivas individer. Det är därför av vikt att studera vad som åstadkommes med olika positioneringar i en lokal kontext. Vem görs till "polis" och vem görs till dess antagonist? De positioner som möjliggörs säger samtidigt något om den bredare ideologiska kontext som detta tal görs i (Edley, 2001).

Kapitel 5
Material, dataproduktion och analys

I detta kapitel redogör jag för olika praktiska tillvägagångssätt i arbetet. Det omfattar metodologiska avvägningar, val av forskningsdesign, vilket material det genererat, tillgänglighet till fältet samt etiska reflektioner. Jag ägnar också en del av kapitlet till en reflektion kring studiens kunskapsanspråk och studiens kvalitet. Avslutningsvis beskriver jag mer utförligt hur analysprocessen har gått till.

5.1 Studiens design, urval och metoder

För att kunna säga något om hur diskurser reproduceras inom ramen för en specifik vardagskontext (polisutbildningen) valde jag fältarbete som dataproduktionsmetod. Deltagarna i studien är 45 polisstudenter från två klasser, som gick fjärde och sista terminen på Polishögskolan. Jag har både vardagligt tal i en skolkontext samt intervjuer som mitt primära material. Skolvardag bör här ses i betydelsen av en skolvardag som har en forskare på besök (Jonsson, 2007). Framför allt utgjorde fältarbetet en väsentlig arbetsmetod för att upprätta en intervjuguide och få till stånd fokusgruppintervjuer med blivande poliser. Huvudmaterialet i analysen består av inspelade samtal i och utanför klassrum samt inspelade fokusgruppintervjuer under utbildning och aspiranttjänstgöring (avslutande praktik på polismyndighet). Aspiranttjänstgörningen sker efter avlagd examen från Polisprogrammet, vilket gällde för 2010 års studiegång. Fältanteckningar med deltagande observationer och policydokument har i sin tur utgjort komplementärt material.[42] För att testa och utveckla designen genomfördes under våren 2009 en pilotstudie på Polishögskolan. En gruppintervju genomfördes och analyserades, och resultaten påverkade studiens design gällande urval av kurs samt intervju- och samtalsfrågor (Sefton, 2010). Pilotstudien gav värdefull kunskap om fältarbetets kontext samt inspelningskvalitet med diktafon i olika miljöer på skolan.

Urval och studiens deltagare

Polishögskolan är organiserad under Rikspolisstyrelsen och utbildningsprogrammet är gemensam för alla polisaspiranter. Det nuvarande polisprogrammet tillkom 1998 och bedrivs i enlighet med Polisutbildningsförordningen (SFS 1999:740). Polisprogrammet består av fyra terminers heltidsstudier (80 poäng) och ger en polisexamen. Därefter följer en femte termins handledd och avlönad aspiranttjänstgöring vid en polismyndighet, innan man är behörig för att söka anställning som polis. Förutom Polishögskolan i Solna, som funnits sedan 1970, startade år 2001 Umeå och Växjö

[42] Jag samlade in olika policydokument, utbildnings- och delkursinformation, föreläsningsmaterial samt examinationer och basgruppsarbeten. Ett urval av policydokumenten presenteras i kap. 2.

universitet polisprogram som uppdragsutbildning. Från och med år 2015 kommer utbildningen vid Polishögskolan istället att bedrivas som uppdragsutbildning vid Södertörns Högskola.[43]

All forskning handlar om val. Polishögskolan i Solna valdes som studieort, baserat på flera strategiska överväganden om ett rikt antal studenter samt skolans lokala utformning av kurser utifrån studiens avgränsade undersökningsområde.[44] Tid på fältet reglerade jag till en delkurs i Poliskunskap under termin fyra: *Brottsutredande uppdraget IV: rasism, diskriminering och hatbrott*, som består av ämnena poliskunskap, juridik och beteendevetenskap. Förfrågan gjordes till lärare och andra ansvariga i utbildningen vilka kurser som berörde mångfald, varvid denna kurs pekades ut som särskilt betonande.[45] Det var också under den kursen som fältstudier under pilotstudien genomfördes med klassrumsobservationer och intervjuer.

Avgränsningen att följa två klasser baserades på en ambition att följa en mindre grupp under en intensiv period. Två klasser istället för en skulle dock bidra till ett mer varierat material. Urval påverkas ibland negativt av grindvakter och nekat tillträde till fältet men i min studie blev den avsiktliga planeringen reell, förutom urval av vilka klasser och lärare som deltog. Detta ser jag som logistiska problem snarare än effekter av grindvakter. I logistiken räknar jag avsaknaden av fysisk kontakt med skolans personal och svårigheten av att på distans rigga studien utifrån e-post och telefonsamtal. Nedan följer en redogörelse för urvalet av deltagare i studien och samt vilka steg denna process följde.

Urvalet av klasser baserades på lottning, där fyra klasser valdes ut av de 16 som gick termin fyra. Information om studien och efterfrågat samtycke skickades ut två gånger till dessa via skolans nätbaserade plattform innan studien påbörjades. Inga svar inkom.[46] Urvalsprocessen komplicerades därefter av att jag inte kunde följa klasserna i skolan om lärarna avböjde medverkan (baserat på studiens initiala fokus).[47] Samma dag som studien påbörjades på Polishögskolan hade jag bokat

[43] Sedan 1990-talet förs en politisk debatt om att göra polisutbildningen till en högskoleutbildning, bland annat med syfte att akademisera utbildningen och förankra den till forskning (se t.ex. Brulin, Eriksson, Ridderstad & Sarre, 2010; Hydén & Ljungberg, 2009; SOU 2007:39; SOU 2008:39).

[44] Under tiden för fältarbetet såg terminsinnehållet på Polishögskolan ut som följande (och skilde sig alltså från övriga utbildningsorters lokala utformning): Termin 1: Polisens uppdrag och roll I, Grundkurs i straffrätt, Kriminologi och brottsförebyggande arbete. Termin 2: Brottsutredande uppdraget I, Brottsutredande uppdraget II. Termin 3: Trafik, Ungdomar, Psykisk ohälsa, missbruk och social utsatthet. Termin 4: Brottsutredande uppdraget III, brott i nära relation, Brottsutredande uppdraget IV, rasism, diskriminering och hatbrott, Polisens uppdrag och roll, II. (Studiehandbok för polisprogrammet, 2009). Tyngdpunkten i utbildningen beskrivs ligga på lagstiftning och rättsliga aspekter, men på senare år har beteendevetenskapliga ämnen som etik, kommunikation och konfliktlösning fått större utrymme som genomsyrande inslag i utbildningen (Polishögskolan, 2010c). Den femte terminen gör aspiranterna praktik ute på en polismyndighet.

[45] I kursplanen anges att ”den studerande ska ha kunskap om utredningar av hatbrottslighet, kompetens att bemöta brottsdrabbade samt förståelse för hatbrott inklusive olaga diskriminering, hets mot folkgrupp och gärningspersonerna bakom brotten” (Polishögskolan, 2010b). Ett av målen beskrivs som att problematisera hatbrottslighet ur ett samhällsperspektiv.

[46] Däremot kunde jag få uppgifter av administratörerna att alla lärare och 91 studenter (av 95) hade öppnat brevet. Efter den andra påminnelsen följdes kontakten upp med telefonsamtal till lärare.

[47] I samband med detta skickades schema för delkursen ut till mig, där en problematik som inte var synlig i planeringsstadiet uppdagades. Klasserna undervisades av olika lärare i centrala kursmoment. Om en av dessa lärare inte ville medverka i studien fick det till följden att jag inte kunde följa med klassen på många

möte med alla lärare i delkursen och informerade där om min studie och frågade om medverkan. Alla lärare ställde sig positiva till medverkan, förutom två som initialt hade tackat nej.[48] I andra steget skedde lottningen mellan nio klasser som i undervisningen var fördelade på fyra poliskunskapslärare.[49] Alla studenter som tillfrågades deltog i studien. Tre stycken från en klass avböjde till en början medverkan, men ändrade sig under fältarbetet med motiveringen att de insåg att deltagandet inte skulle ta extra tid från deras fritid eller skoltid. En av dessa studenter valde dock att ställa upp på en fokusgruppintervju under skoltiden.

De två klasserna som deltog i studien beskrevs både av sig själva och av lärare som klasser med en god stämning och sammanhållning. Båda studentgrupperna karaktäriserades av en geografisk, åldermässig och etnisk spridning. Medelåldern var 28 i båda klasserna och männen i snitt äldre (ca 30) än kvinnorna (ca 25). Cirka 2/3 var män och 1/3 kvinnor i båda klasserna.

Under år 2010 fanns totalt 1242 studenter på skolan (Polishögskolan, 2011). De två klasser som medverkat i studien tillhörde tredje och sista terminskullen av den så kallade ”puckeln” – regeringens satsning att utbilda 20 000 poliser fram till år 2010. I årskursen gick 16 klasser, men normalfallet på skolan innan puckeln var fem klasser. Trycket på både lärare och studenter i och med ”puckeln” nämndes vid flertal tillfällen under min tid på fältet, och beskrevs även som en orsak till mina kommunikationsproblem med aktörer innan fält. Tack vare ett pågående forskningsprojekt finns redan jämförelsestatistik mellan den aktuella urvalsgruppen och den nationella befolkningen (Annell, 2012). De studenter som gick termin fyra på Polishögskolan, då studiens huvudsakliga fältarbete genomfördes (2010), ingick i de 7632 sökande som våren 2008 sökte till Polisen, varav 830 antogs (bilaga 1). Av dessa påbörjade 789 studenter polisutbildningen hösten 2008 (Annell, 2012). Medelåldern i terminsgruppen var för män 26,7 år och 26,1 år för kvinnor, med en åldersfördelning mellan 20-38 år. Av de som påbörjade sina studier år 2008 var 67 procent män och 33 procent kvinnor. Annells (2012) studie visar att kvinnor och sökande med utländsk bakgrund var underrepresenterade i jämförelse med samtida nationell befolkningsstatistik.[50] 16 procent med utländsk bakgrund antogs till polisutbildningen

---

lektioner. När lärare avböjde föll därmed klassurvalet. Så nytt urval fick göras. Men innan det kunde ske var deltagande från lärare ett kriterium som behövde uppfyllas.

[48] Missiv skickades ut i tre omgångar via nätplattformen till de lärare som var aktuella i den valda delkursen. Innan studien påbörjades hade svar från fyra av tolv lärare inkommit, varav två positiva till medverkan och två avböjde.

[49] Sju klasser av de initialt 16 ströks ur lottningen av två skäl, dels på grund av lärares avböjning till medverkan i studien, samt att fyra klasser inte svarat på tidigare utskick. En klass valdes i andra lottningen. För att få en till klass med en annan poliskunskapslärare gjordes en ny, tredje, lottning av de sex resterade klasser som hade andra poliskunskapslärare än den första klassen.

[50] I Annells (2012) rapport problematiseras svårigheter avseende mätningar av mångfald och representativitet samt hur statistiken kan förstås i relation till nationell statisk. Personer med utländsk bakgrund räknas enligt SCB:s definition personer som är födda utomlands eller som är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. I Polisens sammanställningar från antagningen används begreppet invandrarbakgrund och utländsk bakgrund om vartannat, men inkluderar personer födda i Sverige med en förälder född utomlands och en förälder född i Sverige (Annell, 2012; Polisen, u.å.b). Därav blir jämförelsen med nationell statistik problematisk.

(bilaga 1). Åtta procent med utländsk bakgrund påbörjade sina studier (Annell, 2012).[51]

Fältarbete, observationer och fältsamtal

Fältarbete används med bred innebörd och jag har använt mig av metoder som också är vanliga inom etnografi, så som deltagande observation, formella och informella intervjuer, samt dokumentinsamling. Gemensamt för fältarbete med flera metoder är möjligheten till flera teoretiska utgångspunkter när data väl ska analyseras (Hammersley & Atkinson, 2007). Fältarbetet pågick under en sammanhängande period på sex veckor. Ett viktigt beaktande rör de anspråk som görs i samband med användandet av korta fältarbeten, där den lokala kontexten, förändringsaspekten och historien kring den institution som studeras riskerar att negligeras (Hammersley, 2006). Jag avser minimera risken med dessa brister, i och med studiens betoning på kontexten, genom att relatera lokala diskurser till samhälleliga diskurser. Dessutom genom att ta hänsyn till specifika periodeffekter när studien genomfördes.

Fältarbetet tillgodoser tre olika behov för studien: 1) behovet av kvalitativ empirisk ansats, 2) behovet att vara öppen inför olika moment som inte på förhand kan bestämmas i studien, samt 3) vikten av att koppla det studerade fenomenet till en specifik kontext (Baszanger & Dodier, 2004). Fältarbete motiveras ytterligare utifrån att jag som forskare hade begränsad kunskap om ett fält (både gällande mångfald som ämnesområde och Polisen som organisation). Genom att befinna mig på plats kunde jag förvärva kunskaper om den lokala kontexten, samt den organisatoriska och institutionella praktiken. Värdet av fältarbete för att studera hur människor i en kultur socialt organiserar omvärlden och konstruerar verkligheten har påtalats länge, även i relation till polisen (Andersson, 2003; Granér, 2004; Loftus, 2009; van Maanen, 1988).

Deltagande observation med fältanteckningar, fältsamtal och audioinspelningar användes för att studera människors vardagliga interaktion i en kontext (Emerson, Fretz & Shaw, 1995; Fangen, 2005). Tillgång till studentinteraktion fick jag genom att följa klasserna heltid i sex veckor under en delkurs i termin fyra. Klasserna följdes i 84 respektive 72 timmar. Under deltagande observationer har skolkontextens olika rutiner och vardagshändelser inkluderats. Som deltagande observatör var jag som forskare en del av sammanhanget då jag följde polisstudenterna i deras studievardag och deltog i deras samvaro, såväl i klassrumssituationer som utanför. Det innebar att jag satt med och oftast spelade in lektionstillfällen i klassrum, både juridik- och vapenlektioner, storföreläsningar i aula samt lektionstillfällen vid vilka studenterna hade övningar på skolans område. Under ett fåtal tillfällen deltog jag även i

[51] Detta oavsett definition och oavsett hänsyn till om man är behörig till polisutbildningen med svenskt medborgarskap eller vid jämförelse med samma åldersgrupp (Annell, 2012). En intressant notering är en grupp av utlandsfödda som klarade sig över snittet för samtliga prövande. Det var gruppen adopterade, av vilka 67 procent av de sökande påbörjade utbildningen (a.a.).

samvaro vid afterwork, på gymmet, samt på väg till och från skolan. Observationerna utgjorde ett av grundelementen i studien, eftersom det som uppmärksammades i olika sammanhang gav upphov till att mer specifika frågor kunde ställas i uppföljande intervjuer. Tidigare forskning har påvisat hur språk skiljer sig inom interna och offentliga utrymmen inom en organisation (se t.ex. Hammersley & Atkinson, 2007; Waddington, 1999). Genom deltagande observation både inom och utanför klassrummets inramning med olika typer av samtal och intervjuer såväl i skolan som under aspiranttjänstgöringen, kan olika diskursiva praktiker inom en och samma utbildningskontext urskiljas.

Min observatörsroll förändrades med tiden under det pågående fältarbete. I klassrummen var jag mer observatör i termer av deltagare medan jag fick en tydligare deltagarroll under raster och luncher, vilket kan beskrivas som deltagare i termer av observatör (Hammersley & Atkinson, 2007). Min interaktion med studenterna blev mer omfattande med tiden, då jag fick närmare kontakt med studenterna. Genom att följa dem i deras vardag kunde ett förtroende successivt byggas upp.

I enlighet med Hammersley och Atkinson (2007) menar jag att intervjuer genomförda under fältarbete utgör en del av deltagande observationer, eftersom de har en informell spontan karaktär i form av konversationer snarare än fokuserade intervjuer. Jag finner det således lämpligare att använda begreppen förstrukturerad och reflexivt intervjuande istället för strukturerat och ostrukturerat intervjuande, eftersom benämningen ger en tydligare bild av mitt arbetssätt. Informellt eller reflexivt intervjuande betecknar jag som *fältsamtal*, eftersom de påminner om vardagliga samtalsformer och innebär att ställa frågor in situ. Jag föredrog denna form av samtal i många fall, framför mer strukturerade formella intervjuer, för att undvika en hos deltagarna alltför potentiellt officiell hållning med begränsade och, utifrån regelverket, normativa svar.

Fokusgruppintervjuer

Fokusgruppsintervjuer utgör en väsentlig metod i studien, då det empiriska materialet från fältarbetet innehåller förhållandevis få samtal om kultur, religion eller etnicitet. För att relatera specifika forsknings- och intervjufrågor till kontexten genomfördes fokusgruppintervjuerna i slutet av fältarbetsperioden (jfr Hammersley & Atkinson, 2007). Gruppintervjuerna möjliggjorde att jag kunde ställa flera liknande frågor till många deltagare. Intervjuerna ska förstås som situerade samtal som skiljer sig från fältsamtalen rörande upplägg, villkor och struktur. I likhet med Jonsson (2007) betraktar jag såväl vardagssamtalen som pågår i skolans vardag som fokusgruppintervjuerna som performativa situationer. Intervjuerna är dock en samtalsform som skiljer sig från andra situationer i skolan eller ute på aspiranttjänstgöringen. Det som blir outtalat i en intervju kan yttras explicit i skolans vardag och tvärtom, vilket kan öppna upp för språkliga brott och motsägelser i konstruktionsarbetet (Jonsson, 2007). Genom intervjuer i skilda kontexter kan jag studera hur dis-

kurser om mångfald kommer till uttryck i olika sammanhang. Intervjusamtalen är inte till för att göra anspråk på att studera underliggande värderingar eller åsikter hos deltagarna, utan för att identifiera hur och när olika samtalsinnehåll aktualiseras.

Fokusgruppintervjuer används för att synliggöra konstruktioner av gemensamma föreställningar och förhållningssätt kring komplexa ämnen, men också för att förstå olikheter (Wibeck, 2010; Wibeck, Abrandt Dahlgren & Öberg, 2007). Metoden, som beskrivs som lämplig för att studera diskussioner kring ett ämnesinnehåll och argumentationer hos en grupp, valdes utifrån studiens fokus på deltagares talinteraktion och för att kunna synliggöra varierade samtalsformer. En bredare skala av idéer framställs också kunna uppstå vid gruppintervju än vid enskilda intervjuer. Dessutom förespråkas metoden för att studera hur resonemang utvecklas och konstrueras kollektivt och hur dessa resonemang förhandlas i ett kulturellt sammanhang (Wibeck m.fl., 2007). Intervjuerna gav möjlighet för deltagarna att tillsammans diskutera olika frågor. Liksom jag betecknar fältsamtalen betecknar jag även fokusgruppintervjuerna som reflexiva och förstrukturerade.

Totalt intervjuades 30 av 45 deltagare. Under den fjärde terminen intervjuades 27 studenter i fem gruppintervjuer, vilka utgjordes av personer från samma klass. Tre uppföljande fokusgruppsintervjuer skedde därutöver i slutet på termin fem under deras aspiranttjänstgöring, det vill säga ett halvår efter fältarbetet på Polishögskolan. Totalt intervjuades då 11 personer, varav åtta hade deltagit i intervjuerna under skoltiden. Förfrågan om deltagande och gruppernas konstruktion baserades på klasstillhörighet samt att de arbetade på samma ort.[52] Då intervjuerna präglas av frivillighet bör de som deltagit i en intervju ses som positivt inställda till deltagande i studien. Däremot inte sagt att de var positivt inställda till studiens ämnesområde, då deltagande också kan bero på missnöje kring olika frågor. Intervjuerna genomfördes i lokaler som deltagarna normalt vistades på i skolan och på myndigheten.[53]

Tabell 1. Deltagare i studien

Metod	Termin 4: Deltagande observation	Termin 4: Intervjuer	Termin 5: Intervjuer
Deltagare	45 studenter Klass A: 23 Klass B: 22	5 fokusgruppintervjuer med 27 av 45 studenter Klass A: 16 Klass B: 11	3 fokusgruppintervjuer med 11 av 44 aspiranter[54] Klass A: 7 Klass B: 4

Jag inledde intervjuerna med att informera kort om fokusgruppintervjuer, där jag i form av moderator skulle ställa övergripande frågor om ett ämne som jag ville att de

[52] Ytterligare fyra aspiranter (som alla hade deltagit under en första intervju) ville delta igen, men då de befann sig på utspridda orter i landet gjordes ingen intervju med dem. Avstånd till kollegor kan vara en anledning till att inte fler hörde av sig för deltagande.
[53] Ett undantag var en uppföljande intervju som genomfördes på en restaurang.
[54] Antalet var 44 stycken då en person ej påbörjat aspiranttjänstgöringen den aktuella terminen.

diskutera. Jag upplyste dem också om att det inte fanns rätt eller fel svar, utan att det var deras olika uppfattningar som jag var intresserad av. Frågorna i fokusgruppintervjuerna var sådana som uppstått utifrån mitt samlade intryck från fältarbetet och som jag ville att deltagarna skulle resonera kring. Intervjuguiden (se bilaga 3) fungerade som vägledning för olika frågeområden. Intervjuerna, med dess följdfrågor, tog snarare form och riktning efter det som deltagarna valde att samtala om. Via denna flexibla och tillåtande ansats lät jag deltagarna få möjlighet att forma dagordningen och konstruera längre berättelser i relation till mina frågor. Intervjun skulle ändock täcka alla samtalsteman, men inte nödvändigtvis i samma ordning eller med samma frågeformuleringar i varje intervju. Frågorna bestod av sonderande frågor och uppföljningsfrågor. Därutöver använde jag mig även av tystnad och pauser för att driva samtalen vidare (jfr Kvale, 1997). Jag ställde dock få följdfrågor utan lät samtalen ha sin gång och guidas av vad deltagarna gjorde relevant. Jag ställde mina frågor i pauser som markerades med en längre tystnad. Ibland återknöt deltagarna till mina frågor under intervjun.

De inledande intervjuernas frågeområden var av allmän utbildningskaraktär, om mångfald/mångkulturalitet, polisens värdegrund, tabuämnen, samt en metodfråga om hur min närvaro på skolan påverkat dem. Utbildningsrelaterade frågor fokuserade relationen mellan innehållet i delkursen och utbildningen i relation till deltagarnas framtida yrkesutövning. Samtal om mångfald och mångkulturalitet iscensattes genom frågor om huvudbonad i tjänst, hur man utövar yrket i ett mångkulturellt samhälle, vad ett mångkulturellt samhälle innebär, varför polisen ska spegla samhället och vad det är för kunskap som polisen behöver i relation till detta. Utbildningsspecifika mål som rörde mångfald i kurs- och utbildningsplanen (Polishögskolan, 2009) aktualiserades av mig under fokusgruppintervjuerna. Jag ställde exempelvis en fråga baserad på formuleringar om mångkulturella insikter utifrån deras utbildningsplan. Ytterligare samtalsämnen handlade om vad det innebär att som polis vara neutral och vad likhet och olikhet kunde innebära på skolan. I fokusgruppintervjuerna knöts ämnen och aspekter av ämnen till varandra genom ämnesglidning, vilket också är typiskt för vardagliga samtal (Kahlin, 2008). De konstrueras som tillhörande varandra i diskursen genom att de länkas ihop. Under den första intervjun introducerade deltagarna ordet neutralitet, varför jag reviderade intervjuguiden och ställde frågor om neutralitet även i de påföljande intervjuerna. I de flesta intervjuer behövde jag inte introducera ämnen som neutralitet, fördomar, språkbruk eller polisens värdegrund, eftersom deltagarna själva redan tagit upp det som aspekter relaterat till andra frågor jag ställt. Då ställde jag istället följdfrågor som kunde utveckla samtalen.

De uppföljande intervjuerna under aspiranttjänstgöringen handlade också om neutralitet, polisens värdegrund och mångkulturalitet. Dessutom berördes fördomar, religion, och skämt och jargong samt upplevelser av aspiranttjänstgöringen i förhållande till utbildningen. Poängen med de uppföljande intervjuerna var att ställa lik-

nande frågor som under utbildningsperioden, men i relation till erfarenheter i yrkespraktiken. Det motiverades av tidigare polisforskning, som visar på förändringar i utsagor under skoltid och praktiktid (se t.ex. Ekenvall, 2006; Karp & Stenmark, 2008; Lauritz, 2009). Designen syftar till att synliggöra samtal om mångfald i relation till verksamhetens praktiska utförande och visa på eventuella spänningar i relation till samtal under utbildningen. Intervjuguiden utvecklades till att omfatta frågor om skämt och jargong då den inledande analysen av materialet från intervjuerna under skoltiden uppmärksammade detta som ett återkommande inslag.

Praktiskt förfarande

Fältanteckningar har fungerat som ett komplement till audoinspelningarna. Till en början upplevde jag stundvis svårigheter att fokusera på studenterna och inte på lärarna. Det var lätt att hamna i en studentroll, speciellt då delkursens ämne och undervisningsinnehåll var nytt för mig. Ljudinspelning var ett viktigt hjälpmedel, dels vid interaktion med flera deltagare och dels för att få med *hur* något sägs.[55] De tillfällen som jag valde att inte använda diktafon var när den inledningsvis under fältarbetet kunde verka hämmande på samtalen, eller i det enskilda fall som en deltagare inte ville det.

Under fältarbetet använde jag mig av en fältdagbok som även innehöll analytiskt arbete i det att jag infogade reflektioner och teoretiska anteckningar i relation till det som observerades. Jag använde samma strategier för observation och fältanteckningar i och utanför klassrum. Jag brukade även olika förtydligande noteringar om vad som var observationer (vad som sades och vad som hände), och vad som var mina egna reflektioner känslor och uppfattningar kring det jag noterade. Hypoteser eller frågor som uppstod markerades särskilt. Jag använde mig av Hammersley och Atkinsons (2007) analytiska noteringar som jag placerade inom parentes eller klamrar, men utifrån Fangens (2005) uppdelning av observationsanteckningar (OA), metodologiska anteckningar (MA) och teoretiska anteckningar (TA).[56] Denna indelning var användbar, både på grund av den tydliga strukturingen av arbetet men också för att det underlättade för mig att särskilja olika sorters fältanteckningar i analysarbetet. Resonemang kring det egna fältarbetet och teoretiska resonemang i relation till empirin blev i detta arbetssätt transparent.

Fältarbetet och intervjuerna resulterade i ett omfattande empiriskt material, där urvalet för vilken data som ska analyseras har styrts av syftet med studien, det vill säga att analysera diskurser om mångfald med fokus på kultur, religion och etnicitet.

[55] I klassrummen använde jag två diktafoner, en framme hos läraren eller vid katedern samt en där jag satt, ofta längre bak i klassrummet på ena sidan. Vid ett par tillfällen skickade jag med en diktafon till en lektion eller grupparbete då jag själv inte kunde närvara eftersom det krockade med den andra klassens lektioner.

[56] Observationsanteckningar beskriver vad som ägde rum, utan för mycket uttolkning. Det handlar om samspelets vem, vad, var, när och hur. Teoretiska anteckningar är mer reflekterande med tolkningar, hypotesskapande eller antaganden. Metodologiska anteckningar är instruktioner, påminnelser och kritiska noteringar kring genomförande, samt känslointryck under fältet (Fangen, 2005).

Det är väsentligt att understryka att urvalet av de analyserade samtalen snarare speglar studiens inriktning än studenternas intressen eller vad samtalen oftast handlade om. Gruppintervjuerna gav studenterna möjlighet att diskutera ämnen de beskrev att de vanligtvis inte diskuterar.

Samtalen har spelats in på diktafon och transkriberats av mig. Allt inspelat material har jag lyssnat igenom minst en gång, för att sedan sortera vilka inspelningar som ska sammanfattas eller transkriberas till fullo. En stor mängd datamaterial av observationer, lektioner och föreläsningar som inte behandlar mångfald har därför inte transkriberats eller renskrivits. Jag har använt samtalssammandrag för att beskriva huvuddrag i ett längre ljudupptagningsmaterial, men dessa räknas inte som transkription. Det har rört undervisningsmoment och samtal som har relevans för ämnet, men inte omnämner mångfald, religion, kultur eller etnicitet. Sådana data har summerats i samtalssammandrag som rubricerats med centralt innehåll. Därefter har datan transkriberats till fullo när samtal om kultur, religion eller etnicitet förekommit. Alla fokusgruppintervjuer har transkriberats till fullo. Transkriptionerna och sammandragen har använts som arbetsredskap i analysarbetet. Jag har utgått från en bastranskription (ordagrann) för en första analys, som sedan har kompletterats med en detaljerad transkription (ordagrann med fokusbetoningar) för en mer noggrann analys av olika data. I transkriberingen uppmärksammas främst vad som sägs men också till viss del hur det sägs. Transkriptionerna återger därmed både verbala och extraverbala detaljer, såsom kroppsspråk. Tvekfenomen, avbrott och omtagningar markeras, men pauser mäts endast i grova tidsangivelser. Transkripten utgår i stort från en skriftspråksnorm, utan att ange dialektala variationer. Vissa justeringar av det sagda har gjorts för att underlätta läsningen. För transkriptionskonventioner, se bilaga 2.

5.2 Studiens kunskapsanspråk

En väsentlig utgångspunkt för bedömning av forskningens kvalitet är att beskriva den forskningsprocess som ledde fram till det specifika empiriska materialet. Studieobjektet justerades efterhand och avgränsades från ett explorativt undersökningssyfte om mångfaldslärande i polisutbildningen till blivande polisers samtal om mångfald, och arbetsprocessen medförde ett perspektivskifte från en abduktiv ansats till diskursanalys.[57] Allt empiriskt material har därmed inte varit föremål för den slutliga analysen. Fältarbetets extensiva materialproduktion har dock bidragit till information om polisutbildningen och polisstudenters vardag, men har framför allt bidragit till konstruktionen av intervjuguiden och till att intervjusamtal, som utgör en stor del av det analyserade och redovisade materialet, präglas av öppenhet.

[57] Det innebär att datamaterialet har avgränsats till samtal mellan polisstudenter. Med studiens initiala fokus på undervisning och lärprocesser hade lärarna och undervisningssituationerna en större roll.

Situerad, kontingent och reflexiv kunskap

I den diskursteoretiska utgångspunkten ligger ett kritiskt förhållningssätt till positivistiska objektivitetsanspråk och ett avvisande av möjligheten att genom intervjuer komma åt hur det egentligen är i verkligheten (jfr Alvesson & Sköldberg, 2008). Det finns följaktligen ingen sanning att fastslå eller objektiv verklighet att studera, varför andra mått på studiens kvalitet än validitet, reliabilitet och generaliserbarhet tillämpas.

Studiens kvalitet redovisas utifrån dess situering, kontingens och reflexivitet (Taylor, 2001; Wetherell, 2001c). Att kunskapen som producerats är situerad innebär att den inte är universell, utan specifik i relation till studiens plats, tid och deltagare. Att kunskapen är kontingent innebär att den inte har status av oändlig sanning (Taylor, 2001). En viktig del i värderingen av en analys som denna är reflexiviteten i forskningsprocessen och erkännandet av forskaren som medproducent av såväl data som resultat. Reflexiviteten medför en redogörelse för den egna forskarpositionen, vilket presenteras mer utförligt i ett eget avsnitt i detta kapitel. Det innebär vidare att intervjuutsagorna kan läsas utifrån andra teoretiska glasögon och därmed resultera i andra tolkningar. Tillförlitligheten förstås istället utifrån forskarens sätt att rapportera avseende hur studien genomförts och hur det empiriska materialet bearbetats (Potter & Wetherell, 2001; Wetherell & Potter, 1988). Jag har med andra ord strävat efter att göra forskningsresultaten genomskinliga, genom att redogöra för de premisser som ligger till grund för analysen och hur förfarandet gått till (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Noggrannheten i transkriberingen av deltagarnas utsagor kan också ses som ett kvalitetskriterium för denna typ av studie (se bilaga 2). I framställningen av resultatet har jag eftersträvat, som brukligt inom denna typ av studie, att redovisa långa samtalsutdrag för att tydliggöra på vilka grunder mönster skrivs fram. Både detta avsnitt samt avsnittet där analysredskapen presenteras närmare anses svara till dessa krav.

Ytterligare en faktor som kan påverka kvaliteten är användningen av flera metoder för att studera ett objekt eller fenomen, så kallad triangulering. Triangulering ska däremot inte förstås utifrån en strävan att validera resultaten genom att hävda ett sanningsanspråk, utan används här för att få ett rikt material som kan ge möjlighet att belysa ett fenomen ur flera infallsvinklar. Det innebär att jag kan få syn på om samtal skiftar i relation till olika kontexter och en möjlighet till att problematisera de variationer och dimensioner som synliggörs. Med diskursanalytiskt språkbruk bör det som avviker i textmaterialet uppmärksammas (Taylor, 2001) och forskaren rekommenderas även att söka efter variation och motsägelser (Potter & Wetherell, 2001).

Studiens relevans, användbarhet och appliceringsmöjlighet framhålls inom diskursanalys som kvalitetskriterium för god diskursanalytisk forskning (Taylor, 2001). I likhet med företrädare inom diskursanalys framhåller Kvale (1997) att ”[i]dag tenderar frågan om en undersökning är vetenskaplig eller ej att ersättas av den mer

pragmatiska frågan om undersökningen ger användbar kunskap." (s. 45). Även om resultaten här bör ses som situerade, partiella och kontingenta har de fortfarande relevans för andra kontexter, yrkespraktiker (särskilt uniformsyrken) och för fortsatt forskning inom mångfaldsområdet.

Fältet som konstruktion

Från studiens teoretiska perspektiv existerar inga rena eller opåverkade data. Forskaren ses inte som neutral eller objektiv, utan som en del av den sociala kontexten och därmed som medproducent till empirin (Hak, 2003; Wetherell, 2001c; Wetherell & Potter, 1992). Eftersom det inte finns någon sann kunskap, finns det därmed heller ingen sann verklighet som kan fångas och beskrivas, utan forskaren synliggör en version av världen (Emerson m.fl., 1995). Mina urval av vad som uppmärksammas samt hur det tolkas och förstås är en del av den versionen. Observationerna, men också det som valts att skrivas ned, de samtal som skett, hur transkriptioner gjorts, det som fokuserats i analysen samt hur texten slutligen framställs, är avhängigt mina val och konstruktioner som forskare. Min närvaro på Polishögskolan, mina frågor och bekräftanden under intervjuerna gör mig till med- och återskapare av diskurser om mångfald.

Det finns inte utrymme att beskriva allt det retoriska arbete för att återskapa dominerande diskurser på skolan som pågår i polisstudenternas vardag. I föreliggande avhandling presenteras och fokuseras delar av detta arbete kring övergripande mönster. Betoningen kommer att ligga på en beskrivning gjord med breda penseldrag kring hur centrala mångfaldsdiskurser formeras i kontexten. Dessutom beskrivs några av dess viktigaste konsekvenser. Men framställningen kommer också att innehålla små penseldrag i form av olika konkreta exempel hur vissa språkliga markörer bygger upp en tolkningsrepertoar, utan att för den sakens skull presentera varje återkommande markör i vartenda textavsnitt. Framställningen är således en illustration över analysarbetet och inte analysarbetet i sin helhet.

Då talet är centralt får deltagarnas samtal förhållandevis stort utrymme i texten. Att synliggöra den diskursiva praktiken utgör ett centralt kriterium för kvalitetsbedömning av analysen. Däremot strävar jag inte efter att presentera alla de samtal vi haft, eller att göra en representativ fördelning över det vi pratat om. De citat som i ett första led valts ut för analys och i nästa led för presentation avser synliggöra särskilda poänger och är valda utifrån utsagornas innehåll, snarare än vem som uttryckt dem. Det är inte en analys av vem som säger vad, utan hur dessa samtal kan visa på vad som sägs i en större kontext där fler är delaktiga. Det handlar inte heller om att positionera vissa individer i en diskurs, däremot är det relevant att visa att *samma* individ kan iscensätta olika diskurser och positioneringar i relation till skilda sammanhang. Potter och Wetherell (2001) poängterar att till följd av en diskursiv ansats, där individers utsagor inte anses reflektera underliggande attityder, förväntas inte individers utsagor att vara konsekventa.

Kahlin (2008) beskriver hur deltagarna i hennes studie talade för en större publik än de som var fysiskt närvarande i rummet. Deltagarnas tolkning av mitt syfte är en viktig aspekt som bidragit till att forma materialet, vilket ibland framstod explicit i materialet. Olika exempel på detta är när Felix under en lektion säger ”vi ska snart få in lite religion i det här” (Dag 6. Bastaktik, klass B), Taras inledande fråga i en intervju om de ska svara som privatpersoner eller som poliser (FG 1, T 4), eller deltagares kommentarer om att jag borde varit med i den föregående delkursen som handlade om hedersrelaterat våld (Dag 3. Rastsamtal, klass B). Ibland ifrågasätter eller rättar deltagarna varandra i intervjuerna i relation till vad mina frågor handlar om. De relaterar till uppgiften att delta i en studie, att genomföra en intervju och vilka krav som möjligt ställs i en sådan situation. Jag upplevde att de var tillmötesgående och ville vara mig till lags, och de kan beskrivas som ambitiösa deltagare i studien (jfr Kahlin, 2008).

Att deltagarna känner varandra påverkar samtalen på flera sätt. Deltagarna i studien hade varit klasskamrater i snart två år och flera umgicks på fritiden. Utifrån studiens ämnesinriktning såg jag det som en förutsättning att genomföra gruppintervjuer med studenter som gick i samma klass. Hypotesen var att det skulle bidra till öppet samtalsklimat, särskilt i relation till ämnen som kan uppfattas som känsliga. Det bekräftades också av deltagarna under intervjuerna som tog upp den nära relationen som en förutsättning för ett öppet samtalsklimat (se även kap. 13). Intervjuerna karaktäriseras av att de flyter på bra och är inte krystade eller avvaktande, som annars kan kännetecknа fokusgruppintervjuer med personer som inte känner varandra (Kahlin, 2008). Deltagarnas samtalston skiljer sig inte i intervjun från samtalen med varandra utanför intervjuerna, som exempelvis under raster. Konversationerna är exempel på samtal mellan vänner och skildrar hur de också upprätthåller denna vänskap. Då de känner varandra har de inbördes relationer att förhålla sig till och kunskap om varandra, vilka också utgjorde resurser i samtalen, exempelvis i form av händelser och erfarenheter från deras gemensamma skolvardag (jfr Kahlin, 2008).

Kontextualisering och periodeffekter

Till skillnad från många andra sätt att bedriva diskursanalys betonas i föreliggande avhandling den lokala kontexten, vilket är ett angreppssätt som företräds inom diskursiv psykologi. Samtidigt som en beskrivning av kontexten är en konstruktion i sig, ger en kontextualisering diskurserna en inramning. Miljö, omgivning och händelser påverkar diskurser, vad som görs möjligt och omöjligt att samtala om, men också kläd- och beteendekoder.

I intervjuer och samtal med deltagare kan kritiska utsagor om en utbildning eller institution uppstå (jfr Åberg, 2008). De kan utgöras av särskilda händelser som inträffat i den aktuella kontexten som påverkar uppfattningen kring något hos deltagarna, s.k. periodeffekter (Åberg, 2008). Det inträffade flera sådana periodeffekter

under fältarbetet, som jag redan redogjort för i kapitel 2. Det första var i samband med pilotstudien som genomfördes under våren 2009. Vid denna tidpunkt rapporterade media om rasism inom svensk polis genom en rad händelser, bland annat i Rosengård där uttryck om ”apajävel” förekom bland poliser. Händelserna resulterade i en utvärdering av organisationen och Polisutbildningen, med syftet att granska polisens attityder och bemötande (Westin & Nilsson, 2009). Vid ungefär samma tidpunkt, januari 2009, fastställdes även Polisens värdegrund (Rikspolisstyrelsen, 2009). En ytterligare händelse att var den polischef, som gjort sig känd som föreläsare om etik och jämställdhet, anhölls för sexuella brott. Detta uppdagades i februari 2010, två månader före fältstudierna genomfördes. Dessa händelser refererade deltagarna återkommande till och utgör en del av den studerade kontexten. Att dessa händelser kom att prägla deltagarnas samtal om mångfald gör det möjligt att relatera studieobjektet till en bredare omgivande kontext.

Periodeffekter kan också påverka forskarens inträde till fältet. Studiens fokus beskrevs som känslig, men samtidigt av högsta relevans av de i skolans ledning som jag hade kontakt med vid tidpunkten för pilotstudien. Det beskrevs att Polisen som organisation och utbildning inte kunde annat än att vara genomskinlig för samhället i ett sådant läge (fältsamtal, person ur Polishögskolans ledning, 2009). Ett år senare tolkade jag studien som fortsatt känslig, dels på grund av att ledningen avrådde mig från att använda videodokumentation under fältarbetet,[58] dels på grund av svårigheter med att få svar om deltagande när studien skulle riggas och deltagare tillfrågas.

5.3 Reflexivitet

Såväl produktionen som tolkningen av empirisk data formas av forskarens förväntningar och föreställningar, varför ett reflexivt förhållningssätt förespråkas inom kvalitativ forskning (Hammersley & Atkinson, 2007; Wetherell, 2001c). Det innebär en syn på att det föreligger ett nära förhållande mellan forskaren och den miljö som studeras.

Att komma in i en organisation och ställa frågor kring ett ämne som i relation till ett yrke har kritiserats i media, och som dessutom ingår i en samhällelig diskurs om vad som utgör ett känsligt ämne, kan utgöra flera potentiella fallgropar, problem med tillgång till fältet samt reaktivitet i det empiriska materialet (jfr Loftus, 2009; Sollund, 2008a; Åkerström, 2013). Jag var tidigt i forskningsprocessen medveten om risken att forskningen kunde uppfattas som ett potentiellt hot mot organisationen och dess deltagare. Min situering och positionering i det sociala rummet har påverkat vilka frågor som ställts, vilken kunskap som producerats samt vilka slutsatser jag dragit av dessa. Att sätta min bakgrund i relation till föreställningar i samhället är en del av det reflexiva förhållningssättet, utan att för den skull påstå att dessa faktorer

[58] Videodokumentation var aktuellt utifrån studiens initiala syfte att studera mångfaldslärande i polisutbildningen.

låg till grund för hur aktörer interagerade med mig och jag med dem. I bakgrund ingår aspekter som forskarens genus, ålder, etnicitet, tidigare erfarenheter och relation till fältet. Det faktum att min ålder under fältarbetet (31) låg nära klassernas medelålder (28) ser jag som en positiv aspekt, då igenkänningsfaktorn mellan mig och deltagarna kan beskrivas som hög.[59] Dessutom bör tilläggas att jag positionerar mig själv som kvinna, med etnisk svensk bakgrund.[60]

Min icke-polisiära bakgrund bör också nämnas. Flera forskare har diskuterat svårigheten med tillträde till polisen för just icke-poliser, bland annat på grund av en slutenhet inom och lojalitet för organisationen (Ekman, 1999; Loftus, 2009; Sollund, 2006, 2008a). Där ingår en misstänksamhet och anti-intellektualism eller förakt mot forskning (Andersson, 2003; Granér, 2004). Samtidigt beskrivs problematiska aspekter med att komma inifrån den studerade organisationen, då det kan rubba balansen mellan närhet och distansering (Ekman, 1999). Mitt utifrånperspektiv kan istället minimera en underförstådd konsensus eller en tolkning av samtalen utifrån egna liknande erfarenheter. Samtidigt riskerar den utomstående att föra in andra fördomar och stereotypa bilder in i analysen och det selektiva seendet. Min forskningsidé uppstod på grund av okunskap om, och av en nyfikenhet kring, hur polisen arbetar med olika mångfald- och diskrimineringsfrågor. Avslutningsvis har även de inblickar jag fått i polisarbete genom att dela vardag med en polis under avhandlingsarbetets sista år också påverkat min förståelse av polisiärt arbete och polisen som samhällsinstans.

Grindvakter och tillträde till fältet

Tillträde till fältet har på flera håll beskrivits som en statisk del i fältarbete som sker vid ett eller ett par tillfällen. Utifrån de erfarenheter som fältarbetet medförde vill jag snarare beskriva tillträdet som en fortgående process, eftersom det upprepande behövde omförhandlas vid olika tidpunkter och med olika aktörer (jfr Åberg, Jansson & Nahnfeldt, 2010). Det formella tillträdet utgjordes av skolans och aktörernas aktiva samtycke. Det informella tillträdet inbegrep snarare de pågående minutiösa förhandlingarna och medgivande till tillträde i specifika situationer.

Det formella tillträdet till fältet fick jag tidigt, pilotstudien genomfördes utan problem och fortskred som planerat genom kontakt med två av fältets nyckelaktörer, s.k. grindvakter. De kontaktades dels för att de hade en central roll i det formella

[59] Vid flera tillfällen frågar studenter i klass A om jag vill följa med på deras klassfest. Jag frågar dem om de hade bett mig om jag var 50 år och man och får till svar av David ”njae, men 30 år och kille, kanske” (Dag 10. Rastsamtal).

[60] Positioner kan sägas bära med sig vissa stigma där en del har status av mer legitimet och makt än andra. Att uppfattas som hotfull eller inte kan vara en faktor som påverkar svårigheter med tillträde till ett fält (som jag upplevde på distans) och antal deltagare i studien (som var hundraprocentigt på plats, efter att de träffat mig). En kommentar som jag fick när jag diskuterade fältarbetet med en icke-deltagande polis var att jag som ung, tjej med värmländsk dialekt inte uppfattades som ett hot av många (se även Loftus, 2009). Loftus beskriver hur hennes vithet och brittiska bakgrund passade in i normen i den brittiska polisorganisationen, vilket hon ger betydelse för hennes empiriska material.

tillträdet, men också för att de beskrevs som positivt inställda till studiens ämne utifrån de initiala kontakter jag hade med aktörer på Rikspolisstyrelsen. Även det formella tillträdet behövde omförhandlas under studiens gång, eftersom personer hade slutat och nya grindvakter tillkommit när det stora fältarbetet skulle dra igång.[61]

Deltagarnas förtroende utgör en viktig aspekt av det informella tillträdet som också behövde omförhandlas kontinuerligt (jfr Andersson, 2003). Eftersom forskaren är beroende av enskilda deltagares godkännande att få tillträde till en gemenskap, är det till stor del den grupp som studeras som bestämmer hur forskningen kan fortlöpa (Andersson, 2003). Det innebär därmed att de har makt över hela forskningsprocessen (a.a.). Samtidigt innebär positionen som forskare att vara den som analyserar materialet och formulerar den slutliga texten (jfr Jonsson, 2007). Det informella tillträdet var under pågående fältarbete mest koncentrerat till interaktion med studenter och lärare. Tidigt i fältarbetet bestod utmaningen i att komma studenterna så pass nära att jag inneslöts i gemenskapen och inte framstod som ett hot. Diktafonen var avstängd på luncher och raster första veckan. Jag följde också med på after work den första veckan med några studenter. Jag upplevde ingen marginalisering eller utestängning. Senare under fältarbetet försökte jag hålla mer distans, men utan att bli marginaliserad. Jag gjorde avvägningar om när och hur ofta jag skulle följa med på aktiviteter efter skolan.

Marginalisering, delaktighet och distansering

Förhandling om närhet och distans var pågående under hela fältarbetet. En förutsättning för ett lyckat fältarbete är att komma nära de som ska delta i studien (Pettersson, 2013). Den kontinuerliga pendlingen mellan kraven på delaktighet och distans skapade en spänning mellan närhet och återhållsamhet. Den metod jag utvecklade under fält för hantering av detta problem benämner jag speglingsstrategier. De kännetecknas av en anpassning till såväl fältets miljö som till dess aktörer, och utgör exempel på hur tilliten och lojaliteten förhandlades fram mellan mig som forskare och aktörerna i studien.

Det sätt som forskaren interagerar med aktörerna på fältet bidrar till att forma det empiriska materialet. Våra roller och positioner på skolan var inte jämlika. Som forskare kunde jag komma och gå som jag ville i gemenskaper och lektioner. Jag blev inbjuden i olika gemenskaper och hade samtidigt en studentroll i det att jag lärde mig om kontexten och om miljön, ämnet, klasskamraterna och om polisyrket och dess uppgifter. Genom att ha mitt anteckningsblock med mig och anteckna öppet påminde jag samtidigt deltagarna om min position och syftet med min närvaro

[61] Även om jag under fältarbetet kände mig välkommen (informellt tillträde) så upplevde jag en frustration i själva planerandet av fältstudierna. Svårigheten att få tag på rätt nyckelpersoner var en faktor som försvårade min planering. En av anledningarna var logistiska baserat på den geografiska distansen.

på skolan.[62] Jag benämndes som ”forskar’n” av studenterna. För att uppnå tillit valde jag en öppen strategi, där jag antecknade öppet under lektioner och lät deltagarna läsa om de ville, och jag var ärlig när de ställde frågor om forskningen och vad jag funnit intressant.[63] Tilliten var också en del av de etiska riktlinjer jag följde och jag tydliggjorde för studiens sekretess- och konfidentialitetskrav.

Vad poliser visar upp och vad de väljer att dölja beskrivs i flera studier som avhängigt en diskurs vad som utgör politiskt korrekt beteende (Granér, 2004; Holmberg, 2003; Hydén & Lundberg, 2004; Loftus, 2009; Pettersson, 2013; Sollund, 2007a). Till skillnad från forskning som framhäver det problematiska i att undersöka känsliga ämnen, speciellt inom polisen (se även Peterson & Åkerström, 2013), vill jag betona det välkomnande klimat som deltagarna bemötte mig med. Likt Petterssons (2013) upplevelse av sitt fältarbete har även mitt mottagande präglats av vänlighet, intresse, och även engagemang för min studie, där deltagarna har tagit med mig på händelser som de tyckte jag skulle vara med på. Som Uhnoo (2013) beskriver upplevde även jag en oväntad frispråkighet.[64] Pogrebin och Poole (1988) beskriver exempelvis åtkomst till samtal som inte yttras officiellt som ett tecken på acceptans av närvaro (se vidare analys om säkra situationer i kap. 13). Att deltagarna artikulerade skämt inför, med och mot mig, ser jag som en effekt av min närvaro på fältet och som en gemensam kontinuerlig förhandling mellan dem och mig om att jag accepterade ett skämtsamt klimat (jfr Loftus, 2009). Nyfikenhet och uppskattning för humor ansåg jag kunde underlätta interaktionen.

Det är därtill lätt att identifiera sig med de man beforskar, speciellt som jag var i samma ålder, delade samma humor med många av deltagarna och upplevde dem som trevliga och avslappnade personer. De ställde upp med engagemang, öppenhet och jag upplevde att de gjorde allt för att ta väl hand om mig och få mig att trivas. Jag blev innesluten i deras gemenskap, de bjöd in mig i samtal, på aktiviteter i och utanför skolan och skojade om att rekrytera mig till att bli polis. Empirin karaktäriseras av öppna och personliga uttalanden. Jag strävade därför att upprätta distans till det beforskade fältet, eftersom jag trivdes i miljön. Det handlade för mig om att utveckla en förståelse för deltagarnas praktiker utan att själv adoptera dem. Med tiden blev distansen till deltagarna mindre i och med att vi fick en mer frekvent kontakt och jag blev själv en van aktör i miljön. En del personer hade jag mer kontakt med, som någon i varje basgrupp för att få uppgifter om tider när de grupparbetade. En del deltagare var också mer sociala med mig än andra, även om ingen höll sig borta helt. Samtidigt uppfattade även jag mig som studerad, och i likhet med Anderssons

[62] Ett etiskt problem som jag, liksom etnografiska forskare, råkat ut för är att få höra samtal som inte är avsedda att analyseras. Att påminna om forskarrollen var därför av vikt för mig.
[63] En del forskare väljer att inte anteckna öppet under sitt fältarbete, av olika skäl (se t.ex. Andersson, 2003). I en utbildningskontext behöver anteckningar inte uppfattas som ett så udda eller annorlunda inslag i miljön (jfr Emerson m.fl., 1995).
[64] Uhnoo (2013) relaterar detta till att det förekom under enskilda intervjuer med poliser med minoritetsbakgrund, medan deltagarna i min studie har såväl svenska som andra etniska bakgrunder.

(2003) erfarenheter under hennes etnografiska studie på två polisstationer, var det ibland oklart vem som egentligen studerade vem.

Ett annat problem som forskare kan hamna i är sympati för de beforskade, vilket mer framstod som ett problem för mig framför marginalisering. Jag upplever att det var både på grund av min okunskap om fältet och att det var studenternas perspektiv och vardag jag följde som gjorde att jag reflekterade över deras argumentationers rimlighet. Men distansen tilltog med tiden och efter några månader ifrån fält och när analys och transkribering påbörjades intogs en annan mer kritisk blick. Distans maskerar samtidigt ofta de komplexa emotionella känslor som fältarbete innebär. Det är också vanligt att forskare känner obehag eller skuld under fältstudierna och även över att lämna fältet. Jag kände i tillbakadragningsfasen igen mig i vad som kan beskrivas som en ”etisk baksmälla”, en känsla av skuld eller svek över att publicera analyser av yttranden från personer som jag kommit nära i studien (Lofland, Snow, Anderson & Lofland, 2006, s. 30). Tidsavståndet till fältstudierna bidrog dock till att få perspektiv på vad som hände och vad som sades.

5.4 Etiska aspekter

I följande avsnitt beskriver jag några etiska resonemang som förts innan, under och efter själva fältarbetet. Förutom en informativ beskrivning av vilka etiska regler jag följt så beskriver jag också hur det är att beforska ett ämne som kan komma att behandla rasistiska, politiska och religiösa utsagor, eftersom dessa dels ligger under särskilda riktlinjer och dels uppfattas av många som ”känsliga ämnen” (jfr Sollund, 2008a; Åkerström, 2013). Det är dock svårt att avgränsa ett eget avsnitt om etik eftersom etiska resonemang förts kontinuerligt och också blivit en del av urvalsprocessen och genomförandet av studien. Här ges dock en redogörelse av en del mer centrala etiska resonemang som har förts under hela studiens gång och som fått konsekvenser för studiens design och empiri.

Forskningsetiska krav

Studien följer de forskningsetiska riktlinjer som är fastställda för samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning utifrån informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2011). Studien har skett i enlighet med lagen om etikprövning som avser människor (SFS 2003:460) med skydd av individerna från personuppgiftslagen (SFS 1998:204, samt SFS 2008:192), samt lagen om offentlighet och sekretess (SFS 2009:400). Studien har därutöver granskats och godkänts av den regionala etikprövningsnämnden i Uppsala. Etikansökan hjälpte mig att tydliggöra problemställningar och svårigheter som jag kunde stöta på under fältarbetet, samt tydliggjorde oklarheter i urvalskriterier, tillvägagångssätt, tydlighet i informationsbrev samt för- och nackdelar med aktivt samtycke.

Reflektioner kring medverkan synliggjorde också olika strategier och eventuella sätt att hantera uppstådda problem. Det hjälpte också att uppnå en tydlighet i den information som gick ut till berörda aktörer i studien.

Etikansökan var också viktig utifrån att särskilda riktlinjer gäller för all forskning som innefattar behandling av s.k. känsliga personuppgifter, såsom politiska och religiösa åsikter (SFS 1998:204).[65] Vid uttryck av känsliga personuppgifter blev det därtill viktigt att tydliggöra min forskarroll för alla inblandade; att det inte är min roll att avgöra vilka som är lämpliga som poliser, samt att det inte förelåg någon anmälningsplikt hos mig som forskare. Konsekvenser av att som forskare inte vara medveten om detta skulle kunna leda till ett äventyrande av inte bara min studie utan även förtroende för forskarsamhället i stort.[66]

Informerat skriftligt samtycke har inhämtats från Polishögskolan samt enskilda individer som medverkat (se bilaga 4). Informationsbrev om studien har även tilldelats Studerandeförbundet. Kontakten med lärare och studenter har skett genom forskaren, det vill säga utan påverkan från skola eller ledning med uppmaningar om att delta. Deltagarna har informerats om frivilligheten samt rätten att avbryta medverkan. Information har lämnats om undersökningens övergripande syfte. Vid specifika frågor från deltagarna under fältarbetet, exempelvis vad jag antecknade och studerade, svarade jag så konkret jag kunde. Kontakten med deltagarna kan beskrivas som öppen och jag förde regelbundet anteckningar öppet.

Konfidentialitet har gällt och arbetsmaterialet har avkodats, så att personerna som har medverkat i studien har avidentifierats. Ljudfiler samt kodningslistor på klasser och namn har förvarats inlåst i kassaskåp så att obehöriga inte kunnat få fatt i och nyttja detta. Transkriberingar har skett enbart av mig. Då konfidentialitet gäller utanför fältet har garanti för anonymitet inom fältet inte kunnat lämnas. Andra lärare och studenter kan ha känt till vilka som medverkat, vilket jag ser som troligt, dels då studenter i båda klasser ställde frågor om vilken ”den andra” klassen var, och dels att de i flera sammanhang tillsammans med andra presenterade mig som ”deras forskare”. I flera fall förekom även undervisning tillsammans med andra klasser då min medverkan behövde förklaras då nyfikna frågor från andra studenter uppstod. De fingerade namnen gör dock att inga enskilda individer kan pekas ut i studien. En viss risk finns att deltagarna kan känna igen enskilda utsagor, framför allt sina egna, men även andras.

Som forskare är det viktigt att vara lyhörd men också att visa respekt och förståelse för vad som är möjligt i olika situationer. I samband med att jag, såväl från Polishögskolan som från den regionala etikprövningsnämnden, avråddes till att använda videodokumentation i undervisningssammanhang, så ströks denna metod.

[65] Dessa studier ska etikprövas, oavsett om forskningspersonen lämnat sitt uttryckliga samtycke eller inte. Det är först efter etikprövning och informerat samtycke som forskningen får behandla sådana uppgifter. Enligt PUL:s huvudregel är det förbjudet att behandla personuppgifter som avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller politisk övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv.

[66] Forskning måste kunna bedrivas oberoende av detta, annars skulle få personer ställa upp, speciellt i studier som omfattas av vad som kan uppfattas som ”känsliga ämnen”.

Andra etiska aspekter som kom att påverka fältarbetet var att jag under första veckan avstod från att använda diktafon utanför klassrumsundervisningen, då jag först och främst ville göra deltagarna bekväma med min närvaro. Med ansvar och löfte om återkoppling har det skett en fortlöpande kontakt med deltagarna avseende publiceringar.

Etiska reflektioner kring forskningsresultaten

En fundering jag hade innan fältarbetet var vilka empiriska data och vilken karaktär av medverkan jag skulle få. Under fältarbetet förde jag flera samtal med deltagarna om hur de uppfattade diktafonen och min närvaro. En student sa ”du är ju en i klassen nu”. Redan vid första klasstillfället jag följde sa David att ”det kanske är lite stelt i början men efter ett tag lär man ju känna varann och blir van. Då orkar man nog inte tänka på vad man säger” (Dag 2. Fältsamtal). Riktade frågor om min närvaro och hur den påverkat studenterna besvarades också av deltagarna under fältarbetets sista dagar, under fokusgruppintervjuerna. De beskrev att de varit som ”vanligt” (FG 4, T 4), ”inte ett dugg annorlunda” (FG 1, T 4) och att de till en början trott att de skulle få lov att ”bita sig i tungan” (FG 4, T 4) men att det inte hade blivit så. Någon uttryckte uppskattning över att jag forskade på Polishögskolan och inte bara uttryckte mig i media utan att ha varit där, medan andra uppskattade diskussioner som uppstod i och med gruppintervjuerna som en god erfarenhet.

Elin:	nej och du är ganska lätt och öppen så det känns som att det är inte så konstigt att ha dig med	(FG 3, T 4)
Sebastian:	sen..de där [pekar mot diktafonen] även om man sett dem så har man ju glömt bort dem efter fem sekunder [Jon: Ja ja] det är inget som..man tänker på precis	(FG 4, T 4)
Jon:	nej det har inte vart något bekymmer…Det men just den här diskussionen vi har haft här idag kan jag väl tycka…är nyttig /…/ det är ju inte så ofta man går och sätter sig några stycken och går och pratar om..( ) saker /…/ Du har bidragit med nånting istället	(FG 4, T 4)

Utifrån studiens teoretiska perspektiv och de resultat som skrivs fram så finns det en risk att de som medverkat kan uppfatta sig kritiserade eller att något som sagts tas ur sitt sammanhang. Det kan innebära att jag genom att presentera en analys av vissa deltagares uttryck försätter dem i en obehaglig situation. Detta är inte min avsikt. Jag har i möjligaste mån låtit deltagarnas röster vara de framträdande i avhandlingen. Samtidigt har det kritiska perspektivet bidragit till att vissa problematiska aspekter ges utrymme, som i andra ansatser inte skulle framträda i samma omfattning. Det är av betydelse att framhäva skillnaden i olika analytiska nivåer och inte blanda ihop vad deltagare själva avser med särskilda uttryck och vad jag som forskare väljer att analysera yttranden som och vad jag förstår dem i relation till (jfr Speer & Potter, 2000). Snarare än att göra anspråk på hur det ”verkligen är” och vad blivande poliser ”faktiskt” tycker, är jag intresserad av de komplexa och ibland motsägelsefulla utsa-

gor som ges skilda betydelser i olika sammanhang. Detta innebär att jag sökt efter motstånd i materialet som både ifrågasätter och komplicerar de analytiska tolkningar som gjorts. Enskilda citat är tänkt att fungera som illustrationer över de mönster som framträder i empirin, gällande både form och innehåll. Diskursernas och positioneringarnas komplexitet kan inte reduceras till enskilda individers upplevelser. De personer som beskrivs i avhandlingen kan inte reduceras till deras utsagor eller erfarenheter som de ger uttryck för. Varje individs förståelse av mångfald görs inte rättvisa enbart utifrån några citat eller teman. Jag ser individer som mer komplexa än så. Samtidigt som varje person är unik, ses här varje persons uttalanden som relaterade till samhälleliga och socialt konstituerade diskurser. I analysen visar jag på mönster i samtal och att en och samma individ kan aktualisera flera motstridiga utsagor. Förhoppningsvis synliggörs snarare de möjliga dilemman som blivande poliser ställs inför och hur dessa kan belysas från vissa perspektiv.

En viktig del i studien är att ge plats åt forskningsresultatens potentiella konsekvenser. Det finns en risk att genom forskning återskapa grupper och kategoriseringar, grupper som är kontextuellt specifika och kontingenta, men som i sin tur blir vetenskap. Avhandlingen medverkar ofrånkomligen till att reproducera diskurser om mångfald bland blivande poliser, och resultaten kan användas på olika sätt av andra aktörer som refererar till den. Det var exempelvis genom olika fördomar om polisens bristande diskrimineringsarbete och stereotyper om poliser som rasister som jag upplevde att min forskning gavs legitimitet i flera utompolisiära sammanhang. Mitt forskningsintresse är inte poliser som subjekt utan diskurser om mångfald inom polisernas utbildningskontext. Genom att både visa på dominerande mönster i samtalen och visa på spänningar och motstånd i materialet är förhoppningen att jag kan undvika att reproducera och bidra till den ordning som jag genom analysen vill dekonstruera och problematisera. Det innebär att synliggöra makten över definitioner och vilka resultat som skrivs fram. En strävan har därför varit att undvika att objektifiera de personer som medverkat, samtidigt som det är ofrånkomligt att personernas yttranden blir något som jag som forskare betraktar och uttalar mig om. Det innebär att belysa och ge erkännande åt problem, men också öppna upp för nya möjligheter, och samtidigt ge erkännande åt den ständiga kamp som försiggår och fortgår.

5.5 Analysredskap

Syftet med ansatsen i diskursiv psykologi är att studera språket genom vilket mångfald konstrueras och konstitueras som sant, det vill säga hur vissa versioner framställs och etableras som solida, reella och stabila (Wetherell & Potter, 1992). Målet är därutöver att studera de processer när diskurser, tolkningsrepertoarer och subjektspositioner omtvistas och förhandlas genom social interaktion. En diskursiv ansats medför ett teoretiskt perspektiv som ett sätt att förstå och analysera sociala feno-

men, och omfattar därtill både metodologi och metoder för analys. I följande avsnitt beskriver jag mer utförligt vilka analysredskap jag använt och hur analysprocessen har gått till.

Diskurser och hegemoni

I analysen identifierar jag *hur* och *vilka* möjliga diskurser, tolkningsrepertoarer, språkliga resurser och subjektspositioner som konstrueras i deltagarnas samtal. Analysprocessen kan beskrivas som ett växelverkande arbete på tre olika nivåer, och genom presentationen nedan vill jag tydliggöra analysens gång och vilka frågor som ställts till materialet. Det är framför allt i denna deskriptiva del av analysen som jag kan dela upp hur analysen gått till. I själva verket sker hela tiden ett samspel mellan de diskurser och repertoarer som konstrueras och de beståndsdelar som används för att formera dem. Snarare kan processen beskrivas som cirkulär. Resultatet av analysen presenteras i del II, kapitel 6-8.

Diskurs som övergripande benämning

Diskursbegreppet används för att beskriva talet om mångfald som en övergripande och mer abstrakt betydelsefixering. Min benämning av en diskurs utgör en övergripande beteckning av de olika tolkningsrepertoarer som jag identifierat i materialet. Denna nivå skiljer sig alltså från traditionell analys inom diskursiv psykologi, som fått kritik för att på förhand utgå från en given diskursordning. De identifierade diskurserna och relationen mellan dem har analyserats genom hegemoniska och utmanande sätt att artikulera mångfald. En vägledande fråga är vilka övergripande framställningar innehåller talet om mångfald och hur relateras de till polisens sammansättning och arbete?

Tolkningsrepertoar som de formeringar som bygger upp en diskurs

För att besvara frågan om *hur* mångfald konstrueras och med vilket innehåll aktualiseras ett flertal frågor: Vilka ord och ämnen länkas samman med mångfald? Hur framställs mångfald, dess innebörd, definitioner och gränser? Här arbetar jag med begreppet tolkningsrepertoar för att beskriva olika varierade samtalsskildringar som bygger upp och aktualiserar en diskurs. Tolkningsrepertoar ses som mindre slutna än diskurser, mer fragmenterade och de erbjuder människor en mängd olika retoriska möjligheter, där varje tolkande repertoar samtidigt innehar en eller flera korresponderande subjektspositioner (Wetherell & Potter, 1988; 1992). En tolkningsrepertoar kan också beskrivas som diskursens beståndsdelar, det vill säga som mindre än diskurs men större än enskilda ord (jfr van den Berg, 2003). De kan ses som en mellannivå som fokuserar hur innehåll organiseras (Wetherell, 1998). Tolkningsrepertoar utgör olika sätt att tala om ett fenomen men också en resurs för att förmedla och åstadkomma något (t.ex. ett ställningstagande eller att upprätta en identitetsposition). En repertoar utgör en uppsättning innehållsliga formuleringar, där benäm-

ningen av den är empirinära men inte alltid ligger utsagt i texten. Exempelvis uttrycks inte repertoaren *mångfald som lyx-/ilandsproblem* explicit, utan utgör en sammanfattande benämning baserad på yttranden som ”vi har det för bra i Sverige när vi kan sitta och diskutera mångfald samtidigt som man i andra länder kämpar för att överleva dagen”. Såväl innehåll som form utgör delar av en repertoar, vilket innebär att jag både fokuserar på *vad* som sägs och *hur* det framställs. Citaten som presenteras i avhandlingen är valda för att de ger uttryck för centrala poänger i en repertoar, men ger inte nödvändigtvis uttryck för alla aspekter i en repertoar. De tolkningsrepertoarer jag identifierat presenteras inom ramen för varje övergripande diskurs.

Diskursiva resurser som tolkningsrepertoarers beståndsdelar

Diskurser reproduceras genom olika tolkningsrepertoarer, vilka i sin tur kan studeras genom diskursiva/språkliga[67] resurser. På denna resursnivå synliggör jag olika standardretoriska metoder som en väg in i analysen av de repertoarer som strukturerar samtalen (Wetherell & Potter, 1992). Tolkningsrepertoar utgör också en variant av språklig resurs, men på denna nivå fokuserar jag mer detaljerade språkliga resurser som återkommer i flera repertoarer. Det medför en distinktion från Wetherell och Potter, eftersom de omfattar denna analysnivå i sin beskrivning av tolkningsrepertoar. De övergripande frågor som guidat analysen är: hur skapas gränser/avvikande och genom vilka språkliga resurser?

I analysen utgörs språkliga resurser av semantiska uttryck, där ett ord kan användas för att relevantgöra exempelvis en plats eller identitet. Dessa resurser är inte specifika för enbart en tolkningsrepertoar, utan kan förekomma i flera parallellt. Det är vad olika resurser länkas samman med som sedan avgör tolkningsrepertoarens benämning. Språkliga resurser utgörs också av uttryckssätt som tystnad, humor, upprepningar, och kroppsspråk, som skratt eller flin för att påvisa ett yttrande som ironiskt. En övergripande uppsättning resurser som jag studerar i samtalen är vad Hewitt och Stokes (1975) benämner lierande handlingar (’aligning actions’).[68] De utgörs bland annat av legitimerande förklaringar (’accounts’) och förnekanden eller på förhand ansvarsbefriande utsagor (’disclaimers’). Andra för analysen centrala resurser är ’deiktiska markörer’, vilka kan innefatta den som talar (t.ex. ”jag” eller ”man”), plats som det talas ifrån (t.ex. ”här”), tidpunkt (t.ex. ”nu”), extremfallsformuleringar[69] (t.ex. ”väldigt”, ”alltid”). Sådana semantiska uttryck är ett sätt att identifiera legitimerande redogörelser som används i presentationen av en version av verkligheten som solid och objektiv. Ett exempel är ordet ”naturlig”, en språklig resurs som normaliserar ett fenomen. Ett annat exempel är ordet ”Sverige”, som lokaliserar ett fenomen till en specifik plats. I analysen benämner jag dessa som

[67] Jag ser diskursiv och språklig som synonymer. Hädanefter använder jag språkliga resurser.
[68] ‘Aligning actions’ definieras som “verbal efforts to restore or assure meaningful interaction in the face of problematic situations” (Hewitt & Stokes 1975, s. 838).
[69] ’Extreme case formulations’ är ett begrepp som studeras och utvecklats inom diskurspsykologisk analys (se t.ex. Edwards, 2000; 2003; Potter & Wetherell, 2001; Speer & Potter, 2000).

markörer för att också peka på tecknets funktion – det *markerar* något.[70] Samma ord, som Sverige, kan alltså förekomma i olika och motstridiga tolkningsrepertoarer.[71]

För att besvara frågan om vilka positioneringar som framträder i relation till de diskurser och tolkningsrepertoarer som artikuleras analyserar jag hur aktörer positionerar sig själva (reflexiv positionering) och sin omgivning (interaktiv positionering) (Davies & Harré, 2001). Det synliggörs genom deiktiska markörer som ringar in ett eget kollektiv (kollektiviseringsmarkörer) mot vilket ett kontrasterande kollektiv (polariseringsmarkörer) konstrueras parallellt. När jag gör anspråk på att säga något om sociala kategorier så som religion, etnicitet eller kultur, är det för att de aktualiseras som relevanta i samtalen (Stokoe & Smithson, 2001). I analysen av vilka positioneringar som erbjuds i olika tolkningsrepertoarer tar jag, i enlighet med ett intersektionellt perspektiv, hänsyn till om flera sociala kategorier samverkar. Därför uppmärksammas när andra sociala kategorier än de som är huvudfokus för studien görs relevanta i samtalen. Nyansskillnaden mellan kategorisering och positionering är att en positionering är mer konkret, då en subjektsposition kan utgöras av flera kategorier i samverkan, samt att den artikuleras i relation till ett 'vi' eller 'dom'. Som exempel utgör 'den unga polisstudenten' en subjektsposition, medan "busar" utgör en kategorisering. De frågeställningar som varit särskilt vägledande för analysen är: Hur skapas det egna subjektet och det egna kollektivet? Vad distanserar sig deltagarna mot? Hur konstrueras 'de andra'? Vilka gränser dras mellan 'vi' och 'de andra'?

Dilemman, motstånd och förhandlingar

När människor samtalar om sig själva och andra både konstruerar och förhandlar de om olika meningsbärande innehåll i den verklighet de talar om. I del III analyserar jag hur olika diskurser ställs emot varandra i en kamp om vad som ska ange rätt och önskvärd representation av omvärlden. Diskursiva kamper har identifierats genom analys av motstridiga krav som uttrycks i deltagarnas samtal om mångfald. Dessa motstridiga krav, som kan ses som en konsekvens av motstridiga diskurser, resulterar i olika dilemman. Kapitel 9-13 utgör olika exempel på dilemman som jag ser som resultat av kontrasterande diskurser och dess tillhörande krav, där också olika subjektspositioner och tillhörande attribut är under förhandling.

Dilemman genom diskursiva kamper

I samstämmighet med Billig m.fl. (1988) ser jag dilemman som olika motstridiga redogörelser för mål eller krav som artikuleras inom ett diskursivt område (här

[70] Jag gör däremot inga anspråk på att utläsa huruvida aktörerna alltid har som syfte att markera något, likt en medveten strategi. En markering kan vara intentionell som icke-intentionell. Jag benämner det markör för att synliggöra dess sociala konsekvenser genom att fokusera dess *funktion*.

[71] Exempelvis används Sverige å ena sidan i en diskurs om mångfald som eftersträvansvärt, där Sverige anges som ett modernt och rättvist samhälle där religionsfrihet råder. Å andra sidan används det för att legitimera en repertoar där Sverige framställs som ett sekulariserat samhälle, där religiösa symboler nekas inträde till polisyrket till förmån för en likabehandling baserad på neutralitet. Det är alltså den omgivande inramningen av ordet som avgör dels hur ordet ska förstås, och dels hur jag benämner olika repertoarer.

mångfald). Jag utgår således från en diskursiv syn på dilemman och presenterar dem som dilemman mellan kontrasterande diskurser och de krav som formuleras som centrala i respektive diskurs. Då olika värden och normer görs gällande i olika diskurser resulterar det i att olika krav kan ställas emot varandra. I analysen synliggörs hur och när olika parallella diskurser, men också tolkningsrepertoarer som formerar en diskurs, ställs i motsatsförhållande till varandra av deltagarna, vilket resulterar i en diskursiv kamp. Kampen handlar om vilken diskurs/repertoar och tillhörande diskursiva normer som ska råda. Utgångspunkten är att individer är aktiva subjekt som tilldelas och reproducerar makt (genom diskursiva formationer) men också utövar motstånd. Som jag kommer att utveckla nedan fokuserar analysen på möjligheten att utöva motstånd, bland annat genom tillgången till alternativa diskurser (Edley, 2001), något Hall (1997) benämner som motståndsstrategier. Genom att fokusera på motstånd vill jag synliggöra subjektets möjlighet att förhålla sig kritiskt till en diskurs sanningsanspråk. Diskurser medför att vissa positioner görs mer attraktiva än andra. Parallellt görs vissa positioner angelägna att undvika, vilket synliggörs bland annat när en tillskriven subjektsposition förnekas.

För att identifiera och analysera dilemman fokuserar jag empiriskt på när deltagare själva aktualiserar diskursiva kamper, genom exempelvis förhandlingar och motstånd, där motstånd utgör en resurs för att förhandla ett anspråk. Det kan innebära att en deltagare ifrågasätter vad tidigare talare sagt, men också genom att en och samma individ uttrycker två efter varandra motstridiga förhållningssätt. Det motiveras av att kunna belysa när, det vill säga i vilka specifika sakfrågor och på vilka sätt kontrasterande uppfattningar aktualiseras som särskilt angelägna i den specifika kontexten. Motstånd kan innebära att ifrågasätta en diskurs genom att presentera en alternativ utsaga, men aktualiseras även när den alternativa diskursen är mindre synlig. Tidigare studier visar hur särskilda språkliga resurser, som självreparationer, tvekanden, ändringar i yttranden eller specifika ord kan aktualisera ett dilemma (Billig, 2001; Speer & Potter, 2000). Här utgör ordet ”men” ett exempel på ett uttryck för en motstridig diskurs. ”Men” är en språklig markör med flera funktioner, och har tidigare beskrivits som en resurs vid samtal om känsliga ämnen (van Dijk, 1992; Wetherell & Potter, 1992). Motstånd kan också innebära att ifrågasätta en kategorisering eller subjektsposition vilket leder till att den förhandlas, och på så vis förskjuts till sin innebörd. Motstånd kan därmed ske mellan diskurser men också inom diskurser.

Motstånd och förhandlingar

I följande analys har jag använt mig av en urvalsstrategi som fokuserat på motstånd i samtalen. Det handlar om utsagor där motstridiga resonemang kring ett ämne ställs emot varandra, antingen av olika deltagare, eller av en och samma. I likhet med andra studier kommer jag även att analysera humor som en form av vardagsmotstånd (Högberg, 2009; Johansson, 2009; Lundström, 2012). Jag gör inga anspråk på

om motståndet är avsiktligt eller inte. Med vardagsmotstånd menar jag i enlighet med Johansson (2009) ”motståndshandlingar som varken är organiserade eller politiskt artikulerade” (s. 198). Det kan exempelvis innebära en skiftning i samtalet eller ett ifrågasättande och problematiserande av en utsaga som gjorts gällande i en konversation. Som Day (1998) beskriver karaktäriseras sådana samtal av att de är ”disruptive to the smooth flow of talk” (s. 167). De kan således förstås som *kritiska samtalsincidenter*. Termen kritiska samtalsincidenter använder jag som urval för olika former av samtalsmotstånd.[72]

Kahlin (2008) definierar motstånd utifrån dess användning i interaktionsforskning om identitet som ”diskursiva eller retoriska samtalsstrukturer som används av deltagarna för att undvika eller omförhandla kategorier och kategorimedlemskap” (s. 116). Hennes definition av motstånd samstämmer med hur jag betraktar såväl motstånd som förhandling, då jag ser de som former av diskursiva/språkliga samtalsresurser som kan riktas och artikuleras på olika sätt. Liksom Kahlin vill jag betona att såväl motstånd som kategorisering utgör ”processer som sker parallellt i ett konstant växelspel” (a.a., s. 115).

Likt denna studie utgår Kahlin (2008) från diskursiv psykologi i analys av samtalsinteraktion. Men till skillnad från Kahlin, som fokuserar mer på att identifiera redskap i interaktionen är jag istället intresserad av det innehållsliga resultatet som sådant diskursivt arbete gör.[73] Kahlin formulerar sitt fokus på ”*hur* motstånd uttrycks i interaktionen istället för på *vad* deltagarna gör motstånd mot” (s. 115, kursiv i original), medan mitt fokus är det omvända. I min analys utgör *hur* en väsentlig del av *vad*, men de språkliga uttrycken analyseras inte lika ingående som i studiens del II, utan plats ges i denna del av analysen istället till att problematisera *när* och mot *vad* motstånd uttrycks. Till skillnad från såväl Kahlin (2008) som Engblom (2004) som fokuserar på motstånd på mikronivå, genom pauser, och enskilda uttryck som exempelvis ”men”, ”ju” och ”nej”, ligger mitt fokus istället på vad motstånd uttrycks mot samt resultaten av sådant motståndsarbete. Jag ser exempelvis innehållsliga tolkningsrepertoarer som ett svar på frågor om hur motstånd formuleras, och därmed som specifika språkliga verktyg eller resurser i sammanhanget. Mitt intresse för de sociala konsekvenserna av förhandlingar och motstånd ligger i hur det aktualiseras i relation till polisers yrkesutövning, eftersom det utgör legitimeringar för hur polisarbete ska bedrivas och av vem. Till skillnad från andra studier (t.ex. Engblom, 2004; Lundström, 2012) som gör anspråk på att säga något om intentionerna eller orsakerna till motstånd som uttrycks i samtalsinteraktion, är jag mer intresserad av det performativa arbete som motstånd utgör, det vill säga vad det åstadkommer.

---

[72] Benämningen är inspirerad av Knauths (2009) 'critical incident'. Men Knauths definition och användningsområde skiljer sig något från min definition, vilken har en snävare användning riktat mot motstånd. Det likvärdiga i dem är att det markerar en skiftning i uppmärksamheten i samtalet kring ett ämne.

[73] I analysen skiljer jag på artikulerat motstånd där en explicit förhandling äger rum och motstånd i form av specifika språkliga redskap som ”ju” och ”kategorisering”, som exempelvis hos Kahlin. Detta för att jag inte finner att ”ju” eller ”kategorisering” utgör explicita uttryck för motstånd, eftersom de även kan används för att upprätta konsensus och där aktörerna uttrycker en samstämmighet kring en fråga eller ett ämne.

Day (1988) presenterar olika strategier för att göra motstånd mot att bli etnifierad (se kap. 3) och fokuserar motstånd mot att pekas ut som tillhörande en *annan etnisk grupp än talaren*. Det motstånd jag fokuserar på avgränsas inte på detta sätt. Exempelvis återfinns i mitt material när personer som *inte själva* tillskrivs en kategoritillhörighet gör motstånd mot hur kategorin presenteras och vilka attribut den länkas till. Därtill har jag ett bredare fokus än etnifieringar då jag även visar på motstånd mot positioneringar om religiös och politisk tillhörighet. Däremot utgör och sammanfaller en del av Days strategier med de jag själv formulerar.

I det empiriska material jag analyserat sker explicit motstånd när en person protesterar eller ifrågasätter ett yttrande ställt av en annan person. Sådana motståndshandlingar karaktäriseras av förhandling och synliggör ofta en diskurskamp. Men motståndet sker inte bara mellan diskurser, utan kan även aktualiseras inom en diskurs. Motståndet kan då utgöras av att man avsäger sig en positionering man tillskrivits, eller att man omförhandlar omgivande kategorbundna attribut till en social kategori genom att visa på nyanseringar eller undantag. Omförhandlingen resulterar i att kategorin antingen breddas för att inkluderas av flera, eller görs snäv genom att omfattas av färre medlemmar än initialt. Dessa sätt att omdefiniera kategorier och därmed dess identitetspositioner, genom alternativa kategoribundna attribut, utgör ett exempel på vad Hall (1997) benämner 'transcoding strategies' (s. 270), där konnotationerna till identitetspositionerna ändras och dess status uppvärderas. Ansvarsbefriande utsagor ('disclaimers') betecknar förhandlingsresurser som åberopas mot anklagelser eller negativa typifikationer och som omförhandlar antingen ett fenomen (t.ex. fördomar) eller en position länkad till det (t.ex. att vara fördomsfull) (jfr Hewitt & Stokes, 1975; Wetherell & Potter, 1992). Ett klassiskt exempel som återfinns i materialet är "jag är inte rasist, men…". Ytterligare en förhandlingsresurs är humor, som kan användas för att kritisera och göra motstånd. Sammanfattningsvis presenterar jag följande kritiska samtalsincidenter som exempel på lokala motstånd:

- Att *ifrågasätta*, *protestera mot* eller *förminska* relevansen av en diskurs, kategori eller tillhörande subjektsposition
- Att *avsäga sig* en interaktiv kategorisering/positionering
- Att *omförhandla* kategoribundna attribut, det vill säga innebörden av en kategori, och därmed kategorin

- genom att *nyansera* kategorin genom variationer, fler exempel
- genom att *ersätta* med andra kategoribundna attribut
- genom att visa på *undantag*

- Att befästa eller ifrågasätta en diskurs, subjektsposition eller kategoribundna attribut genom *humor*

Fokus på diskursiva resurser och i förlängningen sociala konsekvenser

En begränsning med studiens ansats ligger paradoxalt i dess möjligheter. Då studien baseras på diskursiv psykologi med betoning på diskursens performativitet och handlingsinriktade ansats, har detta fått utrymme i analysen snarare än ett utökat fokus på diskursernas relation till samhälleliga debatter om mångfald i politiska arenor och inom andra offentligheter. Därför betonas i högre omfattning i analysen vad människor gör med diskurser än vad diskurser gör med människor. Det senare berör jag dock genom studiens kritiska ansats och med en diskussion av diskursernas sociala konsekvenser. Mitt fokus på relationen mellan olika diskursiva nivåer avser istället att bidra till kunskap om hur specifika diskursiva resurser har betydelse för hur repertoarer artikuleras och diskurser legitimeras. Det är exempelvis relationen mellan den språkliga resursen ”fakta”, tolkningsrepertoaren *fördomar som erfarenhet och fakta* och diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* som jag väljer att identifiera och beskriva, och gör detta i avhandlingens del II, *Mångfaldsdiskurser och hegemoni*. Denna ansats fokuserar hur mångfald görs i relation till specifika samtalsämnen och kontextuella inramningar. Det innebär att jag tar hänsyn till den bredare kontext som samtalen förs i, utan att förbise vare sig analyser av detaljerade språkliga uttryck eller samtalens relation till omgivande diskurser i samhället (jfr Höglund, 2013). Särskilt utvecklar jag i avhandlingens tredje del, *Dilemman, motstånd och förhandlingar*, hur diskursiva resurser, genom olika former av motstånd och omförhandlingar, är värdefulla för att förstå hur mikroaspekter bidrar till att formera och utmana diskurser. Däremot kommer inte alla språkliga resurser att presenteras genomgående, utan fungerar istället som belysande exempel i den följande presentationen. Det är genom diskursiva resurser som konstruktionen om mångfald inom polisen framträder, men också utmanas.

Del II –
Mångfaldsdiskurser och hegemoni

Del II, med kapitel 6, 7 och 8, delas in i tre avgränsande kapitel där var och en av tre centrala diskurser som identifierats i det empiriska materialet presenteras mer ingående. Jag fokuserar analysen till att besvara frågorna: Vad sägs om mångfald? Hur går det till? Vilka subjektspositioner aktualiseras? Och hur upprätthålls olika diskurser om mångfald? I dessa kapitel redogör jag för diskurserna genom att beskriva hur de formeras, till vilket innehåll, samt vilka centrala subjektspositioner de möjliggör. Genom indelningen med tre diskurser i separata kapitel avser jag samtidigt synliggöra den konkurrens som framträder i materialet gällande vilken diskurs som skall råda i olika sammanhang. I del III, med kapitel 9 – 13, följer sedan en redogörelse för några dilemman som dessa spänningar ger upphov till, där jag fokuserar frågan hur diskurser om mångfald utmanas.

De tre centrala diskurserna om mångfald presenteras som följande: *mångfald som konstaterad olikhet* som kort benämns olikhetsdiskursen, *mångfald som politiskt mål* som kort benämns den mångfaldsbejakande diskursen samt *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* som kort benämns den mångfaldsbegränsande diskursen. Indelningen och benämningarna är ett resultat av hur deltagarna samtalar om mångfald.

För att synliggöra relationen mellan de tre diskurserna har jag använt mig av begreppet hegemoni. I presentation av diskursen *mångfald som konstaterad olikhet* (kap. 6) visar jag hur olikheten tas för given och framträder som centralt i det empiriska materialet som helhet. Samtal som baseras på alla människors olikhet utgör en hegemonisk praktik – det är det enda som inte ifrågasätts utan framstår som självklart. Människors olikhet görs till ett obestridbart faktum. Däremot ställs de andra två diskurserna i en inbördes konflikt i relation till olikhetsdiskursen och kan förstås som en förhandling om två olika sätt att hantera olikhet på – antingen bejaka eller förbise. Ska olikheten eftersträvas och bejakas: *mångfald som politiskt mål*, där polisen ska representera en mångfald, eller ska olikheten stävjas och begränsas: *mångfald som möjlig att omvandla till likhet*, där polisen ska vara neutral. Även i dessa diskurser är olikhet given. Anledningen till att jag väljer att presentera den hegemoniska diskursen i ett separat kapitel är för att kunna tydliggöra hur samtal om mångfald ser ut som inte nödvändigtvis länkas till att mångfalden ska bejakas eller begränsas, utan snarare hur den konstateras som ett faktum. Den mångfaldsbejakande och den mångfaldsbegränsande diskursen kan ses som varandras motsatser, då de rymmer inbördes oförenliga argument. Mellan dessa två står en diskursiv strid om vilken betydelse olikheten ska få i det polisiära. Diskursernas struktur kan därmed beskrivas som hierarkisk, där *mångfald som konstaterad olikhet* står i ett överordnat förhållande.

Mångfald som konstaterad olikhet formeras kring olikhet som en central referenspunkt och utgörs av uttryck som påvisar människors olikhet som konstaterande faktum. Olikhet förhandlas inte. Olikhet är inte valbart, utan

människor kommer från olika platser, kulturer och bakgrunder som gör dem olika i tänk och beteende. Samtalen kretsar kring vilka olika erfarenheter, kunskaper, värderingar, språk, seder etc. som människor har. Det innebär att alla har olika resurser att bidra med till polisen.

Mångfald som politiskt mål framställs mer som konstruerad och kontingent, än olikhetsdiskursen. Mångfald skildras som ett politiskt mål, snarare än en självklarhet. Här finns en valmöjlighet att fokusera olikhet. Mångfald framställs som en strategi för polisen att spegla samhället och vara goda förebilder. Det som görs tabu och modernt är avhängigt kontexten, och kunde sett annorlunda ut i andra kontexter (tider, platser, politiska samhällen). Demokratiska rättigheter beskrivs som ”om vi nu ska ha det”, vilket antyder att det finns andra politiska valmöjligheter. Den mångkulturella polisen avses avspegla en utveckling ”där staten slagit fast att Sverige är mångkulturellt”, vilket därmed framstår som en möjlig konstruktion av flera som staten skulle kunna beslutat om. En mångfaldig poliskår värdesätts som en rättighet i tiden. Denna mångfaldbejakande diskurs utgör en antagonist till en mångfaldsbegränsande diskurs.

Mångfald som möjlig att omvandla till likhet utgör en mångfaldsbegränsande diskurs och en antagonist till en mångfaldsbejakande diskurs. Här framstår inte olikhet som ett nyckelord utan snarare dess polaritet – likhet genom homogenitet och anpassning. Genom denna diskurs sätts istället gränser för olikhetens betydelse och funktion i det polisiära. Utifrån diskursen fokuseras det konfliktreducerande och baseras på neutralitet som något eftersträvansvärt. Här betonas inte människors olika sociala grupptillhörigheter, utan ”staten Sverige” är den tillhörighet (som samtidigt är tillhörighetsmässigt fri) som premieras. Likhet och neutralitet eftersträvas på grund av att olikheter rymmer konflikter och problem. Diskursen präglas av motstånd mot det som är olikt och avvikande.

Kapitel 6
Mångfald som konstaterad olikhet – 'den essentiellt avvikande andra'

Diskursen *mångfald som konstaterad olikhet*, härefter även benämnd som olikhetsdiskursen, formeras genom samtal kring olikhet som något självklart och givet. Den utgör en hegemonisk diskurs i det empiriska materialet. En central aspekt som bidrar till att upprätta olikhetens hegemoni är att olikheten aldrig ifrågasätts som sådan (det är enbart hur den ska hanteras och uppfattas som ifrågasätts, vilket presenteras i kap. 7 och 8). Hur denna hegemoniska olikhet befästs genom samtalen skildras särskilt i detta kapitel, men återkommer alltså i andra kapitel, eftersom olikhetens självklarhet upprepas som en diskursiv formering i alla samtal. Talet om olikhet framställer olikhet som variationer av erfarenheter, kunskaper, värderingar, seder och bruk, språk samt ursprung. Diskursen bidrar till att essentialisera olikhet, då olikhet härleds till något människor är i essentiell mening. Det paradoxala i olikhetsdiskursen är att analysen visar hur olikhet knyts till olika grupptillhörigheter, där grupperna i sig beskrivs präglas av en inbördes homogenitet.

Diskursen formeras kring ett antal tolkningsrepertoarer, vars innehållsliga benämningar strukturerar kapitlet genom att jag presenterar dem var för sig. Varje tolkningsrepertoar presenteras genom exempel på dess lokala gruppering av uttryck, och relateras avslutningsvis i kapitlet till dess bredare sociala innebörder. Tolkningsrepertoaren *alla är olika* artikuleras kring olika former av normaliseringar av olikhet. Olikhetens hegemoni får också konsekvenser för samtal om fördomar – fördomar görs naturliga. Men alla framställs inte som lika olika. Samtidigt som olikhet görs till något allmänmänskligt framställs vissa positioner, som knyts till olika sociala grupper, som *mer* olika och problematiska än andra. Den hegemoniska olikheten ställer i sin tur krav på kunskap om 'de andra' för att lösa problem i det polisiära arbetet, vilket illustreras i repertoaren *mångfald som ökat kunskapsbehov*. Kunskapen syftar till att utveckla förståelse för människors olikheter och bidra till ett smidigt möte med allmänheten i det polisiära arbetet. Utifrån tolkningsrepertoaren *mångfald som problem* fokuseras det avvikande som konfliktskapande och som något polisen har att hantera i sin yrkeutövning. *Mångfald som polisiär resurs* formeras genom samtal om 'den andra' som resurs för polisen. Rekrytering av etniska minoriteter till polisen beskrivs svara an till behov om matchning och som uppstår i polisens möte med 'den andra'.

Framför allt formas diskursen av samtal om 'den andra' som avvikande, en subjektsposition som ställs i motsatsförhållande deltagarna själva. Även om repertoaren inkluderar en subjektspositionering som polis, avser det 'den avvi-

kande polisen'. Även om alla människor framställs som olika markeras 'den andra' som *mer* olik. På så vis bidrar samtal om olikhet till att konstruera en hierarkisk olikhet. Genom analysen identifieras 'den essentiellt avvikande andra' som en central subjektspositionering i olikhetsdiskursen. Det är också 'den avvikande andra' som framställs bidra till en olikhet inom poliskåren och kan därmed beskrivas som mångfaldens representant. 'Den andra' utgörs i denna diskurs framför allt av olika grupptillhörigheter så som religiösa och etniska grupper som beskrivs med avvikande kulturella seder och traditioner. Invandraren är en central subjektsposition i diskursen, och positioneras som representant för det mångkulturella och parallellt som den annorlunda i samhället och inom polisen. I samtalen länkas 'den andra' i samhället till extrema politiska och religiösa grupper, medan 'den andra' inom polisen främst omnämns som invandrare eller kvinnor med slöja. Genom diskursen framställs att mångfald kan uppnås genom rekrytering av 'den andra' till polisen, samtidigt som problemen med olikhet kan minskas genom ökad rekrytering av 'den andra' till polisen.

6.1 Alla är olika – mot en fixering av diskursen

Avsnittet redogör för *hur* repertoaren om alla människors olikhet formeras. Den centrala subjektspositionen är 'den essentiellt avvikande individen', vilken avser både en interaktiv positionering av andra och en reflexiv självpositionering av deltagarna. Olikhet knyts till alla människor och lokaliseras till olika nivåer i samhället. Svenskar beskrivs vara olika beroende på vilken del av Sverige de kommer ifrån och det finns regionala och lokala variationer. Olikheter beskrivs även finnas på samma gata.

Den hegemoniska olikheten artikuleras med hjälp av olika normaliseringsmarkörer som påvisar skillnader mellan människor som obestridliga eller naturliga. Normaliseringsmarkörer kan bestå av olika specifika språkliga uttryck med det gemensamma att de bidrar till att ett yttrande framstår som självklart. Det kan vara olika förstärkande markörer som "alla" eller "så är det ju". Som Kahlin (2008) skriver har "ju" som central funktion att deltagare kan etablera en överenskommelse om att slutsatsen är gemensam. I exemplet nedan används förstärkande markörer som "ju" och "sunt förnuft", men utdraget skildrar därtill hur en normalisering av olikhet kan ske genom olika sätt att framställa olikhetens innehåll som givet. I ett fokusgruppssamtal som handlar om betydelsen av ökad kunskap om olika grupper lyfter David fram skillnaders självklarhet:

David: det är väl man blir medveten om skillnaden, att det finns skillnader liksom [Sebastian: ja] att det inte är svart på vitt liksom..det kan va svart på svart också, eller vitt på vitt eller alltså ( )

Kalle: men fan återigen, det handlar ju bara om sunt förnuft liksom. Att få insikt om att vi är olika, det visste vi ju redan innan egentligen också (FG 4, T 4)

I utsagorna framställs olikhet som en sanning. Med uttrycket ”ju” etableras uppfattningen både som delad och självklar. Därutöver normaliseras olikhet genom uttrycket ”sunt förnuft”. Uttrycket framställer den egna ståndpunkten som allmängiltig och därtill eftersträvansvärd. Att åberopa sunt förnuft bidrar till att konstruera det egna agerandet som obestridligt och giltigt (Sefton, 2012). Normaliseringen är jämförbar med vad Hall (1997) beskriver ’naturalization’, som innebär en diskursiv strategi som fixerar olikhet. Fixeringen vid olikhet som naturlig gör att olikhet framstår som något oföränderligt och statiskt.

Genom repertoaren görs alla människor olika, samtidigt som alla görs lika på det sätt att alla påstås ha fördomar. Konstruktionen av fördomars allmänmänsklighet kan tolkas som ett resultat av uttryck om allas olikhet. Det går exempelvis att förstå Jonas uttryck som en konsekvens av olikhetsdiskursen, nämligen att olikhet skapar fördomar:

Jonas: /…/ folk har ju alltid svårt för olika typer av folk /…/ (FG 4, T 4)

Det kan framstå som en paradox att repertoaren präglas av olikhet och likhet om vartannat. Detta kan förklaras med den essentialism som präglar olikhetsdiskursen, där individer snarare skildras som medlemmar ur olika grupptillhörigheter och som i sin tur tillskrivs karaktäristiska men stereotypa egenskaper.

Fördomar görs naturliga till sin karaktär genom utsagor om att alla har dem. Genom att deltagarna i intervjusamtalen hänvisar fördomar till något som sker oavbrutet, att människan av naturen är restriktiv mot det annorlunda och att det tillhör människans beskaffenhet att orientera sig i tillvaron, framstår fördomar som något självklart och ett essentiellt mänskligt drag. Återkommande hänvisas fördomsfriheten som en lögn.

Patrik: /…/ den som säger att den är fördomsfri den ljuger (FG 2, T 4)

En version av att fördomar är ett allmänmänskligt fenomen byggs upp genom olika förstärkande resurser som normaliserar fördomar, som exempelvis ”alla”, ”alltid” och ”ju”. De utgör exempel på extremfallsformuleringar, där generella markörer som ”väldigt” eller ”alltid” inte i sig är specifika för en grupp eller händelse men genom användningen knyts till gruppen eller händelsen och ges därmed en rutinmässig karaktär (Edwards, 2000; Potter & Wetherell, 2001). Effekten av sådana yttringar är att de normaliserar fenomenet som faktabaserat.

En hierarkisk mångfald - ’den andra’ som mer olik

I följande avsnitt belyser jag hur det utifrån olikhetsdiskursen aktualiseras dels ett ökat kunskapsbehov om de som görs till ’den essentiellt avvikande andra’, dels

olikhet som potentiella konflikter för polisen. Men framför allt avser jag synliggöra hur 'den andra' görs *mer* olik.

Samtidigt som olikhet görs till något allmänmänskligt framställs vissa positioner som *mer* olika än andra. Sådana positioneringar placerar individer som särskilda individer eller subjekt, där de markeras som medlemmar av en nation, etnisk eller religiös grupp. Olikheter relateras framför allt till allmänheten som 'de andra' och förläggs utanför det egna kollektivet (polisen eller polisstudenter).

Följande exempel illustrerar hur 'de andra' konstrueras som avvikande genom flera positioneringsresurser. 'De andra' särskiljs i samtalen genom att deltagarna markerar vad som skiljer "dem" (polariseringsmarkör) från "oss" (kollektiviseringsmarkör), som dessutom skiljer sig "ganska mycket". Konstruktionen av olikhet sker främst genom att deltagarna påvisar att det skiljer sig mellan olika kulturella, etniska och religiösa seder och traditioner, där markörer om etnicitet, religion, kultur och genus samverkar med varandra. Som exempel framhävs genusskillnader och maktstrukturer i specifika beteenden som hur man hälsar. 'De andra' representeras i nedan exempel av somalier och muslimer. I samtalet som förs kring ett polisiärt behov av ökad kunskap i relation till polisens bemötande och brottsutredande arbete, framställs människors olikhet som given.

Nick: [mumlar]…men alltså förståelse för andra typ så här folkgrejer, somaliska föreningen eller somalier eller vad som helst egentligen. Deras sätt att förhålla sig till varann och hälsa på varann och vad de säger när de bara hälsar och..skiljer sig ganska mycket från både från oss..asså, ja olika kulturer över huvud taget…Så det känns som om det vore, dels för deras eget förtroende för polisen att man visar att man har en del kunskap om nån, och bara deras sätt att hälsa eller vad som helst liksom, eller jag vet inte, hur man asså småsignaler kan vara ganska viktiga…Tror vi har fattat din fråga, men jag fattade inte riktigt=

Nora: det kan va så där som du sa att hälsa och så [Nick: ja] är det inte vissa som om man inte, om man är kille hälsar man inte på vissa…tjejer asså, är det islam eller jag vet inte, vissa. Det har man ju hört..att det kan skilja sig [Nick: ja] det vore bra att veta mer om det

Nick: att det kan va känsligt att ta i en kvinna, asså jag vet inte riktigt men det är säkert nånstans där [Nora: ja] som kan va lite…och bara visa att man kan deras, eller kan lite om deras kultur så kanske de..känner uppskattning och har liksom mer trygghet och kanske vågar berätta om de grejer som de utsätts för som de kanske inte skulle våga..för att i deras länder är polisen svin men i Sverige verkar de va schyssta liksom. Så här smågrejer bara (FG 3, T 4)

Det är en särskiljande diskursiv praktik som dominerar samtalet. Skillnader markeras som viktiga för polisen att ta hänsyn till i mötet med andra och signalera att

de känner till. Kunskap om olikheter beskrivs som en resurs för polisen, eftersom det kan leda till ökat förtroende, trygghet samt uppskattning, och det polisiära arbetet beskrivs effektiviseras av detta. Allmänhetens erfarenheter av polis i andra länder kan medföra att den svenska polisens arbete försvåras. Kulturella olikheter görs genom samtalen till potentiella problem i polisens arbete.

Den hierarkiska mångfalden är återkommande i diskursen och i efterföljande avsnitt visar jag hur den sammanlänkas till repertoarerna *mångfald som ökat kunskapsbehov*, *mångfald som problem* och *mångfald som polisiär resurs*.

6.2 Mångfald som ökat kunskapsbehov

När individers och gruppers olikheter konstrueras som något självklart relateras det till ett ökat kunskapsbehov hos polisen. Repertoarens centrala subjektsposition är 'den avvikande andra', som också görs till en problematisk position. Kunskap skildras som information om de differentierade andra, eftersom polisens uppgift beskrivs bestå i att möta människor i konflikt. Det innebär ökad kunskap om och förståelse för motsättningar och konflikter mellan olika etniska, religiösa och politiska grupper – grupper som återkommande placeras som extrema. Syftet med ökad kunskap beskrivs motiverad utifrån att underlätta och effektivisera polisens brottsförebyggande och utredande arbete.

I de utbildningsspecifika målen anges att det finns specifika insikter som krävs för att utöva yrket i ett multikulturellt samhälle (se kap. 2). Då jag frågar studenterna vad dessa mångkulturella insikter innebär svarar de tvekande, men i återkommande termer av förståelse, insikt om egna fördomar, och insikt om att människor är olika och har olika behov. Till människors olikhet länkas behov av att bli bemött på olika sätt, av exempelvis poliser. Deltagarna relaterar mångkulturella insikter framför allt till de kulturellt, etniskt och religiösa 'andra', och ''hur de tycker och tänker i deras i värld'' (jfr Sefton, 2010). Uttrycken bidrar till ett essentialistisk antagande om att det finns inneboende kunskap om stereotypa grupper som går att inhämta. Deltagarna efterlyser kompetens på grund av en stor kunskapslucka inom polisen, både beträffande gruppers säregna drag samt motsättningar mellan olika grupper, men också hur det ser ut med rangordningar *inom* olika grupper.[74] Förståelse beskrivs som en viktig aspekt för poliser i arbete. Målet är att bli konfliktreducerande genom denna kunskap.

Kunskap om de andra beskrivs som en orienteringskunskap som ska leda till förståelse för olika problem och konflikter. 'Den essentiellt avvikande andra'

[74] En legitimering av behovet av mångkulturell kunskap görs bland annat genom att först polarisera det egna kollektivet mot andra, och sedan beskriva att polisen behöver utökad kunskap om 'de andra' för att kunna bemöta dem på rätt sätt. Den förståelse av andra grupper som eftersträvas *baseras* på ett 'vi och dom'-tänkande. Det finns också kontrasterande exempel i materialet där förståelse för andra framhävs för att *motverka* ett 'vi och dom'-tänkande.

görs samtidigt till 'den problematiska andra'. Framför allt hänvisas problemen till olika religiösa och etniska minoriteter. Kunskap om olika religiösa grupper motiveras med att de har inneboende konflikter och motsättningar emellan sig. I det empiriska materialet är det framför allt islam som skildras representera behovet av ökad kunskap. Mer specifikt gäller det kunskap om rangordningar mellan män, kvinnor och barn, samt varför bygget av moskéer är viktiga eftersom polisen får stå till svars för mycket i sitt arbete, som Elin beskriver i följande utdrag:

> Elin: ja asså…det behöver ju egentligen inte va så ingående heller. Men just så att man förstår vad olika grupper asså, deras tankar och synsätt. Eftersom det skildras så himla olika…Och alltså varför det är så viktigt att ha [suck] en moské, och varför asså, för det är ju mycket som vi kommer att få stå till svars för liksom./…/ (FG 3, T 4)

Det som deltagarna beskriver som det viktigaste kunskapsområdet är svaret på frågan "varför": varför något är ett problem och varför motsättningar uppstår. För det är här polisens arbetsuppgifter uppstår – att möta människor i konflikt:

> Kristoffer: man kan även tänka sig att utbildningen är djupgående in i diverse..religioner och sånt, tex nu är det mycket med islam och man får läsa verkligen hur islam fungerar och liksom värdegrunder där om man säger så. Likadant Balkanproblemen som varit där nere, att man får lära sig lite mer insikt i vad som har hänt och varför, vad är det för skillnad på serb och..alban och..vad det nu finns. Så man verkligen får lära sig "det här är problemet" [någon: mm]
>
> Malin: varför är det viktigt då?
>
> Billy: det är viktigt med bakgrund liksom, som man möter de här människorna så man vet lite var de står nånstans (FG 5, T 4)

Bakgrunden till vad som har hänt, varför något är ett problem, samt skillnader mellan olika grupperingar anges som viktiga aspekter för att förstå motsättningar. Såväl polariseringsmarkörer och platsmarkörer används för att lokalisera och positionera individer som befinner sig långt borta (såväl geografiskt som gentemot en tillskriven norm) avseende åsikter och tänkande. Människors bakgrund beskrivs som viktig för att "veta var de står någonstans", en positioneringsstrategi som placerar människor i kategorier med motiveringen att det är väsentligt att förstå deras tankesätt. Kunskap om andras bakgrund baseras på en tillskrivning av människors tillhörighet till olika sociala grupper, vilka karaktäriseras som med specifika tillhörande beteenden. Att kunna positionera andra för att förstå vad de står för görs till en viktig faktor för polisens arbete:

> Hanna: /…/ jag tänkte att nu när jag läser om hatbrott, när vi ( ) om (grupperingar) och olika åsikter och jag blir så här "ooh..det här borde jag egentligen kunna nu innan jag <u>började</u> här för det här har jag användning för" så att man känner att man får liksom gå en snabbkurs i Sverigedemokraterna ( ) och att man får..man får förkovra sig i alla..sånt

där..så man har lite hum om alla..för rätt som det är står man där med nån som har väldigt starka åsikter om nån då måste man veta ungefär vart den är nånstans. Och lika så med andra grupperingar, jag vill ju ha, jag önskade att jag hade mer kunskaper om, ja olika religioner och olika folkslag som kommer från olika delar (av världen), och vilka motsättningar mellan dem /…/ (FG 2, T 4)

Deltagarna beskriver flera syften med kunskapen. Bland annat att de personer som polisen möter ska känna uppskattning och trygghet samt våga berätta om polisiära händelser. Polisens kunskap beskrivs leda till ökat förtroende, till bättre samarbete, till att lösa brott och till att göra arbetsuppgifterna lättare. Nick beskriver nedan hur det polisiära arbetet kan effektiviseras genom kunskap, exempelvis gällande brott i nära relationer. Det kan handla om att lösa brott, genom att poliser med sin kunskap kan vara öppna för detaljer och sublima signaler som annars skulle passera obemärkt förbi:

Nick: jo. det är lite som Elin säger också, att jag kan tänka mycket på brott i nära relationer och såna grejer, om hur olika kulturer lever och..vilka..vilka…olika rangordningar de har i deras grupp med kvinnor och barn och såna grejer. Och kan inte vi, har inte vi förståelse för dem så kommer vi missa massa tecken både i brott i nära relation och massa andra grejer. Det viktiga är att vi kan de där små symbolerna, eller småtecknen och sättet i deras, hur det funkar i deras..liksom deras samhälle= (FG 3, T 4)

6.3 Mångfald som problem

Som redan skildrats i föregående repertoarer är *mångfald som problem* återkommande i samtalen. Den centrala subjektspositionen är 'den essentiellt problematiska andra', som i sin tur utgörs av 'den etniska andra' och 'den religiösa andra'. I samtalen framstår religion framför allt som ett problem och sällan som en resurs, till skillnad från exempelvis etnicitet. I följande avsnitt presenteras hur olikhet som problem formeras genom olika språkliga resurser som fokuserar konflikter och motsättningar.

Mångfald som problem konstrueras främst genom samtal om människor och grupper i konflikt. Polisens vardag beskrivs som ett möte mellan människor i konflikt med varandra. En del av yrkets karaktär beskrivs som mötet mellan grupper där motsättningarna går överstyr. Därtill framhävs kunskap om andra gruppers specifika seder och kulturella traditioner, vilka kan innebära problem för polisen om det finns brister i anpassningen till 'de andras' behov.

Kunskap underlättar och skapar förtroende för polisens arbete medan okunskap beskrivs få negativa konsekvenser. När människor framställs som olika medför det att polisen måste skaffa sig utökade kunskaper – för att kunna an-

passa bemötandet efter olikheterna. Okunskap om andras behov av specifika bemötanden beskrivs kunna rasera polisens förtroende och försvåra arbetet.

> Jesper: ja asså, gör man fel, eller fel och fel men, man kanske går fram och hälsar på en kvinna fast man inte får exempelvis. [suckar och sätter sig annorlunda på stolen] Så då raserar man ett stort förtroende genom att göra dem irriterade. Det är ganska mycket svårare att jobba med nån som är tjurig på en…Om du kan deras seder och deras rutiner någorlunda, ( ) så har du mycket vunnet, rent samarbetsmässigt…Hoppas jag (FG 3, T 4)

Att inte anpassa det yrkesmässiga bemötandet till människors behov beskrivs medföra försvårande omständigheter, både för polisarbetet och för den situation som 'de andra' befinner sig i. Genom att beskriva 'de andra' som irriterade med hänvisning till deras specifika seder och rutiner, kan Jesper samtidigt positionera sig själv distanserat till sina egna seder. Gemensamt för det empiriska materialet i sin helhet är att förtroende och samarbete framställs som positiva nyckelaspekter som kan uppnås genom anpassning.

Mot bakgrund av att religion inte förekom som samtalsämne så ofta under utbildningen på skolan frågade jag under aspirantintervjuerna om religion var något de stött på under sin tjänstgöring. Min fråga inbjöd på så vis till en användning av empiriska exempel.[75] Aspiranterna hade få och enstaka exempel som de återgav först efter lång tystnad och uttalanden om att de försökte minnas vad de varit med om. Jesper undrar om jag menade "om de kommer med burqa" "om de har hela ansiktet, menar du så?" (FG 1, T 5). Religion, oavsett geografisk kontext, sammanlänkas framför allt med beteenden eller reaktioner som deltagarna inte säger sig känna igen eller beskriver som avvikande från deras egna förhållningssätt. I nästan alla samtal diskuteras huruvida det aktuella exemplet som angavs av en deltagare var uttryck för religion, eller om det istället kan kategoriseras som kultur eller etnicitet. Sådana utsagor bidrar till att framställa religion som något åtskilt från det etniska och kulturella. Parallellt med sådana antingen eller resonemang som återskapade kategorierna som distinkta, förekommer även exempel där religion och kultur beskrivs "gå hand i hand" (FG 3, T 5).

Religion sammanlänkas framför allt med olika beteende- eller språkförbristningar, och konstrueras som något osvenskt. Religion placeras i andras kulturer och hos invandrare, genom att exemplifieras med Mellanöstern och utomeuropeiska länder som Iran, Irak, Libyen eller etniciteter som kurd, somalier samt muslimer. Kvinnans position (i förhållande till mannen) beskrivs underställd, vilket förklaras med religion och kultur i 'andras' hemländer och placeras

[75] Analysredskapet 'empirical evidence device' bidrar till en möjlighet att studera hur empiriska belägg används som resurser i samtal för att stärka ett påstående, men jag visar även hur andra redskap som extremfallsformuleringar fungerar som en väg in i analysen av legitimerande redogörelser.

som utanför en svensk kontext. Hustrumisshandel, att skära näsan av någon, hot om att vanställa men också att tappa ansiktet utgör exempel på vad deltagarna skildrar som kulturella eller religiösa markörer. Andra konkreta aspekter som knyts till religion är synen på barnuppfostran, hur man hälsar (framför allt på kvinnor), samt vad som framställs som onaturligt. Att ”göra fel” i mötet med andras kultur beskrivs återkommande som ett problem som försvårar polisens arbete. Religion skildras som en förklaring till icke-jämställda förhållanden, och förhållanden med konflikter där polis tillkallats. Sammanfattningsvis beskrivs religion som ‘de andras’ domän, de andra som inte lever enligt västerländska seder. ‘De andra’ omtalas genom generaliserande beskrivningar av stora grupper, men exemplifieras genom konkreta och specifika fall som deltagarna varit med om under sin aspiranttid. Idas utsaga representerar hur flera av ovan nämnda aspekter återkommer i talet om religion, och skildrar hur religion samverkar med nationalitet, kultur och genus:

> Ida: jag tycker rent generellt så är det ganska mycket kulturellt..i yrket, som jag tycker att man springer på. Alltså det…det är ganska mycket, många som man möter som inte kommer från Sverige. Som har en annan kultur, sen…aa, det grundar sig ofta i..i religionen som man haft liksom. Men, men det kan va allt ifrån, från synen på kvinnan och mannen och vad man har för förhållande till varandra, till hur man får..bete sig bland folk, och hur man..hur man eh..jag vet inte..hur man beter sig gentemot sina barn och hur man uppfostrar sina barn liksom, och vad som är okej och så här. Jag tycker man springer på det ganska ofta, och även såna grejer som är okej och inte okej från vår sida också så jag tycker inte man har nån koll på över huvud taget egentligen men..jag personligen har väl inte..träffat på just de delarna men jag vet ju att vi har pratat om det på stationen. Folk som..folk som liksom sträcker fram handen för att hälsa på en kvinna [Lovisa: mm?] och det..det blir så fel. För att där ska man liksom inte..där säger man ”hej”. Men man vidrör liksom inte. Såna delar som man själv tycker är så, så naturligt, kan bli så väldigt väldigt fel liksom. Ehm, men sen är det ju väldigt väldigt vanligt att man kommer till förhållanden där kvinnan är väldigt väldigt underställd, oftast på grund av religion och kulturella delar från början, i deras hemland. Och det försvinner ju inte bara för att man kommer till Sverige liksom. Eh..och det blir svårt att..att..motivera mitt arbete för henne som är, som är så in-, eller för båda två, som tycker att det här är så självklart med den kulturella delen, att man behandlar varandra så här och..han är ju den som drar in pengarna till familjen, det är han som försörjer oss och jag förväntas..alltså såna delar bara (FG 2, T 5)

I Idas utsaga används förstärkande markörer och upprepningar som bidrar till att göra något vanligt återkommande och empiriskt belagt. Med extremfallsformule-

ringarna att det är ”väldigt väldigt vanligt” normaliseras att ”kvinnan är väldigt väldigt underställd” som både en religiös och kulturell men också extrem grundhållning.[76] Sådana formuleringar kan också förstärka skillnader mellan kategorier (Kahlin, 2008). I linje med Edwards (2000) analys visar exemplet hur det extrema skapas som en kontrast till det egna normativa. I Idas exempel förstärks innebörden i ett yttrande genom extremfallsformuleringar, här genom att upprätta kontraster mellan den svenska jämställdheten och den kulturellt och religiöst avvikande underordningen av kvinnor. Genom sådana uttryck maximeras skillnaden mellan den egna tillhörigheten och andra grupper. Samtidigt betonas det logiska och självklara i den egna ståndpunkten.

Generellt för det empiriska materialet är att religioners kontextuella karaktär markeras genom hänvisningar till specifika geografiska platser, exempelvis till utomeuropeiska länder eller till svenska förorter dit invandrare knyts. Det kontextuella markeras också genom tidsmarkörer, som ”fortfarande”: ”områden där det bor fler invandrare och fler folk från andra länder, med andra kulturer och som fortfarande lever..efter det” (FG 2, T 5). Uttrycket, som det framställs av Ida, kan tolkas som att det ställs i relation till ett implicit ”trots att man kommit till Sverige”. I sådana exempel bidrar uttrycket ”fortfarande” till att framställa det som något en person kan (eller till och med bör) sluta med. Just tidsmarkörer har visat sig vara vanliga i talet om religion i andra studier där religion förknippas med något omodernt (se t.ex. von Brömssen, 2003).

6.4 Mångfald som polisiär resurs

Förutom olikhet som problem präglas diskursen till stor del av samtal kring *mångfald som polisiär resurs*. Centrala subjektspositioner är ’den essentiellt avvikande andra’, som tillskrivs tillhörighet till en socialt avvikande grupp, samt ’den individuellt avvikande polisstudenten’ som knyts till ett ’vi’. Olikhet beskrivs också som likhet. Olikheten beskrivs som en polisiär resurs i form av kunskap tillskriven representanter från olika kulturella och etniska grupper, och som beskrivs användbar på särskilda mångkulturella platser (vissa städer och förorter). Ett grupperspektiv är återkommande i samtal om människors olikhet. Avslutningsvis analyseras ett samtal när en polisstudent positionerar sig själv i ett kollektiv som i kontexten görs till ’de andras’ tillhörighet. En sådan självpositionering är avvikande i det empiriska materialet som helhet. Analysen visar hur en sådan tillhörighet kan förstås som både en dörröppnare och en barriär för polisens arbete.

[76] Förutom att extremfallsformuleringar används för att legitimera den egna ståndpunkten genom rättfärdigande, ifrågasättande eller försvar, används de ofta för att beskriva en problematisk situation (Buttny, 1999; Edwards, 2000; Speer & Potter, 2000).

I olikhetsdiskursen görs mångfald och mångkulturella insikter till polisiära resurser med flera syften. Insikterna om 'de andra' beskrivs skapa förtroende för polisen, ge legitimitet åt polisens arbete, identifikation med polisen samt erbjuda ett sätt för polisen att hantera 'vi och dom' mellan olika grupper i samhället, men också mellan polis och olika grupper. På ett övergripande plan kan dessa målsättningar tolkas som att underlätta polisens brottsförebyggande och utredande arbete. *Olikhet som polisiär resurs* beskrivs framför allt uppnås med en breddad rekrytering inom polisen, som exemplifieras med personer med minoritetsbakgrund. De framställs som personer med andra erfarenheter och därmed som resurser för polisen.

I utdraget nedan skildras att polisen ska spegla samhällets olika grupper och att olika grupper kan bidra med resurser till polisarbetet i olika delar av samhället. Mångfald inom polisen beskrivs som berikande och kan leda till mindre 'vi och dom'-tänkande. Olikheter genom en heterogen sammansättning av poliskåren framförs leda till en bättre poliskår, med budskapet vi behövs för vi är olika. Att lära sig av varandra framställs som en del i den utvecklingen.

Jon:	jag tycker, det var en kompis på en ICA-affär, han sa att hans personal ska spegla kundkretsen. Och det är klart, kundkretsen är ju, det är alla som bor i samhället så det är ju från alla världens hörn så han tyckte liksom att..det ska avspegla kundkretsen. Tyckte han. Det är hans filosofi, så det är ungdomar, det är svenskar och det är gamla damer och det är ju utländsk bakgrund och det är män och det är allt möjligt. Jag tycker väl att poliskåren skulle va likadan, den ska avspegla samhället i stort. Kan jag tycka..eh..det är nog det bästa
Malin:	varför då?
Jon :	[suckar lite] ja du, för att
David:	men vi är ju samhällsrepresentanter liksom
Jon:	ja, vi är ju..och det kanske…bra fråga varför
Kalle:	nej men alltså inte bara för det folket vi möter så men, eller ja, delvis är det ju så också, men då lär man sig ju av varann inom kåren också ju [någon. Mm]..ehh…tips och trix. Alltså tar man bara in svenska killar och alla är likadana, alla blir ju stöpta i samma form och då blir det ju svårt att utveckla en kår eh på det sättet också
Jon:	precis..man vet vad folk vill ha. Eller vad folk…Man kanske få bättre förståelse för olika delar av samhället, och några kanske är uppväxta på..Rosengård eller de här segregerade områden, och de kan ju tala om för sina kollegor hur det liksom fungerar och man hjälper varann. man hjälps åt. Man…jag vet inte..bidrar med information till varandra. På nåt vis= (FG 4, T 4)

På min fråga om varför polisen ska spegla samhället anges svaret att polisen är samhällsrepresentanter. Att spegla samhället motiveras utifrån allmänhetens be-

hov bemöta en mångfaldig polis, att poliser lär sig ”tips och trix” från varandra och drar nytta av olika erfarenheter, samt att det bidrar till en utveckling av poliskåren. Kalles beskrivning av en homogen rekrytering och socialisation i yrket där ”svenska killar” ”blir stöpta i samma form”, skildrar parallellt att individer från andra grupper inte socialiseras i denna form.

I samtalen ställs polisen mot allmänheten. Polisiär kontroll präglas och motiveras av tid och rum, där exempelvis segregerade bostadsområden länkas till brottslighet (Peterson & Åkerström, 2013). ”Den farliga förorten”, för att tala med Hansen Löfstrands (2013, s. 233) vokabulär, motiverar deltagarnas argumentation om invandrare som resurser för invandrartäta områden. Rosengård positioneras återkommande som exempel på segregerat område, där specifika kunskaper eller erfarenheter betonas som önskvärt. De specifika erfarenheterna blir eftersträvansvärda att ha på insidan, inom polisen, vilket gör att poliser med sådan kunskap efterfrågas. I sådana utsagor relateras olikhet även till polisen som kollektiv, men länkas samtidigt till ‘de andra’ inom polisen.

Marginaliserat i diskursen, men likväl framträdande, är hur deltagarna beskriver sig själva som olika. När det talas om andras olikhet görs det främst i relation till ett grupperspektiv utifrån tillhörighet till olika sociala grupper. När det talas om ett ’vi’ i relation till olikhet fokuseras istället ett individperspektiv. Genom att tala om ”jag” eller ”vi” i relation till den de olika resurser de själva representerar framställs resurserna som individuella egenskaper. *Alla* beskrivs bidra med något och komplettera varandra då alla har olika erfarenheter, intressen och bakgrund. Till skillnad från samtal om ’de andra’ görs det kollektiva ’vi:et’ mer varierat och knyts inte till en sammanhållen social grupp, vilket skildras genom följande utdrag:

Jonas:	alla är vi ju, alla speglar ju nånting och då har vi nånting att uppfylla. Jag menar jag kanske är jättebra polis på nånting du suger på och tvärtom. Så att den mångfalden behöver vi ju härinne också./…/
Tara:	men det är bara olika individer liksom, det kan man inte komma ifrån
Jonas:	ja individer med olika bakgrund och ändå olika /…/Man har olika intressen som gör att man utvecklas olika (FG 1, T 4)

Parallellt med att ’de andra’ positioneras som avvikande i repertoaren genom att det annorlunda relateras till etnisk, kulturell eller religiös tillhörighet, positioneras det egna subjektet som dess antagonist. Att tala om ’de’ som avvikande och tillhörande grupper, och ’vi’ som individer utan särskild tillhörighet, bidrar till en produktion av en norm som fri från tillhörighet till grupper vilka beskrivs som etniska, kulturella eller religiösa. Att tala genom ett ’vi’ bidrar här till en konstruktion av polisstudentkollektivet som ett kollektiv avgränsat från ’de andra’.

Etnisk och religiös matchning - olikhet som likhet

Repertoaren *mångfald som polisiär resurs* aktualiserar vikten av likhet. De som patrullerar ska ha samma bakgrund som de som övervakas (jfr Hansen Löfstrand, 2013, Peterson & Åkerström, 2013). När olikhet (som likhet) framställs som en resurs i polisarbetet motiveras det ofta i termer av etnisk matchning för att uppnå igenkänning hos dem polisen möter (jfr Hansen Löfstrand, 2013). Olikheten som länkas till de som avviker från majoritetssamhället präglas av ett likhetstänkande inom olika etniska eller religiösa grupper. I tidigare forskning inom väktaryrket och polis har dock etnisk matchning även beskrivits som en riskabel resurs, som liksom resonemangen ovan då handlar om grupper i konflikt med varandra (Hansen Löfstrand, 2013; Unhoo, 2013). Olikhet beskrivs i termer av kunskapsmöjlighet i polisens arbete, där olikhet innebär olika specifika kompetenser som individer bidrar med in i yrket och som utvecklar kåren. Det kan innebära att genom egna erfarenheter vara insatt i en fråga och kunna se båda sidor, att kunna känna igen olika attribut i mötet med människor, att veta var olika grupper ”står någonstans” värderingsmässigt, eller att bidra med kontakter i samhället. Framför allt knyts olikhet som polisiär resurs till att till polisen ska rekrytera från olika grupper i samhället, för att tillvarata dessa gruppers kompetens, kontaktnät och få en inblick i hur dessa grupper verkar och fungerar i samhället. Resursargumentet baseras på att människor framställs dela livsmönster, kultur, värderingar och identitet med alla andra i samma grupp. Olikhet kan därmed beskrivas som en olikhet baserad på likhet.

‘De andra’ beskrivs med en kompetens som är baserad på erfarenheter relaterad till en specifik grupptillhörighet. Resurserna härleds framför allt till att andra perspektiv och kunskaper (t.ex. i form av språk och religiös klädsel) kan komma till uttryck:

> Tara: tänk bara vilken kunskapsmöjlighet det är för polisen att ha såna [poliser med slöja] anställda, såna poliser som går ut och jobbar med det..och vad man kan göra, som inte…är möjligt idag (FG 1, T 4)
>
> Isabelle: ( ) det finns ju jätte-, områden där det bara är invandrare, då kan det ju va bra att faktiskt ha (FG 3, T 4)

Isabelles resonemang fokuserar genom en platsmarkör de invandrartäta områden där polisen som har en invandrarbakgrund kan fungera som en polisiär resurs. Resonemangen bygger likt avsnittet ovan på att polisen behöver en mångfaldig kår för att kunna arbeta i samhällets invandrartäta områden. Andra argument som uttrycks i gruppintervjuerna är att det är bra att ha kunskap om andra kulturer och religioner eftersom turister begår brott i Sverige.

Nedan illustreras hur begreppet etnisk matchning kan utvigdas genom att inkludera religiös igenkänning, som i detta exempel beskrivs som en resurs. Det är ett undantag att deltagare i kontexten positionerar sig själva utifrån en religiös

tillhörighet. Damin kunde emellertid berätta om positiva erfarenheter i arbetet som han länkar till sin egen självpositionering och andras positionering av honom som muslim. Att tillhöra samma religiösa grupp som de grupper poliser möter görs till en dörröppnare präglad av positiv igenkänning.

Damin:	ja..blir det..några gånger blir det bra men alltså..ehm..somailer, alltså..ehm..de frågar om ”är du muslim?” och jag säger ”ja, jag är muslim” då känner man ändå att det klickar..att det klickar bättre om man säger det, för de själva är muslimer och då visar, alltså..då öppnar de sig mer, om man snackar med dem. Så det är klart att det har med religion att göra. Eftersom vi har samma religion så..ehmm så tror jag att det blir ett annat bemötande från dem, gentemot mig. Kan jag uppleva
Malin:	så de har frågat dig om du är muslim?
Damin:	ja
Malin:	okej=
Dan:	jag var ju med när vi körde in här förra veckan var det [Damin: ja] då frågade han dig [Damin: mm] då vart han ju ja nästan lite halvnöjd så där, ja..kompis liksom
Damin:	jo så..och alla de som vi hade med att göra då, de frågade det=
Dan:	det är en bra dörröppnare=
Damin:	riktigt bra dörröppnare=
Jonas:	det ska jag också börja med (FG 3, T 5)

Damins muslimska positionering görs relevant i mötet med andra muslimer. På samma gång som Damins exempel på den gemensamma religionstillhörigheten görs till en dörröppnare, kan den också förstås som en barriär för hans kollegor som *inte* delar den gemenskapen. Exemplet visar samtidigt att olika religiösa positioneringar kan innebära problematik, exempelvis bristande igenkänning. Igenkännandets psykologiska funktion framhävs i polisernas yrkesvardag som en viktig aspekt, inte i första hand för polisernas del utan framför allt för dem som polisen möter – vilket i sin tur ger polisen fördelar för deras arbetsuppgifter. Damins exempel ger stöd åt retoriken om breddad rekrytering som en väsentlig mångfaldssatsning inom polisen.

6.5 Diskursens sociala konsekvenser

Diskursen *mångfald som konstaterad olikhet* utgör en hegemonisk särskiljningspraktik och förgivettagande i kontexten. Det innebär att olikhetsdiskursen är normaliserad och att det rör sig som en tillfällig hegemonisk tillslutning. Diskursen formeras kring ett antal repertoarer där grupper skildras som stabila och homo-

gena, där alla inom gruppen omfattas av samma intressen, egenskaper och värderingar.

Återkommande utsagor om alla människors olikhet inleds i repertoaren *alla är olika*. Att människans olikhet uttrycks som något naturligt och essentiellt, antyder samtidigt att egenskaper som länkas till olikhet endast med svårighet är möjliga att förändra (jfr Hall, 1997; 2001; Wehterell & Potter, 1992). Hall benämner denna retoriska markör som 'naturalizing difference', när andrafiering eller olikhet görs genom hänvisningar till en naturlig olikhet. Att som människa vara olik skildras som något givet och oföränderligt, och inte en dynamisk process.[77] Om vi tar i beaktande diskursens konsekvenser antyder det en social stagnation.[78] Det utgör en diskursiv tillslutning som fixerar diskursen. Olikhet görs statisk och permanent. Gemensamt för utsagorna i kapitlet är användningen av uttrycket ''ju'', vilket bidrar till att befästa den hegemoniska olikheten. ''Ju'' används frekvent vid deltagarnas generaliserande beskrivningar av olika kategorier och normaliserar därtill uppfattningarna som både sanningsriktiga och delade mellan aktörerna.

Olikhet knyts till alla människor, samtidigt som vissa individer framställs som mer olika än andra. Den särskiljande diskursiva praktik som fokuserar uppdelningar mellan 'vi och dom' rekonstruerar och konstituerar vissa sociala grupper som mer avvikande än andra. Andra forskares användning av begreppet hegemonisk maskulinitet för att beskriva assymmetriska relationer mellan män, kan i analysen ovan synliggöra hur olikheten rangordnas i ett hierarkiskt system utifrån etnicitet, religion, kultur och som ställs i relation till ett normativt svenskt, sekulärt 'vi' (Connell & Messerschmidt, 2005; Edley, 2001). De språkliga framställningarna gör det diskursiva arbetet att framställa religion och dess tillskrivna attribut som extrema. En generisk föreställning av en utomstående grupp konstitueras. Sådana sätt att konstruera 'de andra' som homogena grupper baserade på etnisk eller religiös tillhörighet har studerats flitigt inom postkolonial teoribildning. Exempelvis framför Said (2000) redan 1978 hur exotiska drag länkas till andra grupper än den eget tillskrivna. Att betona variation mellan snarare än inom grupper förstärker stereotyper kring redan stigmatiserade grupper (se även Wetherell & Potter, 1992). Diskursens konstruktion av det osynligt normala i kontrast till det synligt avvikande förutsätter att personer med annan etnisk bak-

[77] Om människors olikhet görs till något kulturellt kan det inrymma en öppenhet för förändring, däremot inte i de fall kultur skildras som ett ”naturligt arv” (Billig, 2001; Hall, 1997). Tidigare forskning har visat hur de kulturellt avvikande ofta presenteras genom två olika repertoarer; en biologisk som utgörs av skillnader mellan grupper kopplat till arv, genetik eller biologi, och en kulturell som utgörs av skillnader mellan grupper baserade på kulturella seder och vanemönster (van den Berg, 2003; Wetherell & Potter, 1992).

[78] Hall (1997) skriver att 'naturalization' fixerar olikheten och det kan ske genom att t.ex. hänvisa till någons biologi, vilket historiskt har gjorts länge med kvinnor för att underordna dem. van Dijk (1992) argumenterar för att hänvisningen till något som ”naturligt” även är vanligt i rasistisk ideologi.

grund är annorlunda på *många* sätt. När det problematiska och konfliktfyllda ställs i kontrast till det normala, förstärks det svenska som fritt från konflikter och motsättningar – ett land i harmoni (jfr Dooly, 2007). Genom att beskriva andra gruppers situation som i ett underläge och inget att sträva efter, exempelvis baserat på begränsade resurser, diskriminerande kulturer och traditioner, kan den egna positionen parallellt presenteras som en moralisk överlägsenhet och med en omsorg för 'den andra' (jfr Eriksson & Aronsson, 2005). Det normala 'vi:et' konstitueras genom dikotomin om 'de andra' (jfr Dooly, 2007).

Olikhetsdiskursen relateras på olika sätt till ett kunskapsbehov. Människor framställs med kulturella skillnader som präglar deras mentalitet och handlingsmönster. Kunskap om mångfald förespråkas därför på många håll. Då individer ingår i olika grupper framhävs det vara av vikt att känna till vad som karaktäriserar dessa gruppers tanke- och beteendemönster. Diskursen om människors olikhet medför resonemang att människor ska behandlas efter olika förutsättningar och behov, där facit på människors reaktionsmönster efterstävas. Repertoaren *mångfald som ökat kunskapsbehov* baseras på att tillhörighet till samma medlemskategori medför att alla inom en social grupp tänker och agerar på samma sätt. En problematik i förlängningen av detta är att vissa grupper tillskrivs generaliserande karakteristiska drag, som att de alltid är våldsbenägna eller att de alltid befinner sig i motsättning med vissa andra grupper. Att tillhöra en *avvikande* medlemskategori sammanlänkas ofta med annorlunda tankesätt och handlingsmönster, och framställs därmed som ett potentiellt problem för polisen i dess arbete. Det förutsätter en olikhet som inte skulle finnas om det bara var etniskt svenska individer polisen bemötte, vilket parallellt skildrar det svenska som något homogent. 'Den avvikande andra' placeras på avstånd från det egna kollektivet och som någon det behövs mer kunskap om. Genom olika polariseringar blir såväl grupper som individer och symboler för de/det avvikande som behovet av kunskap syftar till. Det är 'vi:et' som ska utbildas om 'de andra'. Det resulterar i en symbolisk positionering av vissa subjekt, en positionering som jag redovisar och problematiserar i kapitel 11.

I samstämmighet med tidigare forskning presenteras mångfald som både positivt *och* som en utmaning för polisen (Levin & Amster, 2007). Olikhet skildras som ett problem för polisen, eftersom olikhet kan leda till konflikter och motsättningar. Den övergripande och återkommande andrafieringen av etniska och religiösa (särskilt muslimska) grupper som beskrivs med inneboende konflikter kan liknas vid Saids (2000) uttryck om demonisering av 'de andra', vilket präglas av en essentialism om 'de andra' som mer avvikande än den eget tillskrivna tillhörigheten. Att islam omnämns särskilt som med en problematik för polisens arbete kan relateras till en svensk medial diskurs om islam som porträtterat i relation till krig, våld och konflikter (Ghersetti & Levin, 2002). Även in-

ternationellt har islam en historia av att bli kontraserat mot västvärldens toleranta samhällsstyre och sammanlänkat med fundamentalism (se t.ex. Baumann, 1999; Said, 2000). Till skillnad från repertoaren *mångfald som resurs* inkluderas inte poliser själva i repertoaren *mångfald som problem*. Istället är det framför allt 'andra' etniska/nationella, religiösa och politiska grupper som beskrivs utgöra olikheten, och som därmed inte tillskrivs en position i utan placeras utanför poliskollektivet. Olikhet hos det egna subjektet beskrivs som nyanserat och komplext, och hänvisar till individuella intressen och bakgrunder snarare än till en tillhörighet till olika sociala grupper. Det är 'de andra' som framhävs som bärare av kulturella traditioner, etniskt ursprung eller med religiösa seder, vilket implicit positionerar det egna subjektet som dess motsats.

Mångfald, och särskilt etnicitet, framstår som både ett problem och en resurs inom polisen. Mångfald baseras på ett särartstänkande där människors identitet främst utgår från grupptillhörighet. 'De andras' olikhet relateras till ett effektivt resursutnyttjande, genom exempelvis etnisk och religiös matchning. Särskilt poliser med etnisk minoritetsbakgrund skildras som resurser som ska komplettera varandra genom olika sysslor utifrån ett nyttotänkande (jfr Åberg, 2008). När särskilda kompetenser eller erfarenheter knyts till invandrare, konstrueras positionen etnisk minoritet som en kompetens i sig. Däremot talas det inte om att etniskt svenska har motsvarande kompetens (jfr Sollund, 2008a). Etniska minoriteter görs till dem som är mer olika, och till representanter för mångfalden. En breddad rekrytering till polisen länkas till behovet om ökad kunskap om olika grupper. Att anta till exempel sverigedemokrater till polisen för att förstå hur sverigedemokrater tycker och tänker framläggs däremot inte som skäl för att omfatta en breddad rekrytering av denna grupp· Argumenten härleds framför allt till etniska, kulturella och religiösa grupper.[79]

Resonemangen om olikhet som likhet (det vill säga en olikhet som baseras på individers likhet inom en grupp), som förs i andra studier såväl som av deltagarna i denna, bidrar till en rad konsekvenser. Likt Hansen Löfstrands (2013) studie i den privata säkerhetsindustrin följer resonemang om invandrare som resurser en logik om 'body count' som rättvis *per se*, där antal avvikande kroppar räknas och ska matchas med kundkretsen på mångkulturella platser. I hennes empiri beskrivs den svenske väktaren löpa stor risk att anklagas för rasism, medan väktaren med annan etnisk bakgrund löper mindre risk för sådana anklagelser. Istället framhävs "invandrarkollegan" som en resurs i bilarna i förorten då denne talade med ungdomar på deras modersmål.[80] Rättvisa sker och diskriminering undviks om en "invandrare" åker med en "svensk", utifrån representations-

[79] Däremot problematiseras sverigedemokraterna, liksom personer från etniska, religiösa och kulturella grupperingar, för dess förmåga att vara neutral. Se kap. 8.

[80] Ett annat exempel som refereras till i studien är när "färgade" personer anställdes av företag i USA för att bemöta "färgade ungdomar" för att bemöta klagomål och diskriminering.

idén ”en av varje” (ett liknande argumentet utifrån ’body count routine’ är att en man ska åka med en kvinna för att uppnå jämställdhet). Liknande representationsresonemang görs relevanta i samtal där polisarbetet relateras till marginaliserade bostadsområden, dit etniska minoriteter i hög grad knyts. Etniska minoriteter framställs samtidigt som lika inom gruppen och när ”invandraren” används som en homogen identitet osynliggörs exempelvis det faktum att inte alla invandrare talar samma språk. Etniska minoriteter görs till representanter för en stor grupp (invandrare) med skilda bakgrunder, där många olika minoriteter ingår.

Diskursen fokuserar ett behov av bemötande från personer från samma grupp, när polisen med minoritetsbakgrund blir till för att bemöta invånare med minoritetsbakgrund. Det kan i sin tur bidra till en konstruktion av att minoriteter inte är öppna för mångfald utan föredrar bemötande av likasinnade. Behovet av mångfald knyts också till särskilda områden. Både inom offentlig och privat sektor dominerar retoriken kring mångfald som en nyckel till framgång och tillväxt. Liksom i fallet med deltagarnas resonemang knyts mångfald som resurs till särskilda platser, där mångfald ger legitimitet åt företag och institutioner i förorten (se t.ex. Hansen Löfstrand, 2013; Åberg, 2008).[81] Mångfald görs till ett segregerat fenomen, och utgörs inte av alla, utan av dem med en specifik ”olik” bakgrund. Men olik avses olik från det svenska. Resonemangen förutsätter vidare att diskriminering sker mellan ”svenskar” och ”invandrare”[82] – inte att det kan förekomma diskriminering mellan olika minoritetsgrupper eller inom en och samma grupp. Konsekvenserna av sådana konstruktioner är att de bidrar till en hierarkisk sortering mellan olika etniska grupper samt upprättar en onyanserad och etniskt baserad hierarki.

[81] Liknande resonemang har visat sig inom lärarutbildningsforskning, där lärare med etnisk minoritetsbakgrund blir till för en mångfald som knyts till skolor i förorter (jfr Carlsson & Rabo, 2008; Åberg, 2008).
[82] Eller som i Hansen Löfstrands (2013) studie mellan ”vita” och ”svarta”.

Kapitel 7
Mångfald som politiskt mål – 'den representativa polisen'

Likt olikhetsdiskursen (kap. 6) där olikhet är ett nyckelord, utgör olikhet även ett nyckelord i diskursen *mångfald som politiskt mål*. Denna diskurs framställs emellertid som mer konstruerad än olikhetsdiskursen. Samtidigt som olikhet görs till ett grundantagande fokuseras diskursen snarare kring olikhet som vision samt hur olikheten ska hanteras och förstås. Ett mångkulturellt Sverige och mångfaldens roll inom polisen bejakas. Hädanefter refererar jag kort till denna diskurs som den mångfaldsbejakande diskursen.

Diskursen formeras genom olika samtal kring det som framförs vara politiskt korrekt, men inte att det politiskt korrekta är negativt utan med betydelsen att det är politiska mål som *reglerar* hur det talas om mångfald. Aspekter av mångfald behandlas som politiska mål, vilka deltagarna i egenskap av blivande poliser måste ta till sig för att "staten" och Rikspolisstyrelsen har bestämt det. Deltagarna kontextualiserar det politiskt korrekta som beskrivs se annorlunda ut i andra tider, på andra platser och i andra politiska samhällen. Det givna i diskursen framställs som givet enbart utifrån de som ges makt (över diskursen), nämligen politiker och auktoriteter inom polisen. Talet om den mångfaldiga polisen framställs som resultatet av en utveckling där staten har slagit fast att Sverige är mångkulturellt, vilket därmed framstår som en möjlig konstruktion av flera som staten skulle ha kunnat besluta om. Polishögskolan och Polisen som organisation markeras som särskilda platser för det politiskt korrekta talet. Diskursen länkas av deltagarna till en konformitet gällande språkbruk och politiska ställningstaganden. Det medför samtidigt att kontexten reglerar diskursen.

Diskursen formeras kring ett antal tolkningsrepertoarer, som strukturerar kapitlet genom att de presenteras var för sig. Varje tolkningsrepertoar presenteras genom exempel på dess lokala gruppering av uttryck, och relateras i ett avslutande avsnitt till dess bredare sociala innebörder. I repertoaren *det mångkulturella Sverige som ett politiskt projekt* kritiseras samhället och polisutbildningen för att inte vara mångkulturell "på riktigt", eftersom det kräver acceptans och representation av olikhet på samhällets alla nivåer. Repertoaren *en mångfaldig polis som legitimitetsaspekt* länkar samtal om olikhet inom poliskåren till att ge legitimitet åt polisen och skapa en rättvis polis. I *mångfald som demokratisk rättighet* bejakas olika demokratiska rättigheter, vilket legitimerar religiösa symboler inom polisen. *Mångfald som moderniserings-/utvecklingsprojekt* utgör en repertoar om olikhet som en process, vilken ska förändra polisen till det bättre. I repertoaren *fördomar som hot mot en politisk mångfaldssträvan* behandlas fördomar som stereotyper och en generali-

serande princip, vilken tenderar att vara diskriminerande. *Tabu och det politiskt korrekta* utgör diskursens avslutande repertoar där analyser av det som framställs som och görs till tabu synliggör det som konstrueras som det politiskt korrekta.

Det är flera olika 'andra' som aktualiseras och som deltagarna förhåller sig distanserat till.[83] Diskursen medför två övergripande centrala subjektspositioneringar: 'den avvikande andra som mångfaldens representant' inom poliskåren samt polisorganisationen och polismyndigheter som 'den representativa polisen'. Diskursen formeras kring ett mångkulturellt perspektiv, där olika kulturer och religioners utmärkande drag framhävs. Det medför att fokus läggs på individers grupptillhörigheter och att religiös, etnisk, kulturell, nationell och genderiserad tillhörighet görs synlig och relevant för det offentliga rummet. Dessa tillhörigheter omtalas på ett sätt som länkar dem till den övergripande subjektspositionen 'den avvikande andra som mångfaldens representant'. Denna subjektsposition konstrueras med hänvisning till utseenden och beteenden, vilka i sin tur framställs som avvikande från en svensk etnisk norm.

Polisen benämns vara en samhällsinstans som lyder under regeringens fastställda uppdrag och därmed omfattas av politiska direktiv. Tolkningsrepertoarernas subjektspositioner är 'den rättvisa polisen', 'den legitima polisen', 'den demokratiska polisen' och 'den nya fördomsfria polisen', vilka utgör varianter av diskursens centrala subjektsposition 'den representativa polisen'.

Parallellt med konstruktioner av 'de andra' förekommer självpositioneringar av det egna subjektet som en representativ polisstudent. Förståelsen av 'den representativa polisen' är därmed dubbel, både att deltagarna som blivande poliser ställer sig bakom uttryck om att polisen ska spegla samhället genom att representera befolkningen, samt att de ställer sig bakom polisorganisationens officiella hållning i frågan.

En antagonistisk position i diskursen är de med fördomar, som anser att olikheten inte borde finnas inom polisen. Det är en position och en tillhörighet som deltagarna tar avstånd ifrån. Hit länkas särskilt rasister, sverigedemokrater och äldre poliser, vilka får sin tillhörighet i poliskollektivet ifrågasatt. 'Den nya fördomsfria polisen' ställs emot 'den äldre fördomsfulla polisen'.

7.1 Det mångkulturella Sverige som ett politiskt projekt

Sverige som ett mångkulturellt samhälle framträder som ett politiskt mål snarare än en fastslagen sanning. Deltagarna beskriver en diskrepans mellan policyrelaterade mål och dess implementering i den praktiska vardagen. Repertoaren artikuleras genom utsagor om att mångkulturalitet innebär att man accepteras för sin

[83] Dvs. det talas sällan i termer av ett 'vi'.

olikhet, att mångkulturalitet innebär att kulturer finns representerade i samhällsskikt, att kultur finns på olika nivåer, samhället är inte mångkulturellt, samt att Sverige kan förstås som mångkulturellt i jämförelse med andra platser och andra länder. *Acceptans* för och *representation* av olikhet framställs som viktiga aspekter för att avgöra om ett samhälle är mångkulturellt eller inte i praktiken.

Det mångkulturella samhället relateras till en olikhetsdiskurs, och går utöver det normerat svenska. Det mångkulturella samhället beskrivs utifrån en variation av kulturer och bakgrund, som språk, mat, kläder och religion. En central aspekt som länkas samman med ett mångkulturellt samhälle är acceptans av olikheter, en acceptans som det beskrivs vara brist på i samhället. Såväl samhället som polisutbildningen kritiseras för att inte vara mångkulturell ”på riktigt”.[84]

Malin:	mm…men..vad innebär..vad innebär det att samhället är mångkulturellt?
Robin:	stora frågor
Malin:	mm
Tara:	se på chokladasken [skrattar] alla färger finns där [hon hänvisar till en ask med vit, ljus och mörk choklad]
	[tyst några sekunder]
	men det är just det här att…man har olika kulturer man alla inte behöver va som svenskar för att bli accepterade, att det är okej att ha olika språk, olika klädsel, olika religion, och kunna jobba med samma saker och..inte behöva gå under en viss uniformsaktig samhällsnivå för att se likadana utan ha olika bakgrund och olika kulturer. Det tror jag är lite skillnad. Man kan ju i mindre städer om man är invandrare och har sina ( ), man vet inte riktigt vad de säger och så där så är det lätt att man blir väldigt utfryst, men i Stockholm är det okej. För här är det lite mer mångkulturellt
Lukas:	det där är ja
Martin:	jo det är ju skillnad på olika
Lukas:	det är väl så man liksom som det är på väg att bli, vi ska ha det så här, globalisering och så, nationalstaten som håller på att dö ut. Men det där tar nog tid alltså= (FG 1, T 4)

Tara beskriver en likformighet inom mångfalden och jämför med olika geografiska skillnader, bland annat utifrån en urban kontext. Hon anger med en platsmarkör (Stockholm) var hon placerar det mångkulturella och att vissa grupper (invandrare) utsätts för utfrysning. Med tidsmarkören att ”det är på väg att bli” relaterar Lukas frågan om vad ett mångkulturellt samhälle innebär till en process av globalisering och en utdöende nationalstat. Att ”det tar tid” kan anspela på

[84] Deltagarna använder ordet mångfald och mångkulturalitet om vartannat.

hur trögt vissa förändringar sker. När frågan diskuteras vidare ifrågasätts om såväl poliskåren som samhället kan betraktas som särskilt mångkulturellt:

Tara: jag tycker det är svårt när de säger att svenska polisutbildningen är mångkulturell. Jag håller inte med om det. För vi invandrare som är här, vi är så försvenskade som man kan bli. Eh och..privat kanske det är mångkulturellt, asså så där, men i skolan är vi precis som alla andra. Hade de tagit in en tjej med slöja eller en kille med..(judiska lockar i håret) då hade jag tyckt, jag hade tyckt i alla fall att det var mångkulturellt på riktigt

Lukas: men menar du, jag vet inte om du menar inom poliskåren eller i samhället i stort eller

Martin: ja men samhället i stort är väl motsatsen till nåt som helst, nån stat som finns.. nånstans i världen, där det bara är tillåtet med en sorts religion och…för jag tycker väl vi är väldigt mångkulturellt egentligen i Sverige (FG 1, T 4)

Taras yttrande kan förstås som en kritik mot påståendet att den svenska polisutbildningen är mångkulturell. De invandrare, som hon själv positionerar sig som, säger hon är ”försvenskade” och speglar ingen mångkultur ”på riktigt”. Hennes tillhörighet till gruppen invandrare kan därmed förstås som att den inte medför någon olikhet i praktiken. Invandrarna på skolan beskrivs ”som alla andra” och mångkultur länkas istället till en större variation och skillnader, i exempelvis synliga fysiska attribut. Religiositet och invandrarskap sammanflätas och görs samtidigt till något icke-svenskt och avvikande i sammanhanget. Vissa personer görs *mer* mångkulturella än andra, vilket upprättar en subjektsposition om ’de mångkulturella andra’ som mångfaldens representant.

Det mångkulturella kontextualiseras platsspecifikt. Lukas fråga till mig om jag menar mångkulturalitet inom poliskåren eller samhället i stort skildrar att det är två kontexter med olika villkor. Till skillnad från Tara säger Martin att det svenska samhället är mångkulturellt eftersom här råder religionsfrihet. Sverige görs till motpol till monokulturella platser som både befinner sig långt borta geografiskt och rättighetsmässigt. Olikheter mellan nationer jämförs, men också inom Sverige som nation, där olikhet presenteras utifrån lokala kulturer och subkulturer som finns inom varje lands gränser och mellan svenskar. I Jons utsaga nedan, som hänvisar till en sådan retorik, återkommer en sådan vidgning av begreppet kultur:

Jon: när man lever i ett samhälle där inte alla har samma.. kultur…Som i Sverige, alla har inte samma kultur, som den som vi kallar den..”normalt” [gör citationstecken] svenska vad kultur är, det skiljer sig ju i hela landet, det är ju ändå 250 mil långt, och i Ystad är det inte samma kultur som i Haparanda, så är det ju. Ändå har vi bestämt oss att det finns nåt som är svenskt…Den kulturen har ju inte alla..som

bor i det här landet. Och det är klart, då blir det mångkulturellt, man måste ju=

David: [avbryter] alltså jag vet inte om jag tycker att hela samhället är mångkulturellt, asså man kan ju=

Jon: nej men alltså de menar ju på att man ska kunna leva efter sin kultur [David: mm] men..staten har ju nånstans slagit fast att Sverige är ett mångkulturellt samhälle. Och då ska man kunna leva i sin kultur, man ska inte behöva vara tvungen att acceptera till fullo den som är..norm. om det nu är den svenska som är normen [David: det är det ju, mm] Och det får man väl säga att det är. Man ska inte behöva, man ska ju få möjlighet att leva efter sin =

Kalle: så länge man håller sig inom våra ramar på nåt sätt =

Jon: så är det ju förstås. Vi har ett ramverk ( ) kulturen är ju inget man måste leva efter

/…/

Kalle: /…/ Om det är nu så att staten har sagt att vi i Sverige är ett mångkulturellt..eehhh..landskap. Sen om det är av allmänheten accepterat i alla lägen, det är en helt annan femma…Kan jag känna

David: ja och alla kulturer är ju inte representerade inom samhällsskiktet, eller alltså inom samhället heller, i alla samhällsfunktioner och såna grejer heller (FG 1, T 4)

Sverige som ett mångkulturellt samhälle görs i samtalen till en konstruktion snarare än ett faktum. Genom att markera det ”normala” med citationstecken öppnar Jon upp för en norm som är föränderlig och tillfällig, och därmed imaginärt fixerad. Samtidigt som han gör gällande att det finns nåt som *är* svenskt, markerar han att det är något som har ”bestämts” av ett ’vi’. Likaså har staten ”slagit fast” att Sverige är ett mångkulturellt samhälle. Här positioneras staten som legitim kunskapsförmedlare, vars grundprinciper deltagarna förhåller sig till.

7.2 En mångfaldig polis som legitimitetsaspekt

Samtal som bejakar en mångfaldig poliskår är återkommande i diskursen och aktualiseras i samtal om kårens sammansättning som i polisens bemötande med allmänheten. *En mångfaldig polis som legitimitetsaspekt* är nära kopplad till repertoaren *mångfald som polisiär resurs* (kap. 6), där mångfald som resurs framstår som något givet, men som här betonas som något ska bejakas inom polisen. Polisen ska spegla samhället, signalera acceptans och allas lika värde, för att genom det öka förtroendet för polisen. Det beskrivs kunna ske genom olika strategier med syfte att visa att poliser ser olika ut, att de har olika religioner och erfarenheter, och att alla kan arbeta ihop. De som tillskrivs en avvikande tillhörighet är de som utgör

diskursens centrala subjektsposition – 'mångfaldens representant'. 'De andra' konstrueras genom att framställa kvinnor, invandrare och homosexuella som exempel på en mångkulturell poliskår. De ställs emot den norm och homogenitet som beskrivs råda inom polisen och som skildras som svenska, vita, heterosexuella killar. Förutom en polarisering av olika sociala kollektiva tillhörigheter polariseras också polisledningen och de som rekryterar till Polishögskolan. Repertoaren utgörs av samtal där olikhet framställs som en legitimitetsaspekt för polisen och där olikhet inom kåren förmedlar en bild av polisen som rättvis genom representation av olika sociala grupper, och exemplifieras med utdrag från gruppintervjuer under skoltiden. Utdragen nedan följer på en fråga jag ställer till grupperna om varför polisen ska spegla samhället. 'Den rättvisa polisen' och 'den legitima polisen' upprättas som delar av 'den representativa polisen'.

Gemensamt för utsagorna är att de ger utryck för att polisen ges legitimitet om allmänheten kan känna uppskattning och trygghet för polisens arbete. Att spegla samhällets olikhet beskrivs skapa en positiv profilering för polisen och Polishögskolan, vilket kan locka till rekrytering från samhällets alla delar. Betoningen av ett ökat förtroende, som exemplifieras i Noras utsaga, länkas till att poliser är som folk i allmänhet:

> Nora: jag tror att det är för att folk ska få förtroende för polisen som de är mer som folk i allmänhet, på nåt vis. Jag tror att det är det de har tänkt (FG 3, T 4)

Att öka trovärdigheten och förtroendet för polisens arbete hos allmänheten utgör dominerande argument hos deltagarna för en mångfaldig polis. Patriks inledande utsagor nedan beskriver att en mångfaldig poliskår visar på att "vi accepterar att alla är lika värda", och att poliser kan arbeta tillsammans oavsett etnicitet eller sexuell läggning. I utsagorna nedan framgår resonemang om att motsättningar inte behöver uppstå på grund av olikhet och att alla inte behöver se likadana ut inom poliskåren:

> Patrik: mångfalden ska ju finnas. Det visar ju på..att vi accepterar..alla är lika värda
>
> Hanna: jag tänkte på det där med trovärdigheten, att det blir..( ) att vi har olika religion och att vi har olika..( ) erfarenheter gentemot de som är=
>
> Patrik: det kan ju verkligen visa på att..jag som vit..heterosexuell man..jobbar tillsammans med..en..från annan etnicitet eller sexuell läggning eller nånting. Och vi kan jobba ihop. Det visar ju ändå samhället att man, man behöver inte gå i klinch bara för att man har en annan..så [Hanna: mm]
>
> Max: alla behöver inte se likadana ut
>
> Patrik: nej

Hanna: sen tycker jag det är viktigt också att man..eh..visar de som är ute samhället att..att alla kan bli poliser. Det var ju nån som berättade att den hade varit i nån förort och träffat nån som sa att ”jag kan inte bli polis..det är bara vita”.. [Chris: (en vanlig svenne)]( ) att även de kan bli polis /…/ (FG 2, T 4)

Utsagan att ”mångfalden ska ju finnas” framställer mångfald som självklart och icke-förhandlingsbart. Att visa att ”vi accepterar” och ”att alla är lika värda” görs till en viktig positionering av polisen som ska visas upp utåt, särskilt i förorten. Deltagarna framhåller att det är viktigt att skapa en rättvis och diplomatisk kår i mötet med befolkningen och att rättvisa kan uppnås genom representation av olika sociala grupper i kåren.

Jonas: /…/ för att återkomma till mångkulturellt samhälle. Det är ju skillnad på ett mångkulturellt samhälle och eh befolkning. Jag menar ett mångkulturellt samhälle har vi ju då befolkningen finns representerad i, på alla ställen. Som här liksom att..ja, exempel i den här gruppen att Tara har liksom en annan bakgrund och i den här gruppen representerar du en invandrarelev eller vad man säger liksom, att vår utbildning…representerar resten av befolkningen. Och likadant på motsvarande poster runt omkring /…/

Tara: här representerar jag kvinnor också [Jonas: mm] till skillnad från..killar

Jonas: du får ta på dig mycket idag [ler]

Tara: *ja, det är jobbigt, jättejobbigt* [skrattar]..jag tror att man blir bemött på ett annat sätt om man inte ser likadana ut som poliser, att det är bara manliga, bara kvinnliga eh, visst utseende. Det blir så här att man får en annan bild av polisen, att polisen tar in..alla, det är liksom rättvist, det är liksom mer diplomatiskt och så där (FG 1, T 4)

Utifrån en politiskt-/filosofisk diskurs hänvisar ofta rättviseperspektivet till att alla ska representeras, en retorik som medför att enskilda individer ses som representanter för en större grupp (se t.ex. Taylor, 2004). Det är mot bakgrund av en sådan diskurs som Jonas positionering av Tara kan förstås, där deras utsagor kan relateras till en rättviserepertoar som baseras på individers grupptillhörigheter. I exemplet förs diskussionen om polisen som samhällsrepresentant in i gruppens interna sammansättning. Kritiken mot att definiera Sverige som mångkulturellt återkommer i Jonas yttrande genom hans distinktion mellan ett mångkulturellt samhälle och en mångkulturell befolkning, där ett mångkulturellt samhälle avgörs utifrån om befolkningen finns representerad på alla ställen eller inte. Det medför att det bör det finnas representanter även i studenternas grupp. Genom sin jämförelse applicerar Jonas kategorier i gruppen som intervjuas. Tara tilltalas som invandrare, ett tilltal som reproducerar Tara som den avvikande i gruppen.

Hon görs till symbol för det politiska projektet att representera olikhet inom kåren.

Tara positioneras av Jonas som invandrare och av sig själv som kvinna.[85] En skillnadsskapande praktik är centralt i deras utsagor. Tara vänder argumenteringen från att vara ett rättviseprojekt för den enskilde, till att framställa positiva effekter för poliskåren som helhet. Det är bilden av polisen som är det viktiga, och att man ”visar” att man tar in alla. Att skapa ”en annan bild av polisen” framställs av Tara, en bild som kan kontrasteras mot polisen som en homogen yrkeskår där inte alla välkomnas in i yrket. Tara länkar samman rättvisa med diplomati, där rättvisa beskrivs få positiva följder för relationen mellan polis och allmänhet.

En mångkulturell poliskår behandlas inte bara som ett politiskt mål utan beskrivs av Lukas som en särskild strategi som Polisen har för att uppnå ett högre mål. Målet framställs som att få polisen integrerad i samhället genom att spegla samhällets olikhet. Lukas exemplifierar med en motbild om ”super force insatsgruppen” som en stereotyp bild av polisen som homogen grupp med likartat utseende. Olikheten skildras som en strategi för att uppnå ett högre mål, ett högre mål som Jonas yttrande gör till en inkluderande praktik genom att det eftersträvar mindre ’vi och dom’:

Lukas:	ja precis, och jag tror liksom att det är en strategi, som polisen har nu för tiden att man ska bli mer, polisen ska bli mer integrerad i samhället alltså. Man ska inte säga att vi ska bli som en i skaran för man är ju fortfarande polis, men vi ska ju inte vara den här super force insatsgruppen liksom som kommer [Jonas försöker komma in i samtalet] och där alla har rakade skallar och ser likadana ut	
Jonas:	det blir mindre vi och dom också	(FG 1, T 4)

7.3 Mångfald som demokratisk rättighet

Mångfald som demokratisk rättighet utgör en återkommande repertoar i materialet. Den aktualiseras i samtal om polisens sammansättning och brottspreventiva uppdrag bland annat vid demonstrationer. Här bejakas olika (gruppers) rättigheter, som exempelvis religionsfrihet och yttrandefrihet. Att använda slöja till uniform eller att som polis vara religiös utgör exempel på när religiösa grupprättigheter kommer på tal. Rättigheterna knyts till ett demokratiskt samhällsstyre, och invandring görs till en demokratifråga. Demokratins innebörd skildras som att alla ska ha samma rättigheter, även de som är negativa till invandring. Sverige

[85] Genom det omgivande skrattet kan hennes uttalande om att ”det är jättejobbigt” att representera flera kategorier tolkas som ironiskt. Ironi kan här utgöra en resurs som möjliggör ett distansskapande till Jonas positioneringsarbete, då en möjlig konsekvens av kategoriseringen är att den kan riskera att låsa hennes identitet till något hon inte vet vart det ska ta vägen i diskussionen.

kontextualiseras som en plats för demokrati och polisen som en myndighet som har att rätta sig efter detta. Som antagonist beskrivs i stället andra länder, där rättigheter inte finns eller bejakas i samma utsträckning. Den centrala subjektspositionen i repertoaren är 'den demokratiska polisen' som konstrueras parallellt till 'den religiösa andra'.

När religion aktualiseras som en utbildningsfråga eller ett fenomen i yrkesvardagen beskrivs det som något som omfattas av konflikter och som det behövs utökad kunskap om (jfr kap. 6). När jag under en gruppintervju ställer en fråga om religiösa kan arbeta som poliser beskrivs istället religiös utövning som en "rättighet" eller "fördel". Religion framställs då i positiva ordalag:

Malin: ehm…jo, ni har pratat lite om det här att ha olika politiska åsikter och om man kan jobba som polis eller inte, men att vara religiös då? …kan man jobba som polis då?

Elin: absolut!

Isabelle: ja, gud

Nick: det kan va en fördel också=

Elin: en rättighet

Flera: mm

Nick: för de bearbetar, de kanske har ett bättre sätt att bearbeta det jobbiga vi gått igenom. Till skillnad från vissa andra som kanske går till flaskan istället, så kanske de går i kyrkan och…eller bara ber eller så liksom

Elin: det är väl därför det är viktigt att ta in folk med olika [Isabelle: ( )]… alltså bakgrund och så också (FG 3, T4)

Religiös olikhet sammanlänkas med skälet till mångfald inom polisen, för att få en spridning av erfarenheter och beteenden. Genom talet om de religiösa som 'de andra' synliggörs samtidigt hur normen för polisen görs icke-religiös. De religiösa beskrivs ha verktyg för bemästrande av olika polisiära situationer som 'vi:et' inte har.

I en fokusgruppintervju relateras diskussionerna om polisers rättighet att bära religiös huvudbonad i tjänst till lagar och förordningar. Yttranden som stödjer religiös huvudbonad i tjänst motiveras med hänvisning till religionsfriheten. I följande utsaga jämför Hanna religionsfriheten med yttrandefriheten, som båda knyts till ett demokratiskt samhällsstyre. Hon drar en parallell mellan slöja som religiös rättighet och sverigedemokraternas demonstrationsrätt. Sverigedemokraterna är en grupp som Hanna skapar distans till i sin utsaga, men också beskrivs omfattas av yttrandefrihet och därmed ska tillåtas att demonstrera.

Hanna: jag tycker att på <u>nåt</u> sätt..om vi ( )..om vi ska ha..och vi ska ha demokrati och vi ska yttrandefrihet och vi ska ha religionsfrihet, jag känner

> att då får man ta det goda med det onda liksom, då får man köra hela racet. Man kan inte plocka ur godbitar ”ja men dom som tänker så där dom får inte säga det..för då blir det fel liksom” [Chris: mm]. De måste också få säga vad de tycker och de..det tycker jag är en helt annan..syn på det här med när vi jobbar med demonstrationer och när vi läser lagarna, man har ju tänkt innan bara att ”ska jag gå där bredvid..en sverigedemokrat, och skydda dom när dom skränar med sina..faranger och jag vet vad de tycker liksom?”. Samtidigt får man ju lägga in att vi har ju yttrandefrihet, och då har de rätt att uttrycka det. Om man ska dra paralleller till det där med huvudduk /…/ (FG 2, T 4)

Att bära slöja skildras som en rättighet som kommer med religionsfriheten, vilket grunden framställs som ett gott projekt eftersom det tillhör ett demokratiskt styre. Demokrati länkas till såväl yttrandefrihet som religionsfrihet och ”man kan inte plocka ur godbitar”. Det kan tolkas som en kritik mot att vara selektiv i vilka rättigheter som ska gälla och vem som omfattas av dem. Alla rättigheter ska i så fall omfatta alla, även i praktiken. Att det demokratiska styret innebär att ”ta det goda med det onda”, ramar in Hannas exempel om slöja och sverigedemokraterna som negativa konsekvenser av demokratins tillämpning.

7.4 Mångfald som ett politiskt moderniserings-/utvecklingsprojekt

Till talet om mångfald som politiskt mål länkas en repertoar om *mångfald som ett politiskt moderniserings-/utvecklingsprojekt*, vilken aktualiseras i samtal om såväl polisens sammansättning, som polisens bemötande av allmänheten och dess brottsbekämpande uppdrag. Mångfald beskrivs som ouppnått, och dagens Sverige (år 2010) beskrivs som icke-jämlikt. Samhällets orättvisor placeras hos en äldre generations fördomsfulla attityder ute i samhället. Utsagorna ger uttryck för att i och med att samhället förändras borde även polisen göra det. Ett återkommande uttryck om att ”man måste börja någonstans” länkas samman med diskussioner om bruket av slöja inom polisen. En utveckling inom polisen förordas genom att låta dem som parallellt konstitueras som marginaliserade inom polisen bli en del av poliskollektivet. Repertoaren relaterar till kårens sammansättning men också till arbetsklimatet inom polisen genom hänvisningar till en fördomsfull jargong hos äldre poliser. En bristande moral hänvisas till att samhället har förändrats och att unga poliser i dag beskrivs ha mer kunskap och mindre fördomar om olikheter än äldre poliser. Deltagarna positionerar sig själva som en del av den nya generationen fördomsfria poliser, vilka går i bräschen för nya värderingar och erfarenheter där jämlikhet bejakas. Som antagonist till ’den nya fördomsfria polisen’ görs ’den äldre fördomsfulla polisen’. Äldre poliser beskrivs sakna hat-

brottskunskap och bära på förlegade och diskriminerande tankesätt och språkbruk.

Argumentet för att stödja utvecklingen mot ett pluralistiskt samhälle är att när samhället förändras måste även polisen förändras. Men de som beskrivs stå i vägen för utvecklingen är en äldre generations fördomsfulla attityder. Polariseringen av 'de andra' sker främst genom ålders- eller generationsmarkörer. De äldre i samhället utgörs av släktingar, äldre kollegor eller rättsväsendet i stort. De beskrivs sakna både erfarenheter, vanor och värderingar som nya, unga polisstudenterna har. Istället positioneras de äldre med fördomsfulla ”gamla tankesätt”. De äldre kollegorna beskrivs som ”trötta jävlar”, ”gamla griniga gubbar” och ”av den gamla skolan”. Samtidigt som 'den förlegade, äldre, fördomsfulla, konservativa polisen' konstrueras upprättas en polär position, nämligen 'den moderna, unga och fördomsfria polisstudenten'.

Max: /…/ [det] skulle behövas lite..utbildning på myndigheten också [Hanna: mm] tycker jag, nytänk [flera: mm] ( ) jag är också rädd för, som Chris säger, att man hamnar med en sån (trött) jävel (FG 2, T 4)

Emma: nej men det känns ju som man har ganska viktig uppgift liksom… eftersom det inte är så självklart för alla (FG 5, T 4)

Repertoaren relaterar till polisens förmåga att sköta sina (utökade) arbetsguppgifter, utifrån det senaste decenniets fokus på utbildning om hatbrott. De äldre kollegorna beskrivs sakna kunskap om hatbrott, varför den unga generationen polisers erfarenheter och kunskap framställs som extra viktig i denna utvecklingsrepertoar. Deltagarna uttrycker förhoppningar om att generationsskiftet kommer att leda till förbättringar av polisen.

Emma: jag kan va förvånad över..alltså den här okunskapen verkar finnas, att vi har straffskärpningsregeln och

Emil: att den inte används

Emma: ja. Det är nåt som..jag blir förvånad över

Lovisa: det är lite som du var inne på innan att man måste..eh alltså, tvätta bort det från grunden om man säger. Alltså om man tänker sig det gamla gardet som finns kanske inom rättsväsendet inom mångt och mycket och likaså även äldre kollegor och så. Man måste bli av med den typen av tankesätt för att som sagt det är ett annat, det är inte samma samhälle som för..40 år sen liksom

Emma: mer att det ska verka så bra liksom

Lovisa: ja. Precis. Det ska låta bra, inom-. Men när det väl gäller så är det bara som ett skal

Emil: apajävlar och sånt [refererar till ett uttryck och händelse i Rosengård]

Lovisa: ja men alltså det är ju. Fan jag tycker det är fruktansvärt

Emil: jag tror det kommer ske, alltså just det här med att det blir ett generationsskifte att det kommer in nytt, det kommer upp nåt sånt här successivt [Lovisa: ja det borde göra det] bli bättre och bättre

Lovisa: /…/ bara för 20 år sen så kanske det inte var lika många kvinnor som sökte till polisen. Det är också en sak som har förändrats en hel del

Emil: eller homosexuella poliser, tänk dig det (FG 5, T 4)

Lovisa argumenterar för att förlegade tankesätt måste tvättas bort från grunden hos äldre kollegor, liksom inom rättsväsendet. Det beskrivs som ett falskt ”skal” om poliser å ena sidan säger sig vara för jämlikhet och å andra sidan kallar människor för ”apajävlar”. Yttrandet kan tolkas som att det alltså inte bara ska låta bra i officiell retorik, utan förändringen måste ske på alla plan, även i det inofficiella språket. Emil relaterar jämlikhetens praktik till ett generationsskifte där det blir bättre med tiden. Etnicitetsfrågan beskrivs som dagens fråga inom polisen, medan förr (decennier sedan) var det kvinnor inom poliskåren som väckte debatt. Homosexualitet kan dock fortfarande förstås som något otänkbart utifrån Emils avslutande yttrande. Inställningen till etnicitet, jämlikhet och sexualitet görs till en generationsfråga inom polisen. Utsagorna bidrar till att konstituera invandrare, kvinnor och homosexuella som de marginaliserade i poliskåren.

Utvecklingen mot ett jämlikt samhälle och av poliskåren från homogen till heterogen beskrivs som ett tidskrävande projekt som kan ta flera generationer. Förändringspotentialens seghet relateras till polisens yrkeskultur.

Jon: /…/ Men det är ju som du sa, det krävs ju, det räcker inte att det kommer in 10 det måste ju, för varje gång det kommer in nån med en annan bakgrund, så vattnas det ju ut den här homogena polis..steg för steg. Det kommer ta jättelång tid [Sebastian: mm] Det är klart, det är ju en utveckling som tar lång tid. Man säger ju här mycket att det sitter i väggarna, det är ju enkelt ( ) det gör ju säkert. Men det förändras väl också med tiden [Sebastian: mm] (FG 4, T 4)

Att samhället och dess förutsättningar har förändrats skildras genom olika tidsmarkörer. Deltagarna beskriver hur förskjutningar av olika gränsdragningar skett senaste decennierna, där det avvikande görs kontextuellt giltigt. Exempelvis beskriver Dan att ”förr” var det bara ”gamla sjöbusar” som hade tatueringar, och under 2010 kan man se det på polisstudenter (FG 1, T 4). Samtalen öppnar på så vis upp för en konstruktion av gränser som skapade och föränderliga. Repertoaren bejakar polisers rätt att bära slöja i tjänst genom jämförelser med att uniformen redan anpassats till tjejer, samt att det avvikande endast görs avvikande i förhållande till en förändringsbar norm.

Chris: men vi har ju anpassat uniformen sen tjejer kommit in i yrket, till exempel=

/…/

Hanna: ( ) nånstans..börjar man, allting var ju konstigt..en gång i tiden i samhället, sen blir det ju mer och mer vanligt. /…/ Det har ju varit likadant med..med mycket annat om man tänker homosexuell och om man tänker…kvinnor som får va här och..nånstans måste man ju börja. Jag känner liksom att..på nåt sätt känns det som att utvecklingen ändå kommer att gå..gå åt det hållet [någon: mm] och så känns det som att..om man om man på nåt sätt visar att ”det här är inget konstigheter och vi står för det här” och visar att det är..att man ser positivt på nånting..då följer ju liksom..ja, fler och fler på. Istället för att va helt anti (FG 2, T 4)

Samhällets utformning beskrivs genom olika kontextmarkörer, där framför allt tid och plats reglerar hur olika innehållsliga frågor om sexuell tillhörighet (homosexualitet) och genus (kvinnor/tjejer) inom polisen tolkas. De skildrar hur det som i vissa tider och på vissa platser framstår som avvikande eller konstigt i andra tider och på andra platser ses som givet.

Att tidsbestämma ett fenomen utgör en utvecklingsmarkör som legitimerar ett fenomen som antingen aktuellt eller förlegat. Genom kontexualiseringsmarkörer i form av Sverige som plats och år 2010 som tid markeras var moderniteten existerar, eller borde existera. Hanna nämner detta när de diskuterar en bild som förekommit i den interna organisationens kampanj om HBT-personer:

Hanna: ”Är vi redo för HBT-personer” jag blev alldeles så här..besviken. ”jaha, har vi inte kommit längre liksom?” Det är ändå 2010 och vi..ja..Sverige liksom. Men ja..vi har fortfarande problem med det liksom= (FG 2, T 4)

Exemplet relaterar till en lektion där studenterna diskuterat en mångfaldssatsning från ett polisdistrikt. Fallet utgjordes av en bild på två manliga poliser bakifrån där den ena polisen har handen på den andre polisens bak. Rubriken, som också utgjorde bildtexten, löd ”Är vi redo för kollegor med HBT-läggning?”. Likt flera studenter under lektionen uttrycker Hanna en besvikelse över hur den aktuella polismyndigheten agerat i frågan om sexuell tillhörighet inom poliskåren, där kampanjen framställde det som att polisen inte är redo för det. Besvikelsen relateras kontextuellt såväl tidsmässigt (2010) som geografiskt (Sverige), vilket ger uttryck för att svensk polis borde ha kommit längre i arbetet med HBT-frågor.

7.5 Fördomar som hot mot en politisk mångfaldssträvan

I skolkontexten beskrivs fördomar som stereotyper som appliceras på individer utifrån identifikationsmarkörer, som exempelvis en tillskriven kollektiv grupptill-

hörighet.[86] Fördomar skildras som generaliseringar och som potentiella uttryck för diskriminering, och därmed som hot mot en politisk mångfaldssträvan.

Fördomar som potentiellt diskriminerande stereotyper var särskilt framträdande under utbildningstiden på skolan, både i lektionssamtalen och i de gruppintervjuer som genomfördes under termin fyra. Fördomar beskrivs som förkastliga och som andra personers ”korkade åsikter”.[87] Det behandlas som generaliseringar som appliceras på alla som tillskrivs en viss grupptillhörighet. Sverigedemokrater och rasister beskrivs som särskilt fördomsfulla antagonister till den nya generationen unga polisstudenter. Skåne omnämns som en särskild plats där poliser med rasistiska åsikter arbetar. Som presenterats i föregående avsnitt pekas också ”det gamla gardet” inom rättsväsendet i stort ut som de fördomsfulla och de med ”gamla värderingar”. Under en lektion när deltagarna diskuterar fördomar positioneras gamla släktingar och äldre kollegor som använder ordet neger som de i samhället med fördomar.

I samtalen används återkommande olika legitimeringar och redogörelser för att tillskriva ansvaret för ett problem på andra grupper. Ett sätt är genom att förlägga problemet till en annan domän (samhället) och inte till den egna domänen (polisen). Under en intervju polariseras ’de andra’ som mer fördomsfulla mot muslimer och homosexuella än det kollektiva ’vi:et’ – ’den nya fördomsfria polisen’:

> Billy: jag tror också det är lite att det har med folks andra fördomar med hur de ser på..alltså jag tänkte på de som kanske är lite i äldre generationer i Sverige som har annan syn på muslimer och homosexuella än vad vi har /…/ (FG 5, T 4)

Under lektioner och rastsamtal beskrivs romer som ett oundvikligt ämne vid samtal om fördomar inom polisen. Under utbildningen ges i termin fyra en heldag för varje klass att diskutera fördomar och hatbrott. Syftet med upplägget, som beskrivs av läraren under lektionen, är att studenterna ska lägga fram sina egna fördomar på bordet och våga ventilera dem tillsammans i grupp.[88] Klassrumsdiskussionerna behandlar mekanismer kring fördomar om romer inom polisen. Samtidigt som samtalen upprättar en position om en eftersträvansvärd fördomsfri polis, genom kritiska diskussioner om maktstrukturer i samhället och hur vissa grupper diskriminerats genom historien, bidrar flera samtal till att parallellt rekonstruera och konstituera ’de andra’ som marginaliserade och avvikande. Ett exempel är när Tobias säger under lektionen att ”vi som svenskar” är ”precis

[86] Till skillnad från aspirantintervjuerna där fördomar beskrivs som fakta och erfarenhet (se kap. 8).
[87] Till skillnad från olikhetsdiskursen, som gör gällande att alla bär på fördomar (se kap. 6).
[88] Även om studenterna uppmanas att ventilera sina egna fördomar öppet och prata med varandra, inleder läraren lektionspassen med att lansera sin ståndpunkt som normativ och att frågor om allas lika värde är den absolut viktigaste frågan. Hon berättar också att hon blir provocerad vid yttranden om att ”det här gör vi bara för att det är politiskt korrekt, för syns skull”. (Dag 17. Lektion om fördomar och hatbrott, klass B).

lika systematiska som romer, det är ju bara att man heter Andersson eller Svensson" när det kommer till brottslighet, och han beskriver hur svensk brottslighet istället för stöld handlar om skatteavdrag (Dag 17. Lektion om fördomar och hatbrott, klass B). Förutom att en fördom om romer som systematiska brottslingar förstärks i ett sådant uttalande, konstrueras romer som avvikande från det svenska.

Under förmiddagsrasten ansluter jag till några studenter och frågar hur de tyckte att det gick att prata om fördomar under lektionen, varpå Elin och Hanna återaktualiserar samtal om just romer i relation till fördomar:

Elin:	vi har inte kommit så jättelångt
Hanna:	neej..vi har kommit till romer bara
Malin:	ni *har kommit* till romerna? Har ni så här..en lista som ni=
Hanna:	vi kom in på de på nåt sätt=
Malin:	jaja
Hanna:	det är ju alltid högaktuellt när det gäller fördomar [Malin: ja] det är ju så, alla fördomar
Elin:	( ) ja menar, lätt
Hanna:	ja men det är ganska intressant och så för de är väldigt..marginaliserade och..ja liksom..allt blir värre liksom

(Dag 17. Lektion om fördomar och hatbrott, klass B. Situation: förmiddagsrast)

Efter min fråga vad de menar med uttrycket "vi har kommit till romerna" relaterar Hanna och Elin fördomar om romer till en större samhällelig kontext där romer utsätts för fördomar. Romer beskrivs vara i en marginaliserad position. Tillsammans med extremfallsformuleringar som "väldigt marginaliserade" bidrar normaliseringsmarkörer som "ju alltid högaktuellt" att normalisera förekomsten av fördomar mot romer.

7.6 Tabu och det politiskt korrekta

Centralt och återkommande i diskursen *mångfald som politiskt mål* är hur mångfald knyts till "det politiskt korrekta" och där det som framställs tabu utgör motsatsen till politiskt korrekta uttryck. Snarare än att beskrivas som med ett negativt innehåll framställs det politiskt korrekta som en falsk inställning på organisationsnivå och som med en reglerande funktion av språket. Repertoaren aktualiseras i samtal om polisorganisationens image, men också i relation till polisers arbetsvardag där både språket och polisens interna sammansättning beskrivs regleras genom sanktioner mot dem som inte håller sig inom det som anses politiskt korrekt (jfr Rennstam, 2013). Diskursen länkas till politiska debatter, eller snarare avsaknaden av politiska debatter, där politiker beskrivs tassa på tå kring

ämnen som anses tillhöra ett korrekt språkbruk att tala om – rasism/främlingsfientlighet, jämställdhet och jämlikhet. Genom Jonas uttryck om att det är ”politiskt fint uppsatta punkter” (FG 1, T 4) liknas det politiskt korrekta talet om jämställdhet och jämlikhet vid ytliga strategier som endast finns på policynivå och inte har någon praktiskt förankring i vardagen – det är bara tomma ord. Det politiskt korrekta talet kopplas till förbud och rädsla för sanktioner och exemplifieras i flera fall med det som tystas och det som görs till tabu i sammanhanget (jfr Voyer, 2011). Avsnittet synliggör hur ett reglerat språkbruk sätter ramen för det politiskt korrekta, medan motstrategier möjliggör yttranden som går emot det politiskt korrekta. Deltagarna visar på hur det som anses känsligt och tabu i en samhällspolitisk kontext och på skolan kan yttras genom humor. Avsnittet illustrerar därutöver hur det som beskrivs tabu, reproduceras som tabu i deltagarnas interaktion.

Genom repertoaren upprättas polariseringar på flera nivåer. Grupper som inte tillskrivs normen i samhället och som ingår i samt omfattas av det politiskt korrekta omnämns som invandrare, kvinnor och homosexuella. Rasister, sverigedemokrater och homofober görs till diskursens antagonister. Dessa tillhörigheter görs till särskilt riskabla positioner för blivande poliser. Andra som positioneras i diskursen är politiker, som kritiseras för att inte våga debattera frågan.

Det som tystas

I följande avsnitt visar jag på hur det tabubelagda reproduceras i olika samtalsinteraktioner som jag deltog i inom ramen för polisutbildningen. Studier har visat att samtal om klass, politik, religion, kultur och ras ofta är tystade och upplevs som kontroversiella, känsliga eller farliga, vilket gör att de riskerar att frammana svåra och komplexa dialoger och attityder att ta itu med, exempelvis i skolan (Edwards, 2003; Flynn, 2010; Voyer, 2011; Åkerström, 2013). Dessutom framhävs att intervjuer om kontroversiella ämnen som fördomar, etnocentrism, eller etnisk kategorisering kan vara svåra att tolka eftersom samtalen ofta innehåller motstridiga och tvetydiga redogörelser i samverkan med kontextuella betydelser, som också påverkas av intervjun som sådan (Edwards, 2003). Genom en analys av det som görs tabu i samtalen synliggörs det tabubelagda och det som inte får sägas inom ramen för en specifik kontext – polisutbildningen.

Utifrån studiens teoretiska position skapas vetande och kunskap diskursivt. Det innebär att språket anger regler för vad som betraktas som sant och falskt, men också vad som är möjligt och otänkbart att säga (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Genom att studera det som görs tabu, synliggörs en teoretisk poäng om hur språket kan förstås performativt. Performativitet omfattar även det som inte låter sig uttryckas och de berättelser som osynliggörs. Samtidigt som

Potter (2004) framför att en diskursiv ansats kan bli problematisk vid en analys av det tysta kan en analys som inte tar med det outtalade kritiseras för att sakna ett maktperspektiv (Jonsson, 2007). Att enbart studera det närvarande i samtal kan riskera att ”osynliggöra relationer och makt som reglerar vad som är tillåtet och vad som förblir tyst och outtalat” (a.a., s. 257). Nedan följer därmed en analys av deltagarnas utsagor kring *vad* som tystas och *hur* det tystas.

Inledningsvis beskriver jag hur Damins konversation med mig föranledde att jag ställde frågor om tabu under gruppintervjuerna. Därefter följer några avsnitt där jag visar på *hur* det som anses tabu och politiskt korrekt reproduceras. Det är exempel hämtade från rastsamtal och fokusgruppintervjuer under utbildningen, men också samtal från aspiranttjänstgöringen. Jag ger i analysen också exempel på hur det kan förstås i andra sammanhang, som i klassrummets officiella retorik.

Det är dag 8 på fältet. Under en rast kommer Damin fram till mig och frågar vad jag gör, och vad min forskning handlar om. Jag berättar lite och han svarar då med att säga att det är tabu att prata om stereotyper om invandrare, som om ”juggar”, och säger att han är jugoslav själv. Sebastian, som står lite vid sidan av men är delaktig i konversationen, säger till Damin: ”säg nåt du då?!” Men Damin vill istället att Sebastian ska säga det han (eller någon i klassen) sa häromdagen. De diskuterar lite sinsemellan, men samtalet rinner sedan ut i sanden och föreläsningen drar igång igen. Jag förstår deras diskussion som en förhandling om de ska välja att berätta något som både är internt mellan dem och som görs känsligt att tala om. Att Damin säger att det är tabu att prata om vissa saker på skolan får mig att under fältarbetet fundera över hur det går att studera det som är tabu, när de samtidigt verkar angelägna om att inte yttra det.

Tabu som reglerat av institutionen

Det tabuartade relateras till den institutionella kontexten, som skolan, organisationen och yrkespositionen att vara polis. Som ett inledande exempel svarar David på min fråga om något är tabu: ”på skolan eller inom yrket?” (FG 4, T 4), vilket anger två olika institutioner med olika regler och innehåll för det tabuartade.

I samtalen kontextualiseras *tabu och det politiskt korrekta* såväl tidsmässigt som geografiskt, vilket gör tabu och politisk korrekhet kontingent. På min fråga om det finns något tabu att prata om på skolan beskriver Jonas hur det tabuartade regleras av olika rumsliga dimensioner. Beroende på situation kan min fråga besvaras olika:

> Jonas: det beror på om, menar du om det är värdegrundspaus eller i vanliga fall

[vi skrattar] (FG 1, T 4)

I värdegrundspausen[89] markeras att något är tabu. Det kan tolkas som att det finns ”vanliga” situationer och det finns utsagor som kräver en uppenbar timeout för att kunna yttras. Jonas svar är samtidigt inbäddat som ett skämt, som visar just på den funktion som den skämtsamma jargongen med timeouten ofta har, nämligen att uttrycka en jargong som går i klinch med vad som anses utgöra polisens värdegrund (se även kap. 13). Det är framför allt vissa politiska åsikter som görs otillåtna i relation till polisstudenternas position och till skolkontexten. Förutom främlingsfientlighet beskrivs även genus, kulturintolerans eller invandringspolitik återkommande som tystade ämnen, som att uttrycka en intolerans ”mot andra kulturer eller mot kvinnliga poliser” (Jon, FG 4, T 4) eller ”att kommentera skillnader i fyskraven för män och kvinnor” (Kristoffer, FG 5, T 4). Att vara sverigedemokrat kommer ibland upp som exempel på hur politiska åsikter regleras av normer på skolan.[90] I en grupp beskriver Jesper att folk är rädda att lyfta känsliga ämnen på skolan för att man riskerar att uppfattas som rasist eller homofob (FG 3, T 4). Utsagorna kan sammantaget visa på en normerande funktion som majoriteten(s åsikter) har.

Skolan anges som institutionell inramning för det tabuartade. ”Det är en okej politisk åsikt att tycka att det är för mycket invandrare men det ska man inte få tycka om man går här [polishögskolan]”, säger exempelvis Jonas i intervjun. Även Lukas beskriver att tabu ”skulle kunna va om man har främlingsfientliga åsikter, privat”. Martin svarar ”som du lyckas dölja under hela tiden?”, ett svar som ger uttryck för att det inte är tillåtet på skolan. Tara säger att de visst pratar om främlingsfientliga åsikter och att det inte är tabu, varpå Lukas replikerar:

Lukas: men det går ju inte att prata om det här på skolan asså, det är ju inte okej [säger det sista med ett fnys/skratt]

/…/

Dan: det beror vilket sammanhang och sällskap man är i också och så

Lukas: a men precis, det beror på vad det är, som är tabu (FG 1, T 4)

Utdraget visar hur det tabuartade är kontextuellt och situerat i och med att de förhåller sig till skolan som avgränsande miljö för deras diskussion. Att ”det inte går” kan indikera efterföljande sanktioner. Genom att knyta tabu till ”sammanhang” och ”sällskap” beskriver Dan hur det tabuartade inte har en generell giltighet utan är avhängigt sammanhanget. Tabu innebär en avvägning gällande såväl plats som situation, men också referensgrupp, då gruppens sammansättning kan avgöra vad som är tabu.

[89] Eller värdegrunds-timeouten som den också kallas, se Sefton (2011).

[90] När intervjuerna genomfördes i utbildningsdelen hade Sverigedemokraterna ännu inte kommit in i riksdagen, vilket skedde hösten 2010.

Hanna, i en annan gruppintervju, framställer istället tabu som en process i och med att den mellanmänskliga sociala interaktionen anpassas och formas över tid. Hon beskriver att det i början på utbildningen var mer känsligt att uttrycka sig, för då ”ville alla väldigt skärpta när man skulle säga saker och man ville inte att andra skulle få en uppfattning av att ’jaha, vad var det där”’ (FG 2, T 4). Med tiden anges utrymme att ändra sig, men i ett inledande stadium i utbildningen när relationer ska upprättas beskrivs yttranden kring vissa ämnen och åsikter utgöra gränser för en anpassning in i ett kollektiv. Utsagan kan också förstås som att det är känsligt att göra sig avvikande i kontexten.

Felix beskriver nedan olika anledningar till varför vissa tabun kan upprätthållas på skolan. Som en faktor nämner han rekryteringen som formar studenturvalet på skolan. Den andra faktorn som han nämner kallar han ”en formningsbit”, som kan förstås som en beskrivning av en socialisation in i yrket. Att han sitter där för att han ”förstått vad som är acceptabelt” att säga sammanfogar socialiseringen till rekryteringsprocessen:

> Felix: /…/ jag tror faktiskt att acceptansen är ganska låg..på skolan. Jag tror att det som gör att..att det flyter på så bra är att alla har fattat (varför/att) vi har kommit in..inom gränserna. Det tror jag det är. Jag tror inte..att..jag tror snarare att diskussionen på skolan speglas av en konformitet som dels är en rekryteringsbit, men även en formningsbit, alltså vi är så pass smarta att vi vet vad vi ska säga. Därmed inte sagt att alla tycker annorlunda. Men eh..men jag sitter här för att jag har förstått vad som är acceptabelt [Hanna: mm] och likadant det finns de som inte sitter här för att de inte (har greppat)=(FG 2, T 4)

”Att det flyter på” ger uttryck för hur en ordning upprätthålls på skolan och hur skolan fungerar som en institutionell disciplineringsmiljö. Att Felix, likväl som de andra som går på skolan, har fått tillträde till utbildningen och yrket förklarar han med att ”vi är så pass smarta att vi vet vad vi ska säga”. Det kan tolkas som han, med andra på skolan, har lärt sig spelet om vad som utgör de informella reglerna. Han särskiljer sig på så vis från dem som inte är på skolan, genom att han har anpassat sig till reglerna. Att hålla sig inom gränserna för normen och det giltiga beskrivs som ett sätt att kvalificeras för en plats i kollektivet.

Felix relaterar därefter sitt tidigare resonemang om vad som är normerande på skolan till en större diskurs, ”som finns i samhället i stort”. Han beskriver en snäv gräns för vad som är tillåtet på skolan och ger därutöver exempel på sanktioner som kan utdelas om normerna utmanas. Polisen som organisation och skolan som institution villkorar diskussionen:

> Felix: den diskussionen som förs här på skolan..är..eh..bara marginell i jämförelse med det som finns i samhället i stort [någon: mm] förstår ni vad jag menar, jag tror att ytterligheterna är enorma och de är de ju självklart när man ser till ( ) men i stort sett så att..på så sätt så tror jag

att det är ganska..ganska..det är ganska snäv grej som vi accepterar här på skolan. Och folk får gå till rektorn för ganska lite /…/

Hanna: fast jag tycker det är väldigt uppenbart att..den myndigheten som jobbar för det en del som jobbar för det också ( )..dels tycker jag det är väldigt..anmärkningsvärt att..det kommer kunna komma in såna ”är vi redo för HBT-personer” [Felix: mm] och det var en bild på ( ) det där i västernorrland. Det där som vi tog upp på litteraturseminariet med Arvid att ja är det nån som är öppet homosexuell på skolan och självklart, jag håller ju med om det vi sa på seminariet också, det är inte så att man går runt och säger ”hej jag heter Hanna och jag är gay” om det ens va så, utan..men samtidigt på nåt sätt så..så hade nån varit så pass öppet..gay..så kommer det ju fram på nåt sätt..eller så. Och det är det ju tydligt att det inte är. Och det är ju väldigt anmärkningsvärt. Man vet ju att det är folk på skolan som är gay, om man tänker..rent procentuellt så är det ju det [Felix: av tusen pers så borde ju nån va] ja men, alltså det..det känns tråkigt på nåt sätt för vi jobbar liksom för att ( ) och i vårat arbete ska vi va så och så och så, men ändå när man såg den här bilden på den här..ja ”Är vi redo för HBT-personer” jag blev alldeles så här..besviken. ”jaha, har vi inte kommit längre liksom?” Det är ändå 2010 och vi..ja..Sverige liksom. Men ja..vi har fortfarande problem med det liksom= (FG 2, T 4)

Hannas exempel relaterar till en lektion där de fått diskutera den tidigare presenterade mångfaldssatsningen från ett polisdistrikt. Innehållet i denna lektion förbinds i utsagan till en annan lektion där de diskuterat homosexualitet på skolan. Hanna markerar i sitt yttrande flera retoriska aspekter som också beskrevs under diskussionen i klassrummen. Hon beskriver bland annat en risk som förekommer med att positionera sig själv som ”öppet gay”. Dessutom kommenterar hon den tystnad som finns runt detta. Vi vet att de finns, men var är de? ”Rent procentuellt” finns de på skolan, säger hon. Samtidigt som organisationen utåt artikulerar en mångfaldsbejakande diskurs beskriver Hanna hur denna tystnad hänger samman med en implicit norm och värdering som finns inom myndigheten, där homosexualitet inte bara görs avvikande, utan också tabu.

Reglerad av diskursen

Rubriken reglerad av diskursen anspelar både på att en person kan bli relegerad från skolan utifrån uttryckta åsikter, och hur yttranden regleras av det som anses kontextuellt giltigt, det vill säga det som görs politiskt korrekt på skolan.

Det uppstår flera berättelser om sanktioner relaterat till ett politiskt icke-korrekt språkbruk eller i relation till att positionera sig i en tabubelagd medlemskategori (t.ex. rasist, homofob eller kvinnofientlig). Sanktionerna kan innebära att bli ifrågasatt om man positionerar sig som någon med avvikande åsikter, som

illustreras genom Hannas tidigare exempel om att man inte vill att andra ska få uppfattningen ”vad var det där?”. Utsagor om mer allvarliga sanktioner förekommer emellertid också, sanktioner som innebär att de som polisstudenter riskerar att bli avskilda från utbildningen. I en av gruppintervjuerna hänvisar deltagarna till ett omtalat fall på skolan där en student har blivit avstängd.[91] Jon berättar att det florerar en massa rykten genom olika andrahandsuppgifter och att det därför är svårt att veta vad som ”är fram och bak”. Det han berättar i intervjun är att personen har blivit avstängd på grund av att ”han tycker si och så om kvinnliga poliser och har taskiga attityder och..gör massa dumma saker”, och fortsätter:

Jon:	jag är helt övertygad om att vi, som sitter här, han skulle kunna säga samma saker, och det skulle inte tolkas på samma sätt [Sebastian: nej] eller agera på ett visst sätt..det skulle inte..tolkas så
Kalle:	nej David har ju spytt ut sig lite kvinno.. [David skrattar: ja] taskig (attityd) här i dag [David och Kalle skrattar]
Mirko:	vi får väl se om han blir frånskild (FG 4, T 4)

Det intressanta för analysen är inte de faktiska skälen till polisstudentens avstängning eller vad som hände i en sann eller falsk mening. Exemplet illustrerar en berättelse som reproduceras på skolan, vilken deltagarna därmed också förhåller sig till och som reproducerar vad som är giltigt i kontexten. Oavsett skälen för polisstudentens avstängning bidrar utsagor om hans ”taskiga attityder” till kvinnor till att skapa en verklighet om en normöverträdelse som gäller även för de andra studenterna på skolan. Samtidigt diskuteras i denna grupp ytterligare en aspekt som de beskriver vara avgörande för det tabuartades gränser; nämligen *vem* som säger något. Det är emellertid inte bara vem som yttrar, utan också vem som lyssnar som görs relevant. Kontexten i form av exempelvis en liten grupps gemenskap kan rubba de gängse normerna och skapa ett utrymme för andra normer, andra regler och andra tabun. De hänvisar exempelvis till Davids tidigare skämtsamma yttranden om kvinnor i intervjun, som även om de inte kommenterades där och då, inte passerade obemärkt förbi.[92]

Skolan som institution görs till förmedlare av normer vilka artikuleras utifrån en diskurs om det mångfaldsbejakande som det politiskt korrekta, men det är normer som förhandlas och förändras i andra kontexter (se kap. 13). Polisbi-

[91] Studenter på Polisutbildningen kan få en varning eller tvingas sluta om de begår brott eller missköter sig allvarligt. Det är Polisutbildningsförordningen (SFS 1999:740) som reglerar i vilka fall som varning kan utdelas, som t.ex. fusk eller trakasserier. Regler kring vad som specifikt får yttras eller inte finns inte nedskrivna i polisförordningen eller i skolans policydokument.

[92] I intervjun diskuterar deltagarna samhällsförändringar inom polisen och jämför motståndet mot kulturella uttryck idag med att även kvinnliga poliser mött motstånd inom poliskåren. De fortsätter diskutera att kvinnliga poliser fick börja patrullera på 50-talet och David flikar in med en kommentar ”det var ju samma när de fick rösträtt, det var ju också ett misstag vi gjorde”, en kommentar som svaras med skratt. Se även kap. 13.

len anges som ett exempel på en plats där andra normer förhandlas fram och tillåts (jfr Uhnoo, 2013). Ett exempel som illutstrerar hur språkbruket regleras av en specifik kontext är när aspiranterna beskriver hur en rasistisk jargong om etnicitet begränsas av tidigare händelser inom polisen. David inleder med exempel på hur jargongen dels regleras till polisbilarna, dels regleras till olika ämnesinnehåll:

David: men, men jag kan tänka så här på..att uttrycka olämpliga saker så kan jag tänka mig att, alltså det gör ju alla hela tiden..när man sitter i bilarna och så där [Damin: ja] men det jag kan tänka är att..oftast så handlar det inte om..etniciteter [Jonas: nej] för där tänker sig folk för, folk sitter liksom inte och säger ”jävla svartskallar” och så där. Men där emot ”den där jävla pundartjejen igen” alltså du vet, såna grejer

Damin: knarkare=

David: ja men exakt, mer den linjen, men det är ju fan inga såna där rasistiska grejer, det har jag inte upplevt nånting i alla fall

Jonas: nej, det är nog svårare att vara, att ha lite en jargong på det sättet=

David: [avbryter] det är för laddat liksom=

Jonas: ja, för det har hänt för mycket skit [David: aa] för att kunna..det är nog, det håller jag med om=

David: det är lite så här ”don’t go there”= (FG 1, T 5)

Davids utsaga om att det uttrycks olämpliga saker normaliserar det, genom extremfallsformuleringar som ”gör ju alla hela tiden”, till en vanligt förekommande praktik, i alla fall i polisbilarna. Jargongen regleras dock kring vissa ämnen. Etnicitet beskrivs som ”för laddat” och ”svårare”, eftersom ”det har hänt för mycket skit”. Olämpliga uttryck om etnicitet kan relateras till apajävelincidenten i Rosengård, som aktualiserades under tiden för fältarbetet på skolan och som återkommer i utsagorna som ett exempel på gränsdragning för polisers jargong (se vidare kap. 13). Andra grupper som inte framhålls vara lika laddat att driva en jargong om och med är knarkare. Uttrycket ”jävla svartskallar” laddas till skillnad från ”jävla pundartjej” med känslighet. Konversationen visar bland annat genom uttrycket ”don’t go there” hur en rasistiskt baserad jargong kan medföra sanktioner. Samtalet synliggör hur diskussioner *om* jargongen bidrar till att reglera den.

7.7 Diskursens sociala konsekvenser

I diskursen *mångfald som politiskt mål* bejakas mångfald och görs till en eftersträvansvärd men ouppnådd vision för svensk polis. Liksom i diskursen *mångfald som konstaterad olikhet* baseras den mångfaldsbejakande diskursen på ett grupperspektiv som präglas av en inbördes homogenitet.

Repertoaren *det mångkulturella Sverige som ett politiskt projekt* kan ses som en problematisering av såväl mångkultur som svensk kultur, och som vidare problematiserar en allmän offentlig diskurs om Sverige som mångkulturellt samhälle och en retorik om det svenska/svenskhet. Repertoaren kan förstås som en kritik mot mångfaldens realitet, eftersom deltagarna samtidigt vidgar förståelsen av integration till att omfattas av *acceptans* av och inte bara *möjligheten* att leva efter sin kultur. De gör gällande att även om regeringen fastslagit att samhället är mångkulturellt medför det inte per automatik att det är mångkulturellt i praktiken, eftersom mångfalden inte anses accepterad i alla lägen. Varken den svenska poliskåren eller det svenska samhället anses mångkulturellt, eftersom alla kulturer inte finns representerade inom alla samhällskikt eller samhällsfunktioner. Samtidigt polariseras de som representerar ett mångkulturellt samhälle som 'de andra', där exempelvis religiös tillhörighet och etniska minoriteter knyts till 'den avvikande andra som mångfaldens representant'.

I repertoaren *en mångfaldig polis som legitimitetsaspekt* knyts polisens legitimitet till representativitet (jfr Reiner, 2000). 'Den representativa polisens' förståelse är dubbel, där den både avser deltagarnas stöd för att polisen ska spegla samhället genom att representera befolkningen, samt att de står bakom polisorganisationens officiella hållning i frågan. Det beskrivs att inte bara etablerade grupper med maktpositioner i samhället ska utgöra polisen. Grupperspektivet dominerar i diskursen och människors olikheter beskrivs i relation till olika sociala kategorier. Särskilt knyts etnicitet, genus och sexuell läggning till polisens strävan om ökad mångfald, medan ålder utgör en sorterande kategori inom den befintliga polisen. En norm inom polisen reproduceras om poliser som vita, svenska män – eller "en vanlig svenne", där talet om olikheter utgår från en binär relation till denna norm. Det får konsekvenser för hur individer positioneras, vilket synliggörs i exemplet där Tara positioneras som representant för invandrare inom polisen. I relation till sådana positioneringar av individer, främst etniska minoriteter, som framställs representera en mångfald, förekommer resonemang om att det är en strategi som kan få fler att söka polisutbildningen. Förhandlingar om detta återkommer jag till i kapitel 11.

Genom repertoaren *mångfald som demokratisk rättighet* aktualiserar diskursen olikhet som ett identitetspolitiskt projekt med fokus på rättigheter genom särlagsstiftning, en aspekt som återkommer i och ofta representeras av mångkulturalismer där gruppprättigheter bejakas. Det är exempelvis särskilt framträdande inom vad som i ett filosofiskt-politiskt perspektiv beskrivs som erkännandepolitik (se t.ex. Taylor, 2004).[93] Religionsfrihet utgör ett återkommande exempel.

[93] Det kan innebära att ge minoriteter rätt att i samhället leva med sina värderingar och målsättningar, utan inflytande från statsapparaten eller majoritetsbefolkningen. Att ge en grupp officiellt erkännande

Utifrån ett sådant fokus på grupprättigheter erkänns religioners utmärkande drag och synlighet i det offentliga rummet. Samtidigt som etniska och religiösa minoritetsgrupper beskrivs med rättigheter att ingå i polisen, polariseras de som utanför kollektivet. Mångfald inom polisen går därmed att förstå som något icke-realiserat. Det demokratiska samhället skildras också som bestående av kompromisser, där vissa rättigheter görs mer problematiska än andra. Att bära religiös huvudbonad till uniformen jämförs med sverigedemokraternas demonstrationsrättigheter, vilka båda konstrueras som demokratins baksidor. Sverigedemokrater utgör dock den grupp som inte ens potentiellt anses kunna ingå i kollektivet. Att sverigedemokrater inte kommer på tal i samtal om mångfald och breddad rekrytering, mer än som en antagonist till poliserna själva, kan förstås som att de innehar en än mer marginaliserad position i förhållande till poliskollektivet än vad etniska minoriteter har. Till skillnad från andra minoritetsgrupper konstrueras inte sverigedemokrater som bärare av resurser för polisen. De bidrar därmed inte heller till att ge polisen legitimitet. Hur användningen av slöjan och 'den religiösa polisens' tillhörighet inom polisen förhandlas genom olika gränsdragningar analyseras i kapitel 9, medan jag återkommer till förhandlingar om främlingsfientlighet inom polisen i kapitel 10.

I *mångfald som ett politiskt moderniserings-/utvecklingsprojekt* görs ålder till en storterande kategori och till en hierarkisk skiktning inom polisen (jfr Andersson, 2003; Loftus, 2009). Vikten av att positionera sig själv i relation till en äldre generation har belysts även i annan forskning (Kahlin, 2008). Nya poliser beskrivs likt deltagarna i denna studie som förändringsagenter, vilket parallellt positionerar äldre och organisationens kultur som konservativa och förändringströga. Även i Granérs (2004) studie beskrivs nya poliser som ambitiösa, hungriga och drivna av en vilja att göra skillnad och kontrasteras mot äldre poliser. Utsagor om att förändringar inom polisen måste inledas för att få bukt med fördomar, kan skildra en kritik mot att upprätthålla status quo kring en tyst tolerans av fördomar inom polisen.

När det avvikande kontextualiseras synliggörs samtidigt hur det avvikande endast är relativt och i relation till vad som anges som norm. Ålderskiktningen aktualiseras även i repertoaren *fördomar som hot mot ett politiskt mål*. Genom åldersmarkörer markeras fördomars hemvist. Det är de äldre generationerna som har fördomar kring etnicitet, religiositet och sexualitet. van Dijk (1992) benämner detta som positiv självrepresentation, vilken beskrivs som en vanlig strategi för att förneka fördomar, rasism eller diskriminering. Den egna gruppen görs moraliskt oklanderlig medan rasism alltid finns hos andra grupper (jfr Billig, m.fl.,

och utökade rättigheter antas även ge individerna inom gruppen större möjlighet att praktisera sina kulturella särdrag, få en tydlig identitet och därmed trygghet.

1988). På så vis skapas och upprätthålls en moralisk hierarki, med det egna subjektet och tillskrivna kollektivet i en överordnad position.

Inom polisforskning är rättsväsendets negativa särbehandling av just romer särskilt frekvent framskrivet (Granér, 2004; Lames, 2007; Mulcahy, 2012). I deltagarnas samtal om fördomar som stereotyper görs romer till en särskilt utsatt grupp i samhället. Samtidigt reproduceras romer som 'de andra', och ingår inte (ens potentiellt) i poliskollektivet eller i gruppen svenskar. Enligt forskning kan fördomar om romer inte liknas vid diskriminering av någon annan grupp, eftersom de inte har något land eller någon som för deras talan (Tileaga, 2005). Diskursen marginaliserar och nedvärderar positionen 'den äldre polisen'. Förhandlingar om den 'fördomsfulla äldre polisen' och 'den fördomsfria nya polisen' utvecklar jag i kapitel 12. Där utvecklar jag även en analys av förhandlingar om fördomar i polisarbete, och fördomar om romer i synnerhet.

I diskursen konstrueras fördomar som negativa stereotyper och med en risk att diskriminera. Samtidigt kan konstruktionen av fördomar länkas till en rad faktorer, som skolans politiska uppdrag, polisens normativa uppdrag i samhället, samt syftet med den särskilda delkurs som jag följde studenterna vid under fältarbetet. Illustrerat i repertoaren *tabu och det politiskt korrekta* är hur institutionen villkorar och ramar in diskursen i vad deltagarna anger som det politiskt korrekta. Det innebär att deltagarna genom interaktion och kommunikation lär sig vad som är möjligt och inte att säga i en kontext (jfr Billig, 2001). Makt kan förstås som en disciplinerande och självreglerande praktik, där konstruktionen och reproduceringen av tabu utgör ett sådant exempel (jfr Wetherell & Potter, 1992). Parallellt med att det tabuartade upprättas i samtalen synliggörs normens innehåll och kontextualitet. Det som görs giltigt i skolkontexten är att uttrycka sig politiskt korrekt, vilket innebär att inte uttrycka sig främlingsfientligt eller rasistiskt, homofientligt eller kommentera genus i ojämlika termer. Det tabuartade kan beskrivas som både konstituerat och konstituerande, då tabu förstås som reglerat av men också återskapande av vad som görs till politiskt korrekt. Motstånd mot denna diskurs presenterar jag i kapitel 10, men också i kapitel 13 där humor utgör en motståndsresurs mot ett reglerat språkbruk.

Det som görs tabu relaterar jag samtidigt till det som tystas. En konsekvens av att det handlar om tystade samtal gör att problematiken kring dem osynliggörs – problemen finns ju inte. Det blir svårt att framföra avvikande åsikter eller yttra sig om det som är tabu, eftersom det riskerar såväl en positionering som 'den avvikande' i kontexten, som andra sanktioner. Det tysta är också en del i den parallella konstruktionen av det korrekta, det tillåtna och det normativa.

Kapitel 8
Mångfald som möjlig att omvandla till likhet – 'den neutrala polisen'

I detta kapitel presenterar jag den tredje identifierade diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet*. Den utgör en antagonist till diskursen *mångfald som politiskt mål*, då olikhet inte bejakas utan istället ska begränsas. Framgent refereras den kort som den mångfaldsbegränsande diskursen.

Diskursen aktualiseras i samtal om polisens sammansättning genom att till stor del fokusera polisens uniform som symbolvärde gällande vem som bör arbeta som polis. I kapitlet synliggörs vad det innebär att vara en neutral polis, bland annat genom samtal om vad som utgör hinder för neutraliteten, som att sticka ut ur mängden eller att ta ställning. Uniformens symbolvärde framträder i gränsdragningar kring var en bibehållen neutralitet kan och bör dras i polisarbetet och dessa gränsdragningar aktualiseras framför allt i diskussioner om bruket av slöja till uniformen. Diskursen utgörs av likhet som mångfaldens motpol och anger ett sätt att hantera en ökad pluralism i samhället och inom polisen genom assimilation. Olikhet ska omvandas till likhet genom olika anpassningar till yrket, som att tona ned det privata och göra sig neutral. Här betonas inte människors olika grupptillhörigheter, utan ”staten Sverige” är den tillhörighet som premieras och görs central. Gränser för polisens sammansättning relateras emellertid också till hur polisens arbete bör bedrivas. Likhet och neutralitet är centrala nyckelord i diskursen, vilka länkas till professionalitet i polisyrket. Flera olika aspekter av neutralitet och uniformitet aktualiseras genom diskussioner om relationen mellan det professionella och det privata och hur det privata ska döljas. Likhet, konformitet och homogenitet framställs som eftersträvansvärt, eftersom olikheter rymmer konflikter och problem. Diskursen fokuserar det konfliktreducerande och präglas av motstånd mot det som är avvikande. Likabehandling och att vara objektiv görs till en viktig förmåga för ett gott polisarbete, såväl i bemötande som i brottsbekämpning.

En väsentlig skillnad från de tidigare presenterade diskurserna är att i denna diskurs distanserar sig inte deltagarna från subjektspositionen polisen. Deltagarna placerar sig själva som blivande poliser, genom dels en polisstudentsposition och dels en polisiär professionell yrkesposition. Deltagarna markerar och särskiljer explicit när de uttrycker vad de beskriver som sina privata åsikter, och utsagorna markeras istället komma från och representera ett poliskollektiv. Att tala utifrån en privat eller personlig åsikt, och att *vara* personlig och privat, förläggs till fritiden vilket samtidigt markerar såväl plats som tidpunkt för diskursens användning och relevans – i yrkesutövningen. Diskursen accentuerar polisens yrkesutövning

och det är i relation till den offentliga, professionella myndighetsutövandet som diskursen legitimeras.

Polisen konstrueras som åsikts- och tillhörighetsmässigt fri. Polisstudenterna ger uttryck för att de själva representerar dem som är lika och har förmåga att vara objektiva. I diskursen skiljs statsmakten från det religiösa, vilket bidrar till att konstruera staten, och därmed polisen, som sekulär. Personer med synligt avvikande tillhörighet får sin tillhörighet till poliskollektivet ifrågasatt, som exempelvis religiösa eller politiska extremister. Poliser i hijab eller burqa utgör diskursens antagonister, som 'de provocerande/konfliktskapande andra'.

Diskursens centrala och övergripande subjektsposition är 'den neutrala polisen', vilken formuleras i olika varianter genom diskursens tolkningsrepertoarer. De tolkningsrepertoarer som formerar diskursen strukturerar kapitlet genom att jag presenterar dem var för sig. Varje tolkningsrepertoar presenteras genom exempel på dess lokala gruppering av uttryck, och relateras vidare i ett avslutande avsnitt till dess bredare sociala innebörder.

En repertoar om likabehandling är centralt i diskursen och presenteras bland annat i avsnittet *mångfald som lyx-/ilandsproblem*. Här framställs Sverige som ett jämställt och jämlikt land och svensk polis som 'den redan jämlika polisen'. Likabehandling i brottsutredning förordas.

I diskursen sätts gränser för kunskapandet genom repertoaren *att hålla sig till lagen och sunt förnuft* och genom en subjektsposition om 'den självskrivna polisen'. Behovet av kunskap om andra grupper reduceras genom resonemang om att lagen och sunt förnuft styr det polisiära arbetet.

Att socialiseras från olikhet är en repertoar som kommer till uttryck genom samtal om konformitet och homogenitet hos polisstudenter som kollektiv. Socialisering i utbildningskontexten, rådande normer samt vikten av att passa in i en mall utgör innehållsliga exempel. 'Den normformade polisstudenten' utgör en central positionering, som kan uppnås genom bland annat assimilation.

Att omvandla privat olikhet till professionell neutralitet utgör en repertoar med 'den professionella polisen' och 'den akulturella polisen' som eftersträvansvärda subjektspositioner. Avsnittet behandlar samtal om det neutrala men också hur det neutrala konstrueras genom negationer, det vill säga vad det neutrala *inte* är, vilket aktualiseras bland annat genom gränsdragningar mot det privata.

Polisuniformen görs i samtalen till symbol för kollektivets konformitet och blir också en symbolisk gränsmarkör för polisens representanter i repertoaren *symbolfri uniform(itet)*. Uniformen görs till symbol för en enhetlighetsprincip inom polisen, till vilken privata och personliga åsikter och attribut framställs som motpol. Uniformens syfte framställs som att skapa en homogen yttre bild av en mångfaldig kår. Religiösa och politiska symboler relateras till tillhörighet och görs problematiska, då tillhörighet kopplas till grupptillhörighet och specifika beteen-

den som följer med dessa grupptillhörigheter. Personer med religiös tillhörighet positioneras som avvikande i diskursen. Offentlighetprincipen anges som en princip vilken reglerar uniformens utseende mot religiösa symboler som burqa. Polisen utgörs i denna repertoar av subjektspositionerna 'den tillhörighetsfria polisen' samt 'den sekulära polisen'.

Fördomar som fakta och erfarenhet utgör kapitlets sista repertoar. Fördomar länkas till erfarenhet och beskrivs som något polisen kan arbeta objektivt utifrån. Fördomar beskrivs som en positiv form av profilering och som ett verktyg i polisens yrkesutövning. 'Den objektiva polisen' och 'den fördomsfria polisen' utgör eftersträvansvärda positioner.

8.1 Mångfald som lyx-/ilandsproblem

Mångfald som lyx-/ilandsproblem aktualiseras framför allt i relation till polisens bemötande och till polisens brottsutredande uppdrag. Det politiska målet (mångfald mot diskriminering) framställs som redan uppnått, vilket medför att diskriminering närmast görs till en överflödig icke-fråga. Repertoaren byggs därtill upp kring likabehandling, där människors utsatthet vid brott på grund av olikhet inte utgör någon legitim grund för att särskild hänsyn ska tas till brottet. Den subjektsposition som möjliggörs är 'den redan jämlika polisen'.

Följande utdrag representerar hur det svenska samhället konstrueras som redan jämlikt. Diskriminering görs till ett ilandsproblem. I andra länder kämpar man för att överleva för dagen, medan "vi i Sverige" "krånglar in oss" i ämnen som diskriminering.

Emil: undrar om den här diskussionen [om att bära huvudduk i tjänst] bara finns i länder som typ Sverige [Kristoffer skrattar] Alltså egentligen

/…/

Emil: vi har det för bra i Sverige [de pratar i mun]

Kristoffer: men jag håller med, alltså många såna här debatter om vad som vi ska tillåta och diskriminering hit och sånt, alltså, jag tror att vi i Sverige är väldigt, jag tror nog vi är bäst i världen på att diskutera [Emil: *krångla in oss*] *krångla* in oss i såna ämnen ja

Emil: andra länder håller på och funderar på hur de ska överleva för dan och vi måste ha, måste ha nån som styr landet överhuvudtaget, och vi så härа (FG 5, T 4)

Å ena sidan görs mångfald till en fråga och ett behov för andra länder, länder som samtidigt har annat (och viktigare saker) för sig. Å andra sidan framställs inte mångfald som viktigt i Sverige heller, eftersom det innebär att krångla in sig i något när man redan "har det för bra". Deltagarna fortsätter i intervjun att diskutera och jämföra mångfald med andra politiska strategier, som föräldrapenning

och pappaledighet, som Sverige beskrivs som ”bäst i världen på” (jfr Johansson Heinö, 2009). Repertoaren gör gällande att Sverige redan är så likabehandlande att det inte behövs strategier för det.

Repertoaren formeras därutöver av uttryck där kräkningar av religionsfriheten eller olaga diskriminering inte uppmärksammas som särskilt problematiska. Argument som marginaliserar diskriminering stärks genom olika förminskningsmarkörer, som exempelvis att det händer alla grupper, ”det händer ju jämt” eller att en misshandel gör lika ont ”oavsett motiv” (se även kap. 9). Sådana språkliga resurser kan jämföras med vad Åberg (2008) kallar för en osynliggörande strategi. Genom att påvisa att exempelvis diskriminerande tendenser inte är så problematiska eller allvarliga kan olikheten både reduceras och sådana händelser normaliseras som något självklart i sammanhanget. Under en poliskunskapslektion när läraren lägger fram ett fall av olaga diskriminering[94], beskriver deltagarna argument för vilka olika anledningar till nekande det kan finnas i sådana situationer. Dessa vävs samman i en diskussion om hur brott om olaga diskriminering kan begås, men också hur det bör hanteras av polisen:

> I slutet på Poliskunskapslektionen med klass A delar läraren ut två nya orubricerade fall, som studenterna ska gå igenom under lektionen. Det ena är ett fall där två personer nekas inträde på korgen. Läraren frågar vad det är för brott och klassen svarar ”olaga diskriminering”. Emil säger att det är svårt att veta varför de blir diskriminerade. Camilla fortsätter och säger att det finns ju vissa saker som tyder på att de blev diskriminerade, men det går kanske inte att säga att det var på grund av deras hudfärg. ”Det kan va ful och för gammal också”, svarar en student. Diskussionen fortsätter och flera går in på att diskutera varför det ändå bör skrivas en anmälan om olaga diskriminering. Emil säger att ”det låter som en vanlig krogkväll oavsett om du är svart, gul, vit eller alltså..så kan ju det där hända. Så kan det va”. David fortsätter och påpekar att ”sånt där händer ju varje gång man står och ska in på krogen, alltså det händer ju jämt”. Lukas säger att de ”måste ju styrka brottet, man får ju inte neka någon på grund av etniskt ursprung”. Diskussionen fortsätter hur brottet kan styrkas, någon säger att ”det här är skitsvårt” och Damin frågar ”vem är misstänkt?”. Diskussionen fortsätter in på en jämförelse mellan ”vita” och ”svarta” ur samma situation. För andra gången påpekar David, på bakre bänkraden, att folk blir ju nekade hela tiden att inte komma in på krogen av olika anledningar och jämför att AFA-killen inte heller får komma in och avslutar med ”så är det ju bara”. (Dag 8. Poliskunskap 2, klass A)

Exemplet visar hur samtalet i klassrummet normaliserar olaga diskriminering som ett fenomen genom att det är vanligt förekommande och händer alla. *Att nekas inträde till krogen* blir föremål för analys i klassrummet, snarare än *att nekas inträde till krogen på grund av etnisk bakgrund*. Uppgiften, som har som syfte att behandla olaga diskriminering där motivet som gör handlingen till olaga diskrimi-

[94] I BrB 16 kap. 9 § anges att olaga diskriminering innebär att diskriminera någon ”på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse”. (SFS 1987:610).

nering, möter motstånd utifrån att det kan hända andra personer som faller utanför diskrimineringsgrunderna, som fula, gamla, eller AFA-anhängare[95]. Att bli nekad på grund av sin hudfärg likställs med en situation där man blir nekad av att ha fula kläder på sig. Markörer om olaga diskriminering passerar därmed förbi.

8.2 Att hålla sig till lagen och sunt förnuft – gränser för kunskapande

Till skillnad från repertoaren *mångfald som ökat kunskapsbehov* (kap. 6) beskrivs här en kontrasterande repertoar, där gränser sätts för kunskapandet. Repertoaren aktualiseras framför allt i samtal om polisens bemötande och brottsförebyggande arbete. Gränser för kunskap om mångfald och diskriminering motiveras genom hänvisning till likabehandling. Istället för en fördjupad expertkunskap om enskilda ämnen, exemplifierat nedan med religion, kultur och diskriminering, betonas en ytlig kunskap om många ämnen:

> Jon: man kan ju inte, vi kan ju inte bli islamolog eller nånting på kulturskillnader heller, men bara man vet om att man kanske har lite fördomar, för det har man ju, det har ju jag också mot saker och ting. Så man kan liksom sätta dem åt sidan, och det här förväntas av mig, det här måste vi göra. Man…behandlar människor lika. Att det ringer en tankeklocka, att det föreligger på ett visst sätt, det kan ju va så att det är en diskriminering här då. Det här är en utsatt grupp i samhället. Bara att man tänker på det…så man inte låter fördomar och grejer styra sina egna eller samhällets eller nån annans
>
> Sebastian: nej men jag håller med, vi ska ju egentligen vi ska ju inte va experter på allt, men vi ska ju kunna lite om nästan allting. Och sen..som du sa, att det ska ju ringa nån varningsklocka när det finns markörer, Då ska vi känna igen dem. Vi ska inte va experter (FG 4, T 4)

Poliserna beskrivs ha begränsade resurser när det gäller att kunna allt som kan förstås som viktigt. Expertrollen avvisas. De ska istället ”kunna lite om nästan allting” och vara lyhörda för markörer om diskriminering i arbetet. Samtidigt som det beskrivs att poliser inte kan bli islamologer eller kulturvetare förväntas det dock att de ska känna till vilka grupper som är utsatta i samhället samt fördomar som man som enskild polis kan ha, så att de inte kommer i vägen för polisarbetet.

I repertoaren aktualiseras istället att lagen och sunt förnuft får styra polisarbetet, här i relation till att urskilja hatbrott. Lokala skillnader sätter gränser för vad poliser kan lära sig och anpassa sig till. Ett bra bemötande styrs av sunt förnuft och inte av kunskap om religion och kultur.

[95] AFA hänvisar till det vänsterorienterade nätverket Antifascistisk aktion.

David: /…/ nej, egentligen kanske [kunskap om olika religioner] inte behövs för att vi har lagen och de här markörerna och vi vet vad man bör tänka på liksom så då kanske det räcker liksom, för att kunna urskilja om det är ett hatbrott eller inte…Men…för att kanske kunna göra lite mera så kanske det kan vara vettigt att ha en större bakgrund/…/ /…/

Kalle: nej men mycket handlar ju om sunt förnuft. …Så är det ju, kan jag känna

Sebastian: men det är ju uppenbarligen så att nån från Arboga eller nån från Köping, alltså eller två från Falköping som bor på samma gata, de kan ju ta..alltså, tycka olika även om man bemöter dem på samma sätt. Så egentligen..det är ju ja, det är som du sa, sunt förnuft får ju styra. Sen tror inte jag att religion och kultur styr så där jättemycket om man har ett bra bemötande (FG 4, T 4)

Diskussionerna präglas inte bara av vad ökad kunskap ska handla *om*, utan också *vem* som är i behov av kunskapen. Återkommande i materialet beskrivs hur det är upp till studenterna själva om de vill lära sig något de saknar kunskap om. De beskriver att de får ta eget ansvar för sin kunskapsprocess utifrån det kunskaps-behov som de och utbildningsplanen uttrycker. I en grupp lanseras en teori om att utbildningen inte har ”serverat” kunskap om att utöva yrket i ett mångkulturellt samhälle, eftersom de väljs och antas till yrket utifrån vilka de är – personer med ”hyfsad koll”, vilket positionerar dem som ’den självskrivna polisen’:

Martin: ja, men inte har de serverat nåt sånt [insikter om andra religioner]

Robin: nej. Det är mer att som individer om man är intresserad av att ta upp mer kunskaper=

Jonas: ja, det får jag nog hålla med om [Tara: faktiskt. Lukas: mm] men sen är ju det här programmet..vi väljs ju ut härifrån vilka vi är, vad vi gjort här sen innan, sen när vi kommer hit, så ska vi lära oss vad vi behöver veta för att bli poliser, så [Lukas: mm] och det vi ska kunna är ju det här med juridiken och poliskunskapen och självskyddet, och det ska skjutas och allting, och så har vi 80 utbildningsveckor. Vi kan inte liksom börja läsa 20 veckor religionskunskap [Martin: nej, precis] och samhällsuppbyggnad [Martin: nej] så det känns som att, det lägger de, jag tycker nästan det att det lägger de nästan lite på intervjufasen, verkar den här killen och tjejen ha hyfsad koll och har han hyfsad [Martin mumlar något] ja, och sen har vi alla olika liksom av sånt där, men det känns som den biten nästan hamnar lite där= (FG 1, T 4)

8.3 Att socialiseras från olikhet

Repertoaren *att socialiseras från olikhet*, som formeras kring olika uttryck om polishögskolans likhetssträvanden, aktualiseras framför allt i samtal kring kårens sammansättning. Den subjektsposition som repertoaren centreras kring är 'den normformade polisstudenten'. Polishögskolan konstrueras som en normreglerande arena. Deltagarna påtalar vikten av att passa in och inte sticka ut. Som polisstudent ska man vara inom gränserna, följa skolans standard, anamma den rådande kulturen och på så vis anpassa sig till en konform gruppidentitet. Att bli antagen och fullfölja utbildningen relateras av deltagarna till en socialisering, något som även framkommit i tidigare polisforskning (se t.ex. Conti, 2006; Ekenvall, 2006: Garcia, 2005; Karp & Stenmark, 2008; Lander, 2008; Lauritz, 2009).

Polisutbildningen framställs av deltagarna som en eftertraktad utbildning, att det är många sökande till varje plats och många deltagare berättar att de sökt flera gånger innan de erbjudits plats, vilket upprättar polisyrket som ett eftertraktat yrke. Söktrycket till Polisutbildningen kan ses som extra hårt i förhållande till andra utbildningar (ca 7000 sökande på 300-500 platser)[96]. Det gör den egna positionen på skolan viktig ur flera aspekter. Patriks uttryck om de "340 guldkornen" (FG 2, T 4) och Nicks utsaga att "vi har ju sållats igenom" (FG 3, T 4) bidrar till ett konstituerande av att de som är där – är där av en anledning.

Studenterna på Polishögskolan beskriver sig själva och andra på skolan med homogena karaktärsdrag och som varierade men inom en viss ram. Ramen sätter gränser för variation, och rekryteringen sätter ramen. Rekryteringen framställs inte som ett förlopp, utan som en aktör som är med och skapar det homogena poliskollektivet, där de mest extrema sållas bort i urvalsprocessen. Nick talar om en variation inom en normalitetsram, där polisstudenter jämförs med en tiofilig motorväg, där alla på skolan skildras som i samma i fil. Polishögskolan görs av deltagarna till en referenspunkt, både som en utbildningsinstans och som en fysisk plats, för personer som beskrivs vara "hyfsat lika" (Nick, FG 3, T 4). Andra beskrivningar som formerar repertoaren är att studenterna ska fylla en perfekt mall, att alla har gått igenom samma psykologtester samt att de är lika i kroppslig fysik, klädstil, att de tänker på samma sätt och har liknande sunda värderingar. De beskriver sig själva som homogena och sportiga (jfr Lander, 2013). Andra deltagare, likt exemplet nedan, hänvisar till en rådande inskolningskultur där de hjärntvättas eller stöps i samma form (Robin, FG 1, T 4):

> Sebastian: jag tror att de flesta som..som blir poliser, de anammar det, den kultur som finns där. Som du säger att alla blir stöpta i samma. Det blir alltså ett..vad ska man säga…ehh..identitet i grupp, gruppidentitet. Eh..där det inte finns så mycket olikheter..eh även om det är en polis

[96] Se bilaga 1, för statistik över de senaste årens sökande och antagna till Polisutbildningen.

som kommer från Rosengård, som jobbar som polis, så tror inte jag att han kommer ses som en kille från Rosengård utan han kommer bara ses som en polis. Även om han kanske kan berätta hur han hade det, när han växte upp (FG 4, T 4)

Deltagarna beskriver på olika sätt hur de *blir* lika på skolan. De beskriver hur många studenter sedan de kommit in på skolan ändrar vanor, beteenden och utseenden, som exempelvis skildras av Jons beskrivning att folk med fjällräven-byxor ploppar upp överallt på skolan efter termin ett (FG 4, T 4).

Den utseendemässiga konformitet som utgör normen på skolan beskrivs i ordalag som personer med ”funktionell klädstil” (Felix, FG 4, T 4), ”vanlig klädstil” och ”normal kroppsbyggnad” (Nora, FG 3, T 4), ”peak-jacka” (Isabelle, FG 3, T 4), ”sportig” och ”killar i tights” (Nick, FG 3, T 4) och att ”ingen sticker ut extremt mycket” (Emil, FG 5, T 4). En normativ bild av polisen som den välträ-nade mannen som ikläder sig sportkläder har framträtt även inom tidigare forsk-ning (Andersson, 2003; Lander, 2013). Polisstudenternas antagonister exempli-fieras som ”bohemer”, ”barfota-människor”, ”anorexiafall”, ”jättemänniskor”, eller de som klär sig i ”kostym” och ”ljusa byxor och lite söta tygskor” (FG 3, T 4), eller med ”dreads ned till vaderna” (FG 4, T 4). Att klä sig innanför eller ut-anför gränsen för vad som framställs som rätt klädsel innefattar processer av inkludering och exkuldering, och i gränsdragningen för vad som görs rätt i sam-manhanget ligger en potentiell möjlighet att inte kvalificera sig för medlemskap. Exemplet nedan illustrerar hur avvikande *utseende* därtill konstitueras till olika till sätt att *vara*:

Nora: kommer du ihåg han på seminariet som kom in i kostym, då vart det så här alla bara [visar att folk tittar och vänder sig om] [de skrattar och pratar i mun]

Isabelle: [skrattar] hur fan orkar han ha på sig det där liksom..en vanlig vardag

Nora: och [läraren] bara ”den här välklädde killen här”, sa hon hela tiden=

Isabelle: så blev vi mindre värda lite

[de skrattar än]

Nora: alla bara ”gud, han är ju inte som oss” [Isabelle: aa] Det var ju stort (FG 3, T 4)

Både den återberättade samtalsinteraktionen i klassrummet och dess artikulering i intervjun bidrar till att konstituera ’de avvikande’ på skolan. Att inte *vara* ”som oss” länkas till att klä sig avvikande. Utseende knyts till en persons essens, där en individ som skiljer sig utseendemässigt ges essentiellt avvikande egenskaper även på andra plan som beteende och värderingar (att *vara* annorlunda).

8.4 Att omvandla privat olikhet till professionell neutralitet

Att vara polis innebär att vara neutral.[97] Som neutral är man en professionell yrkesutövare. I repertoaren framhävs polisen som representant för samhället, staten och Sverige som nation, och aktualiseras i samtal om kårens sammansättning och i relation till polisens bemötande. Yrkesrollen och uniformen reducerar valmöjligheten att vara privat. Det neutrala definieras genom negationer, det vill säga vad det neutrala *inte är*. Neutralitetens motsatser beskrivs i termer av att vara personlig och extrem i utseende eller åsikter, att tillhöra en religion eller politiskt parti, eller ha konflikter med andra grupper. Den centrala subjektspositionen 'den neutrala polisen' länkas samman med 'den professionella polisen' och 'den akulturella polisen'. Parallellt upprättas antagonister i form av 'den o-neutrala, oprofessionella, och kulturella andra'.

Distinktionen mellan en privat/personlig och offentlig/professionell sfär är återkommande, som här illustreras av Taras inledande fråga vid intervjun:

> Tara: är det så att vi ska i..den bilden av polisstuderande som vi ska säga som poliser eller ska vi säga som privatpersoner? För det kan vara lite skillnad också (FG 1, T 4)

Människor kan använda flera identifikationer i interaktion med andra. Här synliggör Tara att det finns flera positioner som hon kan tala utifrån i intervjun. Antingen kan hon lansera ett svar utifrån en position som privatperson, eller så kan hon åberopa sin position som blivande polis och en gruppidentitet som kan påverka hennes svar i en annan riktning. Hon aktualiserar multipla identifikationer hos subjektet, snarare än en fast identitet som enbart polis eller privatperson (jfr Baumann, 1999; Buttny, 1999).

Att länka en utsaga till sin position som professionell yrkesutövare utgör en återkommande legitimerande resurs. Det professionella polisarbetet konstrueras som likabehandling och länkas till det offentliga och neutrala, vilket ställs i motsatsförhållande till det som görs privat och personligt. Jesper beskriver i ett samtal som behandlar bruket av slöjan inom polisen hur professionaliteten kan åstadkommas genom distans till det personliga i yrket. Syftet med polisens användning av uniform anges som att "alla ska se likadana ut" och Jesper exemplifierar med att polarisera "tajkons"[98] mot polisen. Personliga avsteg från uniformskravet görs till en tydlig gränsmarkör för hur arbetet kan utföras professionellt. Polishögskolan särskiljs från andra utbildningskontexter då skolan ställer andra krav på utseende.

---

[97] Även om både objektiv och neutral är centrala uttryck i diskursen är det neutralitet som är det dominerande.

[98] Historiken kring ordet "tajkons" diskuteras tillsammans med läraren under lektionen om fördomar och hatbrott. Tidigare diskussioner om ordets negativa association och användning som skällsord för romer utgör inget hinder för att det i denna situation används som resurs i samtalet.

Jesper: vi utför nån form av professionell, vi är inte i skolan och glider omkring och pluggar matte /…/ Uniformen är ju till för att alla ska se likadana ut, då ska man inte få göra personliga avsteg för att man är ( ), då kommer vi ju se ut som tajkons sen (FG 3, T 4)

I samtalen görs en tydlig åtskillnad mellan det polisiära och privata, med innebörden att arbetet inte bör påverkas av personliga åsikter. Polisers förmåga att arbeta professionellt betonas och görs i nedanstående utsaga relevant då Jonas beskriver sig komma till en plats som polis, och inte som Jonas. Att vara polis framställs som att vara opersonlig, att bemöta människor på samma sätt och att utföra sitt jobb lika professionellt oavsett vem man som polis än möter.

Jonas: jag tycker att det är lite som i vanliga fall, att behandla andra som man vill bli behandlad själv, och likadant det här, att man sätter personliga saker åt sidan. Oavsett vart man står politiskt och de egna värderingarna så är det så att jag skickas inte dit som person, jag kommer inte dit som Jonas, jag kommer dit som polis. Så jag kan ju inte välja. Här kan jag välja, vill jag inte dricka öl med Dan så skiter jag i det för jag tycker inte det är kul. Nu vill jag det, men men [de andra ler och skrattar lite] nu är det så att på det här kommer jag åka ut på ett jobb och då ska jag fanimej leverera lika bra oavsett vem det är..vi möter på så att säga. [Lukas: mm]

Tara: va neutral=

Jonas: sätta åt sidan personliga saker. Tycker jag förutsätts

Lukas: absolut (FG 1, T 4)

Gränserna för det privata varierar beroende på sammanhang. 'Den professionella polisen' präglas inte av valfrihet och möjligheten att vara personlig, till skillnad från det privata som konstrueras med en valfrihet att tycka och göra vad man vill.

I följande exempel skildras hur anspråk om offentlig yrkesutövning görs centralt av deltagarna. Polisen beskrivs representera staten och Sverige som nation, vilket innebär en version som gör gällande att personliga åsikter och värderingar bör läggas åt sidan och sparas till fritiden. Jon beskriver hur de som poliser, genom att iklä sig uniformen, lämnar en del av sitt personliga jag, träder in i yrkesrollen och blir en del av ett större kollektiv som har som syfte att verka utåt i samhället:

Jon: det är ju samtidigt som man stämplar in på jobbet så lämnar man sitt, en del av sitt personliga jag…i omklädningsrummet [Sebastian: mm] och representerar samhället. Och de värderingar som det står för, lagar och regler, som man kanske inte alltid håller med om, eller tycker kan va lite onödigt, men..det får man skita i, för det, det är en viss sak att representera, vi representerar ju staten [någon: mm] och landet Sverige..sen får man va sig själv på fritiden (FG 4, T 4)

Polisens syfte formuleras som att upprätthålla lagar och regler. Detta gäller även om det är regler som de som enskilda poliser inte håller med om alla gånger. Omklädningsrummet framställs av Jon som en rumslig markör där skiftet från det privata till det professionella sker. Uniformen görs till symbolvärde för neutraliteten som syftar till att skapa en homogen bild av en mångfaldig kår.

Följande utsaga visar hur polisarbete i ett mångkulturellt samhälle länkas samman med polisyrket som ett akulturellt yrke. Jon hänvisar inledningsvis till en intervjufråga jag ställde med bakgrund i polisprogrammets utbildningsspecifika mål om att den studerande ska förvärva de insikter som krävs för att utöva yrket i ett mångkulturellt samhälle:

> Jon: du läste att vi skulle kunna verka i ett mångkulturellt samhälle [Malin: mm] och eh..just olika kulturer har vi ju inte pluggat på, det har vi inte läst nåt om [Sebastian och Kalle: nej] utan, jag känner så här att polisyrket det är nånstans..okulturellt, det är som en kultur för sig /…/ ja men vi ska, ska ju ska ju blunda för, vi ska ju skita i kulturen, eller vad det är som ligger bakom, vi har ju ett annat regelverk som styr, än sociala normer och värderingar /…/ För man blir ju ändå..man blir ju nån symbol för rättsväsendet i stort. Vi subjektiserar ju allting, staten och allting, när du kommer där i den här blågulavita bilen. Det är ju så, även om man inte..vill det eller ej så representerar man ju det [Kalle: mm] (FG 4, T 4)

Polisen beskrivs i paradoxala termer som akulturell och samtidigt som en egen kultur för sig. Polisen kan arbeta neutralt och med egna koder, men speglar eller representerar ingen specifik kultur utifrån hur kultur konstrueras i sammanhanget. Att uppnå neutralitet framställs som möjligt genom att ”blunda för” eller ”skita i kulturen”. Regelverket styr och enligt Jon kan regelverket skiljas från sociala normer och värderingar. Jons hänvisning till ett ”annat regelverk”, som exempelvis lagar, kan förstås som gällande lika för alla. Repertoaren baseras på en universalism där särbehandling på grund av kulturell tillhörighet avvisas.

Resonemangen aktualiserar även vem som kan eller bör representera den akulturella staten – i detta fall ’den akulturella polisen’. Den konforma rekryteringen och den enhetliga uniformen skapar gränser mot det annorlunda och främmande. Det symbolfria yttre görs till en central artikulering för hur polisen ska representera staten, vilket nästa utsaga exemplifierar:

> Kristoffer: alltså jag har ingenting emot själva symbolen [slöja], jag menar, men alltså som som uniformsbärare så tycker jag att det ska inte visas upp nåt sånt, utan man representerar faktiskt staten eller polisen och då= (FG 5, T 4)

8.5 Symbolfri uniform(itet) – att upprätthålla lag och ordning genom konformitet

Centralt i repertoaren *symbolfri uniform(itet)* är uniformen som gränssättare för det neutrala. Det neutrala polisarbetet beskrivs som faktabaserat och ställs i kontrast till personliga åsikter, känslor och smak gällande utseende, men också i motsatsförhållande till användningen av religiös huvudbonad. Återkommande görs olika gränsdragningar för det synligt religiösa inom polisen. Symboler framställs skapa konflikter, och att bära symboler och uttrycka sig med dem innebär att vara personlig. Att bära polisuniform länkas till att representera staten, att vara politiskt, religiöst och kulturellt symbolfri och att tillhöra normen. Subjektspositionerna som utgör varianter av diskursens neutrala polis är 'den tillhörighetsfria polisen' och 'den sekulära polisen'. Som antagonister till 'den neutrala polisen' görs de religiösa, politiska och synligt avvikande andra, vilka formeras kring positionen 'de provocerande/konfliktskapanda andra'. Förutom att repertoaren aktualiseras i relation till polisens sammansättning knyts diskussionerna till polisens bemötande och relation till samhällsmedborgarna.

Det avvikandes signalvärde

Samtal om uniformens symbolvärde återkom under fältarbetet i såväl föreläsningar som under fältsamtal och i fokusgruppintervjuer. Framför allt beskrivs uniformen som gränssättare för det neutrala. Religioners synliga attribut, som slöja och andra religiösa symboler, problematiseras i relation till polisuniformen. De ställs i motsats till det neutrala och görs till ett problem i polisarbetet, eftersom de kan frammana konflikter. I följande exempel beskrivs hur polisens neutralitet kan uppnås genom att inte ta ställning, med skälet att polisen då går hem i alla samhällsskikt.

Jon: men jag kan ändå tycka att det finns en vits med att polisen inte utstrålar nån nån [någon försöker komma in i samtalet] ..inte tar ställning till nån..nån kultur [Kalle eller David: Nej] i, vi tar inte ställning till den..västerländska och vi tar inte ställning till..nån annan heller. Vi är helt neutrala…Det skulle va en ganska (bra) vits, för då är man som man är. Alltså om polisen är neutral och vi har inga kulturella..eller vi utstrålar inte någon kulturell grej åt något håll. Nu kanske det är omöjligt för vi kanske utstrålar det ändå. Men det vore ganska bra…Om man var helt neutral. Så man gick hem i alla samhälls..skikt

David: [drar ut stolen, lutar sig mot armbågarna på bordet och händerna mot mun] aaa det är väl en god tanke..tror jag absolut

Sebastian: men jag tror=

Jon: [avbryter] lika illa som man kanske inte ska springa runt, som polis kan man inte heller ha nåt sånt stort..silverkors som hänger på bröstet utanpå uniformen heller, utan det utstrålar en viss..vissa signaler [Mirko och David: aa] det tycker jag inte heller att man ska ha…Och sen finns det ju en vits med att vi är likadana och ser likadana ut..också [någon andas in och säger: aa]

Kalle: nej för mig, jag menar, vart vart drar man gränsen i så fall en ehh..svensk polis med ehh..dreads ned till vaderna (FG 4, T 4)

Polisen skildras som en position som inte medför några kulturella ställningstaganden, inte ens västerländska. Även en västerländsk position markeras som en position, en position som polisen genom sin yrkesuniform står över, i alla fall potentiellt. Som en motsats beskrivs det kulturella och religiösa utstråla signaler, vilket framställs som problem. Religiösa symboler och vissa utseenden markeras som otänkbara inom polisen. Med Kalles extremfallsformulering om ”dreads ned till vaderna” jämförs slöjan som ett orimligt utseende för polisen.

Frihet från religion

I repertoaren skildras *frihet från religion* som väsentligt. Det innebär en version som gör gällande att polisen ska anpassa sig till de i samhället som inte vill ha och blir provocerade av olikhet. Religiös tillhörighet framställs *skapa* problem och konflikter genom att religiösa symboler förknippas med vissa ställningstaganden. Slöja och turban beskrivs provocera fram brott hos dess motståndare.

Jesper: säg att jag är typ <u>världens största</u> motståndare mot muslimer, så ringer jag polisen, så kommer han med turban. Alltså direkt har vi ju ett brott (FG 3, T 4)

Istället för att religiös huvudbonad framställs som en rättighet för de som vill bära den, hänvisas gränsdragningen av religiösa attribut inom polisen till de som blir provocerade av dem. Jespers argumentering fokuseras kring muslimers antagonister, och det är för deras skull som religiösa huvudbonader bör undvikas. Extremfallsformuleringen ”världens största motståndare” styrker därtill argumentationen. Att framställa religion som upphov till konflikter bidrar till att legitimera resonemang att polisen bör undvika religiösa symboler i tjänst, eftersom polisens uppgift är att arbeta mot konflikter i samhället. I nästa utsaga beskrivs att religiös tillhörighet frammanar känslor i form av kränkningar och provokation, för de som befinner sig på ”andra sidan” ställningstagandet:

Patrik: jo men alltså vi ska ju kunna jobba mot allting och ha neutral ställning. Eh vi ska inte ta <u>sida</u>..för nånting. Då kan man..alltså det kan <u>uppfattas</u> som om man <u>har</u> en speciell huvudbonad att du har tagit den sidan. Den andra sidan kan då se det som..provocerande och

> kränkande. Och det..polisen ska stå neutral, den ska inte..utan vi ska ta in fakta och därifrån jobba. Inte..med känslor..så är det
>
> /…/ det finns ju väldiga förtecken, speciella grejer som visar speciella saker. Om alla klär sig lika, då har vi..sen att..om en är svart, en är [Chris: mm men] mellanöstern, en är vit liksom, vi är ändå exakt lika, när vi kommer på plats [Chris: mm] Förutom om det är en hudfärg eller vilken etnicitet vi har. Sen..[Hanna försöker komma in i samtalet] men sen om man drar på sig..alltså..du har ju..i mellanöstern som är kristna…fast och muslimer. Men kommer du..då ser du direkt att den här personen har är muslim, han har en sida, och det kan då..verka kränkande på den som står på den andra sidan= (FG 2, T4)

Patrik aktualiserar en olikhetsdiskurs genom att påvisa det som gör människor olika, och motiverar en gränsdragning vid religiös tillhörighet utifrån polisers neutrala ställning. Det som görs olika är ”förtecken” och ”speciella grejer”, men också etnicitet, hudfärg och religiositet. Olika symboler och tecken knyts till attribut, tankar och beteenden som tillskrivs sociala kategorier. Kategorier sorteras och särskiljs i samtalet utifrån att tillhörigheten kan vara kränkande och provocerande för dem som har en annan position eller åsikt. Generellt återkommande i materialet är beskrivningar som innebär att muslimen görs till representant för personer som provocerar andra, det vill säga i detta fall icke-muslimer. Muslimer bör enligt denna logik anpassa sig till uniformen för att inte riskera att provocera någon eller störa ordningen. Icke-muslimerna och de som blir provocerade ges en överordnad position och röst i diskursen då deras potentiella kränkning framhävs särskilt.

Att avsäga sig privata (religiösa) symboler

I repertoaren framställs religiösa klädesval som något privat, vilket konstruerar religion som tillhörande den privata sfären. Slöja jämförs med andra attribut, som utifrån kontexten beskrivs som för extrema att bära till en polisuniform, och som görs till det neutralas motsats: ”surfarshorts” och ”rånarluva”, ”hårextensions” och ”palestinasjal”, ”tuppkam” och ”illrött hår” och ”18 näspiercingar” samt ”favorittröja”, ”rosa hår”, ”rosa långärmad”, ”stora örhängen”, ”stort silverkors”, ”dreads ned till vaderna”, ”keps”[99] samt ”tatueringar”.[100] De religiösa attributen jämförs med personlig smak, vilka liknas vid påhitt och vid personliga saker man ”gillar” att ha på sig, som illustreras i följande utdrag:

> Jonas: det är som om att jag vill jobba i min tröja för det är min favorittröja, men så kan vi inte jobba (FG 1, T 4)

[99] Parallellen till keps har uppstått vid liknande diskussioner om slöja i andra sammanhang, som i Lifmarks (2010) studie där lärare diskuterar elevers religiositet.
[100] Jesper (FG 3, T 4), Nora (FG 3, T 4), Jonas (FG 1, T 4), Lovisa (FG 3, T 4), keps, Max (FG 2, T 4), Hanna (FG 2, T 4), Jon (FG 4, T 4), Kalle (FG 4, T 4), Martin (FG 1, T 4).

Nora: nej men alltså säg att du gillar att ha sjal och du gillar att ha stora örhängen, det är din personlighet eller din religion eller vad det är man hittar på, då skulle det ju bli att man får ha, då måste vi ju börja och tillåta såna grejer också (FG 3, T 4)

Att sticka ut från mängden beskrivs medföra konsekvenser i yrkesutövningen. Nora berättar exempelvis hur hon genom uppmaningar från äldre kollegor i tjänst fick lära sig att reglera privata detaljer (som långt, utsläppt hår och örhängen) till uniformen. Såväl utsattheten som säkerhetsaspekten återkommer som skäl för att begränsa uniformens mångfald.

I repertoaren aktualiseras olika gränsdragningar. Kristoffer hänvisar till att bära slöja i yrket öppnar upp för ”debatten för gränsdragningar” som kan bli ohanterliga – om en ska så ska alla.

Kristoffer: sen öppnar man ju upp debatten för gränsdragningar, jag menar helt plötsligt kommer det också lite andra underreligioner, under-, subkulturer som vill ha sina symboler och visa upp ”det här är faktiskt sånt som betyder rätt mycket för mig, jag vill ha det här” liksom och det kan ju va helt..eh..hatiskt av andra grupper. Och då kan ju folk skapa konflikter [de pratar i mun] vart ska man dra gränsen/…/ godkänner man liksom de stora religionerna då vill de mindre religionerna också ha med sina grejer. Jag menar hare krishna har det här bandet som de gärna vill ha, som det är pärlor på, och det är ju inte passande att gå med uniform= (FG 5, T 4)

Nästa avsnitt illustrerar hur offentlighetsprincipen används som resurs för hänvisa till och på så vis reglera gränserna för polisens utseende. Praktiken med slöja till uniform beskrivs öppna upp för en eskalerande utveckling med svårdragna gränsdragningar, där exempelvis andra symboler som burqa till uniform, också kan motiveras av religiösa skäl.

Andrea: för det är också det här, vart ska gränsen gå? Är det är ju också som..Chris säger. Om man tillåter huvudduk, och sen det här med burqa då. Ska man tillåta? Vart går gränsen? [Chris: mm] för då om ju dom religiösa skäl..det blir ju liksom..det trappas ju upp också nånstans=

Chris: det tycker jag om offentlighetsprincipen till exempel är bra att man har, liksom att man kommer ihåg varför vi måste..sen måste vi kunna stå bakom ( )=

Andrea: för ju mer man tillåter desto mer diskriminer-..diskriminerande blir det för de som..inte får bära..om man drar gränsen nånstans. För nu har vi ju ändå uniformen och that’s it men..ja, huvudduk eller burqa eller..vart går gränsen=

/…/

Chris: /…/ Och för min del..om jag skulle använda så skulle det inte handla om en intolerans mot en religion i sig, utan det skulle handla om att.

/…/ vi har ju (nånting som handlar) om svensk offentlighetsprincip. Att man som myndighetsanställd ska du kunna se vem det är du möter för att göra ditt beslut till exempel. Det är en poäng med det. Och där är det att gömma delar av sig själv alltså= (FG 2, T 4)

Till diskussionen om gränsdragningar för uniformens utseende knyts svensk offentlighetsprincip och krav som tillkommer för den som är myndighetsanställd. Gränsen mot burqan åstadkommes genom att åberopa kravet på identifiering av en myndighetsutövande person, och ”att gömma delar av sig” (med burqa) konstrueras som motpol till polisens yrkeskrav. Myndighetsutövningen medför att allmänheten ska se vem de möter. Chris hänvisning till offentlighetsprincipen kan förstås i kontrast till att vara anonym, och att polisen ska vara offentliga och stå bakom myndighetens beslut. Samtidigt beskriver han att gräsdragningar mot religiösa symboler inte per automatik betyder en intolerans mot religioner.

Att skapa ett offer – slöja som förtryck

Slöjan görs i deltagarnas samtal till en symbol för religiöst förtryck, vilket i sin tur konstituerar slöjbäraren som ett offer. Slöjan som förtryck aktualiseras i samtal om polisens sammansättning, men också om polisens bemötande. De centrala subjektspositionerna utgörs av ’den sekulära polisen’ och ’den förtryckta invandrarkvinnan med slöja’, där den senare positionen görs till poliskollektivets antagonist. Att ta av sig slöjan görs till en handling för att anpassa sig och att frånsäga sig en offerroll – en handling som görs central för inträde till polisen. Slöjan som förtyckande symbol konstrueras bland annat genom att ifrågasätta det om det föreligger ett eget val hos de individer som bär den:

Nick: /…/..de gör det [bär sjal] för religionens, ja lite svårt för många av oss, nu vet inte jag hur ofta ni går i kyrkan här [han är uppvuxen utomlands] men jag är inte så jättereligiös heller, men om man går runt med en sån där varje dag, då är det väl för att man tycker att..förhoppningsvis är det ju inte för att pappan tvingar dig till det (FG 3, T 4)

I utsagan framställs Nicks tillhörighets*fria* bakgrund som inte är ”så jättereligiös” i kontrast till hur han resonerar i frågan. Genom att länka sitt ”jag” till ett kollektivt ”oss” som ”inte är så jättereligiös(a)”, framstår samtidigt den förtryckta kvinnan med slöja som mer religiös än andra. Till skillnad från framställningar av slöja som en religiös rättighet (kap. 7) markerar deltagarna här avstånd från bruket av slöja inom polisen eftersom den kan innebära eventuellt förtryck, och att det kan tolkas som att polisen därmed stödjer förtryck.[101]

[101] Liknande argument framförde poliser i Frewins & Tuffins (1998) studie där acceptansen av homosexuella poliser framställdes som en riskfylld tolkning av att poliskåren stödjer homosexualitet.

Nora: det här med slöja tycker jag är svårt för jag tycker ändå att det är liksom förtryck liksom från början [Elin: ja det är jättesvårt] Det är ju inte så att man stödjer..nej jag vet inte, det är lite konstigt liksom, om man ska tillåta, samtidigt så är jag inte emot det heller (FG 3, T 4)

Samtal om polisens sammansättning relateras till polisens bemötande. Beroende på vem polisen är och hur polisen ser ut beskrivs polisen bli utsatt, vilket i sin tur framställs försvåra arbetet och relationen till allmänheten. Till utsagor om att samhället inte är redo för vissa förändringar inom polisen knyts uttryck om att det är de som bär slöja till uniformen som är offren i debatten. Även om polisen skulle acceptera och välkomna huvudbonader till uniformen så kommer poliser med huvudbonad att stöta på problem i yrket i mötet med ”samhället”.

Jon: jag tror aldrig det kommer hända alltså utan..den människan som..som har en sån [slöja], kommer från en kultur där man har det..också starkt vill bära den, tror jag inte hamnar i polisyrket. Det kanske är en fördom jag har men.. jag tror inte att det är ett yrke man väljer då..jag vet inte

Sebastian: men om, alltså om det är nån som vill så är det ju alltså, jag har inget, det är fine, det är som jag sa, våga alltså stå ut [någon. Ja] eeehh..du sa ju att man vågar säga och annars ska man inte välja yrket [David: ja] men så om man vill det då är det ju, då ska ju folk få köra

/…/

David: men så är det ju asså, om nån som prompt vill ha det så absolut, men jag..(tycker) inte det

Sebastian: men asså [suckar]..men sen så kan det ju bli att den personen blir utvald liksom..för…a, när man är ute på stan eller nåt sånt, just..om man jobbar en lördag kväll eller liknande..eh..så det kanske är lite speciellt utsatt. Ehh..=

Jon: jag tror inte att det skulle va speciellt accepterat ute i samhället=

David: nej jag tror man bli ett lätt offer=

Jon: men=

David: verkligen=

Jon: men som polis..kår så accepterar man det nog före..samhället gör det, tror jag..i stort. Det är nog mer betydligt jobbigare att få det accepterad här ute än..inom kåren, även om det skulle va skitjobbigt att få eller tufft att få det accepterat inom kåren också (FG 4, T 4)

Slöja beskrivs inte främst som ett problem inom kåren, utan som ett problem i samhället och i yrket på grund av allmänhetens brist på acceptans. Bruket av slöjan till uniform kan därmed tolkas som att den behöver gå igenom två passager, det ska vinna både poliskårens och samhällets acceptans.

Både en självständighet och en offerroll kopplas till bruket av slöja. Sebastian återupprepar Davids yttrande tidigare i diskussionen om att man ska våga stå för den man är, det man tycker och tänker, säga emot om man tycker något annat, och att poliser inte bör vara konforma. Sebastian uppmuntrar slöjan och uttrycker att användningen av den samtidigt innebär att vara modig att våga stå ut i mängden. Samtidigt som de uttrycker en skepsis till slöja i uniformen eftersom det skiljer sig från mängden, framför de tidigare i intervjun att vågar man inte säga ifrån eller stå för den man är ska man inte välja polisyrket. Offerrollen görs genom yttranden som ”utsatt” och ”lätt offer”.

8.6 Fördomar som fakta och erfarenhet

I detta avsnitt redogörs för hur fördomar legitimeras som en yrkesaspekt och som ett nödvändigt verktyg i polisarbete. Fördomar ifrågasätts som fördomar, och beskrivs istället som fakta och erfarenheter, vilket upprättar en position om ’den fördomsfria polisen’. Denna repertoar framträder särskilt i aspirantintervjuerna och länkas där framför allt till polisens specifika arbetsuppgifter gällande bemötande och brottsbekämpning. Fördomar som fakta och erfarenhet avgörs av aspekter som tid och plats. Utsagor om objektivt polisarbete uppstår i samtal som behandlar diskriminering, fördomar och profilering inom polisen. Ett fördomsfritt polisarbete beskrivs kunna utövas genom en förmåga att vara objektiv i yrket. ’Den objektiva polisen’ görs till en eftersträvansvärd position.

Deltagarna hänvisar skälet till att fördomar används i polisarbete till polisyrkets karaktär, där det polisiära arbetet beskrivs *bygga på* fördomar. De hänvisar därutöver till fördomars riktighet som erfarenheter och till ett säkerhetstänk som genomsyrar allt polisen gör. Fördomar beskrivs som en hjälp i arbetet, bland annat för att stärka polisers risk- och säkerhetstänk. Detta säkerhetstänk skildras som ett skydd där potentiellt farliga eller hotfulla personer och situationer måste bedömas. Ida beskriver bedömningen av en person som en viktig del i ett säkerhetsarbete och hur fördomar relaterar till vem som är potentiellt kriminell eller farlig:

> Ida: jag tror hela jobbet bygger mycket på..fördomar. Och alltså..eller erfarenheter och fördomar, jag vet inte vad man ska kalla det alltså men, ehm, men jag tror att det är mycket. För sin eg-, och det är ju för sin egen skull också många gånger. Alltså säkerhetstänk. Det har liksom att göra med..allt! Hur man bedömer folk, hur man pratar med folk, och hur man..tänker själv och i säkerhets..synpunkt, när det gäller allting man gör, hur man står och hur man går och vad gör med en bil beroende på vem som sitter i den och så. Är det en tvåbarnsmamma ehh..ute i [stadsdel], så tänker inte jag säkerhetsmässigt lika hög tröskel som jag gör är jag är ute i [förort] med, med fem grabbar. Eh..i

20-års åldern. Alltså jag gör ju inte det. Och om det är..fördomar eller erfarenhet eller om det är bara rent..alltså genuint *säkerhetstänk* det..det får nån annan säga, men så är det ju liksom. Eh..man ska va medveten om det man har omkring sig, det är inte så att jag sitter ner, och det tror jag är ganska sunt också man ska inte gå med liksom på tårna och bara ”nu, nu ska jag snart skjuta här” liksom [Lovisa: nej] om det är en tvåbarnsmamma. Det liksom..nånstans måste man ju lägga den nivån också. Så jag tror att fördomarna i sig det, det är ju liksom mitt, det är mitt skydd nånstans också för att man trippar ju lite på tå när man känner att ”nej men det här är ju”, man har en magkänsla liksom och magkänslan bygger på..på fördomar delvis [Lukas: mm] Så jag tror att det är en hjälp till viss del bara man är medveten om det (FG 2, T 5)

Att kunna positionera andra som potentiella hot framställs som både relevant och viktigt för att kunna bedöma säkerhetsrisker i polisarbetet. Ida placerar unga förortsgrabbar och en tvåbarnsmamma i skilda stadsdelar i ett antagonistiskt förhållande till varandra. I framställningen synliggörs hur geografi, genus, klass och ålder samverkar i konstruktionen av det misstänkta säkerhetshotet. Säkerhetstänket och att vara ”medveten om det man har omkring sig” förknippas med något sunt, och görs till något självklart och obestridligt i sammanhanget.

Generellt för olika lokala uttryck som formerar repertoaren *fördomar som fakta och erfarenhet* är att fördomar anges som ett skydd, men också som ett tolkningsraster genom vilket handlingar och bemötande ses igenom. Vem polisen möter i arbetet beskrivs få betydelse för hur polisen agerar. Såväl personers som bilars utseenden skildras som viktiga markörer i polisarbetet och kopplas till kategorier som bedöms potentiellt hotfulla eller inte. Fördomar beskrivs baserade på en individs kriminella bakgrundshistoria, alternativt på kategorier som beskrivs formade av en generell samhällssyn om vad som är potentiellt kriminellt. Sådana framställningar bidrar till att legitimera fördomens riktighet.

Följande utsaga illustrerar hur den enskilda polisens fördomar görs legitima så länge polisen kan vara objektiv. Objektivitet placeras i handlingen, inte i åsikten, vilket separerar handling och åsikt från varandra. Handlingen styrs inte av åsikten så länge den är objektiv. Fördomar upprepas som en säkerhetsaspekt, ett skydd och en hjälp i arbetet.

Ida: /…/ Men sen är det ju som Lovisa säger, man ska ju inte döma från början och det är..alltså..men..du kan ju ha fördomarna och kanske..liksom agera på ett visst sätt men, men du måste ju inte visa för personen som du har fördomar mot att ”jag tycker och tänker så här om dig och tror att det är så här” utan bara att man lyckas på nåt sätt att vara objektiv i situationen så tror jag att det är helt okej att stå där med fördomar, för jag tror att det är liksom [Loivsa: ja] en säker-

het och ett skydd och, ändå ett sätt att hjälpa mig själv i mitt arbete på många sätt= (FG 2, T 5)

I repertoaren görs fördomar synonyma med kunskap och länkas samman med intuition, magkänsla, tidigare erfarenheter och kunskap i yrket. *Fördomar som fakta och erfarenhet* görs centralt i beskrivningar av profilering inom polisen, och upprättar en position om 'den fördomsfria polisen'. I relation till polisens yrkesuppdrag beskrivs fördomar som kontextuella markörer, eller som "ingångsvärden" för att använda aspiranternas egna uttryck, exempelvis i form av plats, tid, vanor och person (jfr Peterson & Åkerström, 2013). Fördomar används som arbetsredskap i polisarbetet för att urskilja 'det avvikande', det som sticker ut och är extremt i en kontext. "Busbil" är ett återkommande uttryck från aspiranttjänstgöringen, och beskrivs som för fula och för fina bilar. Betydelse tillskrivs också vilka som sitter i bilarna, var de befinner sig, samt vilken tid på dygnet det är. Aspiranternas diskussion fokuseras kring olika gränsdragningar och definitioner av fördomar, erfarenheter, fakta och magkänsla.

David: det finns massor alltså, det finns ju hela tiden, fördomar [någon: ja] BLANDAT MED ERFARENHETER, så det är inte bara fördomar eller..på gränsen till att kanske dra alla över en kam på nåt sätt men det..det är inte bra, men det..ja vissa människor på vissa platser vissa tider då..ja

Dan: ja det är ju förvånansvärt ofta, det stämmer=

David: jag har aldrig varit med om att vi har fel nån gång..det..nej inte nån som vi valt att ingripa emot

Dan: nej det är ju så, en fördom – ja kanske, men=

David: blandat med nån form av erfarenhet och magkänsla kanske (FG 3, T 5)

Utdraget visar hur förekomsten av fördomar i polisarbetet normaliseras, genom Davids extremfallsformuleringar "det finns massor" och "det finns ju hela tiden". Davids höjda tonläge om fördomars nära relation till erfarenheter bidrar till att reducera en potentiell anklagelse som fördomar kan medföra i polisarbetet. I utdraget bekräftas en riktighet i fördomar, vilket underminerar dem som fördomar och att det snarare handlar om erfarenheter. Fördomar som erfarenheter benämns genom kontextuella faktorer, i form av "vissa människor på vissa platser vissa tider". Det exemplifieras senare i intervjun vid att handla om ungdomar på en skola vid tretiden på natten eller en bil klockan fem på morgonen. Sedan beskriver David att det finns undantag: är det en bil på en viss plats runt femtiden på morgonen "då är det bara att släppa dem för då ska de ner till moskén". I nästa exempel beskrivs fördom i relation till fakta och erfarenhet:

Jonas: /…/ men sen är det som David säger också, man ska inte blanda ihop fördomar och förkunskap, för det går lite hand i hand alltså. En

> fördom som är underbyggd på fakta och stämmer i nio fall av tio det är ju inte en bara en fördom, även om den kan va det nån gång
> (FG 3, T 5)

Fördomar och förkunskap beskrivs gå hand i hand, men ska inte blandas ihop. Samtidigt blir en fördom som stämmer i ”nio fall av tio” något mer än bara en fördom. Det är snarare *undantaget*, det som inte stämmer utifrån ens förväntningar, som framställs som en fördom.

Fördomar om olika sociala grupper, som exempelvis romer, motiveras i materialet med argumentet att sådana fördomar baseras på fakta. Den typen av argumentation har även framträtt i tidigare forskning om samtal om romer och fördomar (Tileaga, 2005). Argumentationen illustreras nedan genom Idas exempel när hon relaterar sina erfarenheter av romer i ett annat yrke. Under en lunch med Ida och Tara beskriver de en lek för mig som kallas ”klunsning”. Ida visar en för mig ny version av ”sten, sax, påse” och gör en annan gest med handen än de tre kända då hon spretar med fingrarna så att handen bildar en bergformation. Hon säger att det är en zigenarkjol. ”Den tar allt” fortsätter hon, med betydelsen att man vinner sten, sax, påse vid den gesten. Därefter fortsätter hon beskriva: ”det gör den också, jag vet för jag har jobbat på mack och..den tog allt.” (Dag 8. Lunchrast, fältanteckning).[102] Ida hänvisar här till egna erfarenheter för att förstärka argumentet. I Jonssons (2009) etnometodologiska terminologi benämns denna språkliga resurs som ’empirical evidence device’. Enskilda empiriska exempel legitimeras som en allmängiltig erfarenhet, samtidigt som de stärker sanningshalten av beskrivningen av fenomenet (jfr van Dijk, 1992).

8.7 Diskursens sociala konsekvenser

Till skillnad från den i föregående kapitel presenterade diskursen eftersträvas i diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* en begränsning av människors olikhet. Att vara neutral framställs som att vara tillhörighetsmässigt fri, vilket görs till en väsentlighet för polisuppdraget. Det innebär att lägga det privata åt sidan, så som religiös och politisk åsikt, och framför allt att inte visa det med symboler eftersom symboler görs till hot mot det neutrala. Att avvika från normen beskrivs som en utsatthet och en säkerhetsrisk, och anpassningen till en symbolfri norm eftersträvas. Diskursen får konsekvenser för var ansvaret för människors jämlika bemötande placeras. Ansvaret förskjuts till den enskilda individen, som får *skapa* sig ett jämlikt bemötande. Jämlikt bemötande kan uppnås genom att anpassa sig till vad som anges som gångbart inom polisen och i samhället. Som polis innebär det exempelvis att ta av sig religiösa symboler. Att vara

[102] ”Klunsning” är en lek som jag också sett användas av deltagare för att exempelvis ange vem som ska börja en redovisning. Däremot bevittnade jag inte användningen av ”zigenarkjolen”.

objektiv görs till en förmåga, en förmåga som vissa mer än andra framförs ha tillgång till. Utifrån redogörelser om att inte alla kan vara neutrala kan denna förmåga sägas vara beskuren utifrån vissa positioner.

Att framställa mångfald som ett ilands- eller lyxproblem medför en rad olika sociala konsekvenser. Denna användning av diskursen skiljer sig från de samtal där Sverige inte framställs som mångkulturellt på riktigt eftersom alla inte är accepterade i samhället (kap. 7). Sverige jämförs med andra länder som beskrivs vara i större behov av att föra diskussioner om mångfald och rättigheter samt om jämlika och jämställda målsträvanden. Samtidigt görs frågan till en överflödig fråga för det svenska samhället. Såväl framställningen av Sverige som redan jämlikt som olaga diskriminering som med en irrelevant problematik, bidrar till att marginalisera diskriminering som ett problem i det svenska samhället. Resonemang i stil med ”vi har det för bra i Sverige och därför har vi tid att diskutera dessa frågor här” bagatelliserar sakfrågor som rör mångfald som viktiga frågor för människors rättvisa. Frågor om utanförskap, fattigdom och samhällsstyre särskiljs från identitetspolitik. Utifrån repertoaren skildras istället samtal om mångfald som en extra insatt agenda, som inte är en del av samhällsstrukturen och människors möjlighet att agera och leva i ett samhälle. Repertoaren *mångfald som lyx-/ilandsproblem* bidrar till konstruktionen av en moralisk hierarki där Sverige (och svenskar) placeras i toppen och andra länder som vare sig är moderna, demokratiska eller jämställda befinner sig i hierarkins bottenskikt. Den svenska statens hantering av frågorna görs till en utvecklingsförebild för andra länder. Tidigare studier, främst inom postkolonial teoribildning, har fokuserat förekomsten och effekten av liknande polariseringar. Tolerans framhävs ofta som något specifikt för västvärlden, och kontrasteras mot intoleranta kulturer (se t.ex. Said, 2000). van Dijk (1992) beskriver hur det finns kulturella funktioner av att förneka rasism och att det får konsekvenser när västvärldens länder presenterar sig själva som toleranta och förnekar rasism och etnocentrism, i exempelvis litteratur, skolböcker, politiskt diskurs och i media.

Att normalisera olaga diskriminering är ett sätt att legitimera dess praktik. I klassrumsdiskussionen normaliseras specifika fall om olaga diskriminering genom olika extremfallsformuleringar. Att nekanden förekommer ”jämt” under ”en vanlig krogkväll”, ”oavsett svart, gul eller vit” ger fenomenet en rutinartad karaktär. Uttrycket ”så är det ju bara” legitimerar därtill förekomsten som allmängiltig och den egna kunskapen och uppfattningen om förekomsten som allmänrådande. Sådana förklaringar kan bidra till att upprätthålla status quo och att det är legitimt att neka vissa grupper in på krogen. Samtidigt kan diskussionen i klassrummet förstås som ett motstånd mot särbehandling som är relaterad till diskursens ideal om likabehandling oavsett bakgrund, nämligen att vissa grupper inte ska ges särskilda rättigheter (etniska) om inte andra får det (fula eller poli-

tiska). Normaliseringar av att bli nekad på krogen bidrar till att förminska relevansen av det specifika brottet. Från ett kritiskt perspektiv kan sådana normaliseringar och förminskningar förstås som motståndsmarkörer som legitimerar den egna normens självklarhet och rättigheter, och som hotas av olika mångfaldssträvanden. En möjlig konsekvens är att hatbrott och olaga diskriminering marginaliseras till sin betydelse i såväl utbildningen som i yrkesutövningen.

Subjektspositionen 'den redan jämlika polisen' erbjuder parallellt subjektspositionen 'den krävande/beklagande andra'. Eftersom rättvisa framställs som i redan tillfredsställande omfattning och att brott med särskilda motiv inte behöver uppmärksammas särskilt, riskerar kontrasterande röster att reduceras till en beklagan eller ett orättfärdigt krävande anspråk. Att påtala diskriminering är att bli det problem som adresseras (Ahmed, 2012). 'De andra' görs besvärliga.

När likabehandling förordas skapas samtidigt gränser för vilken kunskap som är relevant för poliser att tillägna sig. Det synliggörs i repertoaren *att hålla sig till lagen och sunt förnuft*. Lagen och kunskap om andra religioner eller kulturer ställs av deltagarna i ett motsatsförhållande till varandra. Vad sunt förnuft innebär explicit för det praktiska handlandet förklaras inte i utsagorna.[103] Men uttrycket sunt förnuft utgör en språklig resurs som normaliserar det egna bemötandet som korrekt eller riktigt, och skapar därmed normer för ett gott polisarbete. Sunt förnuft utgör både situationellt bundna innehållsliga definitioner av vad som skildras som gott polisarbete (ofta i relation till polisens bemötande av allmänheten) och fungerar samtidigt som ett sorteringsverktyg, vilket skapar en moralisk hierarki mellan de poliser som har, respektive inte har, ett sunt förnuft och en förmåga att avgöra vad som utgör gott polisarbete. Både hänvisningar till det sunda förnuftet och utsagor likt "vi väljs för de vi är" legitimerar anspråk om hur polisarbetet ska utföras. Att deltagare positionerar sig själva som personer med ett sunt förnuft och med en redan befintlig adekvat bakgrundskunskap upprättar en version av dem som självskrivna till utbildningen och yrket. Subjektspositionen 'den självskrivna polisen' ser jag som ett resultat av samtalen som förs om rekrytering till polisen och på vilka grunder och med vilka förutsättningar antagning av olika individer sker: eftersom studenterna har klarat sig så långt i rekryteringsprocessen och antagits till utbildningen har de kvalificerat sig att tala ur en polisposition. De är självskrivna att tillhöra kollektivet. I kapitel 11 analyseras mer utförligt kampen om kunskapens relevans.

Deltagarnas utsagor ger genom repertoaren *att socialiseras från olikhet* uttryck för hur skolan som institutionell praktik reglerar konformiteten gällande utseende. Det kan medföra en strukturell reglering av vilka som anser sig kunna bli

[103] Hur uttrycket sunt förnuft fungerar normaliserande av egna resonemang och hur det skapar moralisk hierarki har jag redogjort för i andra sammanhang och berörs endast begränsat i denna framställning (Sefton, 2012).

poliser och vilka som söker till polisutbildningen. Anpassning till normen anger en potentiell möjlighet för alla att *bli* en del av poliskollektivet. Men en anpassning till rådande normer kräver kunskap om sociala normer, vad som är gångbart, och vad som anses som statushöjande i en specifik kontext. Det medför också att anpassning är *möjligt*. Att anpassa sin klädstil kan ses som en större möjlighet till anpassning, än exempelvis bakgrund eller tillhörighet till en grupp. Utsagor om anpassning rimmar med argument om assimilation där ”man ska ta seden dit man kommer”, där olikheter inte värdesätts eller accepteras utan istället medför sanktioner som exempelvis utanförskap. En anledning som förs fram gällande vikten av homogenitet inom poliskollektivet är att yrket kräver homogenitet. Det anges som positivt att smälta in i miljön, att konformiteten gör det förutsägbart vem man är, och att det personliga utseendet tillsammans med uniformen ger ett signalvärde utåt som i bästa fall skapar förtroende hos allmänheten (jfr Frewin & Tuffin, 1998). Det är argument som både förklarar och rättfärdigar en konformitet inom polisen.

Parallellt med placeringen av ’den andra’ som essentiellt avvikande, upprättas och konstitueras den egna positionen som tillhörande en norm. Det medför i kontexten ett privilegium att kunna tillskriva sig en tillhörighet till normen, eftersom det är en tillhörighet som inte ifrågasätts. Det görs eftersträvansvärt att tillhöra eller anpassa sig till normen eftersom det framställs som en av reglerna för att bli polis (jfr Frewin & Tuffin, 1998). Privilegiet kan däremot ställas i kontrast till andra utsagor där normen inte framställs som med några extra resurser att bidra med i jämförelse med ’de andra’.

Liksom i andra studier som visar hur diskurser länkas till officiella ståndpunkter och i kontrast till personliga ställningstaganden (Dooly, 2007), framställer deltagarna sina argument som artikulerade utifrån polisen som kollektiv. Genom att härleda till sina eller andras erfarenheter i det polisiära förstärks giltigheten i resonemanget. Det medför en placering av ett yttrande utifrån, eller nära, en expertisroll som möjliggör att talaren kan åberopa vad som är professionellt i ett sammanhang. Förutom explicita referenser till polisiära erfarenheter sker det också implicit genom de fåtal fall när deltagarna hänvisar till sin privata åsikt, med markeringen att det utgör ett personligt ställningstagande. Det får övriga yttranden att förefalla komma från individens position som blivande polis, vilket medför en bild att yttrandet är från ett större kollektiv och mer legitimit i det avseendet. Professionalitetsmarkören blir här en resurs som reproducerar status quo genom att hänvisa professionaliteten i polisarbetet till ett neutralt (icke-)ställningstagande.

Polisyrket beskrivs som akulturellt. I relation till den specifika kontexten i polisutbildningen görs kultur till något avvikande och knyts till etniska minoritetsgrupper. Genom yrket uppnås likhet, om man som polis väljer att ”skita i

kulturen", vilket öppnar upp för möjligheten att *bli* neutral. Alla olika kan bli neutrala så länge de inte representerar det avvikande. Samtidigt rymmer tillhörigheten att vara statsrepresentant en paradox, då den skildras som tillhörighetsmässigt fri genom sin neutralitet. De som anses avvika från normen framställs som problematiska att inkorporera i poliskollektivet, eftersom de inte representerar majoritetssamhället. Normen uttrycks inte explicit, men blir tydlig genom uttryck rörande neutralitetens negationer – de som visar sin tillhörighet politiskt, religiöst eller kulturellt. Repertoaren *att omvandla privat olikhet till professionell neutralitet* återaktualiseras i kapitel 10, där jag analyserar hur 'den neutrala polisen' förhandlas i samtalsinteraktion.

Utifrån diskursen framhävs att polisen bör vara neutral så att den inte stör samhällsordningen. Religiösa symboler görs till personliga saker och uppfattas hatiskt av andra. Eftersom det finns de i samhället som är emot olikhet motvieras en anpassning till dem (jfr Frewin & Tuffin, 1998). I kontrast till etnisk och religiös matchning (kap. 6), där etnicitet och religiös tillhörighet utgör positiva aspekter av polisens mångfaldssatsningar, förstår jag motståndet mot synlig religiös tillhörighet i denna diskurs som relaterat till en missmatchning. Makten förläggs till dem som är hatiska och blir provocerade av olikhet. Genom att hänvisa problemet till de fördomsfulla andra, kan de blivande polisernas goda anseende upprätthållas (jfr van Dijk, 1992; Wetherell & Potter, 1992).

I repertoaren *symbolfri uniform(itet)* framställs religion som något synligt. Och det är då det blir problem, eftersom religion placeras med tillhörighet till det privata som bör vara osynligt i det offentliga rummet. Religiös synlighet länkas till religiösa ställningstaganden som konfliktskapande. Det anges som konflikter som polisen inte ska ta ställning i, vilket det kan tolkas som att polisen gör om slöja tillåts till uniformen. Resultaten kan jämföras med och fördjupar resonemangen i aktuell forskning som redogör för hur den mänskliga kroppen utgör en aspekt av polisiär kontroll (Peterson & Åkerström, 2013). Där beskrivs muslimska minoritetsgrupper ingå i en ny styrning mot anpassning av svenska normer och värderingar, bland annat gällande huvudduken. Repertoaren öppnar upp för en problematisering av vilka religiösa symboler och grupprättigheter som ska tillåtas i ett offentligt myndighetsutövande (jfr Baumann, 1999). Frågor om att tillåta burqa som ett nästa steg ställer rättighetsfrågan på sin spets.

Kvinnor med slöja konstrueras som tillhörande en annan kultur. I relation till viljan att bära slöja framställs viljan att bli polis som osannolik. Personer med slöja positioneras som avvikande från det egna konstruerade kollektivet. De som bär slöja framställs som mer religiösa än andra. Att använda ord som sekulär, ateist eller begrepp för annan tillhörighet förekommer inte i diskussionerna. Det kan tolkas som en syn på den icke-religiösa tillhörigheten som tillhörighetsmässigt fri (en icke-position) och därmed neutral och inte värderingsladdad. Att ta av

sig slöjan görs centralt för individens inträde till polisen. Det anges som ett sätt att anpassa sig till en polisiär norm och att frånsäga sig en offerroll. I diskursen görs det oaccepterat att andra tvingar någon att bära slöja, däremot framställs det som accepterat att andra tvingar någon att inte bära den. Samtidigt kan uttryck om att slöja är okej så länge det är individens eget val förstås som en oproblematiserad diskussion om individers valmöjligheter. Kvinnor med slöja ses både som med aktivt agentskap (de kan välja att ha slöja och attribueras som modiga) och utan (de är förtryckta, blir offer, och bör anpassa sig). Tendensen att positionera invandrarkvinnor som förtryckta och i en offerroll har visats även i tidigare forskning (se t.ex. de los Reyes, Molina & Mulinari, 2002; Gerle, 2004; Grip, 2010; Kahlin, 2008; Wikström, 2007). Det är framför allt religiöst och/eller etniskt avvikande kvinnor som bär slöja, och i samtalen ges exempel på hur ett underläge associeras till flera parallella kategorier samtidigt (genus, religion, etnicitet och generation/ålder). Hänvisningen görs till patriarkala familjer med avvikande religiös och/eller etnisk härkomst. Det välvilliga beskyddandet av individer som görs till offer av andra (då de måste bära slöja) kan samtidigt reproducera dessa som offer. Dels reproduceras offerpositionen genom att den erkänns. Dels genom att individerna fråntas möjlighet att själva välja, eftersom att ta av sig slöjan erbjuds som det enda alternativet att skapa legitimitet till poliskollektivet. Hur symbolers plats inom polisen förhandlas i samtalsinteraktion beskrives mer utförligt i kapitel 9 och 10.

I repertoaren *fördomar som fakta och erfarenhet* beskrivs erfarenhet generera legitim kunskap om ”hur något egentligen är”. Men det kan samtidigt bli problematiskt om en erfarenhet av ett särskilt fall görs till stereotyp handlingsplan för andra situationer. Att genom erfarenhet peka ut vissa grupper som mer benägna att begå brott kan legitimera riktade insatser mot dessa grupper, vilket i sin tur reproducerar erfarenheterna som riktiga. Eftersom andra individer inte utsätts för samma systematik blir emellertid arbettsättet bara bekräftat. Det blir aldrig ifrågasatt. Riktade insatser riskerar att bli självuppfyllande profetior (jfr Sarnecki, 2006). Att legitimera polisers ageranden mot vissa sociala grupper som baserad på fakta bidrar därutöver till att placera problemet och ansvaret hos minoriteterna. Resultatet blir att fördomar, och i förlängningen diskriminering, undermineras som problem eftersom det framställs som orsakat av minoriteterna själva (jfr Tileaga, 2005). Repertoaren legitimerar vad Billig m.fl. (1988, s. 114) beskrivit som ”rimlig fördomsfullhet” (’reasonable prejudice’), som möjliggör en position som fördomsfri samtidigt som fördomar mot en grupp upprätthålls och ’de fördomsfulla andra’ placeras på avstånd. Hur fördomar som polisiära arbetsredskap förhandlas i samtalsinteraktion analyseras mer utförligt i kapitel 12.

Del III – Dilemman, motstånd och förhandlingar

> [W]hen we begin to take seriously the postmodern notion that there is no longer one organizational truth, but rather several, often contradictory, truths at work, then we must examine how particular discourses come to be legitimated while other equally plausible discourses are marginalized. Organizational contradictions can be understood as sites of ongoing power relations and attendant power struggles.
>
> (Trethewey, 1999, s. 142-143)

Då avhandlingens del II fokuseras kring att besvara frågan på vilka sätt diskurser om mångfald *upprätthålls*, så avser jag i denna tredje del (kap. 9-13) att fokusera och besvara frågan på vilka sätt olika diskurser om mångfald *utmanas*. Här redogör jag för dilemman, förhandlingar och motstånd som aktualiseras när olika diskurser ställs emot varandra. Vad omtvistas och förhandlas och hur går det till?

Givet presentationen i del II konkurrerar flera diskurser om legitimitet och hegemoni. I följande kapitel avser jag synliggöra denna kamp och tydliggöra relationen mellan studiens olika diskurser och tolkningsrepertoarer. När diskursiva ideal och tillhörande krav ska tolkas och balanseras uppstår dilemman. Diskursen *mångfald som politiskt mål* (kap. 7) och diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* (kap. 8) kan ses som antagonister till varandra som skapar dilemman för såväl implementering av mångfald inom polisen, som för ett praktiskt polisarbete. De aktualiserar olika innehåll och krav och får därmed olika efterföljande konsekvenser – dels för normer om polisens sammansättning och polisens arbete, men också för dem som polisen möter i sin yrkesutövning.

Dilemman har identifierats empiriskt genom deltagarnas samtal när det råder diskursiva konflikter, exempelvis när en diskurs, tolkningsrepertoar eller subjektsposition ifrågasätts, protesteras emot eller förminskas till sin betydelse, ofta genom att ställas i relation till en kontrasterande diskurs, tolkningsrepertoar eller subjektsposition. Karaktären på följande kapitel i del III skiljer sig något från del II. I presentationen av olika dilemman fokuserar jag motstånd och förhandlingar när en diskurs, tolkningsrepertoar eller subjektsposition aktualiseras och explicitgörs i relation till olika sakfrågor. Jag redogör för olika motståndsresurser som används i förhandlingar om diskursernas giltighet och olika sociala kategoriers innebörd. Genom analysen presenteras fem olika dilemman i enskilda kapitel.

Mångfaldens dilemman i polisarbete

Förmågan att kunna hantera olika mål- och värdekonflikter beskrivs som en viktig kompetens för poliser (Agevall & Jenner, 2006; Norberg, 2011). Polisyrket innebär ”att på ett omdömesgillt sätt hantera de dilemman som utmärker arbetet” (Agevall & Jenner, 2006, s. 13). Det beskrivs också att en viktig del i detta är samhällsmedlemmarnas tillitsförväntningar på polisen men också att polisen uppfattas som auktoritet, vilket inrymmer både rätt till och möjlighet till maktutövning. Men maktutövning måste också kunna rättfärdigas (a.a.). Detta sammantaget, tillsammans med

faran som poliser riskerar i arbetet, gör polisyrket till ett moraliskt riskfyllt yrke (jfr Norberg, 2011). Som ett bidrag till att synliggöra hur maktutövning legitimeras och rättfärdigas inkluderar analysen i följande kapitel hur olika legitimerande redogörelser motiverar hur polisarbete ska bedrivas i relation till de dilemman som mångfaldsdiskurserna aktualiserar.

Som jag inledningsvis har presenterat i kapitel 2 har dilemman i polisarbete relaterats till yrkets komplexa krav, att polisen ska uppfattas som auktoritet och genom det uppnå legitimitet i samhället (Agevall & Jenner, 2006). Föreliggande avhandling gör gällande ett nytt legitimitetskrav inom polisen från 2000-talet och framåt: ökad mångfald. Detta krav kan formuleras, men också bemötas, på många olika sätt genom att framställa skilda ideal och värden relaterade till polisens uppdrag i ett pluralistiskt samhälle. Motstridiga diskurser kring sådana krav och mål resulterar i ett antal dilemman, vilka jag identifierat och valt att presentera som följande:[104]

En mångfaldig kår	↔	En enhetlig kår
Polisen ska vara personlig	↔	Polisen ska vara neutral
Mångfald som kompetensgenererande	↔	Mångfald som skillnadsskapande
Att arbeta mot fördomar	↔	Att arbeta utifrån fördomar
Att använda humor	↔	Att uttrycka sig politiskt korrekt

Diskurskamper sker främst mellan diskursen om *mångfald som politiskt mål* (kap. 7) och *mångfald som möjligt att omvandla till likhet* (kap. 8), då dessa båda utgör två kontrasterande perspektiv på mångfald. I den första bejakas mångfald som en positiv aspekt, medan mångfald ska begränsas då den görs problematisk för polisen i den andra. De aktualiserar motstridiga diskursiva krav som aktörerna både måste förhålla sig till men också agera utifrån i den konkreta verksamheten. Kraven får därmed konsekvenser för hur poliser utför sina arbetsuppgifter. I analysen visar jag hur relationen mellan olika krav görs komplex, då kraven återkommande framställs som *både och*, snarare än antingen eller.

Diskursen *mångfald som politiskt mål* (kap. 7) framställer en officiell policydiskurs om en politiskt grundad mångfaldssatsning. Den artikuleras framför allt i samtal och intervjuer på skolan samt genom polisens policydokument (kap. 2), vilka liknar de samtal som förs om mångfald inom samhällets offentlighet. Diskursen omfattas av ett bejakande av människors olikheter och gruppbaserade rättigheter. Polisen relateras till mångfaldens representanter, vilka utgörs av de som parallellt konstitueras

[104] Motstridiga krav beskriver Agevall och Jenner (2006) som spänningar *mellan* polisen och organisationen, samt spänningar *inom* polisrollen. Dels en lydnad inför lagen, en lojalitet inför överordnade och en hänsyn till samhällsmedlemmar. Därtill kommer hänsyn till kollegor. Deras beskrivning av relationen mellan olika kravställare nyanseras här ytterligare. I följande kapitel visar jag hur olika krav formuleras inom varje enhet, där flera motstridigare krav formuleras från exempelvis kollegor, men också kontrasterande krav formulerat på ledningsnivå. Jag fokuserar dock inte min analys på *vem* som formulerar kraven utan ser istället till hur de som diskursiva krav återaktualiseras i deltagarnas utsagor. Jag tittar särskilt på vad kraven formuleras i relation till, i vilka sammanhang samt vilket motstånd som riktas mot olika legitimeringar.

som de avvikande från en manlig, sekulär, heterosexuell, etnisk svensk norm. Men det uppstår spänningar när diskursen möter olika motstånd utifrån en polär diskurs om en homogen poliskår. Diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* (kap. 8) artikuleras genom yttranden om neutralitet, vilket till stor del utgörs av en implicit normativitet om ett sekulariserat sunt förnuft. Polisen görs till en neutral professionell polis som inte är synligt privat i sitt arbete. Deltagarna uttrycker en strävan efter och önskan om mänskliga rättigheter, som jämlikhet, men framhäver samtidigt svårigheter som hindrar en sådan utveckling. Målet om jämlikhet ställs emot en vardaglig realitet.

Den mångfaldsbejakande och den mångfaldsbegränsande diskursen kan ses som två skilda sätt att hantera människors olikhet som representerar olika krav som i flera fall är inbördes oförenliga. Dessa krav ställer poliser inför dilemman om vilket synsätt som ska råda, men också hur det konkreta arbetet ska omsättas i praktiska handlingar. Nedan illustreras i ett exempel hur diskurserna, utifrån de respektive kraven om religiös rättighet samt religiöst symbolfri uniform, ställer poliser inför ett dilemma om poliser bör eller inte bör bära slöja till uniformen.

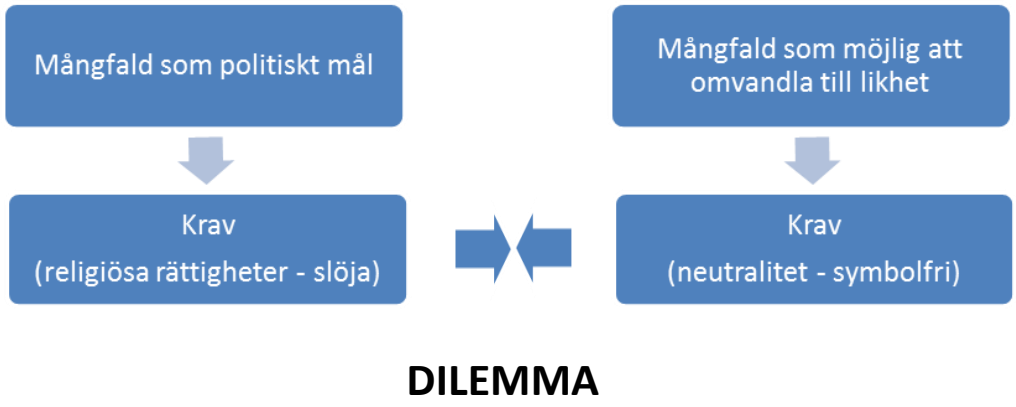

Figur 1. Relationen mellan diskurs, krav och dilemma.

Tidigare forskning om dilemman i andra yrken inom offentlig förvaltning visar hur yrkesutövare utvecklar olika strategier för att hantera dilemman, strategier vars konsekvenser ibland kan motverka de ursprungliga målen (Agevall & Jenner, 2008).[105] Ett exempel på en sådan strategi hos poliser kan vara humor eller en specifik yrkesjargong, ett exempel på motstånd som jag redogör för i kapitel 13 (se även Sefton, 2011). Andra exempel på motstånd som jag kommer att presentera är mot särskilda krav om polisens sammansättning, men också hur arbetet ska bedrivas i relation till exempelvis profilering. Ett konkret exempel på motstånd är att ställa etiska ideal mot praktikaliteter. I förhandlingar där motstånd aktualiseras omförhandlas olika

[105] Jag hänvisar här till en studie om lärare, men även socialarbetare och personer på ledningsnivå, har som offentliga anställda en professionell autonomi som de, liksom poliser, tillämpar i för yrkena särskilda spänningsfält.

subjektspositioners tillhörighet till polisen, som ibland vidgar kollektivet och ibland gör kollektivet snävt genom olika begränsningar.

Fem presenterade dilemman

För att visa på variationen av motstånd och förhandlingar har jag valt att presentera fem olika dilemman, benämnda efter vad jag ser som övergripande spänningar gällande tolkningsföreträdet kring mångfald inom polisen. Dessa dilemman relaterar till varandra och ingår till vis del i varandra, men jag har försökt visa på hur skilda repertoarer ställs emot varandra samt på en variation av subjektspositioner som förhandlas i samtalen. Analysen visar hur olika typer av motstånd legitimeras i relation till polisen som yrke och position, men också i relation till det egna subjektet. Jag har eftersträvat att synliggöra olika motståndsresurser för varje dilemma för att visa på dess variation, även om flera av dessa resurser också är återkommande.

Det *första dilemmat* (kap. 9) utgörs av *en mångfaldig kår* och *en enhetlig kår*. Polisen ska representera ett samhälle präglat av mångfald, samtidigt som polisen betonas som ett yrke som kräver likformighet och neutralitet. Här förhandlas olika gränser för mångfald och 'den synligt religiösa polisens' tillhörighet till yrket.

Det *andra dilemmat* (kap. 10) utgörs av *att vara personlig* och *att vara neutral*. Gränsdragningar för det neutrala görs centrala utifrån en mångfaldsbegränsande diskurs, medan framhävandet av det personliga i yrket relaterar till en diskurs om mångfald där neutraliteten ifrågasätts. 'Den neutrala polisens' innebörd och 'den främlingsfientliga polisens' tillhörighet till kollektivet förhandlas.

Det *tredje dilemmat* (kap. 11) omfattar ett dilemma mellan *mångfald som kompetensgenererande* och *mångfald som skillnadsskapande* praktik. Avsnittet synliggör en problematik med att å ena sidan förespråka ett kunskapsbehov för att arbeta mot diskriminering av 'de avvikande andra' och å andra sidan framställa kunskap om 'de avvikande andra' utifrån essentiella kategorier, där distinkta grupper särskiljs utifrån skilda tanke- och beteendemönster, och därmed riskerar att reproducera en skillnadsskapande och diskriminerande praktik. Här omförhandlas 'den lyckade invandrarrekryteringen'.

Det *fjärde dilemmat* (kap. 12) utgörs av *att arbeta mot fördomar* och *att arbeta utifrån fördomar*. I polisens uppdrag ingår att arbeta aktivt mot diskriminering och främlingsfientlighet, där fördomar framställs som en diskriminerande praktik. Samtidigt beskrivs yrket innebära att utgå från fördomar om vissa grupper och i miljöer, för att uppmärksamma det som sticker ut. Här är 'den kriminella andra' och 'den fördomsfria polisen' under förhandling.

I det *femte dilemmat* (kap. 13) *att använda humor* och a*tt uttrycka sig politiskt korrekt* ställs behovet av humor emot en mångfaldsbejakande officiell diskurs om vad som är gångbart språkbruk. Här fokuserar kampen vad som utgör en nedsättande jargong inom polisen.

Kapitel 9
En mångfaldig kår och en enhetlig kår

Avhandlingens inledande citat illustrerar det dilemma och motstridiga krav för polisen att å ena sidan spegla samhällets mångfald genom olikheter i poliskåren, och att å andra sidan vara neutral och sträva efter enhetlighet. Uttrycket ”att vara representant” kan ge legitimitet åt två antagonistiska diskurser. Enligt diskursen *mångfald som politiskt mål* ska polisen spegla samhället genom att ha personer ur olika grupper i kåren, inte bara sådana som representerar normen. Enligt diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* ska polisen dock snarare representera den svenska staten och dess regler och lagar. Poliser kan då vara olika som individer, men detta ska inte synas. Polisen, som representant för staten, ska vara neutral. Som betoningen på det neutrala framställs i samtalen utmanas kravet om att spegla samhällets mångfald. Mångfalden förväntas rymmas inom en viss mall, vilken utgör normen och accepterade avvikelser från denna. Frågan är emellertid var gränserna dras?

I detta kapitel presenteras dilemmat mellan kraven på mångfald och kraven på enhetlighet. Motstånd artikuleras mot endera diskursen, vilket resulterar i förhandlingar kring hur poliskåren och uniformen ska tolkas och som till stor del representeras av förhandlingar om slöjans legitimitet i yrket. Motstånd mot den mångfaldsbejakande diskursen yttras genom olika kvantitativa gränsdragningar, vilket jag synliggör i kapitlets första avsnitt genom förhandlingar om vem som framställs som representativ för mångfalden och hur normen ska förstås i relation till breddad rekrytering av de som görs till ’de andra’. Därefter ger jag olika exempel på hur deltagarna förhandlar om uniformens och poliskårens avvikelser, exempelvis genom gränsdragningar för det neutrala vid det synligt religiösa och genom hänvisningar till samhällets fördomar. De olika språkliga motståndsresurser som jag presenterar närmare i detta kapitel, utgörs av ansvarsbefriande utsagor, ’blaming the victim’, uttrycket men, samt hur eftersträvansvärda principer ställs emot praktiska svårigheter. Olika subjektspositioner förhandlas, bland annat ’den synligt religiösa polisens’ tillträde till yrket. Dilemmat aktualiseras framför allt i relation till polisens sammansättning, men knyts samtidigt till konsekvenser för polisens brottsförebyggande arbete. Inledningsvis synliggör jag hur en och samma deltagare aktualiserar dilemmat genom att förhålla sig till motstridiga diskurser i svaret på en intervjufråga.

De sociala kategorier som förväntas bidra till en ökad mångfald inom polisen är kategorier som inte är en del av den föreställda normen, nämligen kvinnor, etniska minoriteter och homosexuella (jfr Lander, 2008; Loftus, 2009; 2010). Utöver dessa kom deltagarna i min studie även att diskutera religiös tillhörighet som en aspekt av mångfald inom polisen. Poliser har sedan 2006 rätt att ansöka om att få bära religiös huvudbonad, vilket jag ställde en fråga kring i gruppintervjuerna under skoltiden. Vid tiden för intervjun hade ingen student eller polis ännu ansökt om att

bära slöja, men i det empiriska materialet var denna fråga den där gränsdragningarna blev som mest debatterad.[106] Slöjan används om symbol för det etniskt och religiöst avvikande på två olika sätt i samtalen. Å ena sidan kan dess avvikande karaktär utgöra ett argument emot bruket, eftersom den framställs skilja sig för mycket från en föreställd norm och omfattas av konflikter och förtryck. Å andra sidan knyts personer med slöja till andra grupperingar (kvinnor och homosexuella), vilka beskrivs som lyckade och mindre problematiska exempel på vad mångfald inom poliskåren kan innebära.

Flera deltagare beskriver att frågan om poliser ska få bära religiös huvudbonad är en jobbig fråga. Bland andra ger Jon uttryck för att frågan utgör ett dilemma där ett bejakande av slöja inom polisen ställs emot praktiska svårigheter:

> Jon: det där är en jobbig fråga, dels så tycker jag så här ”jo, egentligen” …människovärdet och man får va som man vill och [de andra flinar och Kalle säger leende: men!] och det är ett mångkulturellt samhälle, men samtidigt så känner man att ”fan alltså..är det bra egentligen?”. Jag är ganska, jag är jävligt kluven kan jag säga (FG 4, T 4)

Jons svar visar att ämnet kan förhandlas och att det går att inta olika ståndpunkter. I enlighet med en diskurs som bejakar olikhet och där ”man får va som man vill” svarar han ja på frågan om slöja till uniform, eftersom han kopplar det till människovärdet och rätten att leva sin kultur i ett mångkulturellt samhälle. Samtidigt säger han att han ”är jävligt kluven”. Att frågan beskrivs som ”jobbig” antyder motsatta men samtidigt uteslutande ställningstaganden. Det kan också ge uttryck för att ämnet är känsligt att tala om (jfr Åkerström, 2013). Genom Jons exempel kan dilemmat förstås utifrån motstridiga diskurser kring slöjfrågan som görs olika legitima beroende på situation och sammanhang som frågan relaterar till. Utdragen i följande avsnitt illustrerar ett diskursivt dilemma mellan föreställda ideal och en vardaglig realitet (jfr Buttny, 1999; Wetherell & Potter, 1992). Praktikaliteter ställs emot olika rättighetsprinciper i förhandlingar om poliskårens sammansättning och uniformens gränser.

9.1 Mångfaldens kvantitativa gränser förhandlas

I följande avsnitt diskuteras olika gränsdragningar i samtal kring de motstridiga krav där polisen ska representera samhällets olikhet och samtidigt ha ett enat yttre. Gränsdragningarna utgör olika resurser för att ifrågasätta och artikulera motstånd mot implementeringen av mångfald som görs gällande enligt diskursen *mångfald som politiskt mål*. Gränserna utgörs både av *innehållsliga* gränser (vem utgör mångfalden) men också av gränser artikulerade genom antal och procentsatser där mångfaldens *antal* räknas (hur många anger mångfald). Genom gränserna förhandlas vem polisen bör vara och stå för samt vad polisyrket innebär.

[106] Polistidningen rapporterade under hösten 2011 om den första polisstudenten med hijab (Schoultz, 2011a), vilket resulterade i hätsk kritik (Hjort, 2012).

Gränser för mångfaldens antal

I den mångfaldsbejakande diskursen utgör legitimering av polisen ett centralt argument för att bredda rekryteringen till polisen (se kap. 7). I samtalen polariseras mångfald som 'de avvikande andra', och omtalas som ett kvantitativt mått genom en 'body count routine' (jfr Jonsson, 2009). Det innebär att räkna antal individer (kroppar), där individer representerar en tillskriven kategori. Individer görs till representanter för en social grupp och kvantiteten avgör om målet är uppnått och om legitimitet är vunnet. Davids utsaga nedan synliggör en sådan uppfattning om att breddad rekrytering genom en viss procent reproducerar gränser för hur mångkulturell utbildningen ska bli:

> David: men hur många procent behövs för att [polisutbildningen] ska bli mångkulturellt då? Alltså hur mycket, ah, vart går gränsen för det för hur många som= (FG 4, T 4)

I nästa exempel kvantifieras mångfald genom invandrarbakgrund till 15 procent. Men siffran, som hämtas från styrdokument, ifrågasätts i praktiken av deltagarna. Diskussionen kretsar här, som i flera andra samtal, kring att de borde rent procentuellt vara här på skolan, men "var är de"? Det liknar vad Åberg (2008) benämner som ett osynliggörande vakuum, när etnisk, religiös eller homosexuell tillhörighet skildras som om de inte finns närvarande i rummet. Att de beskrivs som svåra att se antyder att de borde bära attribut som skiljer ut dem från mängden:

> Nick: men 15 procent står det väl i papprena. Men var är de 15 procenten här? /…/ nånstans att det ska va 15 procent med invandrarbakgrund på skolan, tyckte jag att jag har läst nånstans, nån siffra
>
> Nora: det har man ju svårt att se
>
> Nick: ja, jag har väldigt svårt att verkligen se
>
> /…/
>
> Jesper: jo, det är absolut bra men jag tycker också att det är farligt att sätta 15 procent ska va såna och 25 procent ska va såna [Isabelle pratar i mun på Jesper: ja men precis, ja men det menar jag också] ( ) då faller kvaliteten (FG 3, T 4)

'Body count'-rutinen problematiseras här av Jesper, och han säger att det medför att kvaliteten faller. Hans replik kan ses som ett motstånd mot att legitimera mångfaldssatsningar genom kvantitativa mått, och han länkar istället mångfald till kvalitativa aspekter. Utsagan aktualiserar frågan vad mångfald innebär när den breddade rekryteringen förväntas rendera *andra* egenskaper hos polisstudenterna.

Förhandlingar om 'den representerade mångfaldsrekryten'

Samtalen om en mångkulturell poliskår landar i flera fall i ett sökande efter de till polisen rekryterade avvikarna. Den breddade rekryteringen representeras främst av olikhet i etnicitet, genus och sexualitet, där invandrare, kvinnor och homosexuella

görs till de avvikande, och som antagonister till den breddade rekryteringen nämns svenska, vita heterokillar, eller ”svenska grabbar” som i Kalles utsaga:

> Mirko: de börjar väl jobba för att det ska bli [mångkulturell poliskår] så småningom. Mer än vad det har vart tidigare. Det är väl därför man, man tjatar ju hela tiden om man ska ha in folk..med invandrarbakgrund
>
> Kalle: men kollar man på skolan är det fortfarande inte eehh..överrepresenterat med svenska grabbar (FG 4, T 4)

Att uttrycket ”folk” med invandrarbakgrund används av Mirko kan ses som ett motstånd mot att knytas till gruppen. ”Folk” är ett exempel på en deiktisk markör som, till skillnad från att säga ”oss”, skapar distans till ett kollektiv i relation till den egna positionen. Tidigare i intervjun berättar han att han har ändrat sitt efternamn till att låta mer svenskt för att bli beviljad boende under skoltiden. Båda dessa exempel kan förstås som sätt att själv undgå en positionering som invandrare. Mirkos arbete emot att ett utländskt namn medför en automatisk tillskrivning till gruppen kan förstås som ett motstånd mot att det förekommer sammanlänkningar mellan namnet och invandrarens kategoribundna attribut. Att det *tjatas* om att ”ha in folk med invandrarbakgrund” tyder på en negativ syn på retoriken som präglat debatten. Det kan också utgöra ett motstånd mot att positioneras inom diskursen om breddad rekrytering.

I samtal om mångfald som en siffra eller ett procentmått likställs individen med en kategoritillhörighet. En central grupp som beskrivs representera mångfald benämns invandraren, en grupp som i sin tur består av en mängd olika grupptillhörigheter. Olika etniska tillhörigheter ses därtill som olika mycket representativa för mångfalden, vilket illustreras nedan i Mirkos svar på Davids fråga om hur många procent som behövs för att polisutbildningen ska bli mångkulturell. Vilket land invandrare knyts till har betydelse för hur deltagarna samtalar om kategorin.

> Mirko: har man en svensk mamma och en finsk pappa så har man räknats in till den här gruppen som då Rikspolisstyrelsen har..sökt efter. Har du, är du en som ändå är svensk men har en finsk pappa så räknas du till gruppen med invandrarbakgrund. Då vet man ju inte hur mycket av de siffrorna som stämmer heller (FG 4, T 4)

Definitionen av ”invandrarbakgrund” aktualiseras i förhandlingen. Ett uttalande om att ”siffrorna inte stämmer” ger uttryck för ett motstånd mot att en person med svensk mamma och finsk pappa räknas till gruppen. Samtidigt kan Mirkos yttrande förstås som en kritik mot en eurocentrism (eller skandinavcentrism), som begränsar vilka former av olikhet som eftersträvas. Invandrarskapet på skolan utgörs här inte av individuella erfarenheter, bakgrunder eller uppväxter, utan av ett antal utlandsklingande namn eller utseenden. Mångfalden ska räknas utifrån de som avviker, och inte utifrån norska eller finska studenter som ser ut som eller beter sig som normen. Det kan jämföras med Taras kritik att polisutbildningen inte är mångkulturell ”på riktigt” eftersom de invandrare som är på skolan beskrivs som försvenskade (se kap.

7), eller resonemang om att det finns riktiga invandrare som kan rekryteras in på skolan som har annorlunda kunskaper och erfarenheter (se kap. 11). Detta visar samtidigt hur det skapas kategorier i ett inbördes hierarkiskt förhållande inom gruppen invandrare, som i andra fall osynliggörs när gruppen presenteras om homogen.

Förhandlingar om 'den bortvalda normen'

Diskurser om polisarbetet som ett actionbaserat arbete får konsekvenser för vilka som anses passa som poliser. Enligt forskning är fysisk styrka och snabbhet karaktärsdrag som särskilt framhävs passa för poliser, vilket tillsammans med olika antagningskrav[107] i fysiska tester för kvinnor och män har medfört en tyst kulturell föreställning om vilka som har blivit antagna på legitima premisser (Lander, 2008; 2013). I följande avsnitt riktar Jesper motstånd mot att personer som beskrivs som mer lämpliga utifrån polisiära egenskaper (som ”håller måttet”) riskerar att väljas bort i rekryteringsprocessen till förmån för personer som kommer in på premisser om politiska ideal. I det empiriska materialet reproduceras likt tidigare forskning 'de andra' som kvinnor och invandrare. Det sker dels genom utsagor om att kvinnor kommit in på andra krav i fysiska tester, och dels genom utsagor om att invandrare kommit in på grund av deras etniska bakgrund, framför andra behöriga män som blivit ”bortkvoterade” (jfr Loftus, 2009). Normen hierarkiseras som kvalitetsmässigt överordnad. Även om ”mycket är vunnet”, som Jesper säger om en poliskår som speglar samhället, riktar han stark kritik mot Polisens rekryteringssystem:

Jesper: äh, det är väl mycket vunnet, alla känner väl igen sig om det skulle återspegla samhället. Sen kommer det aldrig göra det, tror jag… i och med att deras intagningssystem är katastrofalt. Så länge det inte funkar där så kommer det inte återspegla samhället. Man kan inte sitta och kvotera in folk, eller diskriminera bort folk, och sen att det ska återspegla samhället. Om man tar in folk som inte håller måttet och sen tror man att de ska hålla måttet ute… Ja, eller sålla bort folk som har det måttet. Jag vet inte. Man får väl börja hos sig själv först, sen..jag vet inte. Kanske sätta folk som återspeglar samhället på uttagningarna… jag vet inte. Det finns mycket att förbättra

Isabelle: det är ganska svårt också, man måste ju ha, asså…Jag kan inte fatta hur det kan va så svårt=

Jesper: jo men inte som de sa till mig där inne ”hade du hamnat i samma situation som en tjej eller invandrare så kommer du åka bort, trots att du har lika bra meriter som dem”

/…/

Nora: men jag tycker att det är en sak som man säger att ”du är invandrare och du är svensk kille, om ni är precis lika bra” och de vill ha in fler invand-

[107] Sedan 2011 har alla sökande till den svenska polisen samma fysiska testkrav.

rare, då kanske jag kan köpa att de tar in invandraren om de är precis lika bra=

Jesper: skulle du vilja bli bortvald eller diskriminerad på det sättet? (FG 3, T 4)

Jesper beskriver intagningen till polisen som ”katastrofal” och föreslår att rekryteringspersonalen bör börja med sig själv genom att återspegla en mångfald. Kvotering görs till en praktik där ”personer som inte håller måttet” rekryteras.[108] Han anger att det är den svenska manliga positionen som är den som diskrimineras och blir bortvald, inte att motsvarande gäller för de andra grupperna om han som svensk kille blir antagen. Kvinnor och invandrare görs med andra egenskaper, en särskiljningspraktik som därtill görs hierarkisk. På så vis normaliseras och statushöjs positionen som svensk man i sammanhanget. Företräde till kollektivet ges till de som tillhör normen, och därmed blir normen de som diskrimineras när ‘de andra’ ska få tillträde till kollektivet.

Diskurser om polisyrket som ett fysiskt krävande och actionbaserat yrke beskrivs som ett hinder för att uppnå både mångfald inom polisen och en mer intellektuell polisnorm (Lander, 2013). Lander problematiserar hur diskursen bidrar till en homosocialitet som genomsyrar polisutbildningen: ”if everybody thinks the same irrespective of their gender, age, ethnicity, class, and sexual identity, then diversity becomes nothing other than the number of bodies that can be ascribed to the one category or the other” (a.a., s. 17). En motdiskurs till breddad rekrytering kan i sammanhanget ses som exempel på en avsaknad av problematisering av de kategorier som används i vardagliga samtal, det vill säga vilka som görs till normen och vilka som därmed framställs som med berättigade eller särskilda privilegier.

9.2 Förhandlingar om ’den synligt religiösa polisen’

Förutom att gränser för mångfaldens antal diskuteras, förhandlas dilemmat även genom olika kvalitativa gränser för mångfald inom poliskollektivet. Gränsdragningar kring det symbolfria, tillhörighetsmässigt fria och åsiktsfria är en återkommande motståndsresurs som legitimerar konformitetens innehåll och tillhörande positioner.[109] Förhandlingar om det neutralas gränser framträder särskilt i samtalen som handlar om religiös huvudbonad till uniformen, där diskusen om *mångfald som politiskt mål,* som bejakar olikheter ställs emot diskursen om *mångfald som möjlig att omvandla till likhet,* som istället begränsar olikheter:

[108] Liknande diskussion som i ovan citat tar han upp under en lektion och beskriver vad som sagts till honom under sin ansökningsintervju till polisen; ”i en konkurrenssituation mellan dig och en kvinna eller invandrare, om de är lika bra eller lite sämre, så kommer du..att sållas bort”. Det är ett yttrande Jesper besvarar med att ”jag skiter i vem som kommer in, bara den är bäst”. Till skillnad från fokusgruppintervjun återberättas i lektionssalen en situation med en olaglig form av kvotering in till Polishögskolan. Kvotering eller särbehandling är olaglig om de som har bättre meriter i ett fall missgynnas. Vid likvärdiga meriter anses det inte olagligt.

[109] Se även kap. 12 för liknande gränsdragningar som legitimeras utifrån en offentlig/neutral position, och som ställs i motsatsförhållande till det privata och personliga.

Jonas: det blir en problematik med det där du säger också med till exempel en slöja och så liknande

Tara: varför är det det egentligen?

Jonas: ja, för att vi ska förhålla oss neutrala och nånstans måste vi dra gränsen för vad som är neutralt

Robin: mm [tvekande?]

Jonas: för det är likadant då kan jag gå runt med ett MUF-märke på min uniform, eller om vi drar gränsen vid att vi ska börja ha burqa, det blir liksom, allting funkar ju inte överallt

Tara: det funkar ju i andra länder hur bra som helst, varför skulle det inte funka i Sverige? Egentligen

Lukas: nej men…vi..jag håller med Jonas där=

Martin: ja jag kan nog tänka, går vi in i uniformen då ska vi bevara, då ska vi inte ta ställning till nåt politiskt [Lukas: precis]eller nånting va=

Lukas: just inom polisen det finns ju anledning, men sen ( ) i uniform, då kan man ju gå i civila

Tara: men alltså, jag brukar ( ) man kan ha uniform och ha en slöja om man vill ha slöja och göra ett väldigt bra jobb och=

Martin: du menar slöja över håret så här

Tara: ja

Dan: fast man representerar ju på nåt sätt val av religion=

Tara: alltså ja, du är vad jag vill se, eh det är som att va jude och omskuren alltså [hon ler]=

Jonas: du går ju inte med kuken utdragen=

Tara: nej! [säger bestämt och lite suckande] självklart inte! Men asså [hon skrattar lite]=

Martin: men visst kan det va väldigt..rakad skalle till exempel, och kängor, det är ju ett visst=

Lukas: det är inte det jag tänker, först och främst=

Tara: det är som att odla helskägg, i vissa länder är det ju liksom respekt att ha det och i vissa länder tänker man direkt ”taliban”, men..nej, jag tycker att det borde finnas..och det borde inte ifrågasättas, både av samhället och kåren, jag vet inte

Lukas: nej men det [tystnar]

Robin: det är rätt intressant!

Lukas: ja det är det!

Martin: men undrar hur de har skrivit hur uniformen ska se ut liksom, hur vi ska gå klädda, men det finns väl ingen öppning för att det ska va på nåt annat sätt=

[Tara och Lukas bryter in i diskussionen igen, ohörbart prat i mun]

Lukas: om slöjan inte skulle hindra uniformen, på nåt sätt så=

Tara: den är liten och blå och kan va väldigt diskret=

Lukas: att den kan va liksom=

Tara: ja! (FG 1, T 4)

'Den neutrala polisen' länkas inledningsvis genom den mångfaldsbegränsande diskursens repertoarer till att inte ta ställning, vare sig politiskt, religiöst eller på något annat sätt. Motstånd artikuleras mot att använda slöja, burqa, MUF-märke, och att synliggöra val av religion. Som invändande svar på anspråk som söker definiera och sätta gränser för 'den neutrala polisen' vid slöja, omförhandlas olika kategoribundna attribut som knyts till neutralitet. Deltagarna dekonstruerar innebörden av olika attribut, som att helskägg, rakad skalle eller kängor är sammanlänkat till särskilda kategorier eller som något neutralt/icke-neutralt. Subjektspositionen 'den neutrala polisen' utmanas.

I förhandlingen aktualiseras olika kontextmarkörer för att legitimera motstridiga diskurser och krav. Hänvisningen till den svenska kontexen med "allting funkar ju inte överallt" legitimerar den mångfaldsbegränsande diskursens krav om konformitet. Hänvisningen till andra kontexter med att "det funkar ju i andra länder hur bra som helst" legitimerar istället en mångfaldsbejakande diskurs där slöjan bejakas.[110] En annan väsentlig kontextualisering i förhandlingen utgörs av hänvisningar till hur polisyrket ska utföras. I relation till polisens uniform finns det anledning att sätta en gräns vid slöjan, till skillnad från civil klädsel. Ett motstridigt resonemang legitimeras genom beskrivningen att slöja *inte* står i motsatsförhållande till att göra ett bra arbete som polis.

Förhandlingen utvecklas från att vara konfliktpräglad i form av olika uppfattningar, mot en konformitet som fokuserar en kollektivt accepterad lösning på vad som kan förstås som ett problem. Samtidigt löses gränsdragningarna upp och görs flytande genom förhandlingar kring olika repertoarers kontextuella giltighet och räckvidd. Martin lyfter också en fråga om tolkningsföreträde, om hur det är bestämt att uniformen ska se ut. Att frågan ställs kan tolkas som en osäkerhet kring rådande uniformsbestämmelser, samtidigt som att det är bestämmelserna som bör vara vägledande. Efter Robins inlägg om att det är intressant vänder diskussionen. Utifrån en mångfaldsbejakande diskurs med öppenhet för religiösa symboler framställs en öppning i tolkningen av uniformsföreskrifterna om slöjan inte sticker ut för mycket utan är blå, liten och diskret. Däremot visar Dans och Taras följande konversation att kampen fortgår.

[110] Referensen till närliggande länder, exempelvis som England, utgör exempel på när kontextmarkörer används för att likställa ett fenomen eller utvecklingsförlopp för att stödja ett argument. I andra fall, men med hänvisning till mer geografiskt avlägsna platser, används istället kontextmarkörer för att påvisa hur ett fenomen eller utvecklingsförlopp skiljer sig, och används som argument för att inte införa en förändring. Kontextmarkörerna kan således beskrivas skapa hierarkiska referenser, där vissa kontexter (här geografiska platser) värderas positivt och andra negativt.

Dans yttrande ovan, liksom nedan, hänvisar till en icke-neutral position som innebär att representera val av religion. Invändningarna mot slöjan sker genom att konstruera religion som ett synligt ställningstagande. Att vara religiös anges inte som ett problem, utan problemet är att *visa* det. Distinktionen mellan synlig och dold religiositet aktualiseras när deltagarna diskuterar problemet med att representera en religion, där synliga tillhörighetsattribut anges hota neutraliteten. Genom återupprepningen från den tidigare diskussionen förstärks problemet till att handla om synlig religiositet. Sådana utsagor utgör exempel på hur religion görs till en personlig angelägenhet och förläggs till en privat sfär, åtskilt från det offentliga (se även kap. 12). Att ”ha en båt[mössa] som alla andra” antyder konformitetskrav som innebär en anpassning till normen. Tara, som positionerar sig mot den uppfattningen, säger att det är diskriminering.

Dan: du ska fortfarande kunna få ditt jobb..om du alltså va muslim, det handlar inte om det [Lukas: nej] det handlar ju inte om din religion och vad du tror på, det handlar mer om, kanske, visst du får men då får du inte använda slöja, då får du ha en båt [mössa] som alla andra=

Tara: det är diskriminering tycker jag (FG 1, T 4)

I deltagarnas fortsatta samtal, som skildras i nästa exempel, återkommer reproduceringar om poliskollektivets gränser genom en åtskillnad mellan det privata och professionella. Den mångfaldsbegränsande diskursen legitimeras genom hänvisningar till neutraliteten, men också genom att polisen ska ge ett vårdat intryck och inte avvika från normen. Konsekvensen blir att de som inte kan skilja på det inte kvalificerar sig för att tillhöra kollektivet. Slöja jämförs med tuppkam, illrött hår och 18 näspiercingar. Sådant utseende beskrivs som ”inte fel egentligen, men” samtidigt för extremt för polisarbete. Dilemmat utgör ett exempel på hur en princip undermineras av en kontextuell realitet, här i form av polisyrkets särart. Gränsen definieras vid personliga detaljer och ”maskeradutspökning”, som kan vara okej i andra sammanhang, men markeras som olämpligt för polisyrket. Genom att omnämna polisyrket särskiljs det från andra yrken, där sådant utseende inte görs lika problematiskt.

Diskursen legitimeras därutöver av argument om regler som styr hur polisen ska se ut. I följande utdrag säger Dan att polisen har uniformsföreskrifter i syfte att poliser ska se likadana ut (se även kap. 2). Uniformen kan tolkas som en resurs som kan användas för att legitimera den mångfaldsbegränsande diskursen, men också för att öppna upp för de som inte framställs som lika att bli det genom att ta på sig uniformen. Uniformen möjliggör för alla att *bli lika*. Denna förändringsmarkör kan, tillsammans med skrattet som omger utsagorna, ses som ett ironiserande över vad de beskriver som en socialiseringsprocess i utbildningen och yrket. Diskussionstråden avslutas med att Robin ironiskt konstaterar att konformitet är hjärntvätt.

Jonas: men samtidigt så är det, vi ska ju, det känns ändå som att..det vi pratade om att vi ska gå in neutralt [Martin: mmm] det kan jag tycka följer med lite också jag menar, okej om jag tycker om att ha tuppkam och illrött hår

liksom [Johan: mm] det får jag ha, men det kanske inte lämpar sig som polis, jag kanske inte behöver komma och se att, för det ser ändå extremt ut, det faller ju nånstans utanför ramen för vad som är neutralt. Och vi bör ju se rätt neutrala och rätt så vårdade ut generellt, kan jag tycka, eller det kanske är likadant där, det kanske är olämpligt att komma med liksom 18 näspiercingar och tuppkam om man ska jobba som polis [Johan: nej] Det är ju inte fel egentligen, men nånstans [Tara: vad är neutralt?] nånstans ska vi ju, ja men neutralt är det som [Tara: rakade huvuden och?] =

Lukas: men det är jättesvårt att säga, det är svårt att dra en gräns=

Tara: ( ) det är bara coolt att du ser annorlunda ut för att du är [Lukas: ja men det. Jonas: ja ja.] [De pratar i mun på varann]

Lukas: men det finns ju nån sorts gräns liksom, den, och var man sätter den gränsen är ju inte lätt alltså=

Tara: men det ska ju inte va nån maskeradutspökning

Dan: vi har ju uniformsföreskrifter, det är ju där [Tara försöker bryta in] den är ju till för att alla ska se någorlunda likadana ut liksom…och liksom..för att alla ska bli neutrala [Lukas: konforma]..ja

[Tara och någon mer skrattar lite]

Robin: konfo, konformiteten segrar

[De skrattar lite]

Tara: kommer in olika men vi ska bli lika [skratt]

Robin: det är det som är målet, stöpa oss i samma form. Hjärntvättade

(FG 1, T 4)

I utdraget uttrycks motstånd av olika slag. Den mångfaldsbegränsande diskursen stöter på motstånd. Taras fråga ”vad är neutralt” uppmärksammar Jonas sammanlänkning av normen med neutralitet. Lukas inlägg reproducerar dilemmat genom att presentera *att* det finns en gräns samtidigt som han problematiserar gränsdragningen för vad som beskrivs ingå i normen och var gränsen skall dras.

Deltagarna synliggör en motsättning kring en dubbelhet de ställs inför, både av varandra och av de implicita krav som åligger dem som blivande poliser. De avslutande utsagornas inramning av en humoristisk ton och skratt markerar att yttranden ska förstås som ironiska, samtidigt som de innehåller kritik. Kritiken riktas mot en socialiseringsprocess som liknas vid hjärntvätt, och kan tolkas som en kritik mot det egna konsensusskapandet i samtalet samt en konformitet inom poliskåren. Tidigare svensk och internationell forskning har framställt motstånd mot ledning (samt olika informella sätt att hantera och tolka formella policystrategier och regler) som en vanlig ingrediens i socialiseringsprocessen av nya poliser (se t.ex. Ekman, 1999; Granér, 2000; 2004; Granér & Knutsson, 2000; Holgersson, 2007; Petersson, 2008, 2011; Stenmark, 2005). Mot bakgrund av sådana teorier kan deltagarnas motstånd genom humor också förstås som riktat gentemot rådande strukturer (Sefton, 2011.

Se även kap. 13). Gemensamt för många samtal är att hätska diskussioner där deltagarna ifrågasätter varandras argument ofta avrundas med ironi och en skämtsam ton. Ironi gör det möjligt att framföra kritik samtidigt som man värnar om gruppens relation gentemot ett större kollektiv de ingår som en del i.

9.3 Att förhandla å andras vägnar

Diskursen *mångfald som politiskt mål* artikuleras genom framställningar av att i enlighet med samhällsförändringen bör poliser få ansöka om att bära slöja i tjänst. De som bär slöja liknas vid andra grupper som fått ökade rättigheter, ökat samhällsdeltagande och tillträden till yrken, däribland polisyrket. Utsagor om att acceptera slöja inom polisen artikuleras genom en acceptans av allas olikheter, samt genom att deltagarna refererar till ”sin privata åsikt” som stödjer frågan.

Stödet för slöjan möter motstånd genom diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet*, som förespråkar konformitet i yrket och i samhället. När yttranden framställs representera polisens talan poängteras istället att uniformen är till för att alla ska se likadana ut. Poliser ska inte ”spöka ut sina uniformer” eller sticka ut. Personer med slöja beskrivs få problem i polisyrket. Men inte främst från poliskårens sida, utan från ’de fördomsfulla andra’ i samhället. Att samhället inte framställs som redo och att det ”är för tidigt” att införa slöja till uniformen används som argument. Motståndet resulterar i förhandlingar å andras vägnar. På förhand ansvarsbefriande utsagor (’disclaimers’) som ”mig personligen spelar det ingen roll, men andra…” eller ”jag har inget emot det, men samhället…” är återkommande i sammanhanget och antyder att det är andra i samhället som har problem med det. Att porträttera andra som fördomsfulla, positionerar implicit det egna talande subjektet som icke-fördomsfullt (Speer & Potter, 2000). Genom att polarisera egna värderingar gentemot samhällets skapas en moralisk hierarki med det egna subjektet i toppen. Generellt för materialet är härledningar till andras uppfattningar som ett hinder för rättvisa. I analysen visar jag hur sådana resonemang placerar deltagarna själva på avstånd från problemet och med en betraktares ögon. De görs på så vis utan ansvar.

Följande diskussion visar på spänningar och motstånd mellan kontrasterande resonemang, där repertoaren *symbolfri uniform(itet)* och frihet från religion ställs emot *mångfald som moderniseringsprojekt*. Genom dessa motstridiga repertoarer förhandlas olika korresponderande kollektiva ’vi’. Det ena kollektivet som konstrueras utgörs av polisen som neutral och utan ställningstagande, medan det andra kollektivet utgörs av en svensk polis som anser att islam och demokrati kan förenas. Att frågan om slöja till uniformen beskrivs som svår kan också ses i avsaknaden av konsensus kring vilken diskurs och vilket poliskollektiv som ska vara det rådande. Det framstår istället som ett dilemma.

Patrik: polisen, polisen i sig ska ju va neutral i alla lägen [flera: ja] den ska ju varken va muslim eller kristen eller nånting [någon: nej!] [Hanna: men

vaddå] och om då en som..går in..med..eh..ett tecken på att jag är en speciell grej, och sen går in och jobbar mot andra då kan de känna sig ”nej men du..du talar emot mig” [någon: ja]=

Chris: fast..fast det viktiga är väl att vi..som vi jobbar för i Sverige är väl ändå att..eh..vi tror på att det finns, islam och demokrati går att förena [Patrik: jaja, jag menar] du kan privat va muslim och ändå agera i demokratins förtecken [Patrik: jojo, men sen är det ju] [de pratar i mun]

Patrik: [höjer rösten] men sen är det vad samhället ser..på en sån sak när en..en..säg en kristen då möter en muslimsk polis..hur han känner den polis-, om hur han känner ”naej, det där säger du bara för att du ska, du tänker så här, du skiter i..du har en helt annan religion och du..du ser ner på mig ändå”=

Chris: och hur reagerar de människorna när de mötte kvinnliga poliser för trettio, fyrtio är sen?

Patrik: ja visst..jag=

[de pratar i mun, Hanna försöker komma in i samtalet]

Chris: [avbryter] samhället förändras ju så länge det är demokrati också så att, jag tycker det det är en svår fråga också= [Hanna försöker komma in i samtalet]

Patrik: jag är jag är inte motståndare till att man, jag säger att samhället=

(FG 2, T 4)

Gränsdragningar för religiös mångfald legitimeras genom att poliser ska upprätthålla lag och ordning. Patrik relaterar neutraliteten till att polisen ska ”varken vara muslim eller kristen eller nånting” och han ger utifrån en mångfaldsbegränsande diskurs exempel på hur polisen tillskrivs en tillhörighetsmässigt fri och värderingsneutral position i samhället som därtill innebär att vara konfliktfri. Att inte vara religiös framställs som ett neutralt ställningstagande, vilket förstärker det sekulära som eftersträvansvärt. Perspektivet fokuserar konflikter mellan religioner (här kristna mot muslimer), där den muslimska polispositionen görs problematisk. Religion konstrueras som ett problemområde och personer med religiös tro som att de ser konflikter i andras religiösa utövning. Konflikter konstrueras således mellan religioner (inte inom), vilket bidrar till en framställning av religioner som enhetliga och utan variation.

Genom den mångfaldsbegränsande diskursen formuleras ett budskap om att samhället är inte redo, vilket utgör ett exempel på en förhandling å andras vägnar. Konsekvensen av sådana yttranden blir att av hänsyn till de i samhället som inte vill ha poliser med slöja bör Polisen vänta med att införa denna rättighet. Samhället relateras i utsagorna till en generell allmänmänsklig grupp och utgörs på så vis av några andra, vilket medför att talaren kan avsäga sig ansvaret för konsekvenserna för en sådan åsikt. Att slöjan, inte människors avsaknad av acceptans, genererar konflikter härleds till att män från andra kulturer och äldre människor i samhället positioneras som fördomsfulla (se även kap. 7 och 8). Slöjan görs till en utopisk symbol, genom

att framställas som en eftersträvansvärd rättighet som inte är praktisk genomförbar. Poliser som bär slöja görs till potentiella offer för samhällets fördomsfullhet. Resultatet blir att av hänsyn till praktikaliteterna, som utgörs av problem som genererar konflikter, bör slöjan undvikas inom polisen och på så vis upprätthålls harmonin i samhället. De som blir provocerade av eller inte kan acceptera slöjan till polisuniformen tilldelas en särställning med makt att reglera andra människors utseende, beteende och tillhörighet.

Hur poliser påtalar vikten av att reproducera polisens status och rykte utifrån ett konformitetsideal, med hänvisning till allmänheten, har även visat sig i Frewins & Tuffins (1998) studie inom Nya Zeeländsk polis. Motstånd mot mångfald (homosexualitet) motiverades genom hänsyn till samhällets invändningar. De poliser som inte tillhörde den maskulina normen riskerade hota polisens status och exkluderades därför. Genom konformitetsdiskursen misskrediterades också diskriminering som fenomen då poliserna gjorde gällande en (skenbar) omsorg för rekryten att inte passa in i normen.

I det exemplifierade utdraget hänvisar Chris istället till mångfald som politiskt mål som omfattas av demokratiska rättigheter. Han anger att ”vi” som poliser och ”som vi jobbar för i Sverige” borde ha en gemensam syn på vad arbetet innebär. Det innebär bland annat att demokrati och islam inte bör förstås som en motsättning, utan att det går att vara muslim privat och ändå agera i demokratins förtecken. Chris framställer det demokratiska samhällets pluralistiska sammansättning och att demokrati bidrar med förändringar, förändringar som dessutom medfört att kvinnor inte längre utesluts från polisyrket. Hans utsaga skildrar en för materialet återkommande jämförelse mellan kvinnors och poliser med slöjas inträde till polisen, där genusarbetet inom polisen framställs som ett lyckat projekt och används som evidens för att andra mångfaldsrelaterade satsningar kan fungera.

Likt den europeiska slöjdebatten inramas samtalen, utifrån argument som handlar om könsroller, jämställdhet och sexualitet, i en konflikt mellan det religiösa och sekulära (Johansson Heinö, 2009). I debatten har feministiska röster länge drivit ett motstånd mot slöjan, där jämställdhetsbaserade argument har förts vid sidan av de sekulära och byggt upp ett motstånd mot bruket av slöja i offentligheten.[111] Men Chris citat står i kontrast till sådana argument då jämställdheten används som drivkraft *för* slöjans acceptans, där kvinnor i polisyrket jämställs vid andra avvikare, här religiösa andra. Jämställdheten framställs som ett lyckat projekt som kan appliceras på andra grupper i samhället som befinner sig i marginaliserade positioner.

Utifrån repertoaren *symbolfri uniform(itet)* ställs i nästa exempel slöja som förtryck mot *mångfald som utvecklings-/modernitetsprojekt*. Förhandlingen utgör ett viktigt positioneringsarbete, då invändningar mot slöja baserad på de fördomsfulla andra i

[111] Vilket också föranlett en distansering av feministiska initiativ mot det mångkulturella projektet, eftersom det framställs att mångkulturalismen undergräver jämställdhetssträvanden för många kvinnor som befinner sig i patriarkala strukturer. Se Johansson Heinö (2009).

samhället riskerar att äventyra även kvinnor och mörkhyade polisers legitimitet i yrket. Isabelle synliggör hur sådana resonemang i förlängningen leder till att avsätta hela poliskåren eftersom det finns folk som hatar poliser. Inledningsvis beskriver Nick hur poliskåren kan visa på ett normativt ställningstagande, även om det till syvende och sist är slöjbärarens problem om hon råkar på problem under sin yrkesutövning:

Nick: men jag tänker att det är ju egentligen hennes problem om hon kommer ut, visst att hon kanske kommer att få det ganska jobbigt men framför allt då kommer ju folk reagera på gatan, men hon har i alla fall fått okej från polisen. Du får jobba här om du vill, och sen om du väljer att ha på dig den i tjänsten då är det din sak. Men det kan ju, jag kan tänka mig att det kan ju ha hänt, kan bli lite jobbigt för henne att ha den… Folks, folk kommer nog att reagera på det tror jag

Nora: fast samtidigt som vi ska spegla samhället. Det är ändå ganska många med slöja, som vi möter

Nick: det kommer va många som tycker det är skitbra, men samtidigt som du säger också om det kommer nån som är jättefrämlingsfientlig..och så där..men

Elin: fast så tycker jag inte vi kan tänka [Isabelle pratar samtidigt]

Nick: vad sa du?

Isabelle: då ska inte jag va polis heller för det kan ju farligt för mig, folk hatar ju poliser och det finns jättejättemotståndare=

Nora: men så kan vi inte tänka, vi tar inte in några som är mörkhyade för det finns de som är främlingsfientliga

Nick: nej det var inte det, nej de får de här liksom, den personen vi möter, det är fan hans problem. Det spelar inte nån roll egentligen. Men om den här tjejen, om hon vill bära slöjan då får hon göra det liksom, men det blir hennes konsekvenser [Isabelle: ja, men precis då får hon väl ha det] jag har inga problem om hon skulle=

Isabelle: men nånstans måste det ske förändring, det finns folk som tycker att inte homosexuella ska få adoptera heller..för det blir tråkigt för barnet, men att nånstans måste man börja liksom [någon: mm]

Nick: det kommer bli jävligt spännande liksom att höra..nån..när de väl börjar med det, nån kvinna som tar första steget (FG 3, T 4)

Noras utsaga framställer att polisen ska spegla samhället och att negativa reaktioner inte behöver vara en omedelbar följd eftersom många de möter också har slöja (religiös matchning). En nackdel Nick beskriver med slöja är att den kan vara konfliktframmanande i mötet med främlingsfientliga. Därefter tar Elin och Isabelle till orda. Om polisen inte ska riskera att frammana konflikter kan det inte heller finnas poliser eftersom en del blir provocerade av själva yrkeskåren som helhet, inte heller kvinnliga eller ”mörkhyade” poliser eftersom det finns människor som är emot dem. Deltagarnas användning av ’vi’ ringar in det egna kollektivet och utgör ett diskursivt

arbete att skapa konsensus i frågan. Isabelle uttrycker med en förändringsmarkör att samhället förändras och ”nånstans måste man börja”, ett yttrande som ger stöd åt en utveckling av mångfald inom poliskåren.

Välviljans och ansvarsfördelningens konsekvenser

Internationellt har flera forskare använt diskursanalys och särskilt diskursiv psykologi för att studera etnicitet, rasism och fördomar, där man har visat att olika sätt att förneka fördomsfullhet också reproducerar fördomar och andrafieringar om olika grupper (se t.ex. Billig, m.fl., 1988; Tileaga, 2005; van Dijk, 1992; Wetherell & Potter, 1992). Studier framhäver också att det är vanligt med olika förhandlingar vid samtalsämnen om fördomar (Edwards, 2003; Speer & Potter, 2000). En mängd språkliga resurser har visat sig återkomma i sådana samtal, som att lägga ansvaret på den utsatta (’blaming the victim’) eller hänvisa till att ”jag är inte rasist, men”. Det är resurser som möjliggör fördomsfullt tal men som porträtterar talaren som fördomsfri.

Studier som analyserat samtal om rasism och sexism har framhållit hur risken att tala från en fördomsfull position hanteras genom att presentera värderingar som fakta (se t.ex. Edwards, 2003; Wetherell & Potter, 1992). Förnekande av fördomsfullt tal ackompanjeras ofta med hänvisning till rationalitet och sakliga resonemang i en önskan att uppfattas som egalitär, men som samtidigt ursäktar eller rättfärdigar status quo (Billig, 2001; Speer & Potter, 2000; Wetherell & Potter, 1988; 1992). Ett exempel på en ansvarsbefriande utsaga i materialet är att hänvisa till att man inte själv personligen, utan att det är samhället eller de fördomsfulla andra som är motståndare till jämlikhet eller mångfaldsbejakande strategier. Enligt forskning är denna ansvarsbefriande utsaga en vanlig samtalsresurs både i sexistiskt och rasistiskt tal (Speer & Potter, 2000; van Dijk, 1992). Sådana uttryck kan förstås som en avståndsmarkör från en position som är riskabel att länkas samman med, nämligen att vara fördomsfull, diskriminerande eller rasist. Liknande anföringar sker i deltagarnas utsagor och där deltagarna förhandlar å andras vägnar. Det sker dels genom att hänvisa problemet till samhället, till ”folkets” fördomar och att av omsorg för den utsatta (risk för trakasserier) bör människor assimilera sig (inte bära slöja), och dels genom utsagor som ”jag har inget problem med det, men…”. Det gör det också möjligt för talaren att framställa sig som liberal och av omsorg både för den synligt religiösa polisen men också för de i samhället som är emot det. Det är en resurs som medför att en person kan uttrycka en polär diskurs och samtidigt framstå som mindre fördomsfull. Talaren kan lyckas med att både problematisera en etisk princip och göra det på ett sätt som porträtterar talaren som en jämlikhetsförkämpe med omtanke. Samtidigt görs problemen i frågan till den enskilda individens ansvar.

Utdragen ovan innehåller resonemang om att det är individens problem om denne blir trakasserad eller diskriminerad, vilket parallellt friskriver samhället från

ansvar när människor diskrimineras. Individen görs istället ansvarig för sin diskriminering och får på så vis bära ansvaret för sin egen underordning. Det är den enskildes andras beteende (att använda slöja) som gör att hon behandlas på ett visst sätt, inte att hon tillskrivs tillhöra en kategori som konstrueras som 'den andra'. Det är hennes ansvar att se till att hon blir respekterad och behandlad rätt. Ansvaret förläggs till den utsatta, och den som vill undgå diskriminering gör bäst i att anpassa sig till situationen så att diskriminering inte uppstår. Att hänvisa problemet till att personen blir utsatt är ett exempel på vad som inom diskursiv psykologi benämns 'blaming the victim' (se t.ex. Tileaga, 2005; van Dijk, 1992). Sådana argumentationer beskriver van Dijk som exempel på ett förnekande av egna misslyckade strategier. Att bära slöja och riskera bli utsatt för samhällets fördomar och diskriminering utgör ett sådant exempel på argumentation i materialet.

Schmauch (2006) menar att rasism och diskriminering inte bara sker när det uttrycks explicit utan även riskerar att reproduceras av personer som har motsatta intentioner, och exemplifierar med forskning där arbetsförmedlare valde att inte förmedla vissa jobb för att skydda sina klienter för diskriminering. Välmenande resonemang om en oro och omsorg för poliser med slöja, där det hävdas att de skulle falla offer för samhällets diskriminering, framläggs likaså med hänsyn till personerna. Sådana argumenteringar riskerar däremot en reproduktion av förtryckande strukturer genom att återskapa individers underläge. Det sker dels genom att positionera individen som ett offer, och dels genom att reproducera och upprätthålla en diskurs som inte möjliggör andra alternativ.

Att motivera förbud mot slöja med välvilja kan ses som resonemang som bygger på att se 'de andra' som offer och frånta dem rätten att själva definiera sina eventuella problem och den hjälp de behöver. På så vis konstrueras ett helt kollektiv till en homogen massa, som dessutom är mindre vetande om hur samhället fungerar och som inte själva kan lösa sina problem. Schmauch (2006) skriver att offerrollen passiviserar individer då individen är "mottagaren av förtryck, inte att han/hon förhåller sig till detta förtryck på olika sätt" (s. 110). Det innebär att offerrollen samtidigt håller kvar individen i ett underläge eftersom själva rollen innebär att inte arbeta aktivt för förändring.

9.4 Avslutande diskussionsavsnitt

Sedan början på 2000-talet formuleras mångfald och representativitet gällande rekrytering av nya poliser som en angelägenhet (se t.ex. Rikspolisstyrelsen, 2008; 2010; SOU 2007:39). Dilemmat som skildrats i detta kapitel fokuseras till en kamp om hur *mycket* mångfald polisen ska representera och hur *synlig* mångfalden ska tillåtas att vara. En heterogen sammansättning av polisen kan förstås som viktig på ett symboliskt plan. Samtidigt kan det vara av vikt att framhäva vad norska forskare lyfter fram angående rekrytering till polisen, nämligen att synen på mångfald och vad som

räknas som relevant kompetens påverkar vilka som rekryteras till polisen (Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008. Se även Egge, 2008).[112]

I retoriken om mångfaldssatsningen kring breddad rekrytering beaktas ett grupperspektiv i såväl Polisens policy (kap. 2) som i deltagarnas samtal. Polisen ska vara representanter av olika grupper i samhället. I denna strävan presenteras ofta mångfald som ett kvantitativt mått, i form av andel procent som motsvarar tillskrivna grupper i samhället. Rekryteringen diskuteras utifrån en 'body count routine' (Jonsson, 2009) som mått på mångfalden. Det innebär att legitimiteten kopplas till ett specifikt antal individer som utgör en villkorande gräns för när legitimiteten kan anses uppnådd (när Polisen lyckats rekrytera X procent kvinnor eller personer med annan etnisk bakgrund än svensk så framförs jämställdheten eller jämlikheten vara uppnådd). Genom en sådan retorik fokuseras poliser som anges utgöra mångfalden (icke-normerande etnicitet, sexualitet, genus, religiositet), vilket får flera indirekta effekter. Ahmed (2012) beskriver hur dessa olika kroppar gör att mångfaldssatsningar kan prickas av och vidare att "[b]odies of color provide organizations with tools, ways of turning action points into outcomes." (s. 153). Parallellt konstrueras att normerande tillhörigheter *inte* utgör mångfald. Samtal om mångfald knyts därutöver till kvotering, vilket leder till att individer som tillskrivs representera mångfald ifrågasätts och pekas ut. Mångfald utgörs av ett grupperspektiv, som bidrar till fixeringar av olika sociala grupper samtidigt som det eftersöks representanter från dessa grupper.

Rekrytering till polisen – varför och vem?

"Mångfald och representativitet vid urval är en mycket mångbottnad problematik" rapporterar Annell (2013, s. 32) och påpekar att kriterier för jämförelsegrupper, bredd och representativitet har var för sig flera olika innebörder. Annell skriver att till skillnad från individuella egenskaper vid urval strävar mångfald och representativitet efter egenskaper på gruppnivå. Den relevanta frågan han ställer är om, när och hur grupptillhörighet ska beaktas till polisutbildningen i förhållande till egenskaper på individnivå för att uppnå god prognos och nytta i antagning.

Rekrytering baserad på en 'body count routine' kan problematiseras av ytterligare skäl, då fokus på kvantitativa mål i form av olika procentsatser antyder att människor ska rekryteras in som representanter för en grupp de tillskrivs tillhöra. Resonemang som fokuserar antal reproducerar ofta sociala grupper som män, kvinnor och invandrare som just essentialiserade och bärande på olika egenskaper, och därtill att alla är lika inom gruppen. Uttryck om att exempelvis fler kvinnor i poliskåren kommer att göra polisen "mjukare" (Hydén & Ljungberg, 2009) baseras på och återskapar stereotypa diskurser om genus. Genom att tala om breddad rekrytering i

[112] Även om svensk och norsk polisutbildning skiljer sig åt på flera sätt omfattas de båda av liknande politiska strategier gällande mångfald och breddad rekrytering.

termer av etniska minoriteter, kvinnor och andra grupptillhörigheter som inte tillskrivs den polisiära normen, reproduceras dels essentialiserade differentieringar om såväl grupper som individer. Sådana resonemang riskerar att förstärka en diskurs om kvotering till Polishögskolan, där vissa individer rekryteras in på grund av tillhörighet till ett kollektiv, snarare än bärande på individuella egenskaper som framställs som lämpliga för polisiärt arbete. Att samtal om kvotering av personer med minoritetsbakgrund uppstår ser jag som ett resultat av mångfaldsdiskursernas fokus på gruppers olikhet. Om mångfald inom polisen innebär ett fokus på att individer representerar grupper, framstår varje sökande som avviker från normen (endast) som en representant för den gruppen.[113] De som tillskrivs en tillhörighet till normen ifrågasätts inte på samma sätt, då variationen och de individuella egenskaperna snarare framhävs hos dem. Antalet som rekryteras till polisen är bara *en* indikator av flera som kan användas för att bedöma om målet med mångfaldsrekrytering är uppnått. Andra faktorer som kan bidra till en validering av breddad rekrytering kan utgöras av tillit, motivation och kompetens (jfr Egge, 2008). I likhet med andra forskare framhåller jag att ökning av antalet studenter med minoritetsbakgrund inte utgör någon garanti för en mer mångfaldig studentmassa eller tecken på mer jämlikhet eller inkludering, då det som tidigare nämnts är avhängigt hur mångfaldsbegreppet förstås (Archer, 2007; Egge, 2008; Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008; Hydén & Ljungberg, 2009). En risk är att mångfald inte sträcker sig utöver yttre fysisk olikhet, där fenotypiska kännetecken som exempelvis hudfärg, blandas ihop med inre och högst individuella karaktärsdrag eller egenskaper. En annan viktig poäng som Archer (2007) synliggör är hur mångfaldssatsningarnas fokus på breddad rekrytering måste ses i relation till omgivande samhälleliga strukturer av ojämlikhet:

> [t]he policy focus upon reified student bodies as a key marker of 'diversity' and 'equality' within higher education masks the way in which these bodies are located and situated within unequal social structures. (Archer, 2007, s. 647)

Norska polisforskare framhäver att det finns skäl att undersöka vidare om det finns en inbäddad systematisk diskriminering gällande rekryteringen till polisen, oavsett om det handlar om individuella, kulturella, institutionella eller strukturella hinder (Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008). Ett av argumenten för detta är rapporterade upplevelser av social exkludering inom såväl polisskola som arbetsplats, och att de som upplever sig utpekade som inkvoterade inte kan ta upp detta som ämne då det är känsligt att tala om (jfr Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008; Uhnoo & Peterson, 2011; Westin & Nilsson, 2009). Däremot gör föreliggande avhandling gällande att de som framställer sig som ”bortkvoterade” som etniskt svenska män kan påtala detta som ämne. Det synliggörs dels i Jespers beskrivning av sig själv som ”bortkvoterad”

[113] Detta kan vara en av anledningarna till att män anmäler att de är diskriminerade till förmån för rekrytering av kvinnor till svensk polis. En annan kan vara föreställningar av polisyrket som reproducerats dels genom klassisk internationell polisforskning och media, där polisen framställs som ett actionabserat, homogent macho och fysiskt krävande yrke.

om han *inte* skulle antagits till utbildningen, och dels i de 130 fall där Polishögskolan blivit anmäld för misstänkt diskriminering av män när 50 procent kvinnor antogs till utbildningen (Schoultz, 2011b). Liksom resonemangen ovan om behovet av att ställa mångfaldssatsningarna i relation till ojämlika strukturer, framhäver Ahmed (2012) hur talet om mångfald i många fall blir en teknologi för att reproducera vithetens hegemoni i samhällets institutioner.

> The discourse of diversity is one of respectable differences – those forms of difference that can be incorporated into the national body. Diversity can thus be used not only to displace attention from material inequalities but also to aestheticize equality, such that only those who have the right kind of body can participate in its appeal.
>
> (Ahmed, 2012, s. 151)

En fråga som reses, förutom vilken syn på mångfald som råder, är även vilken syn på individens identitet som görs gällande i talet om breddad rekrytering som fokuseras kring olika sociala kategorier. Präglas den av en förståelse av individen som förändringsbenägen och komplext sammansatt av flera identifikationer, eller individen som en statisk och fixerad identitet med en kärna av kulturellt förankrade rötter? Genom att tydliggöra och specificera vad det är för kvaliteter som eftersträvas inom polisen kan bilden av polisens uppdrag också bli tydligare. På sikt kan det kanske ge alternativa föreställningar av polisyrket än de som reproducerats dels genom klassisk internationell polisforskning och dels genom media, där polisarbetet framställs som ett actionbaserat och fysiskt krävande yrke.

Principer mot praktikaliteter

Deltagarna använder olika retoriska resurser för att framstå som resonabla, rationella, icke-fördomsfulla och lyhörda för potentiell kritik om de framställs som extrema och fördomsfulla. En mänsklig rättighet eller etisk princip presenteras som eftersträvansvärd, men undergrävs av praktiska eller reella svårigheter (jfr Wetherell & Potter, 1992). Ett förespråkande av slöjan uttrycks genom en diskurs om slöja som rättighet och resurs genom religiös matchning, samt genom resonemang om att ”i den bästa av världar” borde slöja vara tillåtet eftersom polisen ska representera samhället och att de personer som väl bär slöja under båtmössan är modiga människor. Att beskriva positiva egenskaper och därefter knyta dem till ett problem beskriver Speer och Potter (2000) som ett retoriskt robust sätt att framställa nedsättande yttranden. Sådana utsagor får yttraren att framstå som mer liberal än andra, medan påståendet om det problematiska förblir intakt och oförändrat. Liknande kritiska resonemang kan föras kring konstruktionen av poliser med slöja som modiga människor, där yttraren konstitueras som liberal samtidigt som konstruktionen av slöja som ett problem kvarstår.

Flera yttranden fungerar som en introduktion för ett ”men”, som ofta följs av restriktioner. Ordet ”men” bidrar till att flytta diskussionen bort från ett ämne, och

samtidigt rikta den mot ett annat. Som van Dijk (1992) påpekar, kan ett ”men” möjliggöra för talaren att kombinera olika ideologiska eller politiska ställningstaganden, exempelvis humanitära värden och förespråkande av tolerans, samtidigt som en hänvisning till en realism restrikerar dessa värden. Det är så jag analyserar uttalanden om att samhället inte är redo för poliser i slöja. Rättigheterna erkänns, samtidigt som de avvisas som alltför idealistiska och ogenomförbara. Genom återkommande uttryck som ”i den bästa av världar” relateras acceptans av olikhet till en utopisk samhällsbild.

Utifrån en mångfaldsbegränsande diskurs får skillnader mellan människor inte bli för stora. Som en invändande resurs får ett ”men” mer legitimitet och medhåll av andra ju större skillnaden (kulturell, geografisk, politisk etc.) är (jfr van Dijk, 1992). Ett exempel är slöjan som är hanterbar, medan poliser i burqa får deltagarna att protestera kraftigt. Utifrån en mångfaldsbejakande diskurs relateras bruket av slöja till en demokratisk rättighet och som därtill kan medföra positiva effekter i det polisiära arbetet (främst genom religiös matchning). När polisen kan dra nytta av en etisk princip i arbetet görs den mer legitimt försvarbar. En mänsklig rättighet bedöms utifrån dess inverkan på polisens arbete snarare än som en etisk princip som bör skyddas för sin goda saks skull.

Kapitel 10
Att vara personlig och att vara neutral

Dilemmat utgörs av att poliser både ska vara personliga individer och agera utifrån sina egna erfarenheter (företrätt av diskursen *mångfald som politiskt mål*), samtidigt som de ska lägga det personliga och privata åt sidan och agera neutralt (utifrån diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet*). Polisen ställs därmed inför dubbla krav. Distinktionen mellan det å ena sidan privata och det å andra sidan neutrala återkommer såväl vid diskussioner om bruket av slöja till uniformen som vid polisers jargong, människosyn och politiska tillhörighet, av vilka jag i detta kapitel främst kommer att fokusera det senare. I föregående kapitel presenteras motstånd framför allt i relation till synliga kategoribundna attribut, som fenotypiska drag och polisens uniform, medan förhandlingar och motstånd i detta kapitel istället rör gränsdragningar kring mindre synliga aspekter. Var gränsdragningarna sätts får konsekvenser för vem som bör vara polis och inte, samt för hur det personliga bör hanteras i yrket.

Dilemmat både bottnar och utmynnar i en möjlighet att tala utifrån olika positioner. Diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* gör gällande för deltagarna att *antingen* hänvisa till en position som privatperson, *eller* till att en position som professionell yrkesutövare. De båda särskiljs i samtalen. Mot denna distinktion formuleras motstånd om att den professionella yrkesutövaren *samtidigt* är personlig. Motståndet artikuleras då genom problematiseringar av det neutralas innebörd samt åtskillnaden mellan det personliga och professionella i relation till polisernas yrkesutövning i den praktiska vardagen. Dilemmat representerar så följaktligen en kamp om vad som utgör ett professionellt polisarbete. Gränsdragningar utgör en återkommenade resurs i förhandlingar om neutralitetens innehåll och tillhörande positioner. Som jag har presenterat i kapitel 8, och berört i kapitel 9, utgörs gränserna av att som yrkesutövande polis vara tillhörighetsmässigt fri, åsiktsfri och symbolfri (religiöst, politiskt, kulturellt och utseendemässigt). Gränserna för det personliga motiveras genom argument om den enhetliga uniformen, medan andra utsagor framställer gränserna som mer flytande och svårdefinierbara. När gränserna omförhandlas resulterar det samtidigt i en förskjutning av kategorierna, och kategoriernas innebörd, men också vem som kan positioneras med tillhörighet till dem.

Inledningsvis illustrerar jag hur dilemmat aktualiseras i en gruppintervju, där deltagarna upprepande uttrycker en balansgång mellan det personliga och neutrala. De hänvisar till principer och formella lagstöd, som ska balanseras med att poliser är olika som människor. Sådana resonemang samstämmer med tidigare forskning om dilemman i polisarbete som beskrivit hur poliser som myndighetsanställda har autonomi att tolka formella uppdrag i praktiken (se t.ex. Agevall & Jenner, 2006; Granér,

2004). I följande utdrag exemplifieras balansgången när jag under en gruppintervju frågar om polisen ska vara neutral eller objektiv[114]:

Jesper: ja självklart. ( ) vi ska va objektiva. Det är inte så mycket att välja på vad man själv tycker och känner, sen är det väl svårt att va det alltid [Nick: aa]

Nora: nej vi har ju objektivitetsprincipen, det är ju bara att va det

Nick: försöka va så gott det går

Jesper: sen är det nog inte alltid så lätt när man hamnar i vissa situationer (FG 3, T 4)

Utsagan att poliser ”självklart” ”ska va objektiva” i enlighet med objektivitetsprincipen, problematiseras utifrån att poliser ”hamnar i vissa situationer”. Detta kapitel kommer att fokusera vad sådana situationer, eller positioner som det också kan handla om, kan utgöras av och innebära för poliser. Återkommande exempel på situationer som problematiseras är att bära slöja i tjänst, men också att vara sverigedemokrat, eller att ha rasistiska åsikter:

Isabelle: men asså, jag menar, man hamnar ju i disciplinärende här i skolan om man har rasistiska åsikter, det har ju visat sig. Och det är ju, då har ju skolan sagt ifrån ”nej det är inte okej” och då lär inte poliskåren heller tycka det

Elin: men de [en person ur skolans ledning] sa ju till mig att du får tänka precis vad du vill hemma men bara du inte säger det på skolan (FG 3, T 4)

Deltagarnas utsagor ger uttryck för hur Polishögskolan visar upp två diametralt motsatta ståndpunkter, om huruvida studenterna tillåts eller bör vara personliga. De parallella budskapen inom ramen för skolan kan förstås som att det råder ”en spänning mellan betonandet av individen och det institutionella kravet på underordning, kollektivism” (Ehn & Löfgren, 2001, s. 32), och som regleras av olika kontextuella faktorer som exempelvis plats. Elin föreslår att ”hemma” och ”skolan” utgör två skilda arenor där olika diskurser med tillhörande normer aktualiseras. Att diskussionerna uppehålls kring gränsdragningar för vad som framställs som neutralt och personligt ser jag som en konsekvens av de motstridiga diskurser med kontrasterande krav som blivande poliser har att förhålla sig till. I samtalen leder det till förhandlingar om *hur* det privata respektive neutrala ska förstås.

10.1 Disciplinerade och självreglerade positioner

Gemensamt för det urval om tidigare motståndsforskning som jag har presenterat är den vardagliga kontexten och det specifika sammanhangets relevans för hur och vad motstånd artikuleras mot (Engblom, 2004; Högberg, 2009; Kahlin, 2008; Lund-

[114] Till skillnad från de andra gruppintervjuerna fick jag i denna gruppintervju introducera begreppen neutral och objektiv, då de inte påtalats av deltagarna själva.

ström, 2012). I följande avsnitt vill jag visa kontextens betydelse för förhandlingar och motstånd när dilemmat ramas in som särskilt gällande för polisen som yrkesroll och Polishögskolan som institutionell arena.[115]

Som avsnittet därtill illusterar, och som påpekas av Wetherell och Potter (1992), blir subjekt reglerade genom de identiteter som artikuleras i olika diskurser. Ett sätt att hantera de dubbla krav som ställs på poliser att både vara neutrala och samtidigt personliga beskrivs av deltagarna som att hålla det som går utanför gränsen för vad som är accepterat för sig själv. I intervjuerna under aspiranttjänstgöringen frågar jag aspiranterna om poliser får ha vilka åsikter de vill. I en av grupperna skildrar Jesper och Felix hur självreglerande en sådan praktik blir, genom att poliser håller sig inom diskursen *mångfald som politiskt mål*, där särskilda åsikter framställs som tabu att yttra.

Jesper: tycka får man alltid göra, det är ju fritt fram att tycka vad man vill i Sverige, sen får man ju inte uttrycka det, alltid. Enligt lagstiftaren. Så absolut får man tycka vad man vill men sen får man hålla vissa åsikter för sig själv, för annars..har man inte här att göra. Och jag ser inga problem med att, eller problem, nu ska jag väl inte glorifiera men att en rasist ska bli polis, så länge han håller det för själv och det inte går ut över när han jobbar. Han kan va jättebra polis ändå och jättebra bemötande mot alla. Sen tycka jätteilla om invandrare eller homosexuella eller..ja vad som helst då nån kategori..men så länge det inte går ut över hans jobb och han inte sprider den dyngan på jobbet så ser inte jag problem med vad han gör på sin, jo det kan jag göra i och för sig men, alltså, om du förstår att..jag kan ju ha problem med vad han gör på sin fritid också om han springer och slentrianhailar på stan, det är ju inte riktigt förenligt med polisyrket men..så..visst får man tycka och tänka vad man vill men man får ju se till att inte ha utlopp för det

/…/

Felix: nej jag tror att det är många som..som alla komplext sammansatta arbetsplatser med stark hierarki så..så tror jag att det är många som aktar sig för vad de säger, på en arbetsplats. Men det är ju inte tvunget kopplat till politiskt inkorrekta grejer utan det handlar..så enkelt som att..att man..att man lätt kan bli stämplad om..man yttrar sig i vissa frågor eller på vissa sätt eller liknande. Det..som så många ställen så är det alltid..bra att tillhöra den stora grå massan som inte sticker ut för mycket…eh..så jag tror att det…Det ska väl mycket till för att man inte ska få va..va med, för att man säger eller tycker saker för då kanske man börjar säga och tycka saker som inte..det hade märkts tidigare så att säga. Men jag tror det är många som tänker till på vad de..emm..alltså, tänker till på vad de väljer att säga. Bara för att inte..sticka ut för mycket eller för att det

[115] Dilemmat mellan det professionella/neutrala och personliga/privata har aktualiserats även i andra yrkesgrupper. I undersökningar inom läraryrket har religiös och politiskt tillhörighet framställts som motpol till en eftersträvansvärd yrkesmässig neutralitet (Lifmark, 2010; Rewell & Walters, 2010; Åberg, 2008).

> ska skära sig. Men det har mer med hur in- ja, intern rekrytering och den..nepotismen går till i..i en stor myndighet då (FG 1, T 5)

I Jespers yttrande ser vi flera självreparationer, vilket antyder att här föreligger ett dilemma som han söker motivera en hållning i (se Billig, 2001; Speer & Potter, 2000). Han skiljer mellan att tycka och uttrycka, och markerar med en platsmarkör att den distinktionen går att göra i Sverige. Som exempel ges rasister som kan ha sina åsikter mot invandrare och homosexuella men ändå göra ett bra polisarbete. Utsagorna skildrar hur poliser riskerar sanktioner och sin plats i poliskollektivet om de inte skiljer på att tycka och uttrycka (jfr Rennstam, 2013). Det är den synliggjorda tillhörigheten som regleras.

Förmågan att utföra ett gott polisarbete görs oavhängigt den enskilde polisens människosyn. Det är också utifrån resonemang som baseras på en förmåga att skilja på egna åsikter i yrkesutövningen som deltagarna försvarar en skämtsam personlig jargong som kan uppfattas som nedsättande. Försvaret av privata rasistiska åsikter eller av en jargong kollegor emellan knyts till att det är polisens neutrala bemötande som är viktigast. Här särskiljs tanke från handling.

Felix härleder strategin att reglera sitt språkbruk som gällande för alla stora och komplext sammansatta arbetsplatser, som polisen utgör ett exempel på. Felix kopplar också risken för sanktioner vid otillbörliga yttranden till en stark hierarki men också till rekryteringen och en nepotism inom polisen, även om det ska ”mycket till för att inte få va..va med”. Samtidigt säger han att det inte enbart begränsas till politiskt inkorrekta utsagor utan om att sticka ut för mycket från normen. Att ”tillhöra den stora grå massan” görs eftersträvansvärt.

Jespers och Felix utsagor ger uttryck för vad tidigare forskning visat genom polisers beskrivningar av sanktioner, nämligen vikten av att passa in samt lojalitet i polisyrket. Enligt forskningen beror sådana tendenser på yrkets starka socialiseringsprocess och kåranda. Då poliser i sitt yrke är utsatta för våldets närhet beskrivs ett starkt beroende mellan poliser, där en stark kåranda genererar solidaritet och kollegialitet (se t.ex. Ekman, 1999; Finstad, 2000; Granér, 2004; Loftus, 2009; Peterson & Uhnoo, 2012; Stenmark, 2005). Det yttre trycket i ett utsatt yrke beskrivs driva på en anpassning till kollektivets normer, bland annat genom arbetssätt, språkliga uttryck och vanor. Förutom att polisstudenter lär sig färdigheter och kunskaper beskrivs en viss form av indoktrinering ske gällande kulturella normer för acceptabelt beteende inom polisen (Lander, 2008). Genom vardagliga arbetsrutiner befästs även värderingar som är förankrade i verksamhetens historia (Granér, 2004). Precis som andra yrkesutövare beskrivs nya poliser formas av yrkets verklighet, och i interaktioner med äldre kollegor lär de sig såväl arbete som attityder, bland annat tystnadskoder som en form av kamratlojalitet (Chan, 1996; Ekenvall, 2008; Ekman, 1999; Karp & Stenmark, 2008). Liksom i utsagorna ovan skildras i forskning hur normer om lojalitet får konsekvenser för vem som framställs passa in i kamratskapen, och med normerna följer också sanktioner, som utanförskap. Rennstams (2013)

studie av hur polisorganisationen hanterade en händelse i Rosengård, visar exempelvis hur enskilda poliser fick stå till svars när organisationen normaliserades som med en korrekt hantering av rasistiska uttryck inom polisen, vilket efterlämnade tydliga signaler till organisationens medlemmar om vilka sanktioner som väntade om polisers jargong läckte ut till allmänheten och media.

Wetherell och Potter (1992) beskriver makt som disciplinerande och självreglerande, och påtalar även hur en del positioner blir självreglerande. Hur en självreglering kan gå till i relation till en institutionellt normerande diskurs menar jag synliggörs i Jesper och Felix refererande till, och samtidigt konstituerande av, vad som är tabu inom polisen. I följande avsnitt kommer jag att redogöra för vilka positioner som görs reglerade och som samtidigt regleras i samtalen, samt hur de omförhandlas mellan deltagarna.

10.2 Normen i neutraliteten förhandlas

I avsnittet nedan följer några exempel på hur 'den neutrala polisen' ifrågasätts. I samtalen problematiseras det neutrala som en icke-position, vilket riskerar legitimiteten av diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* och ger istället stöd åt diskursen *mångfald som politiskt mål*. Utdragen illustrerar *när* (i vilka sammanhang) och *hur* subjektspositionen 'den neutrala polisen' möter motstånd och därmed blir föremål för förhandling i några gruppintervjuer. Dilemmat synliggörs bland annat i samtal om neutralitet och i relation till poliser i slöja. Analysen visar på hur det neutrala omförhandlas, men att den hegemoniska olikheten människor emellan befästs genom en särskillnadspraktik.

I det första exemplet synliggörs dilemmat i relation till samtal om polisens sammansättning, när jag under en intervju ber deltagarna utveckla vad Patriks tidigare nämnda neutralitet innebär. Patrik inleder med att aktualisera en repertoar om frihet från religion till förmån för de som blir provocerade av olikheter (se kap. 8 och 9). Chris ger då röst åt vad som i materialet framställs som en stereotyp, men också norm, inom polisen - en svensk kille med snaggat hår. Det är en bild han identifierar sig med och positionerar sig som, *men* som han säger också representerar någonting:

Chris:	/…/ men, jag ser ju väldigt..jag ser ju inte alls neutral ut, till exempel, när jag kommer ut i..förorts..och se svensk ut och är rakad eller snaggad och polis. Och för dem representerar jag också nånting. Jag är inte neutral. Hur jag än är	
Max:	vad blir neutralt?	
Chris:	ja precis..det är väl det som=	(FG 2, T 4)

När det svenska placeras i förorten synliggörs hur andra normer och andra kategoribundna attribut görs gällande där. Det svenska och det snaggade håret görs icke-neutralt i förorten, vilket parallellt presenterar förorten med andra invånare än Chris.

Samtidigt breddas definitionen om neutralitet då han säger att ”hur han än är, är han inte neutral”. Genom motstånd mot det svenska som allmängiltigt neutralt omförhandlas och utvidgas det neutralas aspekter, men sker samtidigt genom att kontrastera det svenska mot de avvikande som bor i förorten. Resultatet blir att olikheten består.

Förutom att dilemmat återkommer i relation till polisens sammansättning nedan, visar nästa exempel hur sammansättningen vävs samman med polisens bemötande och brottsbekämpande arbete. Eftersom religion beskrivs kunna provocera och orsaka konflikter bör religiösa attribut som slöja inte tillåtas i yrket. Repertoaren *symbolfri uniform(itet),* där frihet från religion påtalas till förmån för de som blir provocerade, bemöts av Lovisas yttrande om att svensk polis också utstrålar tillhöriget.

Emil: det anses som ett problem med det där [slöja], det är ju. Om man tydligt visar en, en eh..att man tillhör en viss religion eller att man..eh..tillhör ett politiskt parti eller nånting så kan det bli konflikter i vissa situationer där det finns folk som står på andra sidan som har extrema åsikter på nåt sätt. Det kan bli ett onödigt..( ) [Billy: provocerande liksom] men det kan bli, det blir en onödig grej vi ska va neutrala vi ska liksom va den här tredje parten som..sen att, på såt sätt tycker jag inte om det [slöja till uniform], men sen att självklart tycker jag om att..alltså, ska man [Lovisa försöker bryta in] det är därför inte jag tycker om det om man säger så. Därför tycker inte jag att det hör hit riktigt=

Lovisa: vet du vad jag tror, jag tror att man som du som svensk polis utstrålar precis lika mycket tillhörighet till nånting som en person med..alltså i alla fall..alltså om man tänker sig=

Emil: [avbryter] men folk som ligger i krig med varandra, säg att det är två religioner eller vad som helst, som är..det går verkligen inte, alltså de har vuxit upp med att deras familj blivit slaktad av den här..den här andra parten liksom hela..alltså det är en inbyggd konflikt. Sen kommer jag och ska, och tillhör den, alltså det blir så tydligt då på nåt sätt

Lovisa: ja jo jo men det är ju för att vi är lite ovana med det också. Alltså jag tänker bara så här att det skulle lika väl kunna..alltså nån inflyttad, invandrare i Sverige, som upplever oss som svenska poliser som minst lika hotfulla så..att vi står för en viss..en viss mentalitet och en..alltså för dem..visar [Emil: bara uniformen kan ju va ett tecken för dem] ja men precis, det är tillräckligt liksom. Så jag tycker, så jag tycker inte det är nåt fel. Alltså du har ju uniformen på dig ändå

Billy: jag tror också det, det kan ju va både fördelar och nackdelar [Lovisa: ja] beroende på situation. Därför tycker jag att [Lovisa och Emil pratar samtidigt]=

Emil: det är det problemet jag ser liksom, men så är det kanske positiva bitar med det också, att man når fram på ett helt annat sätt och det=

(FG 5, T 4)

Polisen beskrivs som en tredje part, som står över tillhörighet och som representerar en neutralitet. Emils uttalande är inte ovanligt i det sättet som religioner polariseras, dels mot varandra, och dels mot en norm. Religion sägs provocera, och görs därmed till antagonist till såväl polisens sammansättning, bemötande och brottsförebyggande arbete. Motståndet mot att införa religiösa symboler till uniformen kan förstås i relation till polisens uppdrag att upprätthålla lag och ordning, eller harmoni, i samhället. När krig och konflikter exemplifieras är det just religioner som kommer på tal. Sådana framställningar länkar även bruket av slöja till polisuniformen som något problematiskt. Det är framför allt i den här typen av frågor, när stegen mot vart gränserna ska dras går allt längre bort från en tillskriven norm, som problem påtalas. Gränsdragningen görs *för andras skull*. Emil utvecklar sitt resonemang om två parter i krig, där den ena blir slaktad, och som en inbyggd konflikt som ”de” tar med sig ”hit”. Konflikten kan förstås som tillhörande en annan geografisk, politisk och kulturell domän och som en kontrast till det svenska.

Förhandlingen inleds av Lovisa. Hennes yttrande riktar en replik mot den norm, vilka ’de avvikande’ i Emils yttrande konstitueras i relation till. Hennes första utsaga problematiserar diskursen om polisen som neutral genom att föreslå att den svenska polisen utstrålar tillhörighet, de är därmed inte neutrala. Lovisas följande resonemang lyfter fram svensk polis roll, polisen som ett uniformsyrke, och hon gör människors inställning till poliser kontextbunden. Hon ifrågasätter grunden i diskursen om polisens förmåga att vara neutral och destabiliserar på så vis dess anspråk på hegemoni i frågan. Motståndet från Lovisas sida, kan snarare beskrivas mot kategoribundna attribut till polisen som neutral, än mot kategoriseringar som upprättar det svenska mot det invandrade. Normen reproduceras gentemot de andra i samtalet, genom en särskillnadspraktik, även i hennes yttrande. Samtidigt som normen ifrågasätts som tillhörighetsmässigt fri så befästs olikhetens hegemoni i samtalet.

Att bruket av slöja inom polisen tillskrivs både för- och nackdelar beroende på situation illustrerar dess kontextbundenhet. Slöjan ges olika betydelse beroende på vem som möter en person som bär slöja. Positiva bitar med slöja som att nå allmänheten ”på ett helt annat sätt” illusterar hur etnisk och religiös matchning aktualiseras i förhandlingen. Det är alltså inte bara utsagor, utan även fysiska attribut, som betecknas som kontextuella av deltagarna. I relation till tidigare forskning utgör detta ett exempel på hur begreppet om etnisk och religiös matchning vidgas (jfr Hansen Löfstrand, 2013).

10.3 Förhandlingar om privat människosyn i offentlig brottsutredning

Dilemmat mellan det å ena sidan privata och personliga samt det å andra sidan offentliga och professionella återkommer även vid diskussioner om polisers människosyn och jargong. Ämnet aktualiseras i gränsdragningar gällande polisens tillhörighet och sammansättning, och särskilt i samtal om främlingsfientlighet. I följande

exempel riktas motstånd mot 'den neutrala polisen' när deltagarna diskuterar om man kan ha rasistiska åsikter eller vara sverigedemokrat som polis.[116] Deltagarna ifrågasätter möjligheten till åtskillnad mellan det privata och det offentliga, och motståndet riktas mot att poliser beskrivs påverkade av sina privata åsikter även när de utför sitt arbete.

Isabelle: jag vet inte asså jag är ju Isabelle på min fritid men jag är också Isabelle när jag jobbar som polis, även om jag har en annan roll så är jag ju mig själv, jag kan ju inte va nån annan. Det måste va jättejobbigt att gå omkring och "gud, jag måste tänka på att inte, att jag hatar alla invandrare" alltså det måste va jätteansträng=

Nora: [avbryter] det kommer ju spegla sig i jobbet [Isabelle: jaa] man kan ju inte ha vilka åsikter som helst (FG 3, T 4)

Till skillnad från den mångfaldsbegränsande diskursen som särskiljer mellan tanke, tal och handling ifrågasätts här en sådan åtskillnad. Isabelle, som refererar till hur hon själv utför sitt polisarbete, omförhandlar diskursen och 'den neutrala polisens' giltighet då hon i kontrast till den "är Isabelle när jag jobbar som polis". Alternativet skulle vara att "va någon annan", vilket framställs som en omöjlighet. Isabelles och Noras protest mot 'den neutrala polisen' formulerar en ideologisk konsekvens och poäng med motståndet – att poliser är individer, och att individens människosyn kommer att speglas i arbetet.

Nick problematiserar därefter Isabelles och Noras motstånd och inleder en ny omförhandling, baserad på de kategoribundna attribut som knyts till individer som röstar på främlingsfientliga partier. Att en polis röstar på ett främlingsfientligt parti behöver inte betyda att de är mindre professionella vad gäller exempelvis hatbrott eller "sämre poliser" för det, säger han. Sverige återkommer som platsmarkör för distinktionen mellan förmågan att skilja på det privata och professionella när Nick jämför svenska förhållanden med kinesiska. Han beskriver att en kines han känner berättat att i Kina måste alla statliga anställda vara medlemmar i "partiet", medan Nick framhäver att "i Sverige får vi tycka och tänka vad vi vill egentligen bara vi gör ett [bra jobb inom polisen]". Nick reaktualiserar en repertoar om att särskilja på privata *åsikter* och vad poliser *gör* i yrket. Diskussionen tar då en vändning, när Nora fortsätter:

Nora: men jag tycker det är olämpligt att ha människor inom polisen som inte tycker att alla människor är lika värda [Nick: ja det är sant. Isabelle: ja det är märkligt]

Nick: fast samtidigt, alla är ju, alla har ju sina brister i samhället också. Men det var jättesant det du säger faktiskt. Men samtidigt han kanske kan ändå hålla..jag vet inte riktigt. Jag släpper det

Elin: Nick är det nåt speciellt?

[116] I Lifmark (2010) diskuterar lärare om aktiva sverigedemokrater kan arbeta som lärare. Även där uppstår diskussioner om förmågan att hålla det privata åtskilt från yrket.

[Elin flinar. De skrattar]

Nick: NEJ! Jag röstar inte på Sverigedemokraterna [skratt] Men jag kom att tänka på det bara när vi hade den där intervjun [till aspiranten][117]

Nora: /…/ Men har man de där åsikterna och så kommer man kanske inte ta hatbrotten på så stort allvar för då tycker man att det är rätt åt dem (FG 3, T 4)

Anledningen till att det kan förstås som problematiskt att särskilja tankar från handling, beskriver Nora som en potentiell rekrytering av poliser ”som inte tycker att alla människor är lika värda”. Nick och Isabelle stödjer Noras konstituerande och legitimerar den som en sanning. Efter att Nick påbörjat en alternativ eller motstridig repertoar insinuerar Elins fråga att det är hans egen position som förhandlingen gör aktuell. Hennes flin och Nicks starka protest synliggör hur positionen sverigedemokrat konstitueras som tabu. Men Nick visar också hur studenterna i utbildningsprocessen ställs inför frågor som relaterar till gängse diskursiva normer och dessutom att deras svar är relevant för deras eventuella *inträde* till polisen.

Nästa exempel har jag valt att ta med av två skäl. Dels för att, som ovan exempel, visa på en problematik som tidigare forskning påtalar gällande diskriminering i rättsväsendet. Utifrån studiens samlade empiriska data ser jag det som en marginaliserad företeelse att öppet uttrycka att det förekommer diskriminering inom polisen, men att sådant motstånd ändå förekommer. Dels är exemplet med för att visa att individers användning och legitimering av en repertoar skiftar beroende på sakfråga. Som jag påtalat tidigare får en repertoars legitimitet konsekvenser för vilka subjektspositioner som både tillskrivs och görs oförenliga med poliskollektivet.

Komplexiteten kring neutraliteten synliggörs när Tara uttrycker motstånd mot invandrarfientliga poliser. Till skillnad från repertoaren om den neutrala och religionsfria polisen, sätter Tara en annan gräns för den objektiva/neutrala polisen som invandrarfientlig, en position som hon relaterar till ett potentiellt problem om dold rasism i utredningsfasen, då polisers människosyn påverkar deras brottsutredande förmåga. Att inte kunna förhålla sig objektivt i yrket beskrivs kunna drabba invandrare, som riskerar att missgynnas i utredningsprocessen.

Tara: skillnaden är, det jag vill säga är att man kan säga sina åsikter och hata folk hit och dit och att man kan uttrycka sig på ett väldigt klumpigt sätt, men det jag är rädd för är att den här personen, inom sitt polis..eh när den är som polis inte är objektiv mot invandrare [Lukas: jojo mm] inte sköter, inte kanske tar upp anmälan, alltså gör inte saker objektivt så att, sätta dit invandrarna bara för att han har såna åsikter i roten, det är jag rädd för, att det ska finnas en dold rasism i utredningsfasen. Sen om han uttrycker sig det är ju bara dumt för honom, men att det drabbar andra när [Lukas: mm] det kommer till..verket (FG 1, T 4)

[117] Nick har tidigare under intervjun återberättat att han under antagningsintervjun fick en fråga om vad han tycker om poliser som har starka politiska åsikter men inte uttalar det i arbetet.

Tara utgår från förmågan att vara objektiv som något självklart, men inte hos alla. För Tara ifrågasätts objektiviteten när det gäller personer med rasistiska åsikter, samtidigt som hon tidigare i gruppdiskussionen ifrågasatt neutralitetens legitimitet och gränsdragning när Jonas hänvisade den till en religiöst obunden polis. Ena stunden utgår hon från objektivitet som en möjlig förmåga (religiösa poliser kan vara neutrala) och andra stunden ifrågasätter hon dess grunder genom att ställa frågan ”vad är neutralt?” när det gäller rasism inom polisen (invandrarfientliga poliser kan inte vara neutrala). Andra deltagare gör istället den motsatta skillnaden. Taras exempel visar på samma argumentation som hon tidigare ifrågasatt men att argumenteringen får olika utfall beroende på sakfrågan som diskuteras. Det kan beskrivas som en flytande och lokalt situerad artikulering av neutralitet.

10.4 Att omförhandla en främlingsfientlig position

I följande avsnitt, där både utdraget och analysen som redovisas har en omfattande karaktär, påvisar jag olika centrala aspekter för analysen i detta kapitel. Dels visar jag hur förhandlingar relateras till Polishögskolan som institutionell arena för samtalet och hur ett ämnesinnehåll relateras till vad som parallellt upprättas som en undervisningsnorm. Dels vill jag också visa hur förhandling kan gå till kring ett ämnesområde, som genom olika reglerande förutsättningar samtidigt visar på dess kontroversiella innehåll. Samtalsinnehållet förstår jag som känsligt, dels utifrån samtal om att det är tabu, dels utifrån samtalsformens karaktär.[118] Därutöver vill jag synliggöra vilka vitt skilda resurser som används i skapandet av det tabuartade och för att undvika att tillskrivas en känslig position.

Diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet,* med ’den neutrala polisen’, exkluderar olika tillhörigheter till polisen, främst tillhörighet baserad på synliga olikhetsattribut. Diskursen gör gällande att den tillhörighetsmässigt fria polisen ska vara religiöst och politiskt symbol- och åsiktsfri. I nedanstående samtal omförhandlas diskursen till att inkludera personer med främlingsfientliga åsikter. Omförhandlingen resulterar i att kategorin ’den neutrala polisen’ breddas. För det första uttrycks motstånd mot en sammanblandning av två kategorier som istället görs åtskilda - främlingsfientlig och rasist. För det andra baseras det första motståndet på de kategoribundna attribut som knyts till kategorierna främlingsfientlig och rasist. Invandrar- eller främlingsfientlig relateras till ett politiskt ställningstagande medan rasist

[118] Jag uppehåller mig med en längre analys av en gruppdiskussion för att visa på variationen och även längden av hur ett ämne avhandlas av deltagarna. Retoriska argument och motargument ställs ofta, växlingen av talare går snabbt och ämnet är uttömmande. Under hela intervjun är det ingen kategori som deltagarna diskuterar så ingående på samma sätt, med variationer, nyanser och distinktioner, som ”främlingsfientlig” och ”rasist”. På så vis skiljer sig detta avsnitt i gruppintervjun från övriga gruppintervjuer och andra samtalsämnen. I andra samtal tenderar andra kategorier att beskrivas i mer generella termer eller fåordiga utsagor. Diskussionerna om att inkludera slöja eller inte till polisuniformen utgör ett annat exempel på långa förhandlingar, men i de diskussionerna förekommer inte omförhandlingar och nyanseringar av slöjan, utan istället kontrasterande distinktioner till polisen som neutral. Det som istället omförhandlas är ’den neutrala polisen’. Se föregående avsnitt.

relaterar till ett essentiellt ställningstagande, något som man är till sin natur. För det tredje bidrar motstånd till omförhandlingar av kategoriernas innebörd, så att det görs legitimt för poliser att tillskrivas sådan tillhörighet. För det fjärde skildras parallellt motstånd mot en sådan legitimering, där främlingsfientliga poliser ifrågasätts. Förhandlingen fokuserar på distinktionen mellan polära oppositioner, så som åsikt kontra handling, privat kontra professionell samt normativt kontra objektivt. Samtalet mynnar inte ut i ett konsensusskapande. För det femte skildras humor som en utväg från oenigheter och som kan förstås som motstånd mot samtal som rubbar gruppens gemenskap. Humor utgör en språklig resurs för att runda av känsliga meningsutbyten och återskapa en gemenskap.

Motstånd mot skolans officiella diskurs

Inledningsvis vill jag rama in följande gruppdiskussion när några deltagare diskuterar vad som anses tabu. Samtalen skildrar en dominerande diskurs (*mångfald som politiskt mål*) på skolan med en politisk korrekt retorik, vilken jag har behandlat mer utförligt i kapitel 7. Det är också mot denna diskurs som flera motstånd yttras, då diskursen reglerar vad som får uttryckas öppet på skolan, men också i polisyrket. Jonas uttrycker ett motstånd mot den mångfaldsbejakande diskursens legitimitet genom att hänvisa till den som skapande av tabu av politiska åsikter som ”man ju [måste] få ha”. Han beskriver att det är likadant när de sitter på föreläsningarna när de pratar om rasism och främlingsfientlighet, att det ”trippas på tå”, likt katten kring het gröt:

Jonas:	Allting, det känns som allting bör trippas på tå liksom, direkt vi kommer in på de ämnena /…/ Det vi diskuterade förut, att rasism klumpas ihop lite med alltihopa, men likadant när vi går in på främlingsfientlighet liksom, om man tycker att det är för mycket invandrare i Sverige, det får man ju tycka, man ska ju få tycka det, men men, man får ju inte ta med sig det in jobbet som gör att om jag åker ut och träffar på en brottsdrabbad invandrare så behandlar jag den sämre. Det är en helt annan sak, men att ha den politiska åsikten att det finns för mycket invandrare, det måste man ju få ha [Martin försöker bryta in: det kan man ju] jo men DET KÄNNS JU SOM ATT DET ÄR TABU ATT PRATA OM här=
Lukas:	du kan ju inte säga..att [Martin: ja ( )] rösta på sverigedemokraterna…Det är väl tabu att prata om att man gör det här på skolan
Martin:	om man skulle göra det
Lukas:	ja
Robin:	jo [de pratar i mun] (FG 1, T 4)

Distinktionen mellan att vara privat och utöva en profession aktualiserar diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet*. Att särskilja mellan det privata och professionella länkas till en distinktion mellan personligt tyckande och offentligt agerande. Lukas inleder en förhandlingsfråga om att skolan sätter gränser för vad som är tabu att berätta. Att rösta på sverigedemokraterna går inte hand i hand med skolans dis-

kursiva normer. I diskussionen reproduceras det som framställs som skolans normer och tabu, vilket samtidigt konstituerar en gräns för vilka som öppet kan positionera sig på skolan. Det är denna gräns som omförhandlingen fokuserar i det fortsatta samtalet.

Jonas ramar in ämnet som känsligt och tabu i skolkontexten samtidigt som det förs en lång diskussion kring det i intervjun. Att samtalsämnet kan avhandlas i intervjun, och inte i klassrummet, förstår jag som avhängigt intervjutillfällets situerade inramning och att den utgör en avvikande arena i kontexten. Till skillnad från klassrumsundervisningen villkoras intervjun av konfidentialitet, samt med frånvaro av lärarauktoriteter och övriga klasskramrater, och därmed med mindre risk för sanktioner. Intervjutillfället kan således förstås som en möjlig plats att diskutera sådant som reglerats genom klassrummets officiella diskurs *mångfald som politiskt mål*.

'Den politiskt främlingsfientliga' och 'den naturliga rasisten'

Liksom Nick beskriver Jonas hur han fick en fråga under rekryteringen om han tycker att en polis ska få rösta på Sverigedemokraterna. Utifrån en diskurs om 'den neutrala polisen' gör Jonas en distinktion mellan att rösta och att arbeta som polis:

Jonas:	/…/ i grunden har vi ju politisk frihet så man ska ju få rösta på vad man vill, bara man inte tar med sig det in i jobbet /…/ man ska få rösta på det, men får fan skilja på vad man gör i jobbet och vad man gör=
Tara:	det är som att säga att det är okej att va pedofil så länge man inte ( )=
Dan:	nej, det är det väl inte
Lukas:	pedofil är ju straffbart=
Tara:	ja det är rasism också
	/…/
Tara:	eller jag..men alltså de som har rasistiska åsikter det är oftast de som..röstar på sverigedemokraterna=
Jonas:	nu klumpar vi ihop det igen
Tara:	på vilket sätt?
Jonas:	med, med att man ska jämföra rasism och uppdela folk i olika värde, till om man vill ha ett mångkulturellt samhälle. Det är ju inte synonymt
Tara:	nej men att va invandrarfientlig
Jonas:	är inte synonymt med att vara rasist..det är det som klumpas ihop så ofta
Tara:	varför är det inte det?
Lukas:	nä men men=
Dan:	rasism känns, tycker jag, då har man en åsikt om att en viss ras eller folkgrupp är lägre stående liksom eller=
Tara:	ja, då är man invandrarfientlig=
Lukas:	ne, nej, det behöver man inte nödvändigtvis va=

Dan: man kan ju vara emot att det är för mycket invandare [Jonas försöker komma in i samtalet genom att höja rösten: en, en rasist] tycker man dom inte automatiskt är sämre människor utan man tycker kanske bara att politiken är fel, att vi har lite för många, det skulle behövas=

Jonas: en rasist delar in folk i olika värden och allting och rasisten är förmodligen även främlingsfientlig, eller ja av naturen, men nån som är främlingsfientlig behöver ju inte va rasist. Jag kan ju representera att jag tycker att alla människor har lika värde, att vi ska hjälpa alla människor så att alla får så bra som möjligt. Men vi behöver ju inte ha så mycket invandrare här. Det betyder inte att jag är rasist, Tara. Det är inte=

Tara: nej, det beror på hur man uttalar sig också om det

Jonas: eller hur man känner, man är ju inte rasist bara för att man inte vill ha ett mångkulturellt Sverige

Tara: nej det beror på hur man uttalar sig som sagt ”ja, det är för mycket invandrare, de borde inte va här men de är jätteokej” ja, eller säger ”ut med packet, jävla blatte, bla, bla, bla” [Martin: ja det är skillnad] det beror på hur du tycker det. Det kan va precis samma=

Jonas: det jag säger är att det är inte främlingsfientligt, eller rasism bara för att det är främlingsfientligt, det är inte synonymt

Tara: nej men det brukar vara det

Jonas: enligt?

Tara: nej men de som är invandrarfientliga brukar oftast ha rasistiska åsikter

(FG 1, T 4)

Tara svarar på Jonas kommentar med en jämförelse mellan rasism och pedofili, att pedofili också i så fall skulle vara okej utifrån Jonas argumentation. Hennes motargument inleder förhandling om kategorier och kategoribundna attribut i gruppen, en förhandling som vidareutvecklas till att nyansera mellan att vara rasist och att vara främlingsfientlig. I den mångfaldsbejakande diskurs som Tara artikulerar likställs sverigedemokrater, invandrarfientliga och rasister. Jonas och Dan omförhandlar vad de uttrycker som en allt för bred kategori som omfattar både rasister och invandrar-/främlingsfientliga, och delar upp den genom att skilja mellan dem som två separata kategorier. Uppdelningen görs genom att beskriva nyanser mellan dem och på så vis upprätta olika kategoribundna attribut till respektive kategori. Genom Dans förslag på definition baseras rasism på hierarkiska värderingar av raser eller folkgrupper. Att vara främlingsfientlig beskrivs däremot som att tycka att det är för mycket invandrare, vilket relateras till en politisk ståndpunkt. Den invandrar-/främlingsfientliga särskiljs från rasisten eftersom den fientlige kan inta en position om att ”alla människor har lika värde” och att ”vi ska hjälpa alla människor”, men inte ”här”. Positionen antyder en distansering där alla människors lika möjlighet och värde gäller, men någon annan stans. Att vara rasist beskrivs dock inte som något politiskt, utan något essentiellt, vilket Jonas utvecklar en teori om i sin definition som följer på Dans,

nämligen att ”rasisten är förmodligen även främlingsfientlig, eller ja av naturen”. Diskussionen fortsätter och distinktionerna mellan ’den politiskt främlingsfientliga’ och ’den till sin natur rasistiska’ upprepas:

Jonas: det är likadant det vi pratade om förut att det är det som jag upplever i alla fall här att det är det som klumpas ihop ofta, det är det som inte går att prata om [Martin: nae] och det, det för att det finns den här grunden att vi ska va så korrekta i vårt arbete [Martin: aa] men det behöver ju inte ha att göra med vad man tycker rent liksom samhällspolitiskt [Martin: nej] det, jag menar, jag kan ju i princip tycka liksom att ja men..man vill inte ha invandrare i Sverige, men jag kan ju fortfarande gå ut och göra ett bra jobb. Jag behöver ju inte åka ut och bete mig som en jävla gris för det=

Martin: men däremot som jag säger, skulle man va rasist [Jonas: ja] då tycker jag inte man har här att göra [Jonas: nej, nej, absolut] då har man ju, då har man ju sagt att en ras är bättre än andra [Jonas höjer rösten: absolut, men det är det som känns som det inte särskiljs så mycket här] nej det är klart alltså som det känns som att det är väldigt tabu för det är så fruktansvärt infekterat= (FG 1, T 4)

I Jonas förklaring av sin kritik av den breda kategorin, där båda subjektspositionerna inkluderas i en och samma, pekar han på konsekvensen att det inte går att prata om ämnet, eftersom polisen regleras av en politiskt korrekt diskurs som också anger hur arbetet ska utföras. Men det är inte bara hur arbetet ska bedrivas som står på spel i förhandlingen, utan också vem som bör och kan arbeta som polis.

Att vara politiskt främlingsfientlig inkluderas som en möjlig position i polisrollen, även om Jonas beskriver att ”jag behöver ju inte åka ut och bete mig som en jävla gris för det”. Diskursen om att personliga åsikter kan (och bör) särskiljas från agerande aktualiseras. Martin tydliggör att gränsen för polisen går vid rasism, eftersom rasism innebär ett hierarkiskt rastänkande. Resonemang som konstituerar rasisten som något man är till sin natur, medför en konstruktion där rasisten också skildras med låg grad av förändringspotential och låg grad av möjlighet att skilja mellan fritid och arbetstid. Resultatet blir att en rasist inte kan ändra åsikt, till skillnad från den främlingsfientlige. Genom att göra främlingsfientlighet till en politisk åsikt möjliggörs förändring, då det framställs som ett (tillfälligt) ställningstagande framför något essentiellt. Martin ger uttryck för hur tidigare debatt och händelser har påverkat och skapat de diskursiva normer som deltagarna förhåller sig till. Det är dessutom en debatt som benämns infekterad, vilket anger att det dels finns två starka men motstridiga argument och att det dels utgör ett ämnesområde som kan laddas med känslighet.

”Jag är inte rasist, men…”

Exemplen ovan kan jämföras med diskussioner om uttrycket ”jag är inte rasist, men…”. Studier inom diskursiv psykologi benämner detta retoriska verktyg som en ’disclaimer’ (förnekanden eller på förhand ansvarsbefriande utsagor) (Hewitt & Stokes, 1975; Potter & Wetherell, 2001; van den Berg, 2003; Wetherell & Potter, 1988; 1992). Ofta används just dementin ”jag är inte rasist/sexist/etc, men…” med en positiv inledning som sedan följs av ett längre utlägg om problem och negativa aspekter av det diskuterade ämnet. Analyser av olika samtal om exempelvis rasrelationer visar att det som ges utrymme är det negativa eller problematiska med en grupp eller en reform och att det sällan utvecklas positiva resonemang (jfr van den Berg, 2003). Motsägelsefulla ställningstaganden i intervjuer kan ses som ett funktionellt svar på ett kommunikativt dilemma och utgör inte ett problem i analysens validitet (van den Berg, 2003). En individ kan yttra sig både rasistiskt och antirasistiskt i ett och samma samtal. Funktionerna kan däremot tolkas på olika sätt. Att positionera sig som icke-rasist och samtidigt återge eller använda sig av en rasistisk diskurs kan ha flera ändamål. Ida kommer in på uttrycket ”jag är inte rasist, men” under lektionen om fördomar och relaterar sådana resonemang till en tabubelagd diskurs om det rasistiska som en riskfylld position:

> Ida: Vi har snackat lite om det de senaste dagarna, det här med att man börjar ofta en mening med att säga ”jag är inte rasist, men” eh..och..det kan nog bero mycket på att det är så..tabu, att prata om det från första början. Eh och för att då, nåntans..meddela omvärlden om att jag är inte-, jag tycker inte illa om dem, jag har inga rasistiska eeh, jag har inte de tankarna och de värderingarna, men jag tycker på ett visst sätt som kan uppfattas av andra, som kanske rasistiskt. Och just av den anledningen att det är tabu så är det svårt att diskutera och öppet prata om det utan att behöva säga de här sakerna, vilket jag kan tycka är konstigt, men..jag gör det ju själv också ibland, ehh (Dag 10. Lektion om fördomar och hatbrott, klass A)

Utifrån analysen av Idas beskrivning kan uttrycket vara en strategi för att presentera en positiv bild av sig själv och hålla sig inom normen för rådande diskurser genom att ge ett socialt accepterat svar, men det kan också fungera som ett verktyg för att förhandla om normerna och åsikterna kring ett ämne. Till exempel framstår rasism som motstridigt till hegemoniska sociala normer om rättvisa och tolerans, och talaren kan riskera att tillskrivas en position som rasist genom ett sådant yttrande. Utifrån hur samtalen regleras i relation till kontexten kan sanktioner, som att bli ifrågasatt eller avskild från utbildningen och yrket, utdelas genom att tillskrivas en sådan position (se kap. 7). Potter och Wetherell (2001) beskriver uttrycket som ett verktyg för att i samtal positionera sig själv utanför en diskurs som i en kontext anses problematisk, då uttalandet kan förstås av andra som rasistiskt, men som samtidigt möjliggör ett yttrande som antas ligga nära den diskursen. Här motsäger sig man sig så en kategorisk position, nämligen ’den rasistiska polisen’ samtidigt som legitimitet ges åt närliggande åsikter (på ett socialt accepterat sätt). Att placera rasistiska uttalanden

som extrema och därmed långt borta från den egna positionen kan bli ett effektivt sätt att legitimera den egna åsikten och normalisera talaren som en person av rätt värderingar.

Diskussionen i gruppintervjun fortsätter och Jonas yttrande illusterar följande hur just vissa subjektspositioner anses mer riskabla att inta eller tillskrivas än andra:

Jonas: och framför allt i och med att man vill ju inte bli kallad rasist heller, så kan ju [Martin: nej det vill man ju inte] och det därför är den diskussionen kanske inte..alltså känns så tabulagt likadant som vi sitter på seminarier och sånt. Det känns som att…[Martin: ja] Jag tycker det enda sakerna vi gör som känns som att det inte förs en riktigt objektiv diskussion om utan det styrs mer åt ett håll

Martin: det var väl det jag tyckte när jag läste igenom den där Lasermannenboken också, att den var styrd lite åt det..men, ja..men det är väl lika det här med homosexuella. Det är väl inte egentligen. Man kan ju tycka en viss sak, fast man behandlar dem exakt lika. Om man är homosexuell eller heterosexuell eller nånting [Jonas: ja]

Tara: men handen på hjärtat, gör man verkligen det då, när man har sina fördomar i botten?

Jonas: jag har ett par kompisar som är homosexuella som jag har känt sen jag var hur liten som helst, och jag förstår inte den homosexuella biten för fem öre, men jag tycker inte om dem sämre för det [Martin: nej] men den grejen förstår jag inte alls liksom, och kan inte sätta mig in i..förförståelsen så överhuvudtaget, men däremot så är vi fortfarande bra kompisar [Martin: ja visst]

Dan: förstår du det inte lite bättre nu när du bott i huset? [de skrattar lite]

(FG 1, T 4)

Att ”man vill ju inte bli kallad rasist” normaliseras som något självklart i diskussionen. Det kan ses som en position som inte följer skolans gängse normer, och utgör en gräns för den som är avvikande och därmed inte passar in. Deltagarna visar genom sina utsagor hur riskabla uttalanden äventyrar yttrarens plats i kollektivet, eftersom de kan medföra negativa sanktioner. Jonas *beskriver* inte bara fenomenet att bli kallad rasist, utan *förklarar* det dessutom, att det är därför diskussionen är så tabubelagd. Han ger uttryck för att normerna på skolan är så starka att marginaliserade röster och motstånd tystas, såväl i klassrummet som i andra samtal. Diskussionen är styrd, säger de, gällande såväl rasism som sexualitet, vilka båda ingår i ett retoriskt politiskt korrekt ställningstagande om jämlikhet och jämställdhet.

Diskussioner om polisers människosyn, som aktualiserar olika definitioner av rasism, förstår jag som viktiga i sammanhanget då de skapar restriktioner för och legitimerar vem som bör arbeta som polis. Att jag värderar diskussionerna, men också positioneringsarbetet i samtalen, som viktiga beror på att det får konsekvenser för individers *tillträde till polisen*. De skilda subjektspositionerna som förhandlas fram i samtalet konstitueras med olika grader av stigmatisering i relation till polisrollen.

Den essentiella karaktären som rasisten tillskrivs bidrar till att fixera rasisten som bortom kollektivet och som en förbjuden position inom polisen. Däremot, när främlingsfientlighet som en politisk ståndpunkt särskiljs från rasism görs den legitimt försvarbar, eftersom politisk tillhörighet framställs som en accepterad hållning. Den politiska tillhörigheten regleras dock. Den bör inte visas upp eller påverka hur uppdraget utförs. Till skillnad från diskursen *mångfald som politiskt mål,* som bejakar samhällets mångfald och problematiserar positioner som är kritiska till olikhet (t.ex. att tillhöra Sverigedemokraterna), sker här det omvända. Diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet*, som begränsar mångfald, legitimerar poliser som tillhörande främlingsfientliga politiska partier, eftersom förmågan att särskilja tanke, åsikt och handling framställs som möjlig.

Days (1998) forskning om etnisk kategorisering är relevant i relation till social kategorisering i bredare mening. Day framhåller att kategoriseringarna och de interaktiva positioneringarna av de etniska andra får konsekvenser i form av uteslutning från en grupp där flera kategorier kan göra anspråk på medlemskap. Tara ifrågasätter Jonas anspråk på att positionera främlingsfientliga som möjliga medlemmar i poliskollektivet. 'Den politiska andra' konstitueras. Samtalen om polisens sammansättning aktualiserar motstånd mot de processer som exkluderar grupper från polisen, och som därmed gör dessa positioner marginaliserade i kontexten. Genom att omförhandla kategoriernas innebörd, blir det följaktligen mer accepterat att tillskrivas tillhörighet till en kategori som ifrågasätts i kontexten (antingen genom att invandrare framställs inkvoterade eller att främlingsfientliga inte kan utföra ett jämlikt polisarbete). På ett mer övergripande plan menar jag att motstånden och förhandlingarna är av vikt för att skapa en polisposition som talaren själv kan identifiera sig med och passa in i.

De kontrasterande argumenten relaterar till skilda förståelser av en distinktion mellan tanke, åsikt och handling. En tanke eller en personlig åsikt framställs inte påverka hur individen agerar, framför allt inte hur poliser agerar i sitt myndighetsutövande. Tara uttrycker dock att med fördomar i botten så blir den distinktionen endast retorisk och inte reell. Det vetenskapsteoretiska perspektiv som denna analys utgår ifrån problematiserar just åtskillnaden mellan att yttra sig och agera, då även språket ses som en performativ handling. Denna aspekt kommer jag att utveckla i kapitel 13, där språket problematiseras ytterligare genom en analys av humor.

Slutligen vill jag kommentera Dans avslutande utsaga "förstår du inte [den homosexuella biten] lite bättre nu när du bott i huset?" gällande två punkter: dels sexuella positioneringar, dels humorns funktion. I samtalet positionerar Jonas sig själv som heterosexuell och beskriver hur hans inställning till sexualitet inte avgör hans bemötande på den punkten, återigen en distinktion mellan tanke och handling. Dans kommentar om huset handlar om hur ett gäng killar från klassen bor i samma hus under studietiden och anspelar här på att denna gemenskap också är av homosexuell karaktär, vilket torde ha bidragit till Jonas ökade förståelse för homosexuali-

tet som fenomen. Positioneringarna handlar inte bara om att kategorisera sig och ansluta sig till en kollektiv indelning, utan exemplifierar samtidigt en kontextuell humor, som därtill reglerar hur killar umgås. Just på grund av att Dans kommentar dessutom avslutar diskussionen gör den dubbelt anmärkningsvärd. Den ironiska kommentaren utgör ett exempel på hur de blivande poliserna rundar av hätska och känsliga diskussioner med skämt. Den ironiska vändingen tar fokus bort från sakfrågan och bidrar till en lättsam utväg vid oenigheter. På så vis kan också gemenskapen upprätthållas, eller återskapas om den varit hotad. Det visar samtidigt på hur det relationella görs viktigare än själva sakfrågan, vilket påverkar möjligheten till motstånd. En utökad analys av humor som motståndsstrategi behandlas i kapitel 13.

10.5 Avslutande diskussionsavsnitt

Sammantaget visar kapitlet hur det tabuartade relateras till vad som görs legitimt i en specifik kontext (polisutbildning) och i relation till en specifik subjektspositionering (polis). Dilemmat som omtvistas handlar om polisens sammansättning och vem som bör eller inte bör ingå i poliskollektivet, där kampen gäller huruvida enskilda polisers (främlingsfientliga) människosyn påverkar dem i deras arbete. Polisens sammansättning knyts till polisens bemötande och brottsförebyggande arbete, då vem polisen är beskrivs få betydelse för om myndighetsuppdraget utförs korrekt, lämpligt och professionellt. Analysen visar hur ämnen och positioner laddas med känslighet, hur olika former av motstånd aktualiseras och utmanar olika diskursers giltighet, samt att det är viktiga positioner som står på spel i sådana utmaningar. Jag ser dem som viktiga utifrån det senaste decenniets samhällsdebatt om polisens sammansättning och bemötande, där polisen kritiseras som rasistisk och missgynnande mot etniska minoriteter.[119] Förhandlingar om positionerna ser jag också som angelägna utifrån de senaste årens poliska utveckling, där frågor om politisk tillhörighet och främlingsfientlighet som ställts till blivande poliser i olika rekryteringssammanhang, kan anses extra brännande. I relation till det empiriska materialet i sin helhet och till kontexten utgör positionerna sverigedemokrat, främlingsfientlig och rasist särskilt känsliga positioner att tillskrivas tillhörighet till (jfr Loftus, 2009).

Analysen visar att kampen fortgår och dilemmat kvarstår. Skillnaden mellan det å ena sidan personliga/privata och det å andra sidan neutrala och offentliga ger konsekvenser för vem som kvalificerar sig som polis och för det personliga i yrket. När kollektivet markeras som åsiktsfritt blir gränsdragningar för det åsiktfria angelägna för att säkerställa positionen. De politiskt aktiva, de religiösa, extremister och de synligt avvikande får sin tillhörighet till poliskåren ifrågasatt. Samtidigt beskrivs

[119] De kan också förstås som viktiga för aktörerna i samtalet, eftersom ämnet diskuteras utförligt. Till skillnad från exempelvis religion, som i kontexten inte görs till en meningsfull kategori för det egna kollektivet, kan dessa kategorier förstås som potentiellt meningsfulla inom kollektivet då distinktionen mellan en mer och en mindre riskfylld kategori avhandlas uttömmande.

samtalen på skolan präglade av en normstyrd diskurs om det politiskt korrekta, vilket stöter på motstånd. Likaså möter diskursen om 'den neutrala polisen' motstånd utifrån kritiska repliker om vad som kan klassificeras som normalt. Analysen visar hur 'den neutrala polisen' både ifrågasätts och försvaras, samtidigt som människors olikhet befästs. 'Den neutrala polisen' omförhandlas med olika innehåll och kan därmed beskrivas som en flytande subjektspositionering.

Kritisk forskning har de senaste decennierna pekat på institutionell rasism och diskriminering inom polisen, såväl nationellt som internationellt. Diskriminering inom polisen härleds till rättväsendets alla led, från polisers bemötande, urskiljande av kategoriska signalement, riktade insatser, samt hur anmälan upprättas och utreds (se t.ex. Pettersson, 2005). I avsnittet framställs risker med att främlingsfientliga (eller rasistiska) poliser inte tar hatbrotten på allvar, en diskussion som förekommer inom såväl internationell som svensk polis (jfr Ben-Porat, 2008; Bunar, 2007; Philips & Bowling, 2007). Internationellt har exempelvis utredningar om mordet på Stewen Lawrence i England (Macpherson, 1999) och Oboria-fallet i Norge (Berg, 2008) visat hur diskriminering i rättsväsendet, och framför allt inom polisen, fått negativa konsekvenser för behandling av brott och brottsoffer. Till skillnad från forskning som bedrivits i bland annat England senare under 90-talet och framåt, och som relaterat institutionell rasism till både polisers behandling och bemötande av minoriteter, omnämns i materialet en *dold* rasism i polisarbetet och i utredningsfasen. Hänvisningarna till en dold rasism kan förstås i relation till repertoaren *mångfald som lyx-/ilandsproblem*, där Sverige skildras som ett jämlikt land där diskriminering inte förekommer. När diskriminering eller rasism framställs som ett icke förekommande problem i samhället, blir det samtidigt svårt att påtala någon för att diskriminera eller rasifiera andra. När ingen positionerar sig som diskriminerande eller rasist riskerar anklagelsen att bli tom och istället riktas mot offret. Den som påtalar att ojämlikhet förekommer blir istället problemet (den beklagande andra) för en organisation (jfr Ahmed, 2012).

En i sammanhanget relevant konsekvens som Ahmed (2012) framhäver med redogörelser om rasism är att de tenderar att fokusera kring figuren "rasisten", som en avvikande och extrem individ som kan åtalas och ställas inför rätta. Likt deltagarnas redogörelser beskriver Ahmed hur rasisten ofta görs till en person som inte är som mig, och därtill inte som *oss*, vilket framställer rasism som utanför de organisatoriska strukturerna. Att kritisera någon för rasism är att *anklaga* och ifrågasätta personen, då rasist utgör en särskilt riskabel position angelägen att undvika i många kontexter. Ahmed (2012) menar vidare att "*one of the best ways you can deflect attention from racism is to hear racism as an accusation*" (s. 150. Kursiv i original). Ofta motsätts anklagelser om rasism med motpåståenden som "jag har vänner som är…" eller "jag är *emot* rasism", vilka fungerar som försvar samtidigt som respons mot själva anklagelsen uteblir.

Kapitel 11

Mångfald som kompetensgenererande och mångfald som skillnadsskapande

I detta kapitel presenterar jag ett diskursivt dilemma mellan *mångfald som kompetensgenererande* och *mångfald som skillnadsskapande* praktik. Dilemmat relaterar till motstridiga krav som formuleras inom polisen inom ramen för olika mångfaldssatsningar. Ett av dessa krav är utbildning om mångfald, som utifrån det samlade materialet innebär att identifiera och positionera individer i homogena kollektiv utifrån specifika egenskaper. Detta kan ställas emot kravet att poliser inte ska göra skillnad mellan olika grupper, eftersom det kan leda till diskriminering. Således kan dilemmat identifieras dels mellan motstridiga diskurser, där kunskap å ena sidan efterfrågas utifrån diskursen *mångfald som politiskt mål*, men å andra sidan kringskärs utifrån diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet*. Det visar jag särskilt i kapitlets första del. Men mångfald som både kompetensgenererande och skillnadsskapande praktik utgörs samtidigt av konsekvensen av en och samma diskurs – *mångfald som konstaterad olikhet*. Det visar jag särskilt i kapitlets andra del. Där presenterar jag motstånd mot en interaktiv positionering. Genom att avsäga sig en specifik kategoritillhörighet omförhandlas samtidigt kategorins innebörd. Deltagarna förhandlar om förståelsen och innebörden av 'den lyckade invandrarrekryteringen', samt vem som kan positioneras som ett sådant subjekt.

Som presenterats i avhandlingens del II (kap. 6) framträder människors olikhet som såväl en resurs som ett problem. Breddad rekrytering och kunskap om andra framhävs som både möjliga och eftersträvansvärda strategier i polisens arbete. Såväl inom forskning som inom polisorganisationens utredningar presenteras ett för polisen ökat kunskapsbehov gällande mångkulturella frågor, bland annat i form av kunskap om olika invandrargruppers kulturer (jfr Abell, 2004; Gunnmo, 2004; Hydén, 2008). Det ökade kunskapsbehovet återkommer även i Polisens policydokument och i deltagarnas samtal. Repertoaren *mångfald som ökat kunskapsbehov* yttrar sig framför allt i kunskap om och förståelse för 'de problematiska andra' i samhället. Människor beskrivs vara i konflikt med varandra och kunskapen baseras på att tillskriva människor grupptillhörigheter med specifika beteenden för att förstå dessa konflikter och motsättningar. Men 'de andra' kan också ingå i poliskåren och utgöra en resurs på grund av deras specifika kompetens och erfarenhet.

I den senaste tidens kritiska forskning om mångkulturalism problematiseras formuleringar om ökade kunskapsbehov om olika kulturella grupper, eftersom den leder till vad som beskrivits som mångfaldens dilemma. Dilemmat innebär att strävan efter kunskap för att förstärka demokratiska ideal och rättvisa istället motverkar sitt syfte genom att reproducera gränser mellan 'vi' och 'de andra' (se t.ex. Baumann, 1999; May & Sleeter, 2010). Ett kunskapsbehov präglat av kunskap om olika kultu-

rella grupper riskerar att reproducera en kulturessentialistism, där kultur, etnicitet och religion konstrueras som oföränderliga, statiska och enhetliga företeelser. Att efterfråga kunskap om kulturella och/eller etniska grupper antyder att det finns homogena grupper som man kan lära sig något specifikt om, vilket kan medföra övertolkningar och stereotypisering av en individs beteenden och värderingar. Det kan också medföra att variationer eller förändringsbenägenhet inom grupper negligeras. Det finns också risk för en demonisering av vissa grupper genom återupprepade negativa associationer som knyts till en specifik grupp.

Deltagarnas samtal kring dilemmat illustreras i två skilda avsnitt. I det första fallet skildras dilemmat om vilken kunskap som eftersträvas, och aktualiseras i samtal om polisens bemötande och brottsbekämpande uppdrag. Å ena sidan efterfrågas kunskap om mångfald, å andra sidan ges sådan kunskap ingen betydelse för polisen eftersom de har lagen att arbeta efter. Det andra, avslutande avsnittet aktualiserar polisens sammansättning genom att fokusera på de personer som tillskrivs representera och förväntas bidra med en särskild kunskap inom polisen. ”Invandrare” beskrivs som med resurser med en specifik bakgrundskunskap, en positionering som jag benämner symbolisk positionering och som riskerar att bli diskriminerande genom utövning av symboliskt våld.

11.1 Förhandlingar om relevansen av mångfald som ökat kunskapsbehov

Mångfald som ökat kunskapsbehov beskrivs i Polisens policydokument som mångkulturella insikter. Det beskrivs som kunskap om andra grupper, kulturer, etniskt ursprung och värderingar, vilket återkommer i deltagarnas samtal. Två centrala aspekter av *mångfald som ökat kunskapsbehov* framträder särskilt i samtalen: kunskap om och förståelse för andra grupper, kulturer, etniska ursprung, värderingar (kap. 6); samt insikt om egna fördomar (kap. 7). Kunskapen motiveras genom att polisen möter människor med olika bakgrund och att kunskapen påverkar polisens bemötande genom förståelse för konflikter, vilket beskrivs leda till såväl *ökat förtroende* för polisen som en *effektivisering* av polisens arbete.

Kunskapsbehovet är emellertid reglerat. Två spår har identifierats som särskilt reglerande (kap. 8). Det första omfattar resonemang om att ”vi väljs för de vi är”, som positionerar polisstudenter med en redan uppnådd erfarenhets- och kunskapsbank. Det andra är en retorik om att lagen och sunt förnuft får styra, där hänsyn till olikheter måste begränsas utifrån rättsliga och samhällsstrukturella grunder. I båda dessa markeras gränser för hur mycket kunskap som är relevant i polisens arbete.

Kravet på ökad kunskap om mångfald utifrån en olikhetsdiskurs ställs mot kravet på likabehandling utifrån en mångfaldsbegränsande diskurs, vilket konstruerar dem som i ett motsatsförhållande. Nedan presenteras genom två olika samtalsutdrag ett diskursivt dilemma mellan att bejaka olika sociala gruppers olikhet genom ökad kunskap och att bortse från olikheter genom att fokusera på likabehandling.

Genom att presentera en alternativ diskurs ges möjlighet att ifrågasätta och förminska relevansen av en tidigare lanserad diskurs. Avsnittet visar parallellt hur en och samma individ aktualiserar motstridiga diskurser kring en fråga. Som ett tredje exempel visar jag en motdiskurs där de marginaliserades talan förs av en deltagare.

Att erkänna eller bortse från olikhet?

I första exemplet visar jag hur kravet på att lära sig mer om olika grupper utifrån repertoaren *mångfald som ökat kunskapsbehov* (kap. 6) ställs emot polisens specifika spelregler, vilka markerar en gräns för ökad kunskap utifrån repertoaren *att hålla sig till lagen och sunt förnuft* (kap. 8). Efter att jag ställde frågan hur deltagarna ser på innehållet i den aktuella delkursen (*Brottsutredande uppdraget IV: rasism, diskriminering och hatbrott*) i relation till deras framtida yrkesutbildning lanserar David följande svar:

David: jag tycker kanske att det skulle varit mer ingående, det var jävligt tunt, man kanske skulle gått in mer på enskilda religioner och lite mer bakomliggande..alltså läsa om hur tänker man i just den här religionen. Alltså såna grejer kanske, istället för att bara skrapa på ytan

Jon: ja men det handlar ju inte om, det är ju inte religionskunskap. [David: nej] Det handlar ju om diskriminering mot olika folkgrupper=

David: jo men så är det ju. För att få en förståelse för hur de tänker i, i deras värld, hur det fungerar liksom. Sen spelar ju inte det någon roll egentligen eftersom vi ska ju enligt våra spelregler liksom som alla ska spela efter, men ändock (FG 4, T 4)

Utifrån en repertoar om mångfald som ökat kunskapsbehov skildras en essentialistisk förståelse av religioner då David lyfter fram religioner som enhetliga system och fokuserar större gruppers tankemönster snarare än individers tro. Kunskapen om 'de andra' och ”hur de tänker i, i deras värld” relateras utifrån olikhetsdiskursen till människors olika sätt att tänka och bete sig. Yttrandet bidrar samtidigt till att konstruera 'de andra' som något åtskilt från 'det egna'. Jons replik signalerar ett avståndstagande mot att studera religionskunskap i delkursen och hänvisar till ett strukturellt problem om diskriminering som religionskunskap inte löser. Likaså säger David att kunskapen inte spelar ”någon roll”. Polisens spelregler placeras som ett hänsynstagande utöver olikheter.

I exemplet ovan formuleras en dubbelhet att både erkänna gruppers olikheter men samtidigt bortse ifrån dem. Även om olikheterna framställs som orubbliga så skall ingen vikt läggas vid dem, utifrån att polisen har särskilda spelregler. Det är spelregler som ”alla ska spela efter”, vilket ger uttryck för likabehandling *oavsett* vilken grupp individer tillhör. En (tillsynes) värderingsfri kategorisering upprättas.

Utdraget synliggör hur en individ aktualiserar flera diskurser i ett samtal om samma ämne, genom att använda sig av flera motstridiga resonemang samtidigt. I ena meningen aktualiserar David en mångfaldsbejakande diskurs då han argumente-

rar för att det i utbildningen behövs mer kunskap om enskilda religioner, medan han i nästa mening skiftar yttrandet till ett fokus på polisens egna spelregler. Ökad kunskap och polisens spelregler framställs som kontraster och i ett motsatsförhållande till varandra. Religionskunskap både spelar och spelar inte någon roll – det beskrivs som viktigt för att förstå enskilda religioners tankemönster men görs oväsentligt i en *polisiär yrkesutövning*. När frågan knyts till polisens arbetsuppgifter skiftar svaren, vilket synliggör hur samtalets innehåll ändras beroende på den kontextuella inramningen – frågans relevans för polisyrket.

Grupprättigheter ställs emot likabehandling

Såväl internationell som nationell polis beskrivs med en historik av 'over-policing', som medfört negativ särbehandling av minoriteter, antingen genom överdrivet våld eller diskriminering i form av överrepresentation i polisens 'stopp och sök'-rutiner (se t.ex. Ben-Porat, 2008; Ferguson, m.fl., 2001; Solomos, 1999). Samtidigt beskrivs en historik av 'under-policing', där behov från minoriteter och brott mot dem som exempelvis hatbrott eller diskriminering förbises. 'Under-policing' kan också innebära en inställning till minoritetsområden som hopplösa, eller att våld i nära relationer karaktäriseras som kulturella och därmed ignoreras av polis (Brunson & Miller, 2006). Svensk polis har exempelvis kritiserats för att vara okunniga om hatbrott (jfr Bunar, 2007). Utifrån diskursen *mångfald som politiskt mål* framhävs hatbrottskursens relevans för det polisiära arbetet och för olika aktörer i samhället, bland annat i syfte att öka förtroendet för polisen. Men diskursen möter motstånd, där relevansen av ett påstått problem (och därmed utbildningen kring det) reduceras genom olika former av marginaliseringar. Marginaliseringarna sker dels genom att göra mångfald till ett lyx- eller ilandsproblem, och dels genom att olaga diskriminering inte uppmärksammas som en särskild problematik (se även kap. 8). Brott på grund av identitetsbärande markörer som religion, etnicitet eller sexuell läggning eller andra diskriminerande faktorer förbises, genom att påvisa att brott är ett brott oavsett motivet. Genom följande citat vill jag visa hur ett dilemma aktualiseras mellan *mångfald som ökat kunskapsbehov* och *mångfald som lyx-/ilandsproblem*. Polisens utbildning ställs i kontrast till vilka grunder det polisiära arbetet bör baseras på.

> Kalle: och..nej alltså självklart. Den [delkursen om hatbrott och diskriminering] är ju skitviktig så, men samtidigt som jag kan känna att..va fan, ett brott är ett brott oavsett. Eh..så att..även om det är väldigt..eh..är väldigt hemska motiv bakom nånting liksom…Alltså en misshandel gör ju fortfarande..lika ont fysiskt liksom, oavsett vad motivet är bakom
>
> (FG 4, T 4)

Kalle säger å ena sidan att kunskap om hatbrott och diskriminering är "skitviktigt", å andra sidan att "ett brott är ett brott oavsett [motiv]". Att ett brott är ett brott och att konsekvensen samt upplevelsen av brottet är densamma oavsett motiv kan tolkas

på olika sätt. Från ett kritiskt perspektiv är detta ett exempel på 'under-policing' och hur det kan gå till när diskriminerande faktorer marginaliseras. Förutom att brottets karaktär förminskas genom språkliga resurser, kan det också förstås som ett motstånd mot en mångfaldsbejakande diskurs som bejakar olika gruppers rättigheter. Motståndet artikuleras utifrån en mångfaldsbegränsande diskurs i ett led av att behandla alla lika. Likabehandling innebär här att ingen hänsyn tas till brottets motiv. Att lagstiftningen de facto skärpts genom straffskärpningsregeln för att uppmärksamma den här typen av brott påvisas inte.[120] Straffskärpningsregeln, som enligt lagen innebär att hatbrott ska dömas hårdare än andra brott, kan ses som ett led i att uppmärksamma de orättvisor som uppstår i samhället på grund av människors olikhet och brott på grund av etnisk, religiös eller sexuell tillhörighet. En hänvisning till att brott mot utvalda offer utifrån grupptillhörighet gör lika ont som slumpvisa offer, bidrar till att osynliggöra detta som ett problem.[121]

Det finns skäl att uppehålla analysen i Kalles retoriska "men". Enligt forskning kring känsliga samtalsämnen har "men" flera funktioner (van Dijk, 1992; Wetherell & Potter, 1992).[122] Det ger utrymme att å ena sidan hålla med om rådande normer för accepterade åsikter, nämligen att hatbrott eller olaga diskriminering är "skitviktigt", men å andra sidan reducera utbildningens relevans om diskriminering och hatbrott eftersom dess grunder beskrivs som oviktiga. Kalle kan på så vis göra anspråk på och upprätthålla en identitetsposition om att vara på de marginaliserades sida, samtidigt som han lämnar en version om hur polisens uppgift ska skötas.

Att föra de diskriminerades talan

Nedan beskrivs religion tillsammans med etnicitet som särskilda problemområden för polisen. Men problemet skildras på olika sätt, vilket leder till förhandling. Exemplet illustrerar hur en person kan artikulera en motdiskurs å andras vägnar, samtidigt som religion och etnicitet kvarstår som problemområden för polisen att hantera i sin yrkesutövning – i ena fallet som brottslingar, i det andra som brottsoffer.

> Kalle: /…/ ja, missförstå mig ändå rätt på nåt sätt. Eh..alltså att det är ju fruktansvärda hemskheter som eh..begås på grund av..eh religion, etniskt ursprung och allting, och jag…och så. Men samtidigt så att. Men är det inte så att just de här delarna har så pass massmedialt uppmärksammade också

[120] 1994 ändrades lagen så att hatbrott ska dömas hårdare än andra brott. Det finns en särskild straffskärpningsregel inskriven i Brottsbalken 29 kap. 2 § p 7, som lyder "om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet". Det anges som försvårande omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömning av straffvärdet (SFS 2003:48).

[121] Kalle hänvisar visserligen till att misshandlen gör *fysiskt* lika ont, men utesluter samtidigt psykiskt lidande och därmed dess väsentlighet i relation till brottet. Motivet bakom ett brott utgör en viktig skillnad även i andra straffpåföljder, som exempelvis skillnaden mellan mord och dråp. Motivet till ett brott kan göras olika mycket relevant beroende på vilket brott det länkas till.

[122] Se även kap. 9 där jag analyserar uttrycket.

Jon: ja det är ju så att de är ju, ja det är klart de är massmedialt uppmärksammade, det är det ju alltid, det är ju ett jätteproblem, det finns ju varje dag så trakasseras ju folk eller diskrimineras för att man råkar se ut på ett visst sätt eller för att man tror att den här människan, på ett visst sätt, han..det är ju helt enkelt att man blir utsatt för brott och diskrimineras för nånting man inte kan rå för [Kalle: ja] nåt som jag är eller föds i den här kroppen så därför blir jag diskriminerad, det är ju för jäkligt helt enkelt. ( ) det är ju så gärningsmannen tänker [Kalle: mm] De gör ju ingen djupare analys hur personen är som människa utan han kollar på dig..sen så har han bestämt sig för att liksom, du kommer inte in på krogen eller..dig ska jag skjuta. Som Lasermannen. Nu är ju det extremfall, det händer ju inte det vid varje mord..men det är klart det är viktigt. Det är bara att kolla på sig själv hemma, jag är inte uppväxt i [landskapets] största ort direkt [de andra skrattar lite] och jag kommer ihåg vi hade ju zigenska familjer och som gick i skolan och det var ju så att man umgicks inte med dem precis. Alltså, man tyckte att de var lite konstiga. Varför valde de att..se ut som..och deras trädgårdar och allt var bara liksom, man tog lite avstånd. [Kalle: mm] Så om man ser till sig själv så är det ju, så har det vart [Kalle: jag håller verkligen med] Det är ju..det är viktigt att man läser såna kurser så man får upp ögonen för saker och ting om man inte redan har fått det (FG 4, T 4)

Problemet som Kalle beskriver är att det *begås* ”fruktansvärda hemskheter” ”på grund av religion, etniskt ursprung” och introducerar religion som en möjlig grund till konflikt. Jons replik tar istället för de konkreta uttrycken hos religion och etnicitet fasta vid hur dessa relaterar till diskriminering i samhället, och utmanar därmed Kalles framställning av religion och etniskt ursprung som orsak till problem. Problemet utgörs istället av att de religiösa och etniska blir *utsatta* för hemskheter. Religiös och etnisk tillhörighet omförhandlas till attribut om att vara marginaliserade och utsatta i samhället. de los Reyes & Mulinari (2005) skriver hur ”motdiskurser synliggör hur främlingsskapande bemöts, hanteras och utmanas av dem som definieras som icke-tillhörande” (s. 122). Vidare framhäver de ”[a]tt berövas rätten att föra sin egen talan är ett effektivt maktmedel” (a.a., s. 124). Det innebär att man blir talad *om* men inte ges möjlighet att definiera sig själv. Jons replik visar hur en position i en motdiskurs kan intas även av en person som inte tillskrivs eller positioneras inom den gruppen. Jons yttrande, som för de diskriminerades talan, pekar på större strukturella problem som föreligger när människor tillskrivs olika grupptillhörigheter och blir diskriminerande på grund av deras tillskrivna tillhörighet. Kunskap görs till en viktig aspekt för att få bukt med problematiken kring diskriminering.

11.2 Förhandlingar om ’den lyckade invandrarrekryteringen’

Dilemmat med kunskap som kompetensgenererande men skillnadsskapande berör även polisens sammansättning, där breddad rekrytering ingår som en del i Polisens

satsning för ökad mångfald. I detta avsnitt synliggör jag hur det i samtal iscensätts motstånd mot att positioneras som 'den lyckade invandrarrekryteringen', baserat på kunskap som knyts till särskilda kroppar.

Synen på mångfald och vad som räknas som relevant kompetens påverkar vilka som rekryteras till polisen (Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008). Framför allt har Polisen eftersträvat att fler kvinnor och personer med utländsk bakgrund ska söka till yrket. Som nästa exempel visar, baseras sådana satsningar på att dessa personer representerar ett större kollektiv, med särskilda erfarenheter och kunskaper som är gemensamma för kollektivet. De framställs som resurser och förkroppsligar en kunskap inom områden som eftersträvas inom polisen. I kommande avsnitt visar analysen hur sådana positioneringar av 'den andre' kan gå till i olika kontexter, både i skolans vardag och i gruppintervjuerna. Analysen utvecklas med att presentera hur detta resulterar i en symbolisk positionering, samt att synliggöra hur motstånd artikuleras mot att bli tillskriven en position som invandrare.

Nedan presenterar jag hur dilemmat synliggörs i en av gruppintervjuerna, när Jonas som inledningsvis i samtalet positionerar Tara som invandrarstudent med specifika resurser för polisens arbete, därefter problematiserar denna subjektspositionering:

Jonas: skulle vi bara utgå från det här rummet och sen skulle vi ut och jobba trafik idag, då vill jag ut och jobba med Martin för då skulle vi utgöra ett jäkligt bra team. Ska jag åka bort till nåt annat här, då vi kanske hamnar i Rinkeby, ja men då har ju Tara resurser som ingen annan här kan ta. Och ska vi iväg och jobba med..alla bidrar vi med nånting och ingen bidrar med allt och det gör ju att vi..som vi pratade förut om att vi tar ju med oss saker innan som vi har nytta av. Och det tycker jag känns skönt att det är en så fruktansvärd spridning. För jag vet ju vad jag kan men jag vet ju också vad jag är sopig på

[tyst några sekunder]

men det är ju trist också det jag kanske också kan tänka att, om man tar det ett steg längre, som för Tara som jag tog som exempel, det är ju trist om man alltid ska bli placerad i ett fack på grund av det [Martin: mm det var det jag menar] för jag menar..eh..Tara och jag, säg att vi skulle ha identiska egenskaper men hon har invandrarbakgrund, det är tråkigt att alltid bli satt i invandrarfacket, och det måste ju suga [Martin: mm. Lukas: precis]

[Överlappande prat: Robin: som första dagen. Tara: ja precis]

Lukas: ja som Tara, hon kommer nånstans, och det här blir bra för det här blir bra kontakt med..det tar ( ) då kommer du aldrig liksom hända nånting, då kommer det alltid=

Tara: jag kan lika gärna vara precis som jag är fast jag är adopterad och jag har varit det [Lukas och Martin: nej precis] hela tiden ( )

Lukas: det jag menar är att då kanske aldrig jag som född svensk kommer och lära mig att kunna, det kommer aldrig ändra på sig...Så att där finns det ett problem (FG 1, T 4)

Tara, som även tidigare i intervjun positionerats och polariserats som invandrare av Jonas, beskrivs nu som en polis med specifika kunskaper för arbetsuppgifter i Rinkeby. Hon görs till den avvikande i gruppen med resurser som ingen annan har. Rinkeby markeras därtill som en plats som skiljer sig från andra platser, och görs till en symbol för segregerade förorter med många kulturer och språk. När Rinkeby markeras särskilt, bidrar det till en konstruktion av förorten som avvikande. Utifrån Jonas yttrande att han har placerat in Tara i ett ”invandrarfack” konstrueras Rinkeby som en förort som kräver specifika invandrarkunskaper av polisen. Jonas tystnar en stund och uttrycker därefter ett nytt perspektiv, där kategoriseringar och stereotyper ifrågasätts och kritiseras.

Det är andra gången under intervjun som Tara blir positionerad som invandrare med specifika bakgrundskunskaper av Jonas (se även kap. 7). I den situationen svarade hon på tilltalet med att hon i gruppen representerade kvinnor också. Samtidigt som Tara tilltalas som invandrare reduceras hennes identitet som svensk. Och som invandrare kan hon endast med svårighet positioneras som svensk samtidigt, precis som hennes markering om kvinna skiljer henne från de män som sitter runt om henne. Positionen hon både ges och tillskriver sig själv blir svår att lämna, och i gruppen blir hon symbol för såväl invandraren som kvinnan. Hon görs till dubbel representant för det i kontexten avvikande. Etnifieringen som sker här, fokuseras liksom i Days (1998) studie, kring att konstituera de avvikande. Enligt Day (1998) riskerar etnifieringar som konstituerar de avvikande att leda till en uteslutning av den sociala gemenskapen och aktiviteten i gruppen. Inom polisen har sådana konsekvenser skildrats i Petersons och Uhnoos (2012) studie, där poliser med minoritetsbakgrund riskerar, på grund av sin tillskrivna etniska bakgrund, att misstänkliggöras och ifrågasättas gällande sin lojalitet, och därmed upplever utanförskap i poliskollektivet. Holdaway och O’Neill (2004) beskriver liknande konsekvenser för etnifieringen av poliser, men att den också får konsekvenser för den enskilde polisens självuppfattning:

> To be stereotyped and, thereby, categorized as a member of an ethnic minority is precisely to be set apart from the ethnic majority. De facto, it isolates an officer from the mainstream workforce, setting a framework for relationships with colleagues and a perception of oneself within a constabulary. (Holdaway & O’Neill, 2004, s. 857)

Lukas inlägg ovan tydliggör ytterligare ett problem som uppstår med återskapandet av stereotyper. Förutom risker med att vissa poliser blir placerade in i ett fack finns det också risker med att argumentera för att mångfalden behövs inom polisen enkom för att mångfalden finns i samhället. Med argument som språk, färdigheter, kunskap om seder och bruk riskeras mångfalden inom polisen vara till för specifika områden dit mångfalden knyts. Ofta exemplifieras detta i form av insatser i segrege-

rade bostadsområden. ”Invandrarpoliser” blir till för invandrare och därmed ses inte mångfald som positiv resurs i sig eller oavsett vem polisen möter, utan enbart som ett medel för att uppnå ett annat mål – eller snarare ett problem som måste lösas. Genom resonemang om att mångfalden behövs där mångfalden finns framställs också ‘de andra’ som annorlunda och som personer som i behov av ett specifikt bemötande för att fungera i samhället. Poliser med annan etnisk bakgrund görs till tolkar eller medlande resurser och kan därför komma att begränsas till områden där detta till synes kan behövas. ”Invandrarpolisen” blir representant för sin etniska grupp vars resurs och funktion reduceras till att bemöta invandrare. Behovet av att ha en mångfaldig kår på Östermalm är det däremot ingen som talar om. Effekten av diskursen problematiseras av deltagarna. Lukas inlägg synliggör ytterligare ett problem som uppstår med att återskapa och agera efter stereotyper. Mångfalden i samhällets alla områden kommer, som Lukas säger ”aldrig ändra på sig” och de etniskt svenska poliserna kommer aldrig att lära sig.

Symbolisk positionering som Polisens strategi

Begreppet etnisk matchning, i form rekrytering av minoritetsgrupper till polisen, har tidigare introducerats som en resurs som kan användas för att skapa igenkänning och förtroende bland allmänheten (se kap. 6). Det medför att poliser med minoritetsbakgrund konstrueras med kunskaper och erfarenheter som särskilt lämpar sig för olika bostadsområden med hög andel minoritetsgrupper. En sådan etnisk matchning kan beskrivas som en symbolisk positionering, då den framhävs utifrån ett syfte att öka förtroendet för polisen och polisens arbete på flera plan. Symbolisk positionering benämner jag de praktiker där ’den andra’ görs till en symbol för ett projekt eller mål där en individ får representera en större grupp, och relaterar till Halls (1997, s. 259) benämning symboliskt våld, vilket hänvisar till en stereotypisering i form av olika representationspraktiker.

Nästa presenterade exempel beskriver hur symbolisk positionering, likt ovan, kan gå till i skolans vardag. Tara återberättar hur hon första dagen på Polishögskolan blev tillfrågad om att vara med på bild för årets nya studenter för att visa på mångfalden på skolan. Det är en rollförebild hon motsätter sig då hon säger sig bli tillfrågad på grund av sin hudfärg och inte hennes erfarenheter.

> Tara: /…/ Vi ser ju utländska ut båda två, vi sitter i aulan och så kommer en tjej när vi är klara och ska gå ut till våra klasskompisar. Då kommer hon fram och ”jag är informationschef på skolan och vill jättegärna intervjua er till hemsidan”./…/ Jag bara blir helt röd i ansiktet och ”vänta nu, vad fan händer” eh ”ja, men jag ser på er att ni har utländskt påbrå och ni är två tjejer och det skulle va så himla intressant att få upp er på hemsidan om hur ni känner, hur det känns” och bla bla bla [förställd len röst]. Då sa jag liksom blankt nej! ”Jag är jätteledsen men hade jag gjort nåt för att förtjäna att va på hemsidan då hade jag gärna gjort det” om fem, sex

veckor när vi har gjort lite övningar eller vad fan som helst, men att bara för att visa att nu har vi en mulatt och en [skratt] svartskalle på sidan, att de har kommit in och den kvoten är fylld och vi ska visa upp. Jag bara ”jag är jätteledsen men jag kommer inte göra det”. Jag blir så besviken på att skolan har en sån..behov av att visa upp de här två invandrartjejerna som kommer in. Det tycker jag var under all kritik. Det..kändes jättekonstigt. (FG 1, T 4)

Motståndet artikuleras mot olikhet som något yttre, utseendemässigt och synligt. Taras motstånd nedan mot att bli tillskriven invandrarkategorin kan också förstås som ett ointresse mot arbetssätt utifrån etnisk matchning. Diskussionen kring Taras positionering fortsätter i gruppen och Lukas föreslår att Taras symboliska positionering är en *strategi* från skolledningens sida:

Lukas: det kan ju…nej, jag vet inte vad det är med hemsidan men..jag kan tänka mig att det kanske var ett syfte att locka mer..folk..söka..med invandrarbakgrund [Tara: men då] men det kanske inte du vill ställa upp som..skyltdocka liksom=

Tara: nej men som locka mer, varför ska man locka genom att visa att de har redan..det är som att nu ska vi locka visa tjockisar och visa värsta [skratt] [Lukas: jaaa men] ja men du vet. Det kändes inte rätt. Det kändes absolut inte rätt [Lukas: nej]

Jonas: det kan ju fylla ett syfte för det kan ju va så att folk inte tror att de har en chans [Lukas och Tara: ja] men jag förstår ändå [höjer rösten] risken att hamna i ett fack=

Tara: precis det var därför jag själv ville gå till polismuseet för att hålla visningar där och prata med ungdomar som funderar på, det är en helt annan sak (FG 1, T 4)

Strategin innebär att Tara, likt en skyltdocka, fungerar som Polishögskolans ansikte utåt. Det beskrivs som en strategi som skolans ledning använder sig av för att skapa identifiering och locka fler att söka yrket, en strategi som Tara motsätter sig. Hon hänvisar till sina känslor av händelsen. Tara visar istället på alternativ för att nå ut till ungdomar som funderar på att söka till polisyrket. Strategin baseras inte på att visa upp sig själv med sin hudfärg i polisuniform för allmänheten, utan går ut på att prata med ungdomar som kommer till polismuseet och som funderar på att bli poliser.

Även i klass B förs en liknande diskussion under lektionen om fördomar, där polisstudenten Maria återberättar hur hon positionerats på samma sätt som Tara under sin första skoldag. Maria beskriver att hon blev tillfrågad att representera invandrarkvinnan i en tidning om utbildningen.

Maria: jag när jag började här, det har vi redan pratar om innan, men jag var tillfrågad redan första dagen att representera invandrarkvinnan i tidningen här om utbildningen. Hon kom fram och sa ”jaa, nej för vi behöver invandrare och du ser ju bra ut på bild också” och man bara så här ”va?”. Och det var samma som vi sa här innan att jag har ju kommit in på mina

> meriter, jag har inte över huvud taget kört nåt invandrarkort, jag är född i Sverige, jag känner mig..hur svensk som helst. Precis lika svensk som alla andra som har bott i Sverige hela sitt liv. Så det var nästan en förolämpning av den anledningen tycker jag. Det var lite märkligt, så jag ställde inte upp på det och ändå så ringde hon många gånger och liksom lämnade meddelande och ville att det skulle se så bra ut och bla bla bla. Och då blir man så här ”se bra ut för vem?”
>
> (Dag 17. Lektion om fördomar och hatbrott, Klass B)

Även i samband med Marias utsaga, som visar på konstruktionen av 'den andra' i form av en symbolisk positionering, uppstår parallellt ett motstånd mot att kategoriseras och definieras som invandrare. Chris föreslår därefter i den fortsatta diskussionen i klassrummet (likt Lukas i Taras gruppintervju) att ambitionen från ledningens sida är att locka folk från andra samhällsskikt genom att skicka signalvärden via tidningar om att mångfalden finns i utbildningen. Chris återger ett exempel från sin fältpraktik där han ”snackade med några kids på nån fest på SAO'n[123] och då började vi prata och de var nyfikna på det här med polis. Men de var från, ja Alby, Fittja, Rinkeby och så där, och jag 'men du kan söka' och de 'nej men det är såna här som du, ni stora starka svennar, kort hår, rakade, alltså shit inte jag där'”. I relation till den symboliska positioneringen beskriver utsagorna en situation där personer med invandrarbakgrund görs avvikande inom polisen, och att detta är en situation som Polisen försöker ändra på. Marias replik formuleras, liksom Taras, att då bör ledningen välja ut de ”riktiga invandrarna på den här utbildningen”, som har de eftersökta erfarenheterna och kan ge ett bättre budskap i marknadsföringen.

Tara och Marias kritik mot att placeras som skyltdockor kan också jämföras med vad som i brittisk forskning beskrivs som 'window dressing' inom polisen, där kulturell mångfald framställs som ett sätt att motverka institutionell rasism, men som beskrivs som verkningslösa mångfaldssträvanden (Cashmore, 2002). Studien baseras på intervjuer med etniska minoriteter inom brittisk polis, vars yttranden placeras långt ifrån polisens policy. Liksom i Cashmores studie går det att tolka kritiken ovan som att mångfaldspolicyn till det yttre ger en bild av att det skett förändringar inom polisen, men att policyn uppnår och förändrar lite. Kritik mot polisorganisationens mångfaldssatsningar som ytliga strategier är ett ämne jag återkommer till i kapitel 13.

Taras och Marias motstånd

Att bli adresserad utifrån en särskild position medför samtidigt att en sådan positionering bemöts på olika sätt (Davies & Harrré, 2001). Bemötandet kan ske genom aktivt yttrat motstånd eller genom tystnad. Tystnad kan också ses som en form av bemötande, eftersom den kan fungera som en konfirmering av en tillskriven posit-

[123] SAO hänvisar till studenternas fältpraktik på olika polismyndigheter under sin utbildningstid.

ion (a.a.). Vilka kategorier som görs relevanta, vad de innebär och vilka konsekvenser de får i ett samtal växlar beroende på sammanhang. Deltagarna är beroende av varandras tolkningar, vilket gör möjligheterna att positionera sig på olika sätt till en socialt reglerad praktik. Kahlin (2008) skriver om kategoriseringar att de ”kan begränsa våra möjligheter att agera i olika situationer, vilket i sin tur leder till att vi protesterar på olika sätt” (s. 177). Analysen av Taras och Marias motstånd utgör exempel på hur försvar mot reducerande beskrivningar av deras identitet kan förstås i relation till en specifik kontext.

Enligt utsagorna går det att förstå att en bidragande faktor till Taras och Marias positionering som ‘de andra’ var deras utseende. Enligt dem själva definierades de som invandrare utifrån en mall om vad en lyckad rekrytering innebär och hur invandrare ser ut. Det är först när de gör motstånd mot positioneringen som de kan påverka mallens utformning och sin tillhörighet till den.

Stigma begränsar handlingsmöjligheter (May, 2009). Stämpeln invandrare innebär en särskiljande praktik som antyder att det finns distinkta olikheter mellan Tara och Maria och andra studenter på skolan. Det kan handla om att man inte har samma kunskaper eller resurser att bidra med. Motståndet kan, som beskrivits tidigare, vara riktat mot arbetssätt om etnisk matchning, där Tara istället ger andra exempel på hur hon vill bidra till att intresserade för polisyrket söker sig till utbildningen. I samtal om breddad rekrytering både under lektioner och i intervjuer förekommer även diskussioner om kvotering till Polishögskolan (se även kap. 9). Taras och Marias motstånd kan utifrån sådana lokala händelser därmed ses som riktat mot risken att tillskrivas en position som inkvoterad. Maria explicitgör under diskussionen i klassen att hon inte ”kört något invandrarkort” utan betonar att hon kommit in på sina meriter. Motståndet bidrar till en markering att de inte delar de invandrades erfarenheter utan har kommit in på andra, mer legitima och behöriga, premisser - premisser som inte kan kritiseras av skolkamrater på samma sätt.[124]

Det finns olika sätt att omförhandla eller nyansera konventionella förväntningar på medlemmar av en kategori (jfr Day, 1998: Engblom, 2004; Kahlin, 2008). Ett sätt kan vara att motverka en egen tillskrivning till kategorin, och på så vis förskjuta och reducera betydelsen kring den. En annan strategi kan vara att nyansera attributen kring kategorin så att förståelsen breddas till att omfattas av flera. I det första exemplet, där Jonas positionerar Tara, yttrar Tara motstånd genom att hänvisa till en annan potentiell position – att inte vara invandrare utan adopterad och därför inte ha några invandrarkunskaper. På så vis kan hon formulera ett avståndstagande till kategorin. Även Maria formulerar ett avstånd genom att säga att hon ”är född i Sverige och känner sig hur svensk som helst”. Omförhandlingen fokuserar den egna positioneringen i relation till kategorin, snarare än kategorin, men samtidigt förskjuts på så vis förståelsen av kategorins betydelse. Invandrare har fortfarande andra speci-

[124] I Norge beskrivs liknande tendenser, där minoritetsstudenter rapporteras uppleva att de är rekryterade enkom på grund av sin minoritetsbakgrund (Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008).

fika erfarenheter att bidra med. Genom sin beskrivning av ”riktiga invandrare” tar Maria avstånd från gruppen invandrare som kan åberopa invandrares erfarenheter, samtidigt som bilden av invandrare reproduceras som ‘de andra’– fortfarande utanför polisstudentkollektivet, och fortfarande som en grupp som har synligt avvikande kännetecken och beteenden.[125] Tara och Marias omförhandlingar är exempel på hur kategorin görs snäv och förskjuts till en än mer marginaliserad position i relation till gruppkollektivet.

Utifrån den teoretiska förståelsen av makt som jag placerar avhandlingen i, ska makt placeras i diskursen och inte utanför den. Maktrelationer reproduceras och utmanas exempelvis när en position normaliseras och hierarkiseras i relation till andra. Positioneringen av Tara som avvikande utgör ett exempel, likaså när Tara gör motstånd mot den diskursiva formeringen av hennes position. Emellertid kan vi se Taras motstånd i ljuset av en kritik mot historiska former av dominans i samhället, då diskurser som legitimerat överordning av vit, eurocentrisk manlighet reglerat vilka som haft tolkningsföreträde när samhället ska styras och definieras (se t.ex. Mattsson, 2005; 2010; van Dijk, 1992). Där har de dominerande grupperna styrt på vilka sätt som motstånd varit möjliga att yttra och av vem. Denna makt, som kan sägas befinna sig på en institutionsnivå, resulterar samtidigt i att vissa sätt att hantera en position är möjliga och andra inte, vilket får inverkan även på en individuell nivå. Alla har inte samma möjligheter att utöva motstånd i alla möjliga sammanhang. Taras motstånd kan potentiellt relateras till den kontextuella inramningen där de som diskuterar ämnet i intervjun har gått i samma klass i snart två år. I andra kontexter och gruppsammansättningar kan hennes möjlighet till motstånd vara (än mer) kringskuren.[126]

11.3 Avslutande diskussionsavsnitt

Inom såväl forskning och utredningar om polisen (Abell, 2004; Gunnmo, 2004; Hydén, 2008) som av poliser (se Berg, 2008) efterfrågas kunskap om polisarbete i ett mångkulturellt samhälle för att få bukt med problem som exempelvis diskriminering. Dilemmat i detta kapitel utgörs av å ena sida en efterfrågan på kunskap om olika grupper och å andra sidan en risk med att tillskriva individer specifika grupptillhörigheter och beteenden, och på så vis diskriminera dem. Analysen i detta kapitel om skilda förståelser och tillämpningar av kunskap medför att efterfrågan rymmer en komplexitet, där behovet av ökad kunskap inte är ett helt oproblematiskt behov. Därmed blir frågan om vad som anses gott polisarbete i ett mångkulturellt samhälle viktig att utreda (jfr Berg, 2008). Det är dock inte bara en fråga om vad

[125] Jämför Taras yttrande om ”riktiga invandrare” i kap. 7, vilka hon liksom Maria distanserar sig från.
[126] Taras avstånd mot att positioneras som invandrare riktas inte mot Jonas utan hon kritiserar istället när andra personer på skolan positionerat henne på samma sätt. På så vis kan gemenskapen upprätthållas i gruppen och med Jonas.

kunskapen ska innehålla utan också för vem ökad kunskap görs gällande. Den grupp som anges behöva utökad kunskap om hur andra tänker är den grupp som utgör ett 'vi'. Genom beskrivningar om att "vi behöver lära oss hur de tycker och tänker" upprättas 'vi:et' som norm och 'de' som avvikande. Samtidigt upprättats gränser mellan vi som tänker på ett sätt, och de som tänker på ett annat sätt. Tillhörigheten till olika kategorier framställs utgöra en grund för hur människor tänker. Behovet att lära 'oss' beror på 'dem'.

Polisens förståelse av och arbete i det mångkulturella samhället kan förstås och tolkas på olika sätt (se även Sefton, 2010; 2012). Det kan innebära ett fokus på olikhet, där människor skildras som bärare av essentiella skillnader som präglar individers mentalitet, handlingsmönster och behov. Utifrån detta perspektiv förespråkas därför kunskap om de grupper som tillskrivs representera mångfalden, och som främst utgörs av etniskt, religiöst och kulturellt marginaliserade grupper. Kunskapen motiveras utifrån en anpassning till olika gruppers behov av exempelvis bemötande. En annan och kontrasterande framställning i samma kontext är olikheters problematiska roll i ett polisiärt utbildningsperspektiv och att människor bör behandlas objektivt, lika och inte utifrån olika bakgrundsrelaterade behov. Religion, som exempel, skildras då inte som en relevant mångfaldsaspekt. Utifrån detta perspektiv framhävs istället gränser för ökad kunskap, då lag och "sunt förnuft" får styra.

I likhet med kanadensisk forskning poängteras i Polisens policydokument att rekryteringen av minoriteter medför att polisen blir en attraktiv profession och minskar misstänksamhet mot polisen (Ben-Porat, 2008; Rikspolisstyrelsen, 2010). En rekrytering av minoriteter till polisen beskrivs även kunna lösa problem med 'under-policing' i områden där invånarna förväntas uppleva kulturellt och språkligt främlingskap till polisen (Ben-Porat, 2008). Men Ben-Porats forskning med intervjuer av poliser med minoritetsbakgrund visar även på motbilder. Det gäller framför allt frågan om poliser ska arbeta i områden där deras tillskrivna minoritetsbakgrund anses betydelsefull. Det beskrivs som viktigt på en symbolisk nivå att polisen speglar en mångfald, men det innebär inte nödvändigtvis att minoriteter har behov av att bli bemötta av poliser med samma bakgrund som dem. Dessutom beskriver poliser med minoritetsbakgrund ett ointresse att arbeta efter en sådan strategi. Det är framför allt i relation till sådana forskningsresultat, som här visar sig genom Tara och Marias motstånd, som jag för resonemang om symbolisk positionering. Det är en positionering som har till syfte att tillgodose ett högre mål, men som samtidigt blir begränsande eftersom subjektet som tillskrivs sådan tillhörighet riskerar att förlora möjligheten att föra sin egen talan. Därutöver, när mångfald framställs som något som ska tillföras organisationen, som exempelvis hudfärg, bekräftar det den vithet som redan finns på plats (Ahmed, 2012). När de mångfaldsfärgade mångfaldsrepresentanterna visar upp sig i organisationens bilder framstår institutionen som präglad av mångfald. Ahmed (2012) liknar det även vid beskrivningen att "[w]e can get stuck *in* institutions by being stuck *to* a category" (s. 4. Kursiv i original).

I en norsk undersökning om rekrytering av minoriteter till Polishögskolan framhålls att den kulturella kompetens som avses i en ”uppväxtkompetens” hos ”minoritetsstudenter” inte främst gäller upplevelser av en kultur i ett annat land, utan den erfarenhetsbaserade kulturella kompetens som uppstår i de multietniska miljöerna i Norge (Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008, s. 83).[127] Ställt i relation till resultaten som presenteras i föreliggande avhandling kan en sådan beskrivning utgöra en viktig nyansering av vad interkulturell kompetens och kulturförståelse kan innebära. Därtill hävdar samma författare i en annan rapport att breddad rekrytering kan bidra till kulturförståelse som minskar ett 'vi och dom' mellan polis och allmänhet (Egge, 2008). Frågan är om inte resultatet är avhängigt synen på kulturkunskap och vad denna kunskap grundar sig på, då det inte nödvändigtvis reducerar utan snarare kan bidra till ett återskapande av 'vi och dom'. Detta kan ske genom att vissa grupper framställs som konfliktfyllda eller exotiskt homogent annorlunda från det normativa 'vi' som 'de andra' framställs som motpol till.

En slutsats av den problematik som beskrivits i flera avsnitt ovan är att behovet av ökad kunskap om andra kulturer och etniciteter medför olika konsekvenser. I relation till mångfaldsdiskursen krav om breddad rekrytering och ökad kunskap om kulturella grupper pekas olika grupper ut som särskilt angelägna för polisen. Kunskapsbehovet kan, när det begränsas till 'kunskap om andra', medföra en tendens av essentialisering av människor utifrån olika grupptillhörigheter. Essentialiseringen utgår från en syn på gruppspecifika egenskaper som homogena och att alla människor inom samma grupp delar dessa med varandra. Etnifieringar riskerar att reducera individer till att enbart representera en etnisk tillhörighet. Utifrån ett sådant perspektiv riskerar strävan att uppnå mer kunskap för ett bättre bemötande att motverka sitt syfte genom en ökad diskriminering på grund av föreställda specifika grupptillhörigeter (Sefton, 2010; 2012). Risken blir dessutom att kunskapsbehovet handlar uteslutande om andras olikhet, och inte den egna positionen och normativiteten.

[127] Samtidigt som författarna i den norska rapporten om mångfald inom polisen problematiserar polisens otydliga rekryterings- och kompetenskrav framställs likväl minoriteter som eftertraktade till polisutbildningen för sin minoritetsbakgrunds skull. Dessutom knyts mångfald uteslutande till etniska minoriteter i rapporten, och kategorier som kön, ålder, sexuell läggning samt funktionshinder nämns endast perifert. I den norska rapporten haltar därtill begreppsförklaringen avseende exempelvis ”minoritetsbefolkning”. Den beskrivs avse personer med ”icke-västlig” bakgrund. Samtidigt som begreppet icke-västlig kan ses problematiskt i sig (att definiera en rad olika individer utifrån en negation till en norm) exkluderar begreppet dessutom en mängd olika minoriteter i Norge, som exempelvis svenskar, engelsmän, spanjorer etc. Dessa hänvisas istället till en ”invandrarbakgrund” (Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008, s. 30-31). Samtidig knyts även terrorism till minoritetsbakgrund, vilket framställer terrorism som ett ”invandrarfenomen”.

Kapitel 12
Att arbeta mot fördomar och att arbeta utifrån fördomar

I det här kapitlet fördjupar jag analysen kring samtal om fördomar, som aktualiseras i en stor del av det empiriska materialet i relation till samtal om mångfald. I utbildningen var temat för en heldagslektion fördomar och hatbrott. I intervjuerna under aspiranttjänstgöringen frågade jag om fördomar var något de stött på i yrket. Polisens uppgift innebär att hantera de lagar som demokratin är uppbyggd på (SFS 1984:387). I polisens uppdrag ingår att arbeta mot diskriminering och främlingsfientlighet, och i arbetet mot fördomar eftersträvas en fördomsfri hållning. Samtidigt framhålls av deltagarna att det polisiära arbetet går ut på att på olika sätt urskilja människor för att underlätta polisens arbete genom riktade insatser och signalementsbeskrivningar. Dilemmat utgörs av två olika sätt att uttrycka sig om och förhålla sig till fördomar *att arbeta mot fördomar* och *att arbeta utifrån fördomar*. Den ena repertoaren utgörs av *fördomar som hot mot en politisk mångfaldssträvan* (kap. 7) och som uttryck för potentiell diskriminering. Den andra repertoaren baseras på *fördomar som fakta och erfarenhet* (kap. 8), där fördomar utgör en nödvändighet i yrket.

Även tidigare forskning presenterar dilemman inom polisen i liknande termer. Granér (2004; 2007) skiljer mellan å ena sidan ett legalistiskt perspektiv med allmänna rättsprinciper och principer om grundläggande mänskliga rättigheter med allas likhet inför lagen, och å andra sidan ett autonomt perspektiv som betonar praktiskt polisarbete motiverat genom erfarenhetsbaserade sannolikhetsresonemang. Agevall och Jenner (2006) formulerar på likartat sätt ett av polisens dilemman, som nationella intressen i relation till respekt för personers integritet och mänskliga rättigheter. Ett ytterligare dilemma formulerar de mellan tillit till det allmänna och professionell vaksamhet, vilket i dess extrema former kan resultera i antingen naivitet eller cynism. Att balansera dessa dilemman framställs inte som någon enkel uppgift, men en uppgift som ingår i tjänstemannarollen som polis.

Med följande utdrag vill jag tydliggöra hur dilemmat aktualiseras av deltagarna, och inleda en beskrivning av olika legitimeringar som görs centrala i samtal om fördomar. Utsagorna nedan följer på en redogörelse för vad neutralitet i det brottsförebyggande och brottsbekämpande arbetet innebär. Ett neutralt förhållningssätt beskrivs av Jon som att inte göra skillnad i arbetet oavsett vilken grupp poliser möter i sin yrkesutövning. Politik, trosuppfattning eller egna åsikter ska inte spela någon roll. Förhållningssättet problematiseras i samtalet utifrån ett perspektiv som aktualiserar specifika polisiära arbetsuppgifter. Det framställer hur dilemmat kan förstås som en kontrast mellan politiska ideal och det konkreta polisarbetet. Deltagarna beskriver hur de i yrket utgår från fördomar om vissa grupper och miljöer, för att uppmärksamma det som sticker ut. Resonemangen ligger nära forskares beskrivningar av polisers utvecklade ”polisblick” (Finstad, 2000. Jfr Andersson, 2003) och

att poliser blir ”tränade i att känna igen det normala och vädra fara i det ’onormala’” (Ekman, 1999, s. 13).

Jon:	vi gör ju ingen skillnad på om det är..höger eller vänster som demonstrerar [David: nej] eller vilket trossamfund det nu är som [någon: nej]..ska vi ju inte göra=
David:	man kan ju tycka vad man vill men..man ska ju inte göra nån skillnad över det
Sebastian:	fast egentligen så..det vi gör är ju..och åker runt och försöker hitta..sånt som skiljer sig..från mängden=
David:	sånt som sticker ut, avvikande beteenden=
Sebastian:	ja=
David:	ja. Det är ju vårat..jobb. Eller det är där jobben finns (FG 4, T 4)

Att polisyrket enligt utsagorna innebär att leta efter det som ”skiljer sig från mängden” och fokusera det som ”sticker ut” från det normala, placerar polisiära händelser inom de avvikandes och annorlundas sfär. Att inte passa in är att vara ’out of place’ (jfr Alegria, 2012). Beskrivningar som att ”det är där jobben finns” länkar det som sticker ut till kriminalitet. Förutom att samtalet visar hur skilda förhållningssätt om fördomar ställs emot varandra utgör det ett exempel på hur *det avvikande kriminaliseras*.

Ett arbetssätt baserat på fördomar kan förstås som ett sätt att rationalisera polisarbetet. Polisens sätt att genom rutiner kategorisera omgivningen och grupper av människor har i tidigare forskning motiverats i termer av effektivitet (Granér, 2004; 2007). Likt Agevall och Jenner (2006) formuleras polisarbetet av Petersson (2011) som att det ”finns en inbyggd paradox i meningen att polisen förväntas behandla alla lika samtidigt som maximal effektivitet eftersträvas” (s. 101).

I kapitlet förhandlas motstridiga diskursers legitimitet genom att ställas emot varandra. Framför allt riktas motståndet mot en mångfaldsbejakande diskurs där fördomar utgör potentiell diskriminering. Återkommande legitimerande resurser är att normalisera fördomar eller hänvisa till det funktionella samt behovet av kategoriseringar i polisarbetet. I kapitlet förhandlas definitionen av ’den kriminella andra’, men också ’den fördomsfria polisen’. Fördomar relateras till stor del till olika positioneringar. Det är positioneringar som formas genom en rad olika antagonistpar, främst företrätt av ett ’vi’ som anger nya poliser och ’de andra’ som anger äldre poliser. Jag synliggör inledningsvis hur motstridiga repertoarer om fördomar legitimeras utifrån skilda kontextuella inramningar, som representeras av skolan och yrkesutövningen.

12.1 Diskursernas kontextuella villkorande

Betydelser och definitioner av fördomar, samt de kategorier som länkas till fördomar, förändras då den diskursiva kontexten förändras (jfr Wetherell & Potter, 1992). Det är framför allt två återkommande, men motstridiga repertoarer om fördomar som uttrycks i samtalen och som skiftar beroende på det specifika sammanhang som fördomar realteras till och den kontext de yttras i. I intervjuer under aspiranttjänstgöringen i termin fem var repertoaren *fördomar som fakta och erfarenhet* mer dominant, där fördomar beskrevs som ett nödvändigt verktyg och en hjälp i polisens yrkesutövning. I klassrumssamtal och i intervjuer under skoltiden, termin fyra, uttrycks främst repertoaren *fördomar som hot mot en politisk mångfaldssträvan* där kunskap om egna fördomar görs central för ett gott polisarbete. Fördom i den här betydelsen beskrivs riskera en negativ generalisering, eftersom det knyts till stereotyper som appliceras på individer utifrån olika identifikationsmarkörer, och som ett potentiellt uttryck för diskriminering.

Med exemplet nedan vill jag visa hur diskurserna regleras utifrån det situationella sammanhanget. I utbildningskontexten aktualiseras ett politiskt korrekt språkbruk, medan det praktiska polisarbetet efter utbildningen kräver att arbetsuppgifterna styr hur det brottsbekämpande ska skötas. Dessa faktorer ställs i ett motsatsförhållande till varandra:

> Det är sista dagen på fältarbetet och klass A har haft slutövning. Efteråt går lärarna igenom de olika fall som studenterna fått lösa under dagen. En av lärarna tar upp signalement på klottrare som en viktig aspekt att komma ihåg och exemplifierar med bland annat kläder och utseende. Emil utbrister: profilering?! Det får vi inte göra!". En av de andra lärarna replikerar: "nu är det slutövning, då kan vi säga det", varpå studenterna och jag skrattar. (Dag 28. Fältanteckning, slutövning klass A)

I skolkontexten förhåller sig deltagarna till vad som anges som tillåtet i polisarbetet. Emil aktualiserar profilering som något otillåtet, medan läraren hänvisar till utbildningens slutövning som en markering för att utbildningen snart är över, vilket möjliggör för aktualiseringen av en annan repertoar. Svensk forskning påvisar hur (etnisk) profilering kan förstås just som ett informellt arbetsredskap och en odokumenterad praxis, eftersom den inte lärs ut som en formell kunskap till poliser men samtidigt framställs som viktig för att lösa polisiära arbetsuppgifter (Östlund, 2013).

I intervjun under aspiranttjänstgöringen formulerar Lovisa vilka konsekvenser dilemmat kan få för poliser och dem som polisen möter. Hon framställer hur talet om öppenheten för olikheter kan skilja sig från den praktiska erfarenheten. Att poliser ska vara öppna för alla typer av människor beskrivs låta bra, vilket snarare kan förstås som ett retoriskt spel placerat i skolans rumsliga kontext, medan polisiära erfarenheter i yrket leder till att öppenheten mot vissa grupper grusas.

> Lovisa: /…/ nu när man går på skolan så låter det så himla bra och vi är så mottagliga för alla typer av människor och sen väl där ute, jag tror att det är många som faller in i den här jargongen liksom. För det är ju trots allt,

> det är ju ett yrke du kommer se grupper som är..sticker ut i samhället om man säger. Och det.. alltså man hör ju på äldre kollegor, de har ju tyvärr dåliga erfarenheter av vissa grupper liksom, och sen behöver inte det betyda att= (FG 5, T 4)

Att poliser ”faller in i den här jargongen” förklaras med erfarenheter som polisarbetet medför. Hon åberopar äldre kollegors berättelser om kunskap baserad på erfarenheter. Polisyrket medför en riktad blick mot grupper som ”sticker ut i samhället”. Att befinna sig i en sådan yrkespraktik beskrivs på sikt förändra uppfattningen och öppenheten gentemot vissa grupper. De polisiära erfarenheterna talar emot kårens strävan att vara fördomsfri.

12.2 Stereotypisering och profilering som ordnande praxis

Typologisering av människor i stereotyper innebär olika former av förenklingar och generaliserade bilder, som bland annat härleds till polisens arbete genom vad som benämns profilering. Polisyrket är ett av de få yrken där dikotomiska och stereotypa indelningar i ’vi och dom’ beskrivs som en central del av yrkesutövningen. Forskning beskriver hur det sker i relation till olika mindre grupper men även i större skala, som mellan polisen och allmänheten samt polisen och de kriminella i synnerhet (se t.ex. Pogrebin & Poole, 1988; Reiner, 2000; Sollund, 2007b; Waddington, 1999a; 1999b). I likhet med tidigare svensk polisforskning är poliser, busar och allmänheten (benämns även svensson) en återkommenade uppdelning hos deltagarna i denna studie (se t.ex. Ekman, 1999: Granér, 2004). Dessa kategorier knyts till vilka polisen arbetar för (allmänheten) och emot (buset). Ett utdrag från en intervju illustrerar hur aspiranterna genom humor driver med och reproducerar kategoriseringar som svar på min följdfråga om ”busar”, som de introducerat i intervjun:

Malin: vad kallas såna som inte är busar då?
Jonas: poliser
[vi skrattar]
David: allmänheten (FG 3, T 5)

Forskning hänvisar kategoriseringar av medborgare i stereotyper, som busar och svennar, som en sätt att hantera osäkerhet och stress i yrket (Ekman, 1999; Knutsson & Granér, 2001). I polisyrket ingår att bli utsatt för fara och hot och forskare beskriver att det i vissa situationer finns ”ett imperativ att handla” på grund av situationer där detta förekommer (Agevall & Jenner, 2006, s. 17, 20). Poliser beskrivs utveckla misstänksamhet som en *effekt* av att de ständigt är utsatta för fara i arbetet (a.a.). Däremot anges inga förklaringar varför poliser utvecklar misstänksamhet mot vissa grupper i samhället. I tidigare kapitel har jag visat hur plats aktualiseras som etnisk markör genom att mångfald, och särskilt etnicitet, knyts till förorten. Men etnicitet visar sig också utgöra grund för polisiär kontroll (jfr Peterson & Åkerström,

2013). I detta kapitel vidareutvecklar jag analysen av hur olika kategorier omtalas på ett sätt som legitimerar polisarbete baserat på fördomar om olika sociala grupper. Som en del i detta fokuserar jag förhandlingar om 'de kriminella andra' och 'den fördomsfulla polisen'.

Förhandlingar om 'den kriminella andra' och 'den fördomsfulla polisen'

Konversationerna som följer visar hur olika mångfaldsdiskurser inte enbart konstrueras genom förstahandsuppgifter, utan genom berättelser från andra kollegor, på skolan eller i samhällets offentlighet. Utsagor om romer är ett sådant exempel, vilket Felix yttrande visar när han under lektionen om fördomar säger att han aldrig har tagit en rom för snatteri men att han ändå har bilden av romer som snattar, en bild han säger sig ha med sig in i utbildningen (Dag 17. Lektion om fördomar och hatbrott, klass B). Felix yttrande utgör ett exempel på när deltagarna återger särskilt förekommande stereotyper i polisarbete och samtidig problematiserar en diskurs om romer som kriminella.

Romer beskrivs av deltagarna som en särskilt utsatt kategori i polisens brottsförebyggande och brottsbekämpande arbete och som ett oundvikligt samtalsämne när det handlar om fördomar inom polisen (se även kap. 7). Under heldagslektionen om fördomar utgör romer ett återkommande samtalsämne. Deltagarna diskuterar romer som kategori utifrån deras möte med kollegor på olika polismyndigheter:

> Joacim: jag tänkte bara koppla till romer och..polisen, för det fick jag sagt till mig, jag kommer inte ihåg om det var under SAO [fältpraktik]..eller när jag sommarjobbade på polishuset, men då sa ju de det att "ja fördomar brottas vi med" det här var poliser i yttre tjänst som har jobbat ett tag, duktiga "det brottas vi med hela tiden och det får man lära sig och liksom ta bort och bara jobba…MEN, när det kommer till..romer, zigenare så måste du lära dig att det är fakta du måste jobba efter". *Så* [skratt] då vart det lite fel. Och det var ganska utspritt, det var inte en som sa det utan "det här är tyvärr fakta så vi får..här får vi jobba liksom". Och det..och då nickade jag nog instämmande och "jo men det förstår jag, fast mina fördomar jag haft de har besannats flera gånger" men nu när man kommer in i såna här diskussioner så..inser man ju hur fel det blir..hur farligt det är
>
> (Dag 17. Lektion om fördomar och hatbrott, klass B)

Utsagan skildrar hur äldre kollegor lär ut hur nya poliser ska orientera sig i dilemmat. Polisarbetet innebär att brottas mot de egna fördomarna, som poliser måste lära sig att arbeta emot. Denna regel appliceras dock inte på romer, enligt de erfarna poliserna som Joacim mött, något som även poliser i Granérs (2004) studie redogör för. Istället visar innehållet i Joacims utsaga hur omnämningen av fakta kan användas retoriskt för att legitimera vissa fördomar som objektiva, vilket därmed ger legitimitet åt att arbeta efter just dessa fördomar i yrket i likhet med Billigs (m.fl., 1988) be-

grepp om *rimlig fördomsfullhet*. Därefter omförhandlar Joacim, utifrån diskussionerna under lektionen, sådana legitimeringsanspråk som giltiga och gör dem istället till såväl fel som farliga.

Samtidigt som Joacim omförhandlar kategoribundna attribut om romer som kriminella, positioneras äldre kollegor som fördomsfulla mot romer i utbildningskontexten. Förhandlingarna om romer ser jag i kontexten som ett viktigt positioneringsarbete, eftersom det får konsekvenser för polisen som kategori. Godkänns attribut om romer som kriminella framstår polisen som icke-fördomsfull mot gruppen och legitimerar också riktat arbete mot dem. Framställs attributen om romer som baserade på felaktiga grunder riskeras därmed polisen att framstå som inte bara fördomsfull utan även rasistisk i sitt arbete. I diskussionen som följer i klassrummet sätts såväl fördomsfulla poliser som kriminella romer under vidare förhandling:

> Isabelle ger därefter en motbild till det fördomsfulla förhållandet mellan poliser och romer som hon varit med om på sin SAO, när hon tillsammans med kollegor mött romer. Hon berättar hur en polis sa att ”om man tar samma person om och om igen så kan man få en känsla att de är synliga, då blir det mycket i statistiken”. Patrik ger då en ny motbild till Isabelles erfarenhet och säger att kjolen som kvinnliga romer bär är en stöldkjol. Det kan han bekräfta eftersom han har tagit personer med massa ”fickor och tjafs”. Läraren frågar om det var stöldgods och Patrik svarar ”ja i det här fallet var det självklart det, eller i de fallen var det så”. Isabelle frågar då om kjolen är till för det. Läraren drar en analogi till kostymer, som har många bra fickor, men att de inte är gjorda för att snatta. Chris gör då ett inlägg om fördomsstopp: ”det var också från en SAO, då..det var under gatulangningskuppen, istället för fordonsstopp kallade polisen det för fördomsstopp. Polisen säger att ”jag är medveten om att det är fördomar som driver mig till det här, men nånstans måste man komma ihåg att man använder fördomar som ett redskap i arbetet, för att renodla olika fördomar som är viktiga att ha med sig för sin säkerhet ibland och för att kunna göra ett bra arbete”. Och ibland när man ser hela samhället tas över av hela grupper, det låter som Isabelles exempel var ett bra sätt att hålla isär de delarna”.
>
> (Dag 17. Lektion om fördomar och hatbrott, klass B)

I Isabelles och delar av Chris beskrivningar, som återger deras fältpraktik, beskrivs äldre kollegor uppmärksamma vikten av att reflektera kring fördomar som uppstår i arbetet. Dessa utsagor kan beskrivas som marginaliserade i det empiriska materialet, där berättelser om äldre kollegor i tjänst snarare länkas till utsagor som legitimerar fördomar som fakta och som viktiga redskap i polisens arbete.

De motstridiga repertoarerna synliggör återkommande dilemmat, där kontrasterande arbetssätt skildras som ett bra polisarbete. Utgår polisen från fördomar kan de bedriva ett effektivt polisarbete baserat på fördomars riktighet. Gör polisen sig uppmärksam på fördomarna och inte behandlar människor efter dem så utför de också ett bra arbete. Att bedriva ett gott polisarbete används som argument för att legitimera olika utföranden, fast med motstridiga innehåll.

Återkommande hänvisar deltagarna till konkreta exempel som talaren själv erfarit eller hört någon annan erfara. Denna diskursiva resurs, som benämns av Jons-

son (2009) som 'empirical evidence device', bidrar till att stärka och legitimera ett resonemang. Att hänvisa ett delikat samtalsämne till vad någon annan sagt ger yttraren en möjlighet att endera hålla med eller inte (Buttny, 1999; 2003). Samtidigt öppnas ytterligare en möjlighet, nämligen att utelämna sin värdering av innehållet och skapa en diffus position i relation till utsagan. På så vis kan ett sådant yttrande hänvisas till som ett avvikande ställningstagande likt "jag sa att andra tycker så men inte att jag håller med" om någon skulle kritisera det.

Hänvisningen till empiriska erfarenheter återkommer även i nästa exempel. Diskussionen om relationen mellan polisen och romer fortsätter under lektionen, när Sabina tillsammans med läraren omförhandlar romer som både kriminella, marginaliserade och i ett ekonomiskt underläge. Romer görs till en grupp som lämnas till att stjäla utifrån sin marginalisering i samhället. Denna diskursiva praktik som länkar samman romers kriminalitet med samhälleliga strukturer befäster och konstituerar romer i en underordning:

Sabina:	Nu känner jag mig lite elak men..har man inte lite fog för de där fördomarna ändå, alltså om man tänker..är det kanske inte lite större andel romer som faktiskt snattar..än vad det är bland andra? Jag har inte själv jobbat med det men min kompis har jobbat i affärer och så
Läraren:	absolut..så kan det mycket väl..antagligen är det så, för det här är en grupp som är så otroligt marginaliserad
Sabina:	hur ska de annars få pengar..tänker man

(Dag 17. Lektion om fördomar och hatbrott, klass B)

12.3 Legitimeringar av fördomar i polisarbete

I följande avsnitt presenterar jag olika återkommande legitimerande redogörelser som bidrar till att normalisera bruket av fördomar baserade på stereotyper i polisens brottsbekämpande och förebyggande arbete. Olika legitimerande förklaringar om etniska minoriteters kriminalitet som baserat på fakta har även visat sig i aktuell svensk polisforskning (Uhnoo, 2013). Legitimeringarna ser jag som motstånd mot diskursen *mångfald som politiskt mål,* som betonar ökad kunskap om fördomar inom polisen (kap 7). Det är en diskurs som samtidigt ifrågasätter polisens tidigare arbete med fördomar i yrkesutövningen, en diskurs där polisen kritiserats för att vara diskriminerande och rasistisk.

Förhandlingar om fördomar som fördomar

Fördomar baserade på erfarenhet och kunskap görs till en central del av polisens brottspreventiva arbete, en repertoar som jag presenterat mer utförligt i kapitel 8. I en av intervjuerna diskuteras om bakgrund som etnicitet ligger till grund för polisens arbete med fördomar, vilket synliggör en kamp och innebördsförskjutning i samtal

om fördomar. Damin formulerar ett motstånd mot en potentiell kritik att polisen enbart arbetar med fördomar om invandrargrupper:

> Damin: /…/ nej men det handlar ju inte bara om invandrargrupper eller [David: nej] folkslag, det handlar om även bilar, ehm..personer i övrigt. Hur de går, klär sig och som vi snackade om på skolan, profilering lite grann. Det bygger ju, det är ju inte bara fördomar, det bygger ju också på erfarenhet och kunskap. Så men just att man har fördomar och säger, en fördom är ju att alla somalier gör brott. Och så är det ju inte
>
> David: eller? [han flinar]
>
> Damin: så är det ju inte, du ser de som…eller i och för sig, ja [de skrattar] jag skoja bara. Nej, det som är att man kan ju inte generalisera alla men man säger som du säger att ser man några ungdomar vid skolan klockan tre på natten då är det..utifrån den fördomen och kunskapen så är det nånting som är galet
>
> Dan: man får ju lägga ihop det, med alla övriga omständigheter (FG 3, T 5)

Damin förklarar i intervjun vad som kan utgöra fördomsbaserade kategorier – det kan vara folkslag, bilar eller personer i allmänhet, som hur de går eller klär sig. Detta liknas vid diskussioner studenterna fört på skolan om profilering, om att vissa karaktärsdrag blir extra uppmärksammade. Efter att Damin jämför fördomar med profilering drar han en gräns för vad som kan betecknas som erfarenhet respektive fördom. Gränsen medför att kunskap som erhållits genom erfarenhet inte kan klassas som fördom. Fördom görs till en generaliserande princip (*alla* somalier begår brott), en princip som Damin säger sig förkasta på grund av osanning. Liknelsen med fördomar om somalier som stereotyp bemöts av David med ett ”eller?”. Flinet markerar att yttrandet bör tolkas ironiskt, men samtidigt går det att förstå hans ”eller?” som ett motstånd mot Damins yttrande om att alla somalier inte begår brott. Den ironiska tonen i deras samtal kan tolkas som att det finns flera repertoarer att förhålla sig till, men också att ämnet anses känsligt att tala om.

Det karaktäristiskas funktion

I polisarbete har användandet av kategoriseringar både använts, men också kritiserats (se t.ex. Peterson & Åkerström, 2013). Problembilden uppstår bland annat när polisens behov av karaktäristiska signalement riskerar att blir diskriminerande. I samtalen legitimeras kategoriseringarnas funktion dess polisiära användning. En fråga som återkommande förhandlas under den aktuella delkursen för fältarbetet, är hur poliser bör beskriva utseendemässiga signalement utan att fokusera hudfärg. I klassrummet öppnar studenterna upp för att diskutera såväl för- som nackdelar med kategorier som ”Claes Ingesson-rosa eller svartskallemörk”.

> Klass B har heldag i beteendevetenskap. Lektionspasset behandlar fördomar, vardagsrasism och institutionell rasism. Läraren berättar om ett fall då polisen gick ut i polisradion att tre blånegrer hade rånat ett ställe, och att diskussionen inom polisen

sedan hade kretsat kring varför poliser inte skulle få använda blåneger som signalement. Hon riktar sig mot klassen. Chris tar tråden: ”jag tror, det ligger lite en grund i problemet hur vi svenskar ska..liksom..bemöta problem med segregation eller, ja, för det finns så väldigt många inte-budskap i vårat sätt att lära oss om tolerans och sånt. Det finns så många inte-budskap att man inte ska säga si och så och jag tror säkert det är många som reagerar på att eh Jan Efternamn [juridiklärare] säger svartskallar, eller svartskalle..så. Men han gör det ju..jag känner ju att han inte gör det i bemärkelsen att det är rasistisk nedlåtande utan för att han vill ha nånting som går enkelt, snabbt..jag tror att han är ganska trött på att i rättssalar ska folk göra, använda juridiska termer kring..åh..vaddera in grejer så att det bara blir..så ingen fattar tillslut. Ehm..och..jag vet inte. Ibland kan det kännas som att det är ganska avväpnande att..när man faktiskt kan använda det uttrycket som vissa har sagt ”ajabaja” liksom”

(Dag 17. Lektion om fördomar och hatbrott, klass B)

Chris positionerar sig själv och svenskar som ett större kollektiv som han uttalar sig för i frågan. Han framlägger ett problem med att det finns så många förbud mot yttranden, yttranden som snarare ska förstås som funktionella än rasistiskt nedlåtande. Problemet relaterar han till en politiskt korrekt diskurs som företräds av andra och som har infört dessa förbud. I den fortsatta klassrumsdiskussionen legitimeras olika stereotypa och diskriminerande uttryck, som exempelvis ”svartskalle”, då uttryckens funktionella roll framställs som något som ”alla” snabbt kan förstå:

Läraren och Chris fortsätter med några utlägg om när grupper tar tillbaka fördomsfulla begrepp som t.ex. ”Svartskalleförmedlingen”. Att juridikläraren använder kategoriseringar som svartskallar under lektioner förklaras av Felix med att läraren ” beskriver nånting som folk ändå tänker, så att säga, om man, om man låt säga att det ska va en stereotyp som han är ute efter i en beskrivning, så beskriver han en svartskalle så får alla..kanske inte samma, men det är ändå nånting som ligger åt det hållet. Så han kommer snabbt dit han vill i en miljö där man.. åtminstone om man känner han vet att det här kanske inte står för hans värderingar, utan hans undervisnings.. alltså..principer, vilket gör att, för orden är ju fortfarande användbara. Det beskriver ju saker, så om inte annat så fördomsfulla..alltså saker som innefattar väldigt mycket fördomar [Läraren: mm] Så på så sätt är de ju väldigt användbara..eftersom det är svårt att beskriva..just vad en..hur, vad som kännetecknar, vad man vill personifiera en svartskalle med på ett nedvärderande sätt utan att använda alltså..prata runt det tar jättelång tid. Men säger man svartskalle så..är alla med på banan ganska snart för det är ju ändå ett ganska färskt ord..folk är medvetna vad det handlar om” Chris replikerar med ett inlägg om att polisen behöver signalement, att det ska gå fort och undrar om sådana begrepp eller att karakteristiska ord kan användas. ”Att va väldigt väldigt mörk, blir ju framför allt i den här miljön, om man skulle göra nånting skulle det vara karakteristiskt som sjuttsingen. Claes Ingesson-rosa. Eller svartskallemörk.” Några studenter bryter ut i skratt. (Dag 17. Lektion om fördomar och hatbrott, klass B)

Exemplet från lektionen illustrerar hur diskussioner kan gå till i klassrummet och hur deltagarna resonerar öppet tillsammans med läraren om ämnen som beskrivs vanligtvis inte ventileras öppet i skolmiljön. De belyser när och varför den mångfaldsbejakande diskursen, som fokuseras kring förbud av olika yttraden, möter mot-

stånd. Deltagarna skildrar hur kategoriseringar används i polisarbete för att beskriva människor och tillskriva dem signalement. Resonemangen samstämmer med forskning som visar att användandet av stereotypt tänkande skildras som vanligt inom polisen och kopplas till polisarbetet som lagarbete. Det formas och bibehålls av polisarbetets kontext, som ideligen kräver ett snabbt summerande av tvetydiga situationer (jfr Holdaway, 1997). Deltagarna uttrycker att en nyansering av signalement ofta behövs varför olika hudfärger kan specificera ytterligare. Att beskriva någon som ”mörk” ger lite information, medan ”blåneger”, ”svartskallemörk”, eller ”Claes Ingesson-rosa” exemplifierar hur signalement kan förtydligas ytterligare. De ges legitimitet då de dessutom är användbara och det går snabbt, och de ger på så vis epiteten en funktion: de ska underlätta polisens arbete. Forskning som hänvisar till polisers resonemang om effektivitet ekar genom empirin (jfr Agevall & Jenner, 2006; Granér, 2004; Petersson, 2011).[128] Däremot krockar signalementen med vad som görs till en politiskt korrekt diskurs och som strider mot skolans officiella målsättningar, vilka förbjuder och tabuiserar sådan användning. Detta skapar ett dilemma om dess polisiära tillämpning och vilka ord som får användas. ”Det är intressant att praktiken då den [etniska profileringen] används i det dagliga polisarbetet är likställd med bra och effektivt polisarbete, men att den när den etiketteras blir något skamligt och kontroversiellt” (Östlund, 2013, s. 113).

Fördomars naturlighet legitimerar praxis

Makt utövas genom olika normaliseringar, genom definitioner av vad som är normalt, naturligt, och vad som är avvikande och exceptionellt (Wetherell & Potter, 1992). En återkommande motståndsresurs mot anklagelser om polisens fördomar är att åberopa fördomars allmänmänsklighet, vilket jag tidigare presenterat i kapitel 6. Fördomar normaliseras då de beskrivs som något självklart och naturligt hos alla människor.

> Ida: men nånstans fördomar det har ju alla [Lukas: aa] Alltså den som säger att den inte har fördomar han ljuger ju liksom [Lukas: aa] eeh, tror jag, personligen. [Lukas: aa] Jag tror inte att det finns folk som inte har några fördomar. Och..[harklar sig] alltså fördomarna kommer ju nånstans ifrån från början, det är ju oftast nån typ utav erfarenhet eller samhällets syn eller, jag vet inte, men (FG 2, T 5)

Att påvisa fördomarnas naturlighet kan också ge viss status av legitimitet, då det framställs som självklart att ha dem. Det går också att se yttrandet som en förminskning av fördomaras effekt. Fördomarna ges ett ursprung, i form av en erfarenhet eller en samhällssyn, vilket legitimerar fördomens giltighet.

[128] De senaste åren har svenskt polisarbete präglats av modeord som effektivitet och mätbara resultat (Oldin & Strandh, 2007; Petersson, 2011). Jfr Ericson (2005) för liknande utveckling i kanadensisk kontext. Effektivitet är ett ledord som även fastställts som en central aspekt av den svenska polisens värdegrund (Rikspolisstyrelsen, 2009).

Sättet att normalisera fördomar inom det operationella polisiära arbetet återfinns även i tidigare polisforskning som beskrivit att polisiära bedömningar *i sig* innebär att praktisera en form av diskriminering (Finstad, 2000; Holmberg, 2003), och att det är *oundvikligt* med rasifierade generaliseringar och bedömningar (Wasserman, 1996). Det beskrivs som en nödvändighet i polisarbetet att använda stereotypa kategoriseringar och vara diskriminerinade genom att sortera ut de som är misstänkta från de som inte är det (Ekman, 1999; Holmberg, 2003). Samtidigt som generaliseringar baserade på stereotyper görs oundvikliga, framhävs att fördomar inom polisen troligtvis är en reflektion av de fördomar som finns i samhället, och utifrån de situationer där poliser möter människor (jfr Jefferson 1988; Reiner, 2000). I likhet med Waddingtons (1999b) teori om att polisarbetets rasifierande inte är en envägsprocess, framhåller deltagarna hur polisers agerande inte främst triggas av fördomar, utan är en produkt av polisarbetet, hur brottsligheten ser ut samt den vardagliga pressen hos poliser.

Nästa exempel illustrerar hur skolboken, som ställs emot fördomar, knyts till en politiskt korrekt diskurs om hur arbetet bör bedrivas men som samtidigt regleras av en motstridig diskurs som anger vad som är möjligt:

> Lovisa: och jag menar om man ska gå enligt skolboken så visst, då ska du va på helspänn oavsett vem du stoppar med det, det skulle ju inte va hållbart. Jag menar man skulle ju inte kunna krypa omkring och va så där helt, alltså då hade man ju haft, då hade vi haft en hel poliskår som var utbränd innan man..alltså..man måste ju, det blir ju så normalt, det är som i alla situationer. Man gör ju bedömningar, om det sen kallas fördomar eller om det kallas som sagt erfarenhet av livet, det är ju liksom..det är ju för att man ska *kunna klara av sin vardag* på nåt vänster liksom. Och jag menar..ja, som sagt, så länge man reflekterar /…/Så länge man har det i ryggraden lite med, att man ändå tänker till att nu, jag gör den här bedömningen här och nu för att jag har det här med mig, men jag är samtidigt, eftersom jag tänker det just vid det här tillfället så har jag möjlighet att kunna gå ut ur det beteendet om jag skulle behöva liksom
>
> (FG 2, T 5)

Deltagarna, här illustrerat med Lovisas exempel, beskriver fördomar som en nödvändig yrkesaspekt. Fördomar görs till en psykologisk funktion för att sortera väsentlig information och för att inte bli utbränd i yrket. Lovisa normaliserar det potentiella problemet med fördomar genom att hänvisa det till att ”man måste”, att det är ”normalt” och att det gäller för ”alla situationer”. Det handlar inte om att utföra arbetet på sätt rätt, utan arbetet måste vara funktionellt. Det innebär att sålla bort oväsentligheter för att kunna fokusera på det viktiga och relevanta i en situation. Erfarenhet knyts återkommande till vad som anges som legitim kunskap. Denna tendens att kategorisera samhällsmedborgare i stereotyper, som ett sätt att reducera en komplex verklighet och därmed hantera en osäkerhet och stress i polisyrket, beskrivs även i tidigare svensk forskning (se t.ex. Ekman, 1999).

Att kalla något för naturligt eller normalt utgör en retorisk resurs som fixerar diskursen (se kap. 6, jfr Hall, 1997). Det blir en diskursiv tillslutning, som innebär ideologiska konsekvenser. Följden blir att fenomenet, här fördomar, görs statiska och icke-förändringsbara, vilket innebär att ett fördomsfritt alternativ inte är att räkna med. Alla har fördomar så varför problematisera dem? Kunskap om och reflektion kring fördomar riskerar därutöver utifrån sådana resonemang att negligeras och reduceras till sin relevans.

Konformitetsteori – att skapa trygghet och förtroende

Dilemmat att arbeta emot men utifrån fördomar aktualiseras även i diskussioner om konformitet inom myndigheten. Behovet att karaktärisera andra grupper i arbetet leder in i resonemang om hur olika individer karaktäriseras utifrån marginaliserade tillhörigheter även inom den egna kåren. En homogenitet inom poliskåren motiveras av deltagarna utifrån aspekter som säkerhet, förtroende och tillit. Som nämnts tidigare beskrivs poliskulturen omfattas av ett starkt 'vi och dom'-tänkande, vilket kan leda till stereotypisering och exkludering av vissa grupper även inom den egna kåren (Cashmore, 2001; Ericson, 2005; Garcia, 2005; Holdaway, 1996; Peterson & Uhnoo, 2012; Souhami, 2014). Peterson och Uhnoo (2012) visar att behoven av lojalitet riskerar att ställas emot vissa grupptillhörigheter, som länkas samman med potentiell kriminalitet. Etniska minoriteter inom polisen beskrivs som 'outsiders', de misstänkliggörs och får stå till svars för kriminellt beteende som sätts i samband med deras tillskrivna etnicitet. Vi-känslan inom poliskåren sker således på bekostnad av vissa grupper (Westin & Nilsson, 2009).

Argumenten för att arbeta utifrån fördomar relateras till att polisyrket kräver förutsägbarhet. Både förutsägbarhet och tillit är något som även Ekman (1999) belyser som centralt för polisarbete och kollegor emellan. Utifrån Ekmans intervjuer med poliser betonas, förutom förutsägbarhet, vikten att kunna lita på sin kollega för att inte riskera osäkerhet i arbetet eller att utsätta kollegor för faror. I linje med resultaten i Ekmans forskning, säger Chris säger att han har en "förlåtande teori" om konformiteten som han relaterar till en viktig aspekt av yrkets karaktär - förtroende:

> Chris: /…/ det är jävligt viktigt att man har ett förtroende för den man arbetar med. Och vet lite vem den är och hur den fungerar och såna saker. Det tror jag stjälper över i att man blir så väldigt splitt-, man kör nån slags ganska konformt beteende, det är lättare, mer förutsägbarhet (FG 2, T 4)

Förutsägbarheten exemplifierar Chris med att "man" kör ett konformt utseende och stil, att det på så vis blir förutsägbart vem "man" är, i meningen vem som är ens poliskollega. Hans upprepning av man gör det till en generell regel inom polisen. Han fortsätter:

> Chris: jag tror inte att det nödvändigtvis behöver göra med att man har en dålig acceptans för de man kommer möta sen, men men <u>inom gruppen</u> hand-

lar det kanske om en trygghets..ehm..mekanism [Hanna: ja] är du med på vad jag menar? [Hanna: ja] det kans- det kanske inte hänger ihop med..att vara straight eller homosexuell men jag pratade om konformitet som..som fenomen…Men..man märker just att om man kanske rör sig lite mot det avvikande, kanske politiskt eller..eh..utseendemässigt eller nånting så så blir folk lite så här..jag vet ju nån individ här som är..ganska avvikande i sitt sätt, kanske kommunicerar..den stilen och så där. Och jag har hört väldigt många som har dragit igång rykten direkt om om om ”den verkar va så”. Det som verkar va så, har blivit till ”han är så”. Och har det hänt någon incident så förstör det mer än vad det skulle va [Hanna: ja] om det var nån som var mer normal, normen. Jag tror att där tror jag det ligger lite i [Felix: ( )] ja, lite, lite den delen. Och det har att göra med det yrket vi kommer att ha. Det är en förutsägbarhet i människor..lite grann..som vi kommer jobba med [någon: mm]

Hanna: fast det där är svårt också. Bara för att man ser ut på ett visst sätt så säger det inte vem man är= (FG 2, T 4)

Chris teori om positionering analyseras av honom utifrån dess funktioner. Positioneringar bidrar med förutsägbarhet och beskrivs som ”en trygghetsmekanism”. Att placera sig inom normen innebär att placera sig i mallen för det gångbara, vilket beskrivs ha en seriefunktion: att veta vem man är, vilket i sin tur framställs som viktigt för att veta vem man arbetar med. Chris beskriver också en skillnad som finns inom en grupp och vad som finns utanför den. Han betonar samtidigt att det inte är de specifika positioneringarna i sig (straight eller homosexuell) han talar om, utan konformitet som ett större socialt fenomen som dessa inryms i. Det sätter såväl normen som det avvikande i ett större perspektiv där positioneringar om exempelvis sexualitet endast utgör ett exempel på dessa normers funktion. Normernas funktion relaterar han i direkt samband med polisyrket, att det är yrket som kräver förutsägbarhet. Det avvikande och icke-konforma beskrivs riskera den viktiga förtroendeaspekten. Legitimeringen stöds inte av Hanna. Hennes replik riktar kritik mot att dra slutsatser mellan utseende och identitet.

12.4 Att omförhandla en fördomsfri position

I samtal om fördomar och profilering i polisarbetet görs kategorier som etnicitet, kultur och religion till känsliga ämnen att yttra sig om (jfr Alegria, 2012; Åkerström, 2013; Österlund, 2013). Till skillnad från tidigare forskning, som visat hur sådan praktik inom polisarbetet förnekas, beskriver deltagarna både förekomsten av och förklaringar till det. Framför allt förläggs en sådan praktik hos äldre kollegor (se kap. 7).

Polisen beskrivs både som en samhällsinstans omgiven av fördomar från allmänheten, men också som en social kategori med attributet att uttrycka fördomar om andra. Genom att deltagarna positionerar sig själva tillhörande en särskild kate-

gori inom polisen, nya generationen unga poliser, kan andra grupper inom kollektivet tillskrivas fördomar utan att den egna tillhörigheten kritiseras. Fördomar placeras på avstånd från deltagarna själva. Åldersdifferentiering utgör en resurs för att skilja den egna positionen från andra, vilket jag tidigare har presenterat i kapitel 7. Förutom legitimeringar av fördomar ser jag en uppdelning av 'vi och dom', baserad på olika åldrar, som en resurs för att friskriva sig från fördomsfullt polisarbete. Genom att placera fördomar hos andra och fakta hos sig själv, möjliggörs ett positioneringsarbete där nya generationen poliser görs till symboliska subjekt för det fördomsfria polisarbetet genom subjektspositionen 'den nya fördomsfria polisen'. Den binära och därtill moraliska indelningen mellan de äldre/yngre, som Hall (1996b; 1997) beskriver som en vanlig resurs vid upprättandet av stereotyper, problematiseras av 'den erfarna polisens magkänsla'. Till skillnad från fördomar erkänns denna magkänsla som legitim av deltagarna.

Positioneringsarbetet ser jag som en väsentlig del i deltagarnas arbete att legitimera sin ställning inom poliskåren, en ställning som annars marginaliseras av hänvisningar till en eftersträvansvärd erfarenhet i yrket, en erfarenhet som de som nya poliser ännu inte hunnit skaffa sig. Positioneringsarbetet utgör också en viktig förhandling om en identitetsposition när polisen tillskrivs diskriminering eller rasism i arbetet.

Den äldre polisens fördomsfullhet mot den nya polisens objektivitet

Under samtal om fördomar distanserar deltagarna sig själva från fördomsfullheten.[129] Det är framför allt andra som beskrivs ha fördomar. Det gäller såväl äldre släktingar, vänner som bekanta. Dem som polisen möter i tjänst har också fördomar – om polisen. "Rasistpolis" nämns som ett särskilt återkommande uttryck som de får höra av allmänheten, exempelvis av dem som stoppas i trafikkontroller. Men fördomar lokaliseras även *inom* polisen, framför allt bland äldre kollegor. De positioneras antingen som ett större kollektiv, där fördomar förklaras utifrån att de som äldre har andra åsikter och värderingar och på grund av erfarenheter genom tjänsten. De kan också positioneras som enskilda individer, och utgör då dåliga exempel inom yrkeskåren. Fördomar handlar i dessa fall om enstaka äldre polisers utsagor. Som exempel nämner Jesper, i intervjun under aspiranttjänstgöringen, en poliskollega som inte hymlar med att han letar efter "skruttiga bilar med invandrare i för det är dom som ska stoppas". Polisen som samhällsinstans omfattas också av fördomar och beskrivs då av deltagarna som en del av arbetet, oavsett områdesinriktning, som narkotika eller trafik. I dessa fall länkas fördomar samman med polisens praxis av profilering.

Samtidigt som äldre poliser görs mer fördomsfulla och polariseras av deltagarna som avvikande, kollektiviseras deltagarna själva till en position som den nya ge-

[129] Parallellt med normaliseringar att alla har fördomar.

nerationen poliser. Generationsskiftet förmodas leda till en förbättring av polisen på flera plan. Som unga poliser länkas de ihop med mer kunskap och färre fördomar om människors olikheter än äldre poliser, men också jämfört med en äldre generation i allmänhet. Till positionen 'den nya fördomsfria polisen' knyts samtidigt ett privilegium – förmågan att vara objektiv.

Som jag har presenterat i kapitel 8, knyts objektivitet till polisens yrkessfär, medan åsikter knyts till en privat eller personlig sfär. Objektiviteten kopplas till handling, inte åsikten. Däremot problematiseras objektiviteten när den länkas till äldre kollegor. Äldre kollegors erfarenheter länkas till ett orsakssamband, där mer erfarenheter beskrivs generera fler fördomar. Gemensamt för intervjusamtalen är att aspiranterna utgår från sin position som nya i kollegiet och de beskriver sig själva i motsats till ett äldre kollektiv med fördomar. Men Ida beskriver samtidigt hur hon som ny polis påverkas av äldre kollegors erfarenhet genom att hon lyssnar, lär sig och tar efter:

> Ida: /…/alltså personligen, personligen så har man ju åsikter, det är ju..det har ju alla. Men man måste ju va väldigt objektiv till yrket, men ibland är det svårt, speciellt som man har kollegor som är äldre i tjänst och har ännu mer erfarenhet och kanske fördomar kring saker och ting så..så..kan det påverka en. För att det styr ganska mycket av mitt arbete eftersom jag är ny, så lyssnar man ofta. Ehm (FG 2, T 5)

Ida lanserar en generell princip om eftersträvansvärd objektivitet i yrkesutövningen genom extremfallsformuleringen "man måste ju va väldigt objektiv till yrket". Principen beskrivs dock bli svårare att följa ju äldre och mer erfaren man blir som polis. Ida uttrycker senare i intervjun att möjligheten finns att "man själv blir så efter ett tag". Genom att hänvisa både till att hon påverkas av äldre kollegor och till erfarenheter i yrket som en kontrast till ett objektivt polisarbete formuleras en privilegad position, där hon görs utan ansvar ifall hon skulle utveckla mer fördomar med tiden.

Rutiner, vanor och polisers erfarenhetsbank anges som försvårande omständigheter för förmågan att vara objektiv och fördomsfri. Erfarenhet ger rutiner, som skapar handlingsmönster:

> Ida: /…/ det blir ju en erfarenhetsbank och jag har inte lika mycket erfarenhet som mina kollegor, många av dem, och då..då agerar ju de efter sin erfarenhet och..de gör, de har gjort det så många gånger och ofta liksom så att..då kör man på det liksom och vissa kanske slutar tänka och reflektera över det de gör men..men jag tror att det är väldigt lätt att sluta reflektera och göra det väldigt lätt för sig själv liksom, för att jag, jag kan tänka mig att man, det blir mer rutinmässigt. Nu tänker man ju fortfarande igenom "vad gör jag nu och varför gör jag det och hur tänker jag kring den här människan" för man har fortfarande inte, vi har bara varit ute ett halvår liksom. Eh..jag tror att man går mer och mer på rutin för erfarenheten kommer ju bli större liksom=

Lovisa: samtidigt så är det så att det känns som ett jobb som nästan..kräver rutin. /…/ *när jag kommer ha lite mer rutin* så kommer ju mycket gå på autopilot, men samtidigt kommer det bli lättare att fokusera på det *jag behöver fokusera på* (FG 2, T 5)

Polisens förutsättningar beskrivs som ett yrke som *kräver* rutin. Det skapar också specifika förutsättningar för dem som är nya i yrket, som inte har möjligheten att förbise självklarheter på grund av bristande rutin. Autopiloten görs till en hjälp i arbetet för att poliser ska fokusera på det som de ”behöver fokusera på”.

De erfarnas magkänsla

Nära och ofta sammanlänkat med erfarenheter är vad som beskrivs som magkänsla, intuition eller, som i Lovisas beskrivning ovan, en autopilot. Vad denna polisiära magkänsla baseras på problematiseras sällan, vare sig i deltagarnas utsagor eller i forskning (för undantag se Hoel, 2011; Östlund, 2013), men har historiskt beskrivits som en central aspekt av polisiärt arbete. Samtal som hänvisar till magkänsla och intuition i det operationella polisarbetet beskrivs ofta i termer av en tyst kunskap, som övas upp genom erfarenheter i yrket. Vad däremot senare tids polisforskning pekat på, är hur etnicitet fungerar som urskiljande kategori i polisens arbete och hur sådan profilering länkas samman med den tysta kunskapen (se t.ex. Loftus, 2010; Östlund, 2013). Loftus (2010) rapporterar exempelvis hur poliser som hade svårt att artikulera skälen till misstanke mot en person ofta hänvisade till ett sjätte sinne eller instinkt. Polisarbetet skildras därtill som att utgå från olika indikatorer vid misstänkliggörande. Däremot visade sig indikationerna baseras på stereotyper om sociala grupper och situationer, som exempelvis skillnader i etnicitet, kön, klass, sexualitet och ålder.

För att särskilt visa på spänningarna i relationen mellan fördomar, erfarenhet, magkänsla och objektivitet väljer jag att lyfta fram ett utdrag som inbjuder till en problematisering av magkänslan. Polisens risk att diskriminera i sitt arbete omtalar Lukas åtskilliga gånger under intervjun, och i exemplet nedan problematiserar Lukas det potentiellt diskriminerande polisiära arbetet både ur ett inifrånperspektiv och ett mottagarperspektiv. Som särskilt utpekad position nämns unga, romska killar, då de knyts till taktiskt inriktat polisarbete. Han avslutar med att problematisera vad som är fördom och vad som är magkänsla.

Lukas: ja [harklar sig] kommer ju inte på nån speciell situation så där men jag tänker väldigt mycket på..på om det är några fördomar som man har. Alltså..vad det än är liksom, så tänker jag hela tiden på det att man har fördomar som alla andra…Så det är så jävla lätt att glömma bort det där alltså. Men ibland så är det, så har jag faktiskt tänkt ett steg till, tänkt liksom. Är det en bil med fyra unga..ehm romer, killar liksom så är det liksom procentuellt polisiärt taktiskt arbete att, stor chans eller risk eller vad man nu ska säga, att det är nånting..[harklar sig] Jag tänker mer att myck-

> et på det där att ”fan vad hemskt att..att..att tänka så om männniskor”. Bara för att han ser ut på ett visst sätt och har, men det är så mycket av polisens arbete går ut på det här, att man profilerar folk så här [Lovisa: ja] en bil, den bilen ser skum ut, den stoppar vi, det är en busbil liksom. Man måste ha nånting att gå på [Lovisa: framför allt] intuition liksom..och det är ju nån, det är svårt att veta vad som är fördom och vad som är..[Lovisa: ja men precis, framför allt det där] magkänsla /…/jag kan verkligen känna så här..samtidigt som du känner nån slags..polisiär magkänsla, instinkt som man måste jobba upp liksom så man får en bra [Lovisa: mm] bra sån, så kan jag ändå tycka att det är jävligt så här..ja..fan..det är bedrövligt, stackars människor [Lovisa: ja] som ska behöva bli utsatta för det här för att dom..de faller under en viss kategori..i vår (FG 2, T 5)

Att i yrket utgå från fördomar medför en risk för diskriminering av individer som tillskrivs vissa grupptillhörigheter, vilket karakteriseras som ”procentuellt polisiärt taktiskt arbete”, för att parafrasera Lukas. Till skillnad från angloamerikansk forskning, som betonat hur polisen profilerar svarta personer, beskrivs istället romer som den dominerande gruppen och som en särskilt utsatt kategori i svenskt polisarbete. Lukas utsaga ger stöd åt tidigare forskning som påvisat att poliser utvecklar rutiner för att kategorisera vad som framställs som misstänkt beteende i olika sammanhang, där framför allt unga invandrarmän faller under sådan kategorisering (jfr Hydén & Lundberg, 2004; Sollund, 2006; 2007b; Östlund, 2013).

I Lukas utsaga ges samtidigt exempel på hur profilering problematiseras utifrån tendensen att kriminalisera människor baserat på utseende. Det polisiära arbetets förutsättningar innebär att ”ha någonting att gå på”, det potentiellt kriminella, det misstänkt olagliga. Detta länkas samman med en intuition och det beskrivs också hur intuitionen är svår att klassificera som *antingen* fördom *eller* magkänsla. Magkänsla *särskiljs* på så vis från fördomar.

12.5 Avslutande diskussionsavsnitt

Motstridiga repertoarer om fördomar i polisarbete bidrar till ett omtvistat dilemma. Stereotyper görs både till en väsentlig resurs i polisarbetet och till en särskiljande praktik, som förutom att riskera bli diskriminerande, riskerar att rasera förtroendet för polisen. Kampen om fördomar som potentiellt diskriminerande eller som fakta och erfarenhet får även betydelse för om polisen kan friskriva sig fördomsfullt polisarbete eller inte. Det är en kamp om ett fördomsfullt eller fördomsfritt ’vi’.

Analysen synliggör hur motstridiga repertoarer om fördomar kan användas på olika sätt och i olika situationer. När fördomar legitimeras i polisens operationella arbete, hänvisas det till erfarenheter, magkänsla eller fakta (som exempelvis statistik). Genom objektivitet i arbetet beskrivs fördomsfullt beteende kunna undvikas. Äldre kollegor polariseras med fler fördomar, men också som de som har byggt upp en

erfarenhetsbank i yrket där profilering istället står för kunskap eller fakta. Deltagarnas redogörelser för deras första tid i yrket synliggör hur beskrivningar om fördomar ställs emot magkänslan, en magkänsla som statushöjs i yrket. Hänvisningen till magkänsla och intuition konstruerar kunskapen som en tyst kunskap, vilket gör den svår att problematisera och ifrågasätta (jfr Östlund, 2013).[130] Att benämna viss kunskap som intuition, magkänsla eller tyst kunskap bidrar istället till ett statushöjande och legitimering av handlingar baserade på sådana termer som giltiga. Diskriminerande praktiker riskerar genom sådana omnämningar att upprätthållas. Från en kritisk ansats går det istället att se såväl magkänsla som faktaanspråk som uttryck för en erfarenhet som normaliserats på basis av rutin och upprepning.

Att normalisera fördomar som naturligt hos alla människor utgör en ytterligare legitimering, en legitimering som riskerar att reducera problematiken med fördomar. När fördomar kritiseras i polisens arbete görs det utifrån en mångfaldsbejakande diskurs om fördomar som ett uttryck för diskriminering och utifrån ett behov att reflektera över fördomar i arbetet. Att hänvisa antingen till de (få) enskilda andras fördomar (det partikulära) eller till fördomar som något naturligt (det universella) konstrueras parallellt det egna subjektet som fördomsfritt. Oavsett, lokaliseras fördomar som något *inom* individer, och särskiljs på så vis från sociokulturella strukturer av under- och överordning i samhället (jfr Wetherell & Potter, 1992). Förhandlingarna fokuseras därtill om fördomar utgör fakta eller värderingar, vilket framställer fördomsfullt agerande legitimit ifall det skulle utgöra en korrekt beskrivning av verkligheten.

Stereotypisering utgör en process om representation, differentiering och makt (Hall, 1997). I kapitel 11 har jag beskrivit stereotypisering genom symbolisk positionering av Tara och Maria som 'den lyckade invandrarrekryteringen'. En sådan symbolisk positionering återkommer i reproduktioner av 'den kriminella andra' och 'den fördomsfulla andra', som genom Halls terminologis utgör ett sätt att utöva symboliskt våld, genom att markera, klassificera och tillskriva en individ särskilda (negativt värderande) egenskaper.

Konsekvenser av det kategoriska resonemanget

Profilering genom stereotypa yttre attribut beskrivs som en central polisiär arbetsmetod både nationellt och internationellt (se t.ex. Ben-Porat, 2008; Granér, 2004; Hydén & Lundberg, 2004; Reiner, 2000; Waddington, 1999). I forskningen länkas profilering till polisens dikotomiska 'vi och dom'-tänkande men också till bruket av stereotyper, som beskrivs som centrala i praktiskt polisarbete utifrån en strävan efter enhetliga bilder av komplexa situationer (Granér, 2000; 2004; Holmberg, 2003; Rei-

[130] Det medför därtill en potentiell särskiljning mellan teori och praktik, men detta har jag inte för avsikt att utveckla här. En intressant jämförelse är dock Granérs (2004) beskrivningar om mekaniskt-intuitiva förhållningsätt på kunskap, som ställs mot intellektuella förhållningssätt hos patrullerande poliser.

ner, 2000; Sollund, 2007b; van Maanen, 2005). Den diskriminerande praktiken i polisens profilering har visat sig särskilt drabba etniska minoriteter i olika nationella kontexter (se t.ex. Ben-Porat, 2008; Holdaway, 1996; Holmberg, 2003; Hydén & Lundberg, 2004; Reiner, 2000; Sollund, 2007a; 2008b; Wasserman, 1996). En extra utsatthet för polisens stereotypisering riskerar drabba unga med minoritetsbakgrund (Jefferson, 1988; Sollund, 2007b), där romer och resande framhävs som särskilt utsatta för polisiär kontroll i England (Lames, 2007; Mulcahy, 2012). Detta samstämmer med deltagarnas beskrivningar, där romer omnämns som en utsatt kategori i det polisiära arbetet. Även Granérs svenska studie från 2004 påvisar en rasistisk retorik och en kategorisering av etniska och nationella grupper som grund för polisiära bedömningar av individers brottsbenägenhet, i synnerhet gällande romer. I relation till Granérs (2004) studie identifierar jag dock en skiftning i artikuleringen av romer, där begreppet rom dominerade i deltagarnas omnämningar, medan Granérs informanter istället använde ordet zigenare.

Argumenten om fördomar som nödvändigt och effektivt polisarbete, utgår från antaganden om att vissa sociala grupper anses mer benägna att begå brott än den övriga majoritetsbefolkningen. Hänvisningen görs ofta till brottsstatistiken (Pettersson, 2005). Det problematiska i sådana resonemang är att brottsstatistiken byggs upp utifrån hur polisen prioriterar sitt arbete. Att rikta insatser och ingripanden mot vissa grupper medför att kriminalitet ofta uppdagas inom dessa grupper – statistiken påverkas och legitimerar på så vis handlingarna. Genom olika aktörer, som polisen men också statliga rapporter och media, skapas på så vis officiellt bekräftade stereotyper, som sedan kan användas för att legitimera riktat polisarbete, till exempel i profilering baserat på fördomar om olika grupper.[131] Detta resulterar i en överskattning av brottsstatistiken av misstänkta och lagförda invandrare. Även forskning som syftar till att minska fördomar och öka kunskaper kring ett ämne, kan på så vis förstärka de stereotyper som ligger till grund för diskriminering. Detta kan leda till en negativ spiral som Sarnecki (2006) beskriver som följande:

> Diskrimineringen påverkar emellertid även den faktiska brottsbenägenheten. Flera kriminologiska teorier ser brottsligheten som orsakad av negativa, stereotypa förväntningar på individen och/eller individens upplevelse av diskriminering och främlingskap i mötet med majoritetssamhället. Vår stereotypa syn på invandrare som mer brottsbenägna än svenskar kan alltså leda till att stereotypen dels bekräftas genom statistiken och dels förverkligas genom faktiskt beteende. (Sarnecki, 2006, s. 28)

Inom polisen kan stereotypisering leda till en överkontroll av vissa grupper som i sin tur bekräftar en negativ bild (se t.ex. Sollund, 2008a). Ökad uppmärksamhet mot en grupp medför att denna grupp blir mer representerad i statistiken, då den lättare upptäcks i samband med brott. Genom att fokusera polisarbetet mot vissa grupper

[131] Att även statliga rapporter använder sig av negativa stereotyper av invandrare i konstruktioner av brottslighet får konsekvenser för konstruktionens legitimitet. Media använder sig av rapporterna för att legitimera bilden av invandrare som mer kriminella än svenskar, bilder som också påverkar allmänhetens uppfattning (SOU 2006:30). Här hänvisas exempelvis till en rapport från Brottsförebyggande rådet.

tenderar fokus mot andra grupper att minska och därmed upptäcks och utreds inte de brotten. Det kan leda till en profilering där viss form av kriminalitet knyts till olika nationaliteter, religioner eller kulturer (se t.ex. Björk, 2008). Bosworth, Bowling och Lee (2008) pekar på riskerna med en sådan essentialistisk förståelse av etnicitet och ras i studier som studerar relationer mellan etnicitet/ras och brottslighet som en fråga om demografi. Det kan gälla grupper, men också platser som exempelvis den stigmatiserande förorten (Peterson & Åkerström, 2013; Pettersson, 2005; 2013). En risk utgörs av det skapas självuppfyllande profetior, eftersom stigmatisering medför ytterligare utanförskap som i sin tur kan leda till kriminalitet (jfr Ben-Porat, 2008; Reiner, 2000; Sollund, 2008a). Profilering som polisiärt verktyg riskerar reducera individers självidentifikation, handlingsmöjlighet och förändringsbenägenhet. Därtill, att hänvisa polisens arbete som baserat på fakta gällande olika minoriteters kriminalitet, placerar problemet hos minoriteterna själva (jfr Uhnoo, 2013). Genom att länka profilering till fakta legitimeras social underordning.

Finstad (2000) påpekar att stereotyper i polisarbetet kan bli förenklade och statiska och därmed problematiska, då inte bara personers utseende utan även deras egenskaper bedöms utifrån stereotypa kategoribundenheter. Relationen mellan stereotypisering, profilering och diskriminering är därmed nära, eftersom profileringen resulterar i att människor blir tillskrivna och särbehandlade efter en stereotyp kategori (jfr Ben-Porat, 2008; Bowling & Weber, 2011; Sollund, 2008a).

I kontrast till argument om fördomar och etnisk profilering som effektivt arbetsredskap menar forskare att kategoriseringar snarare kan leda till att polisarbetet inte bara blir diskriminerande, utan även ineffektivt (Hydén & Lundberg, 2004). Samtidigt belyser samma kritiker ett dilemma då ”Problemet är att det inte är möjligt att på ett entydigt eller sakligt sätt kunna särskilja personer som inte har rätt att vistas i landet från svenska medborgare. I det mångkulturella samhälle som Sverige idag utgör är det därför närmast omöjligt att använda sig av inre utlänningskontroll utan att göra sig skyldig till diskriminering” (a.a., s. 165). Liknande argument förs av andra som beskriver att polisiära bedömningar oundvikligen bygger på markörer om social typologisk information (Finstad, 2000; Holmberg, 2003; Wasserman, 1999). Därtill anges också den etniska profileringen som ett resultat av ett imperativ av mätbara kontroller (Cashmore, 2001; Peterson, 2013). Stereotypisering och profilering som effektivt och befogat polisarbete, baserat på att urskilja det som hotar den allmänna ordningen (Finstad, 2000; Granér, 2004), beskrivs som en paradox i relation till polisens krav att behandla alla lika (Petersson, 2011). Sambandet mellan starka kontrollsystem och stigmatisering av etniska minoriteter i samhället leder till effekten att såväl politiker som allmänhet riskerar att ömsesidigt förstärka en negativ syn på migration (Hydén & Lundberg, 2004).

Andra risker med profilering och ökat utanförskap kan resultera i en ökad positionering av ’vi och dom’ mellan polisen och olika grupper i samhället. Det är vanligare att stereotypisera och betrakta de grupper som man själv inte tillskrivs tillhö-

righet till som homogena (Granér, 2004; Sollund, 2007b). Inom svensk polis kan det innebära att egenskapsförklara individer genom att hänvisa deras tillhörighet till olika kulturella grupper och ställa dessa individer i kontrast till ett normativt och svenskt 'vi'. Effekten kan bli negativa spiraler där misstänksamhet från båda parter riskerar att förstärka konflikterna. Stereotyper får konsekvenser även för dem som tillskrivs tillhöra en grupp men som inte *är* kriminella, eftersom de riskerar att behandlas som om de vore det. Uhnoos och Petersons (2011) utredning visar på hur även polisanställda som tillskrivs en invandrarbakgrund kan få stå till svars för hela invandrarkollektiv och deras kriminalitet. Bilder av polisen som diskriminerande och missnöjet mot polisens arbete kan i förlängningen få konsekvenser för rekryteringen till samt förtroendet för polisen.[132] När förtroendet och legitimiteten för polisens arbete riskeras, kan relationen och samarbetet med olika samhällsgrupper försvåras (Bradford, 2014).

Oproportionerliga andelar kontroller och arresteringar av minoriteter förklaras bland annat genom minoriteters särskilda sårbarhet i olika situationer som också är avhängig den generella diskrimineringen i samhället mot dessa grupper (Ben-Porat, 2008; Reiner, 2005). Andra pekar på hur fattigdom och klasstrukturer samverkar med rasism och institutionell diskriminering, vilket bidrar till att vissa grupper blir mer utsatta än andra (Loftus, 2009; Philips och Bowling, 2007). Samverkan skrivs fram som en viktig aspekt för att öka förtroendet mellan polis och olika minoritetsgrupper. I likhet med brittiska forskare menar jag att romer sällan omfattas av polisens mångfaldssatsningar om rekrytering och samverkan, men att polisen måste adressera och inkludera ett ökat fokus på marginaliseringen av de grupperna för att förbättra förtroendet (Mulcahy, 2012).

[132] Pettersson (2013) påtalar parallellt de positiva spiraler som kan medföras av polisers bemötande där de utsattas upplevelser tas hänsyn till och bekräftas som viktiga av poliser.

Kapitel 13

Att använda humor och att uttrycka sig politiskt korrekt

Skratt och humor var ofta närvarande under mitt fältarbete på Polishögskolan, vilket har gjort att jag intresserat mig särskilt för betydelsen av denna form av interaktion. Det föranledde också att jag ställde frågor om skämt och jargong i intervjuerna under aspiranttjänstgöringen. I detta kapitel visar jag hur humor utgör en förhandlingsresurs och ett motstånd mot diskursen *mångfald som politiskt mål*, en diskurs där fördomar och omnämningar av stereotyper skildras som uttryck för potentiell diskriminering. Humor beskrivs istället hos deltagarna som en nödvändighet och en gemenskapande praktik. Ett dilemma uppstår då skämten ofta baseras på stereotyper om sociala kategorier och där yttraren riskerar att framstå som främlings- eller kvinnofientlig (jfr kap. 10). Dilemmat synliggörs av att legitimerande redogörelser för humor balanseras med att uttrycka sig vad som beskrivs som politiskt korrekt.[133] Analysen baseras på hur humor *används* i interaktion men också hur deltagarna *samtalar om* skämt, det vill säga vilka legitimerande förklaringar som motiverar användningen av humor.

En mängd studier har gjorts som visat hur humor fungerar gemenskapande, vilket återkommer genomgående även i denna analys. I relation till detta beskriver jag också det specifika för humor i polisyrket. I likhet med tidigare polisforskning beskriver deltagarna humor som en viktig del i polisers yrkesvardag och som en central funktion för delar av polisarbetet, där den dominerande förklaringen hänvisas till humorns psykologiska funktion (Granér, 2000; Holdaway, 1988; Pogrebin & Poole, 1988; Reiner, 2000; Sefton; 2011). Humor anges som en ventil för att bearbeta erfarenheter i ett utsatt och krävande yrke. Därutöver visar analysen att jargongen har en rad andra funktioner. Jag visar hur humorn inte bara fungerar gemenskapande, utan också medför parallella processer av utanförskap, även i relationer där humorn delas. Humorn resulterar således i ytterligare ett dilemma.

13.1 Motstånd mot diskursen mångfald som politiskt mål

Som presenterats i föregående kapitel har polisforskning påtalat en stark kåranda inom polisen, med normer om arbetssätt, språkbruk och vanor. Enligt såväl nationell som internationell forskning utgör humor och skämtsamma kommentarer fundamentala aspekter av polisarbete och är ett vanligt redskap vid exempelvis sanktioner (Granér, 2000; 2004; Granér & Nilsson, 2000; Pogrebin & Poole, 1988). Loftus (2009) studie visar hur brittiska poliser associerar mångfald med orimliga

[133] Jag använder en bred definition av humor som inkluderar olika former av roliga historier, vitsar, skämt, 'practical jokes', retningar, ironi, satir, samt humoristiska upptåg som svaras med skratt. För att beskriva språkliga uttryck av sådan karaktär benämner deltagarna dem som humor, jargong och skämt om vartannat. Jag gör därmed inte skillnad på dem i presentationen.

anklageser om polisen som rasistisk, och redovisar också olika legitimerande förklaringar till polisens språkbruk och ageranden – däribland en humoristisk jargong. Liksom i brittisk forskning beskrivs hur fördomsfriheten inom svensk polis utmanas i polisprofessionen genom den interna retoriken (Lauritz, 2009). Gränsen mellan bruket av den interna jargongen och diskriminering och trakasserier kan därmed beskrivas som skör.

Dilemmat aktualiseras främst genom polisens interna relationer, likväl som i polisens bemötande mot allmänheten. Att använda humor motiveras med behov av och humorns funktion för psykologisk bearbetning och gemenskap, men som regleras av sanktioner baserat på en politiskt korrekt diskurs som avkräver poliser att reglera språket. Målen för användningen av en humoristisk jargong anges som att effektivisera arbetet och skapa en god arbetsmiljö genom att behålla sin hälsa. Den motstridiga diskursen har som mål att upprätthålla polisens anseende i samhället, samt att skapa en god arbetsmiljö genom att undvika konflikter och utanförskap.

Deltagarna tillskriver den humoristiska jargongen ett betydande socialt värde. Den skildras som en gemenskapande resurs som syftar till att skapa god stämning och en rolig vardag. Genom tidigare forskning kan humor och skratt förstås som ett sätt att skapa och bibehålla samhörighet och solidaritet, och att visa att vi är ett vi (Högberg, 2009; Jonsson, 2007; Strömberg & Karlsson, 2009). Ibland används humor och skratt när deltagarna förhandlar en agenda eller ett ämne.[134] Gemensamt skratt kan fungera som verktyg för att avrunda en ämnesdiskussion ('topic closing device', Kangasharju & Nikko, 2009), där en relation premieras snarare än en sakfråga, vilket jag visat exempel på i kapitel 10. Men humoristiskt samtalsinnehåll kan ha olika funktioner och inte enbart vara uttryck för gemenskap.

Den villkorade mångfalden

Skämt om en politisk korrekt diskurs är genomgående i materialet och kan förstås som motstånd mot diskursen *mångfald som politiskt mål*. Jargongen och humor ställs i motsats till vad som beskrivs som ett politiskt korrekt tal (jfr Loftus, 2009; Souhami, 2014). Mångfaldssatsningarna inom polisen villkoras, de framförs vara okej så länge de inte sätter stopp för humorn. Diskursen undermineras genom att humor legitimeras som fundamentalt för yrkesutövningen, med hänvisning till polisers utsatthet men också till de särskilda arbetsuppgifter som kommer med yrket.

Jargongen förklaras och försvaras med hjälp av olika legitimerande förklaringar (jfr Uhnoo, 2013). Dessa redogörelser fungerar som motstånd för att antingen driva skämten förbi den mångfaldsbejakande diskursens politiskt korrekta gränser, eller

[134] Tidigare forskning har visar att just skratt kan fungera på olika sätt och inte nödvändigtvis behöver vara kopplat till humor (Kangasharju & Nikko, 2009). Det kan t.ex. vara en strategi i intervjusituationer för att få någon att utveckla ett resonemang (Hak, 2003). Själv använde jag skratt som svar på deltagarnas humor, och mitt skratt bör också förstås som en del av ett förstärkande och legitimering av deras humoranvändning. Skrattet som svar på humoristiska samtal utgjorde en resurs för att komma klasserna nära och kunna ställa frågor om ämnen som kan uppfattas som känsliga, samtidigt som upplägget avdramatiserades.

för att tabubelägga behovet av skämt genom att reproducera gränser. Ett sätt att legitimera jargongen är att hänvisa skämt som en nödvändig psykologisk resurs i polisyrket.

Den skämtsamma jargongen inom polisen beskrivs med flera funktioner. Reiner (2000) menar att humorn kan få en avlastande roll och fungera såväl spänningsavlösande som solidaritetsskapande, då det finns en tendens hos poliser att utveckla en cynism eller pessimism genom yrket mot vissa grupper (jfr Granér, 2004). Det finns studier som redogör för att polisers humor fungerar som strategi för såväl tråkiga som farliga situationer, som en förstärkning av en gemenskap kring delade erfarenheter, och som ett sätt att etablera gruppidentiteter och hantera konflikter (Granér, 2000; Holdaway, 1988; Loftus, 2009; Pogrebin & Poole, 1988; Sefton, 2011; Uhnoo, 2013; Waddington, 1999a).[135]

Liknande redogörelser aktualiserades även i deltagarnas samtal om skämt. Att skämta grovt beskrivs som ”oproffsigt”, men samtidigt som en del av yrket. Humor anges som en avlastning vid psykiskt påfrestande arbetsuppgifter. Skämt upprepas som jätteviktigt och relateras snarare till en ”sund inställning” som innebär att ”inte ta allt jätteallvarligt /…/ för då skulle man inte orka själv” (Ida, FG 2, T 5). Det kan innebära att ”lätta upp stämningen” om man som polis exempelvis ”åkt på ett ganska tragiskt jobb” (Lovisa, FG 2, T 5). Att ha högt i tak och kunna lufta och bearbeta med humor nämns av Jonas som ”för den goda hälsans skull”.

> Jonas: men så måste det få va också [Robin: jaa] det är ett sätt att bearbeta /…/ Och det är liknande de som skämtar grövst och värst om allting, det är de poliserna som har jobbigast jobb. /…/ Visst det kan bli oproffsigt men jag menar det är likadant det här, att ha högt i tak och kunna lufta och bearbeta saker med humor, det är ändå så länge det är för den goda hälsans skull /…/ (FG 1, T 4)
>
> Viktor: men även, alltså i och med att..när man är på ett ställe och jobbar, så kan det va väldigt..alltså..påfrestande rent psykiskt, och kan man då inte skämta efteråt..så blir det ju bara jobbigt och då är det ju liksom..ja och då blir det ju jobbigt, i längden= (FG 1, T 5)

Jesper berättar i en intervju att alla reagerar på traumatiska situationer olika, en del gråter och en del skämtar, men att det i grund och botten handlar om bearbetning. Det illustrerar vad tidigare forskning pekar på, att skämt kan vara en resurs för att hålla det förbjudna eller jobbiga på distans, där skratt kan ersätta gråt (Jonsson, 2007; Loftus, 2009). Samtalen visar på likheter med tidigare studier både inom skola och arbetsplatser som beskriver humoristiska motståndshandlingar primärt som sätt att bemöta konkreta arbetspåfrestningar (Högberg, 2009; Strömberg & Karlsson, 2009). Humor görs till en nödvändighet för att klara av yrkesvardagen.

[135] En närliggande förklaring till jargongen av poliser är att hänvisa den till fakta, som i Uhnoos (2013) studie. Denna legitimering hänvisade inte deltagarna till när det gällde den humoristiska jargongen, däremot återkom hänvisningen till fakta i samtal om stereotyper och profilering i polisarbete. Ett undantag var däremot klunsningen med en skämtsam lek om romer, som jag beskriver i kap. 8.

13.2 Att göra tabu genom skämt

Humor, till både innehåll och form, präglas av sociala kategoriseringar som råder i ett samhälle och som formar såväl institutioner som vardagsliv (Johansson, 2009). I följande avsnitt utvecklar jag innebörden i en jargong baserad på stereotyper och kategoriseringar (jfr kap.12). Deltagarna redogör för en generaliserande jargong och ett skämtklimat som baseras på negativa särskiljningar mellan olika kategorier (jfr Loftus, 2009; Uhnoo, 2013). Skämten behöver förstås i relation till den mångfaldsdiskurs som gjort inträde inom polisen det senaste decenniet och vad polisens mångfaldssträvanden associeras till, om både social representativitet och nolltolerans för rasism. Här kan skämt om såväl rasister som invandrare säga något om den maktordning som reproduceras och konstitueras.

Utifrån frågan *vad* det skämtas om dominerar framför allt beskrivningar av olika stereotyper och kategorier. Genom olika positioneringar, som kan vara egna eller andras, konstitueras stereotypa drag eller innehållsliga element som knyts till olika sociala kategorier. De kan utgöras av kategorier baserade på etnicitet, sexualitet, genus, ålder eller en position som rasist. Deltagarna beskriver att skämten sker på varandras bekostnad och att alla får sin beskärda del av humorn i form av retfulla kommentarer. Så blir även jag föremål för deras skämtsamma kommentarer. Att skämta beskrivs av Damin som ”något man gör” (FG 3, T 5), vilket antyder att det ska förstås som något allmängiltigt och självklart. Just stereotyper beskrivs som såväl tacksamt som roligt att skämta om. Även Davids utseende och tillskrivna kategori relateras till en stereotyp kategori där hans karaktärsdrag görs till en skämtsam positionering – rasistpolisen:

Jonas: Jag menar det är inte så svårt att..liksom driva med David liksom, ung kille, rakat huvud, tycker om att träna och du ska bli polis liksom. Vi har ju rätt bra där liksom [de andra flämt-skrattar] det är klart att han är rasist [de skrattar] och då får man ju gå och skämta på det liksom, *så är det ju liksom*=

David: det går ju åt alla håll= (FG 3, T 5)

Det är flera identifikationer som samverkar i rekonstruktionen av rasisten: ung kille, rakat huvud, träningsintresserad och polis. Genom att göra rasisten till en skämtsam och sarkastisk position visar samtidigt deltagarna hur tillhörigheten framförs och reproduceras som avvikande och tabu.

Överdrifter och orimligheter

Skämt kan handla om att tillåta sig att uttrycka sig fritt och utanför ramen för en politisk korrekt diskurs. Deltagarna beskriver skämten av sådan karaktär att de kan få dem avskilda från såväl utbildningen som yrket. Men de anspelar just på skämtens grovhet, att det är orimligt att tro att det ens kan vara allvarligt menat. Det är det osannolika som ger en komisk laddning (Högberg, 2009). Ironi utgör en form av

motståndsstrategi genom överdrifter, underdrifter och dubbeltydigheter (Johansson, 2009). I utbildningskontexten kan humor förstås som ett retoriskt motstånd mot en anpassning om reglerat språk, där det ”demokratiska tilltalet blir en del av vår tids normaliseringsprocess” (Jonsson, 2007, s. 252).[136] Det är även så jag ser på deltagarnas skämtsamma uttalanden om diktafonen efter aspirantintervjun:

> Damin: ja ska vi snacka lite mer skit där borta [vi ska gå och äta efter intervjun], utan dokumentation
>
> David: ja stäng av den där [diktafonen] så vi kan sluta ljuga och vara ärliga nu då
>
> (FG 3,T 5)

Att skämta genom en ironisk retorik om överdrifter och orimligheter ser jag som en i skolkontexten utbredd resurs för såväl en egen positionering i ett sammanhang, som en positionering av andra. Här framträder Damins och Davids yttrande, i samspel med kontextuella markörer (tid, plats), endast som en relativ utsaga. De beskriver genom sina uttalanden hur verkligheten kan presenterats annorlunda av dem beroende på kontext, här givet intervjusituationens inramning. Yttranden regleras av vilka som ingår i ett specifikt kontextuellt och tillfälligt kollektiv. Här kan diktafonen förstås som en potentiell rubbning och utökning av ett situationsspecifikt kollektiv.

Skämtsamma kommentarer laddas ofta med överdrifter om det som beskrivs som otillåtet eller absolut orimligt i kontexten och som därmed inte har för avsikt att tas på allvar (jfr Engblom, 2004; Lundström, 2012). Det orimliga kan utgöras av en händelse eller position som ligger nära det som skildras som tabu, exempelvis att vara rasist. Det innebär ofta olika extremfallsformuleringar om osannolika situationer, vilket samtidigt kan vara svar på en orimlig uppfattning som andra har om polisen. Ett exempel på en sådan situation är när Jesper beskriver att poliser bötfäller människor enkom på grund av deras hudfärg. Parallellt skildrar utsagan en repertoar *om* polisen som rasistisk som de möter i sitt arbete, vilket är en repertoar som deltagarna ofta förhåller sig till och gör motstånd mot. Jespers yttrande framstår som ett motstånd mot polisens kategoribundna attribut som rasist. Genom att presentera extremfallsformuleringen kan polisens handlande rättfärdigas och attributet rasist bestridas, parallellt som rasism görs till en explicit och avsiktlig handling:

> Jesper: det är ju inte riktigt så att jag står och ropar ”nu ska jag ge dig böter för att du är svart” [Felix skrattar] då kan jag förstå om han skulle kalla mig rasist. Men det är ju inte riktigt så det går till [jag och Elin skrattar lite]
>
> (FG 1, T 5)

I flera fall utgår skämten från deltagarna *som blivande poliser* och vad som görs tillåtet utifrån den positionen. Att positionera sig kan innebära risker att tillskrivas tillhörighet till en grupp vars karaktärsdrag det i en kontext är viktigt att undvika.

I nästa exempel ser vi hur flera kategorier spelas ut parallellt i ett yttrande, där Damin skojar om två av sina självtilldelade tillhörigheter (polis och invandrare).

[136] Jonsson hänvisar till Börjesson & Palmblad (2003).

Damins yttrande om att stjäla min diktafon ramas in av att han ska bli polis, vilket gör yttrandet både humoristiskt och möjligt (som en överdrift). Det kan ses som ett språkspel som anspelar på och rekonstituerar kategoribundna attribut om invandrare som kriminella. Parallellt skildrar exempelet hur humor relateras till en polisiär yrkesvardag.

> Damin kommer fram till mig när alla börjar resa på sig efter lektionens slut. Han ger mig diktafonen och frågar mig ”hur fan tänker du egentligen, sätter skäligt stöldgods mellan två invandrare?”. Vi som är runt omkring garvar.
>
> (Dag 10. Lektion om fördomar och hatbrott, klass A)

Humor och skratt kan därmed få saker att ändra betydelse. Såväl skratt som humor, i form av ironi, kan användas för att påvisa motsatsen från det som avses. Nedan beskriver David hur humor används som en resurs i polisarbetet för att hantera risken att bli tillskriven en rasistisk position i yrkesutövningen. Till skillnad från Petterssons (2013) studie visar Davids beskrivning av situationen hur anklagelser om rasism hanterades på ett sätt med humor som ”gick hem”.[137]

> David: vi hade i alla fall en bra, när man skämtar, vi hade..vi gjorde trafiken och stod med fartkontroller och stoppade och drog in nån..så jag satt och skrev en bot där och det var en invandrarkille och han var ju missnöjd som fan över det där. Så [hon] kom och..en trafikpolis..eh..och han satt ju där och gnällde och var missnöjd och han sa ”det är ju bara för att jag är svart!” och hon bara ”ja..det är bara för att du är svart, det är en sån dag i dag, vi tar bara de mörkhyade idag” då insåg han ju själv att ”äh, nej okej, det kanske inte är så” [de andra skrattar lite] ja, det gick ju hem
>
> (FG 3, T 5)

Liksom i fallet med tidigare skildringar omförhandlar även David polisens kategoribundna attribut som rasist. Samtidigt som jag förstår vissa yttranden som reglerat av vad som görs till ett politiskt korrekt språkbruk, synliggör exemplen ovan hur de blivande polisernas *ageranden* regleras av diskursen. Att i en fartkontroll stoppa någon på grund av hudfärg konstitueras som osannolikt i polisarbete.

13.3 Jargongens kontextualitet – säkra situationer

Humor, skämt och skratt är kontextuellt och relativt (jfr Johansson, 2009). Deltagarnas utsagor visar hur språket regleras av kontexten, det vill säga vilka som närvarar, var och när. Viss jargong yttras bara i säkra situationer, som kan bestå av specifika platser som polisbilen eller fikarummet, vilket återkommer i andra poliskontexter (Holdaway, 1988; Holdaway & O'Neill, 2007b; Peterson & Uhnoo, 2012; Pogrebin & Poole, 1988; Sefton, 2011; Uhnoo, 2013). Denna 'canteen banter' (Wadding-

[137] Att skämta bort anklagelser om rasism, eller använda humor som avledande manöver, ansågs inte framgångsrikt i Petterssons (2013) studie, och förklaras utifrån närhet till en faktisk upplevelse av utsatthet för rasism. I mindre laddade situationer beskrivs det som en mer användbar strategi.

ton, 1999a) benämner Loftus (2009) 'white spaces' och utgörs av olika "situationer där den vita majoriteten känner sig tillräcklig bekväm för att göra motstånd mot och överträda mångfaldsagendan" (Uhnoos översättning, 2013, s. 80). Även poliser med minoritetsbakgrund rapporteras värna om dessa platser, eftersom de möjliggör för ett behov att ventilera frustation över de fientliga andra (Peterson & Uhnoo, 2012). Ett annat uttryck för hur diskrimerinande uttryck regleras till säkra situationer är den av deltagarna beskrivna värdegrunds-timeouten, som markerar ett yttrande som anses gå emot rådande normer och värden inom polisen (Sefton, 2011). Situationerna där jargongen tillåts avskärmas framför allt från allmänheten, men också från organisationens ledning (jfr Holdaway & O'Neill, 2007b; Sefton, 2011). I likhet med tidigare forskning ser jag inte utsagor i dessa säkra situationer som mer sanna än andra, men "producerade för en annan publik och under andra maktförhållanden än de offentliga" (Johansson, 2009, s. 201).

Plats, tidpunkt och kollektiv

Deltagarna redogör inte för några generella regler som kan appliceras för skämtens form, plats och karaktär. Kontexten och det specifika sammanhanget beskrivs istället som viktigt för att förstå vad som kommer till uttryck i olika samtal. Både plats och tidpunkt, men också det kollektiv som råder i en given situation, används som kontextuella markörer för att påvisa skämtens lämplighet och giltighet. Humor skapar olika gemenskaper. När skämt dras synliggörs samtidigt vilka som inte delar humorn och därmed vem som inte ingår i gemenskapen (jfr Jonsson, 2007). Jargongen legitimeras när den används mellan kollegor. Men kollektivet förändras på olika platser och vid olika tidpunkter, som exempelvis när poliser kliver ur polisbilen, om länspolismästaren hör eller om en aspirant (eller SAO-elev) är närvarande under utsättningen.[138] Utsättningen är en plats som Pogrebin och Poole (1988) har beskrivit som ett tillfälle för humor, men som i deltagarnas beskrivning alltså regleras beroende på närvaro av chefer eller aspiranter.

Framför allt hänvisar deltagarna till polisbilen eller personalrummet som särskilt betydelsefulla platser för möjlighet till humor (jfr Uhnoo, 2013; Waddington, 1999a). Där sker jargonger mellan kollegor och utgörs av relationella positioner som liknas vid dem som finns mellan vänner. Men även andra arenor nämns utgöra säkra situationer, som hemma eller på fritiden. Det gemensamma för utsagorna är att de visar hur jargongen görs dold för allmänheten:

> Damin: /…/ Det är ju såna jargonger som går, men det är ju..fan så mycket som man får se och vara med om så är det ju, det är ju en liten ventil för oss också, att skämta om det och..ja, såna skämt är ändå roliga liksom. Och om man har det på en lagom nivå och är intern och det inte kommer ut=

[138] Utsättningen är en mötesform med genomgång av dagens/skiftets arbetsuppgifter, där lägesbild för aktuell brottslighet skapas och arbetsuppgifter för det påbörjade arbetspasset fördelas.

Jonas: ja och ändå åker dit [till en brottsplats] och inte åker iväg=

David: det var väl som du sa liksom att, var det inte du som sa det, det inkräktar ju inte på arbetet=

Damin: nej nej=

Jonas: nej

David: nej, för då är det ju jävligt professionellt oavsett. För om man säger i bilen på vägen dit och på vägen hem, det..ja, det stannar väl i bilen liksom=

Damin: ja exakt och sen=

David: det är inget som allmänheten märker av=

Jonas: nej för det tror jag är

David: det är skitviktigt!=

Jonas: ja det..det är jätteviktigt som sagt (FG 3, T 5)

Det som betonas som viktigt är att polisers jargong vare sig kommer ut eller att allmänheten märker av det. Humorn anges som en ventil för bearbetning av polisiära erfarenheter, men beskrivs samtidigt reglerat från dem poliserna möter i sitt arbete eller för polisernas vittnesmål i rätten. Deltagarna ger uttryck för Waddingtons (1999a) teori om att poliskulturens interna jargong inte avspeglas i praktiken.

Till skillnad från den mångfaldsbegränsande diskursen där en tydlig gräns mellan det privata och professionella artikuleras, lyfter Lukas fram privata sfärer i yrkesrollen när det gäller humor. Den privata sfären utgörs bland annat av utrymmet i polisbilen mellan kollegor. Även om möjligheten att yttra sig olika privat och professionellt betonas, synliggör utdraget hur även det privata styrs av normer som inte tillåter vad som helst:

Lukas: men det som Jonas sa tycker jag är viktigt att just det här med att det är en jävla skillnad hur man ser ut utåt och hur man agerar i polisrollen jämfört med hur man agerar..när man sitter med sin kollega i bilen då är man kanske inte lika mycket polis i alla avseenden, utan då är man ju mer kanske vänner då, ofta också=

Jonas: sen kommer man fram till jobbet och så (snäpper) man till och går ut och gör det så jävla proffsigt att det inte går att säga nånting=

Lukas: ja, men ändå så har man den baktanken att det liksom är att man tar på sig kostymen=

Tara: mm, men vissa saker säger man inte

Lukas: vissa saker säger man inte (FG 1, T 4)

Polisbilen utgör en symbolisk men också en fysisk materiell gräns för skämt och humor. Lukas citat illustrerar en distinktion mellan polisrollen och vänskapsrollen, vilket synliggör hur olika regler och krav följer med olika positioneringar. Polisen som professionell yrkesposition särskiljs från en individs privata vänskapsposition. Som Lukas säger tar de ”på sig kostymen”, vilket kan förstås som en formell myndighetsutövande ämbetsmannakostym som präglas av professionellt agerande. Med

den följer vissa krav, regler och normer. Man kan emellertid vara olika mycket polis i olika situationer. Polisbilen, som ändå tillhör den professionella sfären, kan användas som frizon för vänskapliga relationer, där en jargong används som kan stå i direkt kontrast till normer som gäller för polisrollen. I bilen kan man vara lika mycket vänner och då delas humorn inom ett kollektiv där normerna är kända. Polisbilen görs till en plats för privat socialt umgänge. Bilen utgör samtidigt en gräns för när kollektivet förändras, då allmänheten kan höra, se eller reagera. Att ”kliva ur bilen” antyder en gräns som passeras, en gräns där något nytt händer eller inleds:

> Damin: lika..stor förändring som man går igenom när man går från civil..klädsel till polisuniform. Lika stor förändring blir det när man kliver ur bilen
> (FG 3, T 5)

Som deltagarna och andra studier visar görs skillnad mellan vad som sägs *om* respektive *till* minoriteter (jfr Uhnoo, 2013; Waddington, 1999a).[139] Liksom resonemangen i föregående kapitel (10), där polisers främlingsfientliga tillhörighet särskiljs från deras professionella yrkesutövande, framställer deltagarna att nedvärderande uttryck inte med nödvändighet medför ett fördomsfullt bemötande. Waddingtons (1999a) teori om att jargongen inte avspeglas i praktiken problematiseras däremot av två nyutgivna utvärderingar inom svensk polis, som redogör för att jargongen om etniska minoriteter som förekommer inom polisen riskerar att få polisanställda med etnisk minoritetsbakgrund att vantrivas (Uhnoo & Peterson, 2011; Westin & Nilsson, 2009). Både norsk och svensk forskning anger att det är vanligt att personer med minoritetsbakgrund behandlas annorlunda av poliser, och visar på tydliga kopplingar mellan polisers negativa attityder och diskriminerande agerande gentemot etniska minoriteter (Sollund, 2007b; Uhnoo, 2013).

Med risk för sanktioner

En potentiell förklaring till att den stundvis råa och typifierande humoristiska jargongen görs dold ger Uhnoo (2013) till den lojalitet som beskrivs prägla poliskåren. Det är en lojalitet som andra studier också visat på (Cashmore 2001; Loftus, 2009; Peterson & Uhnoo, 2012; Uhnoo, 2013; Waddington, 1999a), vilken jag har berört i kapitel 10. Att bli stämplad som illojal och obekväm kan få konsekvenser för karriären och arbetsklimatet (Cashmore 2001; Uhnoo & Peterson, 2011). Framför allt hänvisar deltagarna till den tillfälliga gruppen som avgörande för vilka skämt som yttras, där utomstående markeras särskilt. Vilka de utomstående är avgörs av sammanhanget. Vilka som deltar i konversationen avgör hur rå jargongen kan tillåtas vara.

> Martin: det [ung. att uttrycka sig fritt] tycker jag ändå att man ska få göra i en [polis]bil alltså [Jonas: ja] inte säga vad som helst men om man sitter bara vi

[139] Även poliser *med* minoritetsbakgrund uttrycker liknande legitimeringar av jargongen i Uhnoos (2013) studie.

två…man måste inte va politiskt korrekt och ”oj, jäklar vad sa jag” [Lukas: nej] och att det ska sitta nån mick i taket…och länspolismästaren ska lyssna på det=

Lukas: men då kanske du inte ska ha en SAO där bak= (FG 1, T4)

Likt aktuella studier förstår jag utsagorna som att mångfaldssatsningarna medför ett klimat av politiskt korrekthet, med en oro för att uttrycka sig och en känsla av att känna sig övervakade (Souhami, 2014). Utdraget illustrerar inte bara hur jargongen berörs i relation till en diskurs om ett politiskt korrekt språkbruk, men också hur den specifika kontexten och tidigare händelser påverkar hur deltagarna resonerar kring jargongen. En händelse i Rosengård, Malmö, där det inifrån polisbussen videoinspelades hur några poliser yttrade kränkande uttryck mot allmänheten, återkom som samtalsämne i skolvardagen. Både Martin och Lukas utsagor visar samtidigt hur vem som lyssnar får betydelse för jargongens gränser, men också vilka som ska få använda jargongen. En restriktion görs vid SAO, det vill säga polisstudenter.

Det anges som förklaring att skämten regleras till vissa tidpunkter – som när man (tror sig veta att man) är överens, att humorn delas av alla och är självvald. Billy beskriver hur användandet av humor kräver en (åtminstone föreställd) gemensam grund hos dem som skämten dras mellan. Ett kritiskt läge kan uppstå om det kommer en nykomling till en grupp, vilket medför att man avvaktar med skämt eftersom man inte vet hur de tas emot. Redogörelsen visar på vikten av lojalitet.

Billy: /…/ jag skulle aldrig dra ett sånt skämt om det var en människa i närheten som jag visste va lite osäker på liksom hur den skulle kunna ta det (FG 5, T 4)

Som nykomling skulle vi kunna förstå min position i klasserna, åtminstone den första tiden under fältarbetet. För att kunna skämta krävs och aktualiseras ett positioneringsarbete av deltagarna, där jag också ser mitt skratt som svar på deras humor som avgörande för att de använder en humoristisk jargong i min närvaro. Men under aspiranttjänstgörningen får deltagarna själva erfara ”nykomlingspositionen” och hur den sätter gränser för dels ett fullt medlemskap i poliskollektivet, och dels för hur kollegor interagerar med dem. Gränserna för humor skiftar beroende på vilka som närvarar och i vilket sammanhang och på vilken plats det yttras, vilket gör det såväl individ- som situationsreglerat.

13.4 ”Menar inget illa”

”Jag menade inget illa” är ett återkommande retorisk försvar (’disclaimer’) när ett skämt kan uppfattas som något annat och behöver motiveras. Utifrån sådana uttryck kan vi förstå ord som tillfälliga yttranden, det vill säga de har inte en inneboende betydelse i sig utan ges olika betydelse i olika kontexter.[140] Skämt fyller således en

[140] En intressant jämförelse är här Jonssons avhandling *Blatte betyder kompis* (2007).

annan funktion än att enbart markera en betydelse. Uttrycket ovan likt ”det var bara ett skämt” legitimerar jargongen och kan användas för att påvisa att det inte finns någon underliggande mening med det som yttrats. Det anges också som ett sätt att göra humorn mindre problematisk.

Flera deltagare använder en jargong som beskrivs som otillåten på skolan och i yrkesutövningen, men som tillåts i särskilda gemenskaper och situationer. David säger till mig under en rast med lite oro i rösten att ”de skämtar rätt grovt och att det kan låta lite fel” (Dag 10. Fältsamtal). Han hänvisar genom en på förhand ansvarsbefriande utsaga till skämtens kontextbundenhet och markerar därtill hur hans egen position ska förstås för att inte misstolkas av mig. Det kan *låta* fel, men med betydelsen att det inte är menat att uppfattas så. *Hur* något sägs framställs som avgörande för vilken betydelse ett skämt får i en kontext, som i följande utdrag:

Mirko:	/…/ att man kanske tänker på vad man, HUR man säger det [Sebastian: mm]
David:	det där är ju jävligt sant, för jag menar jargongen kan ju vara jävligt hård och extrem [någon skrattar] åt alla håll och kanter som kan uppfattas jävligt märkligt om det hörs från utomstående liksom som inte vet…hur det ligger till och vad man tycker och menar egentligen liksom [någon: mm]
Mirko:	fast även om jag själv har invandrarbakgrund och är född i ett annat land och föräldrar som kommer därifrån och allting så tänker jag ju ändå på det…Om jag pratar alltså, om nåt sånt
David:	jag menar, vi kan ju, vi skämtar ju ganska mycket med Damin, att han är..liksom invandrare men jag menar det är ju ingen som menar nåt illa med det. Men det kan ju uppfattas kanske om det kommer nån utomstående där, och så står det ett par i uniform och snackar skit om han som står i mitten liksom, det blir, ja, det kan bli jättekonstigt
Jon:	men det var väl ingen som drev med Damin det första året
David:	nej=
Jon:	så han har ju lagt upp för det mycket själv [de skrattar högt] för han alltså han=
David:	han har ju bjudit ju in till det och spelar på det själv liksom=
Jon:	jaja, han vill ju, så att..många kan man ju driva med för att han hade en tajt t-shirt på sig på skyttet idag, så det är ju (när man skjuter pistol), då fick han den (smällen) istället=
	[Sebastian och David skrattar högt]
Kalle:	man behöver ju inte va invandrare för att ta mycket skit heller (FG 4, T4)

David säger att jargongen kan vara ”jävligt hård och extrem” och uppfattas på andra sätt för dem som inte tillhör kollektivet inom vilket skämtens normer gäller. De andra utomstående utgörs av dem som ”inte vet hur det ligger till och vad man tycker och menar *egentligen*”. ”Egentligen” anger att skämt kan baseras på en åsikt tvärt emot det som yttraren står för. Mirko beskriver därutöver hur hans egen posit-

ion som invandrare inte placerar honom i en annorlunda situation, utan att han också tänker på hur han uttrycker sig. Damins invandrarposition görs relevant i Davids följande replik, men då handlar skämten *om* Damin. Att man skämtar med Damins invandrarbakgrund utgör exempel hur sociala kategoriseringar används i skämt, men de hänvisar samtidigt till att de inte menar något illa med det. Att vara polis markeras som en känslig position att uttala sig ifrån på det sättet. Deltagarna ger snarare uttryck för jargongen som del av en gemenskapande process (jfr Jonsson, 2007).

Utdraget ovan visar hur de förhandlar om regler för en tillåten jargong och hur deltagarnas olika bakgrund görs relevant för vad som legitimeras. Det är inte bara vem som närvarar vid skämt utan även vem som uttrycker skämten som har betydelse för vilken jargong som förhandlas fram i olika kollektiv. När personer med minoritetsbakgrund skämtar om sin etnicitet ges det legitimitet även för andra att ta efter denna jargong. I och med att Damin själv inbjudit till skämt legitimeras en utveckling av jargongen. Dessutom, som vi kan se i nästa exempel, legitimeras etnicitetsskämt särskilt om det är poliser själva som skämtar om det. Legitimeringarna reproducerar det avvikande i skolkontexten.

David: men det är som..jargongen är som eh..[namn] är ju Rumän och han jobbade ju med..[annat namn] som..jag vet inte vart han kommer ifrån?

Damin: Iran

David: aa..och så sitter de på utsättning där och så säger han det till vakthavande på utsättningen att ”ja, va fan..ser du, nu är det två svartskallar som åker i bilen, den här bilen nu. Har ni noterat det nu så det inte ringer nån och tror att vi har snott bilen” [de skrattar högljutt] Så att ”har ni fått med, har ni skrivit upp det att det är två svartskallar som åker här i bilen”=

Dan: så ingen ringer och säger att de har snott en polis-=

David: ja. Ja det är ju en sån variabel, så de..va fan..det är högt i tak /…/ den är klockren! (FG 3, T 5)

När poliser själva skämtar om en tillhörighet som svartskalle ges legitimitet till skämten. Davids utsaga om att skämtet är klockrent kan därutöver förstås i termer av vad som avgör om ett skämt är roligt eller inte. Att använda stereotyper och olika karaktärsdrag som förknippas med dem utgör en grund för ett gott skratt, speciellt om det yttras av medlemmar som positioneras tillhörande en stereotyp och dessutom utgör en möjlig antagonist (här polis). Däremot, och parallellt, kan ”svartskallar” som inte är poliser stjäla en polisbil.

Kategoriserande uttryck knyts till en jargong som beskrivs som ”hjärtlig”, vilket utgör en återkommande legitimering baserad på form och avsikt:

Emil: som jag kan säga ”kom igen nu kurden så gick vi” till Tara liksom, och hon skulle kunna säga ”svenne” liksom så där..och det är ju bara, alla som är runt omkring vet ju att jag har ingenting emot henne och hon har

ingenting emot mig och det är bara hjärtligt liksom [Lovisa: mm] och då=

Kristoffer: men folk runt omkring kan ju bli kränkta= (FG 5, T 4)

Att Emil benämner jargongen mellan honom och Tara ”hjärtlig” är ett sätt att göra den mindre problematisk. Emil tillskriver orden kontextualitet, en konstruktion som fungerar i vissa sammanhang, men i andra inte. Det är när han inte menar illvilja som han beskriver att han kan skämta på det sättet, vilket innebär att om Emil hade haft problem med Taras kurdiska bakgrund så hade han inte kunnat skämta om det. Deras nära relation skapar ett utrymme för dem att distansera sig från det politiskt korrekta språkbruket och samtidigt skapa en gemenskap i en tyst överenskommelse mellan dem. Kristoffer påpekar dock att folk runt omkring kan bli kränkta. Att Tara kan bli kränkt blir inte föremål för diskussion i gruppen.

13.5 Gränser för skämt – motstånd mot humor

Ett sätt att hantera behovet av skämt och kravet att hålla sig inom en politiskt korrekt diskurs är att konstruera gränser för vilka skämt som kan dras och tillåtas i en kontext. Det är sällan någon protesterar mot skämten när de väl uttrycks, däremot sätts gränser när det förs diskussioner *om* skämt. Genom att belysa deltagarnas svar på frågan om de skämtar om allt synliggörs samtidigt vilka skämt som möter motstånd. Förutom att tid, plats och vilka som närvarar avgör om skämt yttras eller inte anges olika gränser för skämtens innehåll. Till innehåll beskrivs bland annat ordet ”neger” som en sådan gräns:

Damin: jaa..men man skämtar ju om såna saker[141] men man skämtar inte om dom saker som är i, visst vissa kan vara känsliga för det men, för vissa, men inte så här..som bygger på deras…*ja. Jo det gör man* [de skrattar]

Malin: men vaddå? Säg (vad du tänkte)

Damin: nej men man säger inte, man använder inte N-ordet eller nåt sånt där. Alltså så. Ja

David: N-ordet?

Damin: jaa

David: neger?

Damin: ja exakt..eh..det gör man ju inte, man skämtar inte på det sättet, men man..man kan ju skämta lite om folkslag eller liksom, även svenskar. Alltså svenska, finska, alltså alla nationaliteter, man skämtar ju om man åker på nåt jobb och ehm..ja det finns till exempel finskar och då skämtar man liksom att då har de supit till och börjat fightas=

Jonas: slåss med kniv=

Damin: ja..”vi kanske bara borde låta dem va?!” (FG 3, T 5)

[141] David har precis berättat om hur några poliser själva skämtat om att de är svartskallar.

Förutom att ordet neger laddas med en specifik symbolik och känslighet så beskrivs andra kategoriseringar som nationalitet och etnicitet som vanliga gällande skämtens innehåll.[142] Att skämta om att personer med finsk bakgrund super och slåss med kniv görs inte lika känsligt som att skämta om ordet neger. Skillnader i vad skämten handlar om och riktas mot diskuteras även under lektionen om hatbrott och fördomar. Exempelvis jämförs skämt om giriga judar och giriga smålänningar. Judar beskrivs som mer stigmatiserade än andra och beskrivs därför utgöra en del av det tabuartade, det man inte får skämta om.

Skämt relateras till olika sociala kategorier eller till polisiära situationer, men regleras vid att handla om individer. Ida drar en gräns mellan generella skämt och personliga skämt, de senare jämför hon med personliga angrepp. Samtidigt beskriver hon hur gränsen är svår att upprätthålla i praktiken, eftersom vissa kan ta även de generella skämten personligt. I generella skämt, däremot, skildras individer endast som representanter för något som framställs som roligt. Resonemanget utgör en legitimerinade förklaring till det kontextuella i uttrycket ”jag menar inget illa”, då många skämt beskrivs handla om kategorin och inte om individen som i det enskilda sammanhanget råkar falla under kategorin.

I en intervju diskuteras funktionerna med skämt, att det krävs för att bearbeta polisiära händelser som poliser varit med om med att ha högt i tak och kunna lufta och bearbeta saker med humor. Samtalet kommer in på att i polisbilen kan man skämta fritt om det mesta, varpå Tara gör motstånd genom att sätta en innehållslig gräns – att kalla allmänheten för ”apajävel”:

> Tara: men vissa saker är inte okej, som där i Malmö i Rosengård ”apajävel”. Det var i förtroende med kollegor i bilen och de trodde inte ( ) [Lukas: ja, jag tänkte precis på det] intresserad. Och ska de säga ”gör värdegrundstimeout ha ha ha, vi har högt i tak” [förställer skratt] det håller liksom inte (FG 1, T 4)

Tara riktar kritik mot legitimerande utsagor om att i polisbilen göra timeout från värdegrunden som skapar utrymme för poliser att yttra sig i strid mot rådande normer (Sefton, 2011). Samtidigt som Tara positionerar de som skämtar över gränsen genom kontraster och den förställda rösten, utgör sådana markeringar exempel på vem Tara inte är, och motståndet medför på sås vis en positionering av henne själv.

Deltagarna markerar avstånd mot värdegrunds-timeouten som en humoristisk praktik, men försvarar samtidigt en skämtsam jargong. Tara som sätter gränser för vad man får skoja om vänder senare i sitt resonemang när resten av gruppen betonar vikten av att ha en oskyldig humoristisk jargong. Hennes kommentar om att ”det bara är en mångkulturell jargong” avslutar deras diskussion. Det synliggör hur gränserna för skämt balanseras med behovet av skämt.

[142] Det finns däremot exempel där ordet ”neger” *som signalement* framställs som accepterat baserat på ”att det viktiga är att vi förstår varann” och eftersom ”vi vet att rasism är dåligt” (Dag 10. Rastsamtal, klass A) (se Sefton, 2012).

13.6 Humor som kritiserande motståndsresurs

Tidigare svensk forskning har visat på humorns betydelse för att utveckla organisatoriska motkulturer och autonomi hos olika arbetsgrupper inom en organisation (Granér, 2000; Strömberg & Karlsson, 2009). Studier inom polisen visar att humor, likt informellt vardagsspråk, används för att artikulera motstånd mot ledningen och för att tolka formella regler och policys (se t.ex. Granér, 2000; Loftus, 2009; Sefton, 2011). Jag har även tidigare visat hur humor används för att navigera mellan dubbla diskurser inom polisen (Sefton, 2011).

Humor används återkommande som en resurs för att göra motstånd, framhäva en alternativ diskurs eller framföra kritik. I mitt material yttrar sig motstånd exempelvis när deltagarna öppet undergräver den formella ordningen under lektionerna genom ironi. Sådan humor ironiserar diskursen *mångfald som politiskt mål*. Motståndet riktas främst mot skolledning eller polisledningen, som (åtminstone retoriskt) representerar en officiell diskurs som bejakar mångfald. En del av kritiken mot den officiella diskursen är att den är enbart retorisk, och anges som en ytlig strategi för polisledningen att visa upp utåt för allmänheten (Sefton, 2011; 2012. Jfr Ahmed, 2012; Cashmore, 2002; Loftus, 2009; Voyer, 2011).

Ett exempel på vad som av en av deltagarna framställs som ”politiskt fint uppsatta punkter” är när utbildningen på skolan beskrivs i termer av att främja förståelsen för andra länder och kulturer (Jonas, FG 1, T 4). Genom humor förlägger Tara denna del till utbytesstudenterna, men också till aspiranttjänstgöringen som utgör termin fem, vilket jag ser som dels en kritik av att det inte förekommit under deras utbildning på skolan, dels en beskrivning av vad som väntar dem i yrket.

Malin:	det här med utbildningen, står det också, ska främja förståelsen för andra länder och kulturer och för internationella förhållanden
	/…/
Tara:	men jag tror det är termin fem
	[Robin och Lukas skrattar, sen Tara också]
Robin:	fältstudier ska vi åka till, vart ska vi till
Martin:	Azerbajdzjan=
Robin:	ja
Tara:	[skrattar] utbytesstudenterna, det är där som de kommer in= (FG 1, T 4)

Ett ytterligare motstånd mot regleringen av polisers språkbruk aktualiseras bland annat i samband med polisstudenternas tal om *Polisens värdegrund* (Rikspolisstyrelsen, 2009). Även om policyn inte explicit uttrycker att språket ska regleras så tolkas den så i den dominerande diskursen kring värdegrundens syfte (Sefton, 2011. Jfr Souhami, 2014). *Polisens värdegrund* framställs som en del av polisens officiella diskurs om det politiskt korrekta, men som i skolkontexten kritiseras genom skämt och skratt. Det är inte värdegrundsarbete i sig som deltagarna motsätter sig, utan led-

ningens sätt att formulera och (inte) förankra den i skolans eller myndigheternas verksamhet (Sefton, 2011; 2012). *Polisens värdegrund* om de tre ledorden engagemang, effektivitet och tillgänglighet ironiseras nedan i ett MMS som en student skickar till mig. Bilden föreställer en mängd bokstäver som inte formulerar någon mening, men som presenteras som bättre än den officiellt formulerade värdegrunden:

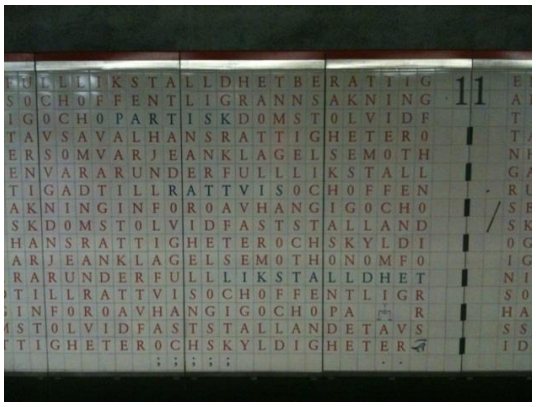

Hittat en bättre värdegrund! Opartisk, rättvis och likställdhet ☺

(MMS från Tara 2010-05-10, kl. 09:20)

Även det informella tecknet värdegrunds-timeout utgör en del av motståndet riktat mot den officiella policyn (Sefton, 2011). Då förbud mot nedsättande språkbruk kopplas ihop med *Polisens värdegrund* utvecklas istället olika strategier, som ger möjlighet att uttrycka sig på sätt som annars framställs som olämpligt att säga rakt ut. Värdegrunds-timeouten ser jag som ett resultat av införandet av *Polisens värdegrund* och en omvänd effekt som kan uppstå vid införandet av en policy eller strategi. Den präglas av ett motstånd mot att förändra vad som framställs som naturligt inom organisationen – en ”rå men hjärtlig jargong” med syftet att ventilera åsikter och upplevelser (jfr Granér, 2004). Timeouten är ett sätt att göra motstånd mot förändringar och strukturer inom den rådande hegemonin genom en informell jargong som präglas av humor.

Att uttrycka motstånd mot något som inte fungerar sker ofta genom humoristiska formuleringar. I en gruppintervju beskriver aspiranterna hur skämt om värdegrunden ”är fullt naturligt”, eftersom vissa organisatoriska strategier har fått motsatta effekter i förhållande till målen om att polisen ska vara effektiva, engagerade och tillgängliga (FG 1, T 5). Detta ger utrymme för en humoristisk jargong kring implementeringen av de nya strategierna.[143]

Humor används som en resurs för att rikta kritik mot exempelvis en överordnad, antingen en policy eller person med högre befattning. Att skapa ett mindre omfattande ’vi’ inom ett större kollektiv kan vara ett uttryck för motstånd. Kritiken mot policyn kan ha en implicit funktion i form av delaktighet i en informell motstånds-

[143] Värdegrundens ledord blir föremål för skämt när nya avrapporteringssystemet PUST ska införas för att göra polisen mer effektiv och tillgänglig. En anmälan i PUST beskrivs ta 10 timmar att skriva från tidigare 30 minuter.

kultur och kan på så vis bli ett sätt att utöva makt för de som upplever att de saknar maktresurser att tillgå (jfr Johansson, 2009; Jonsson, 2007). Humor kan fungera som en resurs för att praktisera makt underifrån genom en 'underdog'-position (jfr Jonsson, 2009). En konsekvens är att humorn både distanserar från den formella ordningen och hierarkin (ledningen) inom polisen, men också bidrar till att stärka gemenskap och möjliggöra för andra normer hos den egna gruppen (arbetarkulturen) (jfr Johansson, 2009; Jonsson, 2007; Strömberg & Karlsson, 2009).

Alternativa diskurser genom ironi

Humor fungerar som en resurs för att både lösa och dölja oenigheter i olika sakfrågor. Humor, mer precist ironi, aktualiserar motstånd och ger samtidigt uttryck åt en alternativ diskurs än den normerande. Ironi synliggör möjligheten till flera "sanningar" (Trethewey, 1999). Ironiska uttryck kan således presentera alternativa diskurser, som enbart kan uttryckas genom skämt eftersom de i kontexten (dels politiskt-historiska samtiden, dels polisutbildningen) inte är möjliga. Humor blir på så vis ett av de få socialt accepterande sätten att uttrycka motstånd mot hegemonin. Funktion kan då vara dubbel – att uttrycka en diskurs som annars inte är accepterad, och att komma undan med den då man hänvisar till den som skämt.

Förutom skämt baserade på nationalitet, etnicitet och religion, uttrycks även en mängd genus- och sexualitetsrelaterade skämt i studenternas vardagssamtal. Skämten innehåller olika positioner som samtidigt konstituerar kollektivets normer om en manlig heterosexuell tillhörighet. I utdraget som följer har deltagarna diskuterat en ökad andel etniska minoriteter till polisen som nu jämförts med en samhällelig utveckling om fler kvinnor i polisen:

Jon:	för att det ska bli mer tolerant och accepterande och förstå detta, men det tar ju tid. Det tar ju generationer [David: mm] jag menar bara för 20 år sen kan det inte ha funnits så hemskt många..med annan bakgrund än svensk i riksdag och regering, medans det nu finns det. Det fanns ju inte många kvinnor då. Nu är det ju lika många kvinnor
David:	ja det går utför [några fnissar]
Jon:	nej [ler] det får vi styra upp
Någon:	ajajajaj [de flinar och fnissar lite]
	/…/
David:	det var ju samma när de fick rösträtt, det var ju också ett misstag vi gjorde (FG 4, T 4)

Jon, som för ett samtal om samhällets förändring mot tolerans och acceptans, relaterar mångfaldsförändringen i den svenska regeringen till positioner om etnicitet och genus. Davids kommentar att det går utför bör av flera skäl förstås som ett skämt. Dels att det i kontexten skildras som en otillåten åsikt som står i strid mot polisens uppdrag om att arbeta mot diskriminering, dels då de andra deltagarna flinar och

fnissar. Samtidigt utmanar Davids utsaga en normerande skoldiskurs och en normerande ordning.

Det finns också teorier om att rasistisk, sexistisk och homofobisk humor kan vara ett sätt att uttrycka åsikter och värderingar om dessa grupper (se t.ex. Clements, 2008). Humor kan då användas för att uttrycka motvilja eller fientlighet mot vissa grupper, vilket ibland förs fram som underliggande motiv i sådan humor. Humor kan användas för att aktualisera stereotyper, och samtidigt påvisa en åsikt som annars inte kan yttras, då man exempelvis riskerar sanktioner av olika slag. I Lundströms (2012) studie ses ironi som ett sätt att uttrycka en värdering som individen inte vill stå för.[144] Från Lundströms perspektiv skulle Davids yttranden kunna vara uttryck för en potentiell åsikt hos honom, men som lätt kan tas tillbaka om protester uppstår. Skulle han bli konfronterad med åsikten går det, tack vare dess ironiska inbäddning, att hänvisa till som ett skämt. Utan att göra anspråk på att känna till Davids åsikter menar jag dock, liksom Lundström, att ironi tillåter olika parallella tolkningar och möjligheten att inta motstridiga positioner. Ambivalenta yttranden kan medföra en möjlighet att positionera sig både för och emot en diskurs samtidigt, eller ”delta i flera olika agendor med en och samma handling” (Lundström, 2012, s. 110).

13.7 Humor, normer och utanförskap

Inom den svenska polisen beskrivs en ”rå men hjärtlig” stämning i personalrummen och mellan kollegor (Granér, 2004; Sefton, 2011, Uhnoo, 2013; Westin & Nilsson, 2009). Humor anges som en symbol för en gemenskap, även i de fall humor framträder genom en jargong som beskrivs av deltagarna som både rå och hjärtlig. De grova skämten, som att kalla varandra för olika namn relaterade till en socialt kategoriserad bakgrund,[145] legitimeras som oskyldiga när de sägs till en vän eller klasskamrat (jfr Jonsson, 2007; Sefton, 2011; Uhnoo, 2013). Enligt deltagarna handlar det inte om att inta en passiv position i en hierarki, utan beskrivs som ett sätt att manifestera en vänskap. De som använder retoriken mot varandra beskriver sig också vara vänner (jfr Jonsson, 2007). Det beskrivs därutöver att om en person de inte känner skulle fälla samma kommentar skulle reaktionen och mottagandet bli annorlunda, eftersom de då inte vet om det är riktat som ett skämt.

[144] Lundström utgår från Clifts teorier om ironi som ett sätt att hantera känsliga ämnen som en individ vill göra gällande, men inte stå för. Det blir svårare att hållas till svars för en åsikt och personen kan därmed undvika sanktioner. Deras anspråk om att kunna yttra sig om individens åsikter skiljer sig från mina. Diskursanalys kan analysera hur människors identitet konstrueras genom positionering inom diskurser, men kan inte säga *varför* individen skriver in sig själv eller andra eller investerar i bestämda diskurser. Hall (1996a; 1997) beskriver detta som att vår identitet och hur vi förhåller oss till omgivningen är kontextbundet. Det är därför omöjligt att ta reda på en persons egentliga förhållningssätt, känslor eller tankar, eftersom saker och ting alltid tolkas utifrån sitt sammanhang.

[145] Exempelvis kurd, svenne, jävla utbildningsreserv, inkvoterad, svartskalle, blatte och bög.

Inom bland annat svensk polisforskning har det vardagliga småpratet (Ekman, 1999; Sefton, 2012) och humorn (Granér & Nilsson, 2000; Sefton, 2011) beskrivits som med normproducerande funktioner. Humor kan innehålla uppmaningar och tillsägningar, vara inkluderande, exkluderande, normerande, kritiska och förhandlande. Exempelvis har humor i form av retsamma skämt och ironi visat sig fungera normaliserande och skapa ett inkluderande genom en känsla av ömsesidig solidaritet, samtidigt som det återför talarens makt och kontroll (Granér 2000; Holdaway, 1988; Loftus, 2009; Pogrebin & Poole, 1988; Sefton, 2011). Även om skämt kan etablera vänskapliga relationer, kan de parallellt exkludera genom sociala positioneringar. Genom humor görs normer, och likväl som gemenskap skapas även utanförskap. Tidigare studier har visat hur personer som avviker från polisnormen blir föremål för skämt, vilket leder till exkluderingar inom polisen (Sefton, 2011; Westin & Nilsson, 2009). Normerna kan konstrueras gällande vad som är rätt eller fel, brukligt och görligt i form av värderingar eller åsikter, men också positioner som svenskhet och sexualitet. Genom att skämta om det otänkbara markeras samtidigt vad som är normen i en kontext.

Humor har som potential att både förstärka rådande maktordningar och göra motstånd mot den. Skämt om avvikelser från normer kan utgöra ett sätt att utöva social kontroll då det korrigerar, tillrättavisar eller förlöjligar en individ (Johansson, 2009). Studier som fokuserat sociala processer i organisatoriska och kulturella kontexter visar hur rasbegreppet konstruerats inom polisen genom bland annat skämt. Den skämtsamma jargongen anses upprätthålla hierarkier och strukturella relationer, som i vissa fall baseras på etnisk bakgrund (Granér, 2004; Granér & Nilsson 2000; Holdaway, 1997; Lander, 2008; Sefton, 2011; Uhnoo & Peterson, 2011). Att avvika från poliskollegets normer kan därmed medföra sanktioner.

Svensk aktuell forskning beskriver hur polisanställda med minoritetsbakgrund får anpassa sig till jargongen för att bli accepterade i gruppen, en jargong som även där präglades av stötande språk om etniska minoriteter (Peterson & Uhnoo, 2012). Även om många poliser, liksom deltagarna i denna studie, rapporterade om det oprofessionella och klumpliga i sådan jargong måste poliserna med minoritetsbakgrund hantera sådana situationer. Liksom internationella studier föreslår Peterson och Uhnoo att lojaliteten till kollegorna hindrar möjligheten att ifrågasätta sådant språkbruk (Holdaway, 1996). Det medför att skillnadsskapande språkbruk, som kan uppfattas rasistiskt och diskriminerande, reproduceras och återupprätthålls i polisarbetet (jfr Cashmore, 2001).

Andra sätt att legitimera jargongen är att påvisa att man inte tar illa vid sig. Ida och Lovisa berättar under en gruppintervju att de själva aldrig tagit illa vid sig även om de vet att det finns andra som gör det. Lovisa tillägger att ”det finns ju inget riktat mot mig så heller”. Legitimeringar av det oproblematiska med jargongen kan tolkas i ljuset av att positioneras (av andra eller sig själv) som tillhörande normen. Om det är det avvikande som det skämtas om så innebär en position inom normen

möjlighet att distasera sig till skämten. Att inte få riktade skämt mot sig kan förstås som ett privilegium. Att tillskrivas normen utgör därmed ett ytterligare exempel på en säker situation eller position.

Det har redan indikerats i flera exempel hur humor fungerar normstärkande och inkluderande i olika sammanhang. Humor indikerar vem som är accepterad och vilka som ingår i det aktuella kollektivet. Att svara på humor i en grupp är ett sätt att söka tillträde till gruppen genom att spela spelet. Då jargongen ingår i spelets regler är det också svårt att sätta emot, eftersom det riskerar lojaliteten i gruppen (jfr Peterson & Uhnoo, 2012).

Humor (s)om positionering

I vissa kontexter begränsas råa skämt, medan de tillåts i andra. Gemenskap skapas genom en känsla av samhörighet, genom att man deltar i jargongen. Gemenskapen utgörs av dem som accepterar jargongen, vilket samtidigt reglerar hur motstånd kan uttryckas. Eftersom jargongen är ett gemenskapsspel reduceras möjligheten att göra motstånd mot jargongen eftersom relationen därmed riskeras. Det innebär att relationen snarare än sakfrågan premieras i många intervjusamtal.

I följande exempel som illustrerar jargongen till både innehåll och form när den iscensätts mellan kollegor synliggörs hur humor *görs* samtidigt som det *pratas om*. I intervjuerna under aspiranttjänstgöringen berättar några deltagare, som nu arbetar inom samma myndighet, både att de använder en viss jargong men att det samtidigt inte påverkar dem som poliser. De beskriver hur det är lättare att skämta om icke-minoriteter då skämt om minoriteter beskrivs av David som ”för laddat” och att ”man får tänka sig för lite då det kan bli så jävla fel”. Till Jonas däremot kan David skämta för där vet han nivån, eftersom de känner varandra. Jonas håller med och forsätter:

Jonas:	ja…alltså jag har ju bott ihop med Dan och umgåtts med David rätt mycket privat och så..av oss som sitter här är det de jag umgås mest med, och där kan jag ju säga saker som liksom..som är så..alltså mest utanför jobbet när vi inte jobbar ihop nu, men som är så lortiga att man skulle ifrågasätta min lämplighet här till och med, för det är så grova skämt. Men det är ändå liksom..alltså..det måste man ju ändå få kosta på sig… för det gör ju inte mig till en sämre polis när jag väl jobbar som polis
Damin:	mig har du inte umgåtts med för att jag är invandrare
Jonas:	och muslim
	[de skrattar]
Dan:	framför allt det
	[de skrattar]
Damin:	ja jag tror det
Jonas:	det är i grunden inte för att jag tycker om dig utan det är ju därför

Damin: ja, bosse [bosnier] och muslim, det är ju=

Jonas: mm

David: annars tycker vi om dig

Damin: jaa..ja..jag är ju svensk då trots allt [hehe] även om (FG 3, T 5)

Jonas yttrande gör anspråk på att lämpligheten att arbeta som polis regleras av språket.[146] Efter att Jonas har beskrivit, utan konkreta exempel, hur yttraden av hans jargong med andra kan uppfattas som ”lortiga” inleder Damin en samtalston präglad av ironi och sarkasm. Exemplet illustrerar hur positioneringar aktualiseras i den skämtsamma jargongen mellan aspiranterna. Damin som inte nämns av Jonas som någon han umgås mest med replikerar med att positionera sig själv som invandrare och att det är däri orsaken ligger. Jonas tillägger att det är för att Damin är muslim. Här gör de vad de tidigare pratat *om:* de ger exempel på hur skämten och jargongen fungerar och reproduceras mellan personer som beskrivs som överens om skämtens normer.

Kategoriseringen initieras av Damin som positionerar sig själv i en marginaliserad tillhörighet. I samtalet konstrueras Damins identitet som invandrare, bosnisk och muslimsk, en identitet han därtill vill positionera som svensk. Tillsammans konstruerar de en position som är mellan ’det svenska’ och ’det andra’. Genom hans olika samverkande positioner upprätthålls en föreställning att han inte hör hemma här, och att han har andra egenskaper som hör till dessa identiteter. Att vara ”bosse” innebär samtidigt att han bör känna sig hemma någon annanstans. Fördelen är att han kan använda sig av dessa olika tillhörigheter i olika situationer och kontexter, men nackdelen är att de också kan verka begränsande och innebära hot om exkludering till medlemskapen (beroende på vem han interagerar med).

De fortsätter därefter förklara humorn och jargongens funktioner, men också restriktioner för dess användning. Damin själv förklarar sedan att det är lättare för honom att skämta ”om sånt”, som jag tolkar beror på hans självposition som invandrare. Han beskriver att ”man får bjuda på sig själv” och att det inte är ofta som han tar åt sig. Jonas beskriver hur han inte skulle kunna dra invandrarskämt innan han kände Damin och hänvisar till att Damins tillåtande av en invandrarjargong bidragit till att klassen förhandlat fram sådana uttryck. Om Damin inte hade godtagit invandrarskämt hade Jonas jargong fått anpassas till Damins upplevelse av skämt och inte Jonas behov av dem. Jonas återupprepar flera gånger hur ”skönt” det är för de andra inklusive honom själv att Damin skämtar som han gör, eftersom det därmed tillåter de andra att skämta om och med honom. Jonas säger att ”så måste det

[146] Jonas inledande inlägg om den nära relationen dem emellan bör också ses i ljuset av de skämt som yttras under intervjun. Då Jonas beskriver vänskapen som en förutsättning för vissa skämt och att denna gemenskap finns i denna grupp (Damin har han ju gått i samma klass med i två år) kan vi inte förutsätta att den skämtsamma jargongen de har under intervjun är den jargong de har när de arbetar. Jonas beskriver de skämten som främst förekommande utanför arbetstid, även om han under intervjun beskriver att han skämtar även med andra kollegor. Samtidigt nämner han hur hans skämtsamma jargong privat inte påverkar honom när han arbetar och att han inte blir en sämre polis för det.

kunna vara", vilket utgör en legitimerande redogörelse för ett behov som inga regler får inskränka på (jfr Sefton, 2011). En regel för skämten skildras av Jonas som innebär att skämten legitimeras så länge som alla känner till grunderna och "att det inte ligger något bakom" uttrycken:

Jonas:	[skratt] jo men jo men..det är skönt att det är så för jag menar, det är ändå skönt för så måste det kunna vara, så länge att alla vet att även om grunderna och att det inte ligger nåt bakom=
Damin:	jo, men man har själv funderat i de tider att fan..undra om de verkligen tror på att jag slår min fru [de skrattar]
Jonas:	det är hon som slår dig, det vet vi=
Damin:	*ja det vet ni* ja det är det som är, alltså de som har träffat min fru eller fått höra om min fru de vet att jag är så jäävla hunsad=
Jonas:	*hunsad*=
Damin:	jag är så jäävla hunsad så det finns ingen chans att liksom..*då hade det hellre varit att jag hade fått stryk som i det här fallet* för att så att, nej men det är kul att ligga på gränsen men [Jonas: ja] men med rätt personer= (FG 3, T 5)

Skämt (och distansering) kan på så vis fungera som instrument i en självpresentation och bli en retorisk markör för hur subjektet ska positioneras. Damin, som tidigare skämtat om att han slår sin fru, återtar den tråden när de diskuterar skämtens kontextualitet, att det inte ligger något bakom de ord som yttras. Damin distanserar sig från den invandrade mannen som förtrycker kvinnor, genom att skämta om att han slår sin fru, som ironiskt ska förstås som att det är han som är "hunsad hemma". Det lämpar sig inte heller att som polis att vara den förtryckande mannen, och det blir även ett spel mot en polismanlighetsroll; poliser som slår sina fruar. I skämten spelar Damin med olika stereotypa positioner och skapar en underförstådd social position som den som inte slår sin fru som 1) man 2) polis, och 3) invandrare. Damin beskriver själv jargongens gränser och att det innehåller ett underhållningsvärde att just ligga på gränsen för vad som är accepterat att uttrycka och i vilka sammanhang det är legitimt. Det är "rätt personer" som avgör skämtens art och spridning.

Däremot kan redogörelser för att alla delar humorn och att man är överens problematiseras. Användandet av ironi *förutsätter* att aktörerna är överens vad som avses och delar de normer och värderingar som skämten bygger på (jfr Anolli, Ciceri & Infantino, 2002; Averbeck & Hample, 2008). Att förutsätta att man är överens är inte det samma som att vara överens. Möjligheten att kritisera yttranden som kantas av gemenskap eller ironi, är vanskliga. Den som inte spelar spelet riskerar sin plats i gemenskapen, vilket kan förstås i relation till den lojalitet som polisyrket beskrivs präglat av.

Humor iscensatt – parallella processer av inkludering och exkludering

Jargonen mellan deltagarna beskrivs i vissa fall som hjärtlig.[147] Det är så i Emils beskrivning av jargongen mellan honom och Tara, när de kallar varandra ”kurd” och ”svenne”. Om det är samma ”hjärtliga” jargong i Davids yttrande ”det märks att du är inkvoterad” till Lina när hon under grupparbetet föreslår hur de ska skriva i inlämningsuppgiften, eller när Anton tio minuter senare busar med Damin och kallar honom ”jävla utbildningsreserv”, är vare sig väsentligt eller möjligt att svara på genom analysen. Det intressanta är hur sådana yttranden legitimeras och vad det får för konsekvenser. Deltagarna säger, när de inser att jag sitter med dem och spelar in under grupparbetet och kanske förstår deras skämt annorlunda, ”vi är inte rasister”. Som illustrerats tidigare är här ytterligare ett exempel på hur yttranden anges som kontextuella. Liksom analysen visar i föregående avsnitt finns här skäl att lyfta fram hur ironi parallellt kan fungera som såväl en gränsdragare (exkluderingspraktik) som en gemenskapare (inkluderingspraktik).

I både ”svenne/kurden”-skämtet och ”inkvotering/utbildningsreserv”-skämten tillskriver aktörerna varandra tillhörighet till olika sociala kategorier. I dessa kategorier ligger också implicit en maktrelation, där normen visas upp och gränsen för att inte tillhöra den gemensamma normen görs skör. I det senare exemplet pendlar Lina och Damin mellan att tillhöra gruppen och att riskera att hamna utanför den. Det är ett pågående inkluderings- och exkluderingsarbete som förhandlas i gruppen. Varför denna jargong används så mellan deltagarna är svårt att svara på, men bör förstås i relation till de legitimeringar som deltagarna redogör för, som ett resultat av ett pågående förhandlingsarbete om skämtens gränser. Både lärarna och deltagarna själva redogör för att klassen har en stark sammanhållning, en inkluderande gemenskap och en varm ton dem emellan. Det är även så jag förstår deras sammanhållning. Tidigare forskning har pekat på hur grupper kan uppnå en gemenskap genom en specifik jargong (Kangasharju & Nikko, 2009). Jag menar att analysen också synliggör hur gemenskapen bidrar till att legitimera och möjliggöra jargongen, varför jag snarare argumenterar för ett relationellt förhållande och ett växelspel mellan dessa parallella processer, där såväl den humoristiska jargongen som gemenskapen förhandlas kontinuerligt mellan deltagarna. Jargongen bygger på att de skämtar med varandra om saker som normalt skulle vara otillåtet, men som tillåts att reproduceras genom olika legitimeringar som normaliserar jargongen.

Humorn innehåller parallella processer av inkludering och exkludering av vissa positioner och fungerar på så vis som Schnurr (2009) benämner som ett dubbeleggat socio-pragmatiskt verktyg i interaktionen. Humor reproducerar maktrelationer och kan fungera som ett verktyg för att exkludera eller förtala andra på grund av exempelvis olikhet, samtidigt som det fungerar gemenskapande för dem som tillskrivs en tillhörighet till normen. Humor bör i kontexten förstås som ett kraftfullt

[147] Delar av analysen här har redan avhandlats i Sefton (2011).

redskap med potential att sortera människor, en sortering som ofta tar sig hierarkisk karaktär, där en grupp nedvärderas i kontrast till en annan. 'Vi-känslan' sker således på bekostnad av de som görs till 'de andra' (jfr Westin & Nilsson, 2009).

Ett parallellt dilemma synliggörs

Jag har visat en mängd funktioner med humorn som uppstår parallellt med skämtens gemenskapande mekanismer, vilka även synliggörs av en deltagare i följande citat. Utsagan är från lektionen om hatbrott och fördomar, när klassen skämtat om överklass på Östermalm. Skämt om överklassen legitimeras i kontexten, genom ständiga återupprepningar som svaras med skratt från majoriteten av klassen inklusive läraren. Det skämtas som om överklassen inte finns närvarande i klassrummet, och på så vis tillskrivs denna grupp en position utanför poliskollektivet. Joacim belyser hur sådant skämtande bidrar till en gruppgemenskap, bland annat genom skapandet av en gemensam fiende:

> Joacim: jag reflekterar nu, vi skrattar över *överklassen*, alltså det är exakt samma mekanismer egentligen..som funkar som du [läraren] säger åt det andra hållet. Och att vi skämtar här..det är nånstans att vi skapar en gruppgemenskap..om..liksom..det är ingen här egentligen som går runt i kostym och är den där bratiga, så då är det okej, för nu samlas vi. Jag sitter mest och skrattar och tycker att här är jäkligt kul, men det är ju, det ligger ju en fara i det. För vi skapar ju..för just skämt är ju en, att skämta om andra är ju ett sätt att skapa den här tighta gruppen, likväl som det är att säga att.."nej, han är mindre värd" på nåt vis. Alltså det skapar ju samma typ av gruppdynamik, känner jag. Du hittar en gemensam fiende eller en gemensam..grej att göra dig rolig över, man ställer sig lite över. Men det..som du själv var inne på, det är svårt att dra gränsen. Får man skämta uppåt men inte nedåt. För de som är där uppe då? Som..som skapar sin..de vill ju tighta ihop sin grupp för de har samma värderingar. Vart ska de skämta? [Läraren: ( ) om nån] nej men vart ska de skämta? De..precis..vad ska de göra för att..de har ju samma behov av att skapa det här som andra. Och då är det klart att det blir nedåt
>
> (Dag 17. Lektion om fördomar och hatbrott, klass B)

I utsagan redogörs för humorns mångfacetterande funktioner. För det första att vara underhållande, för det andra att skapa en tight grupp, för det tredje att säga att någon är mindre värd, för det fjärde att skapa en gemensam fiende, och för det femte att ställa sig över någon genom att göra sig rolig över den. Joacim beskriver också humorn som skapad och konstruerad och hur humorn samtidigt är en del i att skapa gruppdynamik. Han synliggör humorns omgivande maktstrukturer då han dels säger att det är svårt att dra en gräns och dels ställer en fråga vad som ges legitimitet att skämta om och av vem. Slutligen beskriver han en sjätte funktion med humorn, nämligen att det utgör ett (allmänmänskligt) behov att skämta, oavsett samhällelig position. Parallellt som humor baserad på sociala kategorier görs till en väsentlig del

av en gemenskapande praktik i skolvardagen synliggörs hur den per automatik skapar utanförskap, även inom den egna gruppen (i detta fall mot en överklass).

13.8 Avslutande diskussionsavsnitt

I materialet framhålls återkommande ett dilemma mellan behovet av humor vid bearbetning eller som ett sätt att skapa gemenskap, och vikten av att hålla sig inom ramen för en officiell och politiskt korrekt diskurs, där olika situationer kräver olika sätt att förhålla sig. Diskurskampen handlar om hur mycket humor som ska tillåtas och vad som utgör en nedsättande och olämplig jargong inom polisen.

Tidigare forskning har särskilt skrivit fram polisens behov av humor som en nödvändighet för bearbetning av yrkesvardagen (se t.ex. Granér, 2000; Holdaway, 1988; Pogrebin & Poole, 1988; Reiner, 2000). Denna studie stödjer sådana resultat, men visar även på en rad andra funktioner med humor om varför den reproduceras inom polisen. Exempel på sådana resultat är hur hänvisningar till uttryck som ”jag menar inget illa” eller ”det var bara ett skämt” är ett återkommande försvar (’disclaimers’), vilka legitimerar jargongen och konstruerar den som harmlös. Andra förklaringar är att hänvisa den som uttryck för gemenskap. Jag har också redogjort för när deltagarna sätter innehållsliga gränser för skämt, som kan förstås som ett *motstånd mot humor*. Exempel på sådana gränsdragningar är benämningar som ”neger” eller ”apajävel”. I förhandlingar om vad som görs tillåtet respektive tabu att skämta om synliggörs samtidigt hur olika sociala kategorier hierarkiseras som mer stigmatiserande än andra. Liksom tidigare forskning visar deltagarna på speciella frizoner, eller säkra situationer, där reglerna om tillbörligt språk tänjs och omförhandlas (se t.ex. Holdaway & O’Neill, 2007b; Loftus, 2009; Sefton, 2011; Uhnoo, 2013; Waddington, 1999a). I analysen utvecklas hur säkra situationer inte bara regleras av plats, utan även tidpunkt och rådande kollektiv, där särskilt ledning och allmänheten placeras utanför kollektivet. Humor, och mer specifikt ironi, används också som en kritiserande motståndsresurs, riktad mot ledningens och organisationens införande av ytliga eller dåligt fungerande verksamhetsstrategier. I analysen visar jag hur humor *iscensätts* mellan kollegor i pågående interaktion. I relation till tidigare forskning om humor inom polisen, som skildrat samtal *om* humor, utgör iscensatt humor ett tillägg till sådana resultat. Parallellt som humor görs till en del av en gemenskapande praktik i skolvardagen synliggörs hur den skapar normer och utanförskap. Skämten handlar ofta om stereotyper och positioner som samtidigt reproducerar ett avvikande från en svensk manlig heterosexuell tillhörighet. Samtidigt visar deltagarna hur ironi kan vara ett sätt att göra motstånd mot en tillskriven rådande norm eller diskurs inom polisen. Humor kan därmed förstås som en resurs som genererar flera effekter.

Som blivande poliser ställs deltagarna inför en mängd krav. Poliser förväntas vara fördomsfria, upprätthålla demokratiska värden, vara goda förebilder och sam-

hällsmedborgare och visa på social kompetens. Samtidigt artikuleras en diskurs om en politisk korrekt mångfald och värdegrund som en ytlig policy, som riskerar att framställa ett allt för reglerat språk som falskt. Här blir humorn en möjlighet att hantera komplexiteten de står inför, där gruppens gemenskapande sätts främst. Humor gör gränsarbetet och blir en plattform för att sålla en allt för (ytlig) politisk korrekt retorik om mångfald mot skämt om den politiska korrektheten. Det medför att deltagarna kan hålla sin värdighet intakt. Humor skapar gemenskap, men vems gemenskap skapas, vad syftar den till och på vems bekostnad? Konsekvenser av den kritiska analysen i detta kapitel är att samtidigt som humor utgör en väsentlig del av kårskapandet fungerar jargongen per automatik uteslutande, och reproducerar utanförskap i den egna gruppen.

Humor bidrar till att synliggöra mångfaldsdiskursens villkor. Humor medför en möjlighet att överträda gränser som konstrueras som tabu i kontexten, samtidigt som sådana yttranden, genom dess humoristiska inbäddning, reproduceras som tabu. Parallellt som utsagorna visar på en intolerans mot en rasistisk jargong inom myndigheten, visar resultaten på flera legitimeringar som normaliserar jargongen, vilket leder till att den tillåts och reproduceras (jfr Uhnoo, 2013). Genom att tillskriva humorn positiva innebörder och som en oskyldig intern jargong legitimeras humoristiska uttryck och humor upphöjs till en betydelsefull egenskap i sammanhanget och kollektivet (jfr Högberg, 2009). Alternativa resonemang, om att jargongen medför minskad trivsel inom polisen och kan ses som problematisk, förekommer inte, men har istället lyfts fram i annan aktuell polisforskning (Peterson & Uhnoo, 2012; Souhami, 2014; Uhnoo, 2013; Uhnoo & Peterson, 2001; Westin & Nilsson, 2009).

En problematisering av humorns tolkningsföreträde

Analysen ställer på sin spets hur vi kan förstå viktiga frågor om jämlikhet och skillnadsskapande ord/handlingar. När relationen mellan diskriminering och humor beskrivs som kontextuell blir bilden mer komplex.

Analysen av att tilltala och positionera en person genom humor visar hur ord inte har en negativitet inskrivet i sig själv (jfr Speer & Potter, 2000; Wetherell & Potter, 1998). Yttranden som kan diskriminera eller anses tabubelagda blir fördomsfulla och problematiska *in situ*, när dess precisa mening produceras, förhandlas och arbetas upp av deltagarna i interaktion (Speer & Potter, 2000). De kan vara problematiska och fördomsfulla i en situation, som ordet ”neger” framställs i materialet och i den samtida diskursen. Att ”neger” beskrivs tabubelagt att yttra, särskilt för poliser, visar hur det omförandlat sin innebörd utifrån en omgivande historisk, geografisk, kulturell och yrkesmässig kontext (jfr Hall, 1997). Humor och ordens kontext problematiserar, nyanserar och gör diskriminerande tal till en komplex praktik. Det för-

svårar gränsdragningen för vilka yttranden (eller ord) som kan klassas som homofoba eller rasistiska – de *görs* till det i en situation (Speer & Potter, 2000).

I sin avhandling *Blatte betyder kompis* (2007) för Jonsson liknande resonemang om ordens performativitet med hjälp av bland andra Judith Butler.[148] Å ena sidan kan verbala kränkningar ses som att de underordnar och tystar offren, och att minoritetsgrupper blir de som får betala priset för en yttrandefrihet som tolererar sådant tal. Mot bakgrund av sådana resonemang förespråkas en lagstiftning mot rasistiskt och sexistiskt tal. Samtidigt beskrivs språket å andra sidan med en aldrig konstant given innebörd oavsett kontext, och kan därmed endast med svårighet förbjudas eller lagstiftas bort. I Jonssons empiri är det exempelvis killar som själva kallar sig svartskallar eller blattar och han beskriver hur vi kan förstå ironi genom vem som framför den och hur den yttras.

> [O]m ord alltid skulle betyda samma sak, och om så kallade sårande ord alltid skulle såra, skulle ju samhällssatir eller ironi där samma laddade språkbruk används för att göra motstånd mot olika maktrelationer också diskvalificeras som ännu ett exempel på upprepningen av förtryckande tal. (Jonsson, 2007, s. 267)

Samtidigt kan vi förstå ord och uttryck med ideologisk verkan. En förståelse av ett yttrande kan uppfattas som negativt, även om det inte var avsikten. Speer och Potter (2000) framhäver att globala och kvantifierbara definitioner av fördomsfullt tal kan vara en hjälp i att utmana de mest extrema formerna av diskriminering (även hatbrott samt hets mot folkgrupp), och kan därmed vara viktiga vapen i en politisk kamp (se även Johansson, 2009; Trethewey, 1999). Däremot tenderar de att bli mindre effektiva vid hanteringen av enskilda yttranden, likt de som presenterats i föreliggande avhandling. Jag ser inte rasism som lokaliserat inom individer, utan som diskursiva reproduktioner av uttryck och tal som uppfattas som rasistiska, vilka kan reproduceras inom kontext. Resultaten gör gällande att individer kan uttrycka sig både rasistiskt och anti-rasistiskt och att det därmed utgör en vansklig praktik att peka ut och positionera någon som rasist, vilket också problematiserar ansatser som söker korrelera en typ av tal till en specifik individ. Istället ser jag det mer angeläget att fokusera på hur sådana yttranden används i en kontext och vad det kan svara an till i ett större perspektiv, exempelvis vad det kan få för konsekvenser med exkluderande tal för anställda inom kåren, för mötet med allmänheten och för bilden av polisen som organisation samt för det operativa polisiära arbetet. Jag diskuterar detta kortfattat nedan men vill samtidigt framhäva att betydelsen av sådana yttranden och dess konsekvenser är i behov av vidare forskning.

Jargongens problematiska konsekvenser

En konsekvens av mångfaldsdiskursen är att en öppet artikulerad rasism inom polisen reglerats till att artikuleras i säkra situationer. Holdaway och O'Neill (2007b)

[148] Jonsson refererar till Bulters *Excitable Speech* från 1997.

beskriver det som ett dilemma inom polisen, och vidare att ”[a]ssociation officials argued that overt racism has been replaced by covert racism, evidence of which is, by definition, difficult to establish” (s. 397). Rädslan för sanktioner medför att uttrycken görs dolda, även för ledning, vilket gör problemet svårt att både adressera och föra på tal, men också att visa på dess förekomst. För att förstå hur diskriminering uttrycks kan det vara av vikt att studera samtal i vad som anges som särskilda säkra situationer där nedsättande yttranden sker, baserat på forskning som pekar mot en reglering av rasistisk jargong mot en dold praktik (Holdaway & O’Neill, 2007b; Loftus, 2009; Uhnoo, 2013).[149] Jag förstår uttrycken om och praktiken i säkra situationer som ett motstånd mot den censurering och reglering av språket som mångfaldsdiskursen kräver. Resultaten pekar på att blivande poliser reglerar sitt tal inför organisationens ledning, och enbart tillåter sådant tal bland kollegor de litar på och känner väl.[150] Därtill att även personer som tillskriver sig minoritetsbakgrund reproducerar kategoriserande tal och uttryck (jfr Uhnoo, 2013). Det kan därför vara av vikt att studera hur kategoriserande och potentiellt rasistiska samtal görs relevanta av olika individer på olika positioner inom polisen. Det kan synliggöra det kontextuella och institutionellt anpassade i människors interaktion (jfr Peterson & Uhnoo, 2012). Oavsett om poliser med etnisk minoritetsbakgrund upplever att det finns en rasistisk jargong så bör det betraktas som ett problem för polisen av flera skäl (jfr Loftus, 2009). I förlängningen riskerar alla dessa aspekter att skada förtroendet för polisen och försvåra polisens arbete.

Trots legitimeringar av en jargong baserad på stereotyper och kategoriseringar finns det skäl att problematisera den (Uhnoo, 2013; Uhnoo & Peterson, 2011). Studier påpekar att det är först när jargongen och uttrycken läcker ut som det uppfattas som problematiskt inom polisen (Rennstam, 2013; Uhnoo, 2013), vilket kan relateras till deltagarnas kritik mot polisledningens mångfald- och värdegrundsarbete som en ytlig strategi att visa upp för allmänheten (jfr Sefton, 2011). Det innebär samtidigt att det görs upp till enskilda individer att protestera mot en jargong som uppfattas gå över gränsen. Ett sådant ansvarsförläggande på individen kan problematiseras utifrån en lojalitet som tillskrivs polisen samt svårigheten i att säga ifrån när fördomar uttrycks skämtsamt mellan kollegor (Cashmore, 2001; Uhnoo, 2013). I relation till tidigare forskning kan acceptansen av det fördomsfulla språket och jargongen ses som ett test på polisernas lojalitet till det normerande kollektivet (Peterson & Uhnoo, 2012). Därmed kan också resonemang om ”så länge alla är överens” pro-

[149] I Holdaways och O’Neills (2007b) studie, baserat på intervjuer med poliser från ’Black Police Associations’ och poliser med ansvar för ’race policy’, beskrivs dessa poliser som nyckelinformanter gällande rasrelationer inom polisen samt särskilt förmögna att identifiera förändrade artikuleringar om rasism inom poliskårer. Men då sådana artikuleringar samtidigt beskrivs som dolda och anpassade till olika frizoner finns det skäl att peka på några begränsningar i en sådan ansats. En begräsning utgörs av att det baseras på att rasism *enbart* begås av ”vita poliser”, mot personer med minoritetsbakgrund (även om forskning visar på att rasism främst riktas mot individer med minoritetsbakgrund). En annan begräsning är att de inte omfattar poliser med majoritetsbakgrund, dvs. de som beskrivs *uttrycka* rasartikuleringar, i sina intervjuer.

[150] I relation till Holdaways och O’Neills informanter, som utgörs av poliser med minoritetsbakgrund och på ledningsnivå, skulle det innebära en kraftig begränsning av vad nämnda poliser får höra.

blematiseras eftersom det förutom risker för sanktioner inbegriper en maktrelation vem som har tolkningsföreträdet för att avgöra humorns gränser. En sådan lojalitet till människor kan ställas emot en lojalitet till principer, vilket skapar ett moraliskt dilemma.

Humor kan fungera som en subversiv motståndsresurs som underminerar rådande maktförhållanden om sociala kategorier, men genom analysen synliggörs hur deltagarnas humoristiska praktik istället bidrar till att upprätthålla skillnader mellan olika sociala kategorier (jfr Johansson, 2009). Istället för att ifrågasätta stereotyper reproduceras de. Den maktordning som ifrågasätts är emellertid den mellan ledning och medarbetare.

Forskning beskriver att polisanställda med etnisk minoritetsbakgrund misstänkliggörs och upplever jargongen negativt (Loftus, 2009; Peterson & Uhnoo, 2012; Souhami, 2014; Uhnoo, 2013; Uhnoo & Peterson, 2001; Westin & Nilsson, 2009). Det påverkar arbetsklimatet och samspelet mellan kollegor, vilket kan leda till att poliser slutligen söker sig ifrån polisyrket (Uhnoo, 2013). Att det inom svensk polis förekommer olika förhållningssätt i relation till jargongen ”tyder på att det finns ett ojämnt fördelat emotionsarbete inom polisorganisationen – vissa tycks behöva arbeta hårdare för att trivas” (a.a., s. 92).

Nedsättande uttryck om sociala kategorier bidrar till ett typifierande skämtklimat (Uhnoo, 2013). En reproducering av en jargong som omfattar en verbal rasism kan, genom att de reproducerar ett ’vi och dom’, förstärka men också berättiga en social distans till dessa grupper. Det kan medföra att polisens användande av tvångsmedel mot grupperna legitimeras (Finstad, 2000; Sollund, 2007b; Uhnoo, 2013; Waddington, 1999a). Liksom Sollund (2007b) menar jag att verbal rasism, oavsett om det används i polisens arbete eller inte, reproducerar maktförhållanden, som förutom att det riskerar att legitimera negativ behandling av etniska minoriteter också kan bidra till att stämpla polisen som rasistisk (Uhnoo, 2013).

Del IV –
Slutsatser och diskussion

Kapitel 14
På tal om mångfald

Hur det talas om mångfald är avgörande för hur mångfald uppfattas. Målet med föreliggande studie har varit att identifiera och beskriva diskurser om mångfald bland blivande poliser, och avhandlingen är en del i reproduktionen av mångfald inom polisen.[151] Diskurser utgör inte bara specifika sätt att adressera ett fenomen, utan de sätter också gränser för individers handlingar – de utgör ordningsmakter. Därutöver får diskurser om mångfald betydelse för hur skillnader och gränser mellan människor upprättas och upprätthålls, och i förlängningen för individers möjligheter och positioner i samhället. Resultaten visar att polisens sammansättning länkas till hur polisens uppdrag kan och bör utföras, vilket får konsekvenser för poliser, för dem polisen möter i sitt arbete men också för dem som är intresserade av polisyrket samt för polisens legitimitet i ett bredare samhällsperspektiv.

Dominerande diskurser får när de upprepas status av fakta och tas för givet som korrekta beskrivningar. Att studera hur olika förgivettaganden konstrueras innebär att undersöka den diskursiva process när något görs till sanning (Hall, 1996a; Wetherell & Potter, 1992). Vid studier av hur diskurser och positioner upprätthålls, kan också förändring möjliggöras och sociala konsekvenser belysas. Genom att analysera tolkningsrepertoarer och språkliga resurser synliggörs hur samtal om mångfald är varierande och avhängiga de specifika sammanhang de relateras till. Genom att beskriva dilemman, förhandlingar och motstånd avser jag samtidigt att problematisera relationen mellan olika sätt att förstå mångfald inom polisen. Det visar hur blivande poliser har en mängd motstridiga krav att förhålla sig till. Studien utgör även ett bidrag till att förstå komplexa processer som pågår vid förhandlingar om individers positionering och grupptillhörighet. Det kan vara små handlingar (enskilda ord och yttraden) som återskapar och utmanar skillnader och likheter mellan individer och grupper. I avhandlingen synliggörs hur olika kategorier samverkar intersektionellt med varandra, och hur kultur, etnicitet och religion används i relation till andra kategorier för att konstruera både de som avviker och en norm inom ramen för en polisidentitet. Resultaten visar hur samtal om mångfald, religion, kultur och etnicitet utgör faktorer för social exkludering och polisiär sortering. Avhandlingen bidrar till att synliggöra hur mångfaldsdiskurser återskapar social under- och överordning genom att de befäster språkliga och sociala kategorier som särskilt knyts till mångfalden, parallellt med att en tillskriven norm placeras som överordnad polisens mångfaldssträvanden. Särskilt i kapitel 11 utvecklar jag hur 'mångfaldens representanter' utgör symboliska positioneringar av vissa subjekt (som invandraren), men att det är

[151] Det är inte bara hur studiens deltagare talar om mångfald utan även hur jag som forskare har frågat om mångfald som har bidragit till resultatet i denna studie. Avhandlingen utgör också en konstruktion i sig. Genom att klargöra mina val, mitt teoretiska perspektiv och min analysprocess är min förhoppning att det blir tydligt hur denna reproduktion gått till.

positioneringar som motsätts av individer som tillskrivs tillhörighet till dem. Samtidigt som avhandlingen visar en intolerans mot rasism inom polisen synliggörs hur olika normaliseringar och legitimeringar återskapar exkluderande praktiker.

Liksom resultaten i denna studie visar även annan forskning tendenser att reducera mångfald till uteslutande en ”invandrarfråga” (Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008). För denna studies resultat bidrar inramningens fokus på mångfald, med avseende på kultur, religion och etnicitet, till denna reducering. Min avsikt med detta fokus har inte varit mångfald som ett exkluderande begrepp, genom att fokusera 'det avvikande'. Som resultaten visar knyts dock mångfald till grupper av 'de andra', inte att alla, såväl majoritet som minoritet, utgör en del av mångfalden. Jag har däremot haft för avsikt att belysa när kultur, religion och etnicitet samverkar med andra kategorier, för att synliggöra variationer i intersektionaliteter där mångfald görs på olika sätt. En viktig del i detta är att lyfta fram olikhetens hierarkier, som får olika konsekvenser beroende på hur individer positioneras. Vissa görs mer olika än andra. Liksom tidigare studier samverkar kön och etnicitet i konstruktioner av såväl offer som bovar (se t.ex. Peterson & Åkerström, 2013). Till skillnad från ”invandraren”, som kan utgöra en resurs för polisen i områden som länkas till invandring (kap. 6), görs en romsk kvinna med traditionella romska kläder inte bara mer avvikande utan riskerar även att kriminaliseras (kap. 8 och 12). Hon placeras på andra sidan poliskollektivet. Andra exempel är då unga invandrarkillar beskrivs i termer av effektivt polisarbete (kap. 12), medan kvinnor med slöja konstrueras som offer (kap. 8). I diskussioner om kvinnor med slöja till polisuniformen samverkar genus, kultur och religion i konstruktionen av den avvikande polisen, och görs trippelt marginaliserade i kontexten. De positioneras som kvinnor inom ett mansdominerande yrke, som kvinnor från en avvikande och förtryckande kultur, samt som kvinnor som bär slöja – ett specifikt uttryck för att de är under kulturellt och/eller religiöst förtryck.

Jag har bara presenterat ett urval av de samtal som förts på Polishögskolan och presentationen av samtalen har styrts av syftet att redogöra för diskurser om mångfald. Min avsikt är inte, som nämnts tidigare, att problematisera enskilda individers utsagor, utan att urskilja framträdande mönster. Risken med att analysera samtal om olikhet, fördomar och rasism från en kritisk ansats är att man som forskare kan framstå som bättre vetande än deltagarna varför det är väsentligt att sätta de lokala diskurserna i en bredare samhällspolitisk kontext (Wetherell, 2003).

14.1 Diskursernas kamp

> Struggles over the representation of what constitutes appropriate knowledges […] are struggles over whose meaning or sense will prevail […] and who has the power to determine the knowledge which is most legitimate. (Bishop, 2010, s. 68)

Relationen mellan diskurserna i denna studie tangerar komplexa frågor och en strid som länge förts rörande identitetspolitik i en filosofisk-politisk kamp om hur mångfald ska förstås och omsättas i praktiken. Jag kommer inte att nämnvärt gå in på denna filosofiska strid här, utan relaterar endast övergripande studiens centrala resultat främst till kritisk mångkulturalism för att diskutera den lokala kontextens diskurser i förhållande till en bredare samhällspolitisk omgivning. Det innebär att formulera en kritisk replik kring vilka diskurser och repertoarer som erbjuds. Framför allt vill jag genom avhandlingen visa hur dessa motstridiga diskurser ger upphov till dilemman.

Det finns olika sätt att förhålla sig till mångfald och till att medborgare i ett land har olika etnisk, kulturell och religiös tillhörighet. Den hegemoniska diskursen *mångfald som konstaterad olikhet* utgår från alla människors olikhet som en självklarhet. Det som kampen fokuserar är hur denna olikhet ska förstås, värderas och omsättas i ett polisiärt perspektiv. I diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* eftersträvas en begränsning av olikheten inom polisen, medan *mångfald som politiskt mål* bejakar olikhet. Alla tre diskurser präglas av ett fokus på individen som främst tillhörande en grupp. I *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* betonas neutralitet och likabehandling, medan *mångfald som politiskt mål* istället innefattar särbehandling av grupper. Båda dessa diskurser reproducerar maktassymmetrier. I den mångfaldsbegränsande diskursen riskerar diskriminering att osynliggöras, medan den mångfaldsbejakande diskursens reproducering av gruppers olikheter istället riskerar att bidra till en ökad diskriminering (jfr Baumann, 1999; May & Sleeter, 2010).

En konsekvens av diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* och dess artikulering av neutralitet samt förutsättning att det offentliga och privata kan separeras, är bland annat att religion görs osynligt i det offentliga rummet då det framställs som en privat angelägenhet. Diskursen präglas av en kunskapssyn där fakta och värderingar görs åtskilda och att fakta kan produceras neutralt, vilket har gemensamma drag med en positivistisk kunskapssyn. Diskursens värderingar och normer framställs som universella, objektiva och neutrala. Snarare företräds diskursen av specifika värderingar baserade på en (sen-/post-)modern västerländsk tanketradition som etablerats i en dominerande position (Baumann, 1999; May & Sleeter, 2010).

En konskevens av diskursen *mångfald som politiskt mål* är att alltför stort fokus tilldelas gruppen, snarare än individens rättigheter. Det utgör en uppenbar risk för essentialisering och att se religion, etnicitet och kultur som statiska och oföränderliga (se t.ex. Baumann, 1999; Benhabib, 2004). Individen blir på så vis beroende av och förväntas rätta sig efter en grupps kollektiva önskan. Men hur hanteras de som inte kan eller vill ses som del av en särskild kategori människor?

Kampen om olika vi

Givet de motstridiga diskurser som skildras för att hantera människors olikhet kan mångfald inom polisen förstås som en flytande och kontextberoende artikulering. Ett exempel på detta är den mångfaldsbejakande diskursens beskrivningar av poliser med slöja som en religiös rättighet och ett utvecklingsprojekt, medan bruket av slöja i en mångfaldsbegränsande diskurs snarare regleras utifrån en frihet från religion. Ett annat exempel är när mångfald å ena sidan beskrivs som ett lyxproblem eftersom jämlikhet redan är uppnått i samhället, och å andra sidan beskrivs som en politiskt ouppnådd vision eftersom alla inte är accepterade i samhället. Parallellt som en moralisk hierarki skapas med Sverige som förebild för det jämlika projektet, raseras denna hierarki genom att beskriva mångfald som en ytlig politisk retorik utan förankring i samhällets instanser.

Vissa diskurser legitimeras i och i relation till särskilda kontexter, varav några är särskilt framstående. Speciellt länkas *mångfald som politiskt mål* till Polisens officiella hållning och till skolans normreglerande diskurs, men den ges också stöd av deltagarna. Denna diskurs beskrivs reglera språket, vilket motstätts bland annat genom hänvisningar till särskilda säkra miljöer baserade på kontextuella faktorer som vad som sägs, var det sägs, till vem det sägs, vad som avses och vem som lyssnar. Fördomar är ett annat kontextuellt reglerat samtalsämne som artikuleras med skilda innebörder. Under aspiranttjänstgöringen och i relation till polisens operationella arbete legitimeras fördomar i större omfattning eftersom det likställs med erfarenheter, till skillnad från artikuleringar av fördomar under skoltiden som kritiseras som potentiella uttryck för diskriminering. Ett ytterligare exempel är etnisk och religiös matchning som framställs som en positiv strategi för polisen, förutom när poliser med slöja möter en allmänhet som blir provocerad av den. Då aktualiseras snarare utsagor om missmatchning.

Kampen mellan diskurser utgör samtidigt en kamp mellan olika 'vi'. I denna studie visar jag empiriskt hur gränser mellan människor försvaras, befästs och legitimeras och hur diskurser om mångfald reglerar vem som anses lämpad att arbeta som polis. Att mångfald omfattas av olika innehåll medför därtill att beroende på vilket perspektiv som görs legitimt i en situation kan konsekvenserna bli såväl varierade som motstridiga för hur man som polis agerar (jfr Sefton, 2010; 2012). Det medför ideologiska dilemman som i flera fall resulterar i praktiska dilemman för poliser. De motstridiga kraven om att poliskåren ska vara mångfaldig samtidigt som den ska vara enhetlig synliggörs bland annat i motstånd mot och förhandlingar om det synligt religiösas plats i yrket (kap. 9). De parallella kraven om att poliser ska vara personliga eller privata samtidigt som de ska vara neutrala och offentliga synliggörs bland annat i motstånd mot och förhandlingar om främlingsfientliga polisers tillhörighet till yrket (kap. 10). Mångfald skildras som en grund för ökad kunskap om olika grupper, samtidigt som kunskapsbehovet regleras utifrån likabehandling. Kunskap om mångfald, kopplat till polisers sociala bakgrund och kompetens, försätter

dessa poliser i en utgångspunkt som de både värderas och exkluderas utifrån. De värderas för att de anses bära på en särskild kompetens, men riskerar samtidigt att framstå som inkvoterade eller tillskrivas en tillhörighet de inte vill associeras med. Detta dilemma resulterar bland annat i motstånd mot att porträtteras som polisens lyckade invandrarrekrytering (kap. 11). Mångfald länkas därutöver till polisens uppdrag att arbeta emot fördomar, samtidigt som det polisiära arbetet anses utgå från polisens fördomar, vilket synliggörs i förhandlingar om vem som kan tillskrivas fördomsfullt beteende inom polisen och på vilka grunder detta görs (kap. 12). En ytterligare tolkning av mångfald innebär en reglering av språket, som möter motstånd utifrån beskrivningar om humoristisk jargong som en nödvändighet i polisyrket och förhandlingar om var humorns gränsdragningar bör ske (kap. 13). Deltagarna adresserar behovet av mångfald inom polisen, samtidigt som mångfaldens relevans ska begränsas i det polisiära. Resonemang som stödjer exkludering och ojämlikhet, som positionerar några som mer olika än andra och i en underordnad position, konkurrerar med strävan om social jämlikhet. Resultaten visar hur diskursiva formeringar av mångfald influerar men också begränsar social jämlikhet och kan i slutändan äventyra Polisens uppsatta mål om ökad social jämlikhet.

Resultaten stödjer internationell forskning som visar på en förskjutning i polisens normgivande kultur med avseende på mångfaldsdiskursens inträde inom polisen, vilket lett till förändringar i artikuleringar om rasism och diskriminering (se t.ex. Holdaway & O'Neill, 2004; 2007b; Loftus, 2009). Diskurser om hur man som polis förväntas vara och hur polisarbetet bör bedrivas sätter gränser och regler för vem som kan bli polis (jfr Lander, 2013). I samstämmighet med klassisk polisforskning visar senaste tidens forskning att den manliga och etniska majoritetsnormen är stark inom polisen, vilket leder till exkluderingar av poliser som kan betraktas som tillhörande olika minoriteter. Samtidigt visar studien på förändringar inom polisen. Polisens ledningsnivå har mångfaldsmål att förhålla sig till, vilket också synliggörs när polisens bemötande som skildras gå emot jämlik behandling debatteras och ifrågasätts i samhällets mediala och sociala forum. Men även polisanställda har mångfald att förhålla sig till och navigera utifrån gällande språk och beteende, för att inte riskera sanktioner från kollegor, chefer eller samhällsmedborgare. Det är också i relation till mångfaldssatsningarna som regleringen av jargongen till särskilda platser och gemenskaper kan förstås.

Språkets mångtydighet och det tystades performativitet

Vad någon säger och hur det sägs påverkar andra människor. Det gäller inte bara vilka ord som används utan även tonfall, pauser, leenden och blickar, som både kan förstärka och försvaga ett yttrande. Att säga att man är för mångfald får en annan betydelse om det är omgivet av flin och tolkas ironiskt. Brittisk forskning ger exempel på hur upplevelser av diskriminering och obehag i mötet med polis uppstår, även

om mötet formellt gick till på rätt sätt. Klagomålen gäller sällan att korrekt procedur inte följts utan kopplas istället till attityden hos polisen de mött (Clements, 2008). I England har rasistiskt språkbruk inom polisen minskat det senaste decenniet, men forskning framhäver samtidigt att språkets förändring också kan ha att göra med de sanktioner som poliser riskerar genom att uttrycka sig rasistiskt och då samtidigt gå emot officiella normer och policys (se t.ex. Clements, 2008; Holdaway & O'Neill, 2007b; Souhami, 2014). Sådana resultat återkommer i föreliggande studie. Parallellt skildrar deltagarna hur otillbörligt språk används och legitimeras genom olika strategier som förhandlas fram tillsammans med kollegor (jfr Sefton, 2011).

Analysen har fokuserat vilka ord och framställningar som används och hur de ordnar och konstruerar diskurser om mångfald. Med en sådan ansats blir det möjligt att se hur deltagarna förhåller sig till ett ämne, vad de tar avstamp i för att kunna befästa och legitimera diskursen, men också för att utmana och förnya den. Jag har exempelvis visat hur olika retoriska inslag kan användas för att övertyga om en poäng eller giltighet kring en innehållslig framställning. En vanlig språklig resurs i mitt material är humor. Det används i fall där deltagarna känner varandra väl, vilket synliggör relevansen av interaktionens *sammansättning* och samtalets *situationella* påverkan. Kontexten för samtalen, ämnesinnehållet och de personer som samtalar med varandra är viktiga för att förstå hur mångfald artikuleras. Det kan innebära förväntningar att svara på olika samtal som förekommit i offentlig och medial debatt om polisen, och hur man som polis ställer sig till sådant innehåll. Att framställa sig som restriktiv mot invandring görs exempelvis endast med svårighet och med efterföljande konsekvenser i kontexten. En offentlig kritik mot polisens förhållningssätt till minoriteter samt det politiska klimatet kring frågorna bidrar till att göra ämnet svårnavigerat (för att uttrycka sig i enlighet med vad som framställ som politiskt korrekt). Däremot utgör gemenskapen mellan deltagarna som klasskamrater en möjlighet för alternativa utsagor att förhandlas fram, likaså att de under intervjuer gavs tillfälle att diskutera frågorna mer ingående under en längre tid.

En utgångspunkt för studien är att många viktiga sociala handlingar, såsom diskriminering, äger rum genom språket. Det innebär att åtskillnaden mellan ord och handling, som vi möter i samtal om profilering eller i relation till polisens humor, ses som skenbar. Billig (2001) formulerar att "the very act of discrimination […] is accomplished through words" (s. 216) och gör på så vis distinktionen mellan tal och handling problematisk och möjlig att ifrågasätta. Ett uttalande om att diskriminering inte förekommer i en kontext kan i sig vara en diskriminerande handling då den osynliggör orättvisor och bidrar till att upprätthålla status quo (jfr Wetherell & Potter, 1992):

> [A]ctions such as racial and sexual discrimination do not exist apart from utterances. They are performed through complex sequences of utterances, including, typically, utterances which deny that discrimination and prejudice are taking place.
>
> (Billig, 2001, s. 216)

För att återknyta till resultaten och diskussionen som jag för bland annat i relation till humor i kapitel 13, kan alternativa resonemang om yttrandens innebörd fördjupa och problematisera denna problematik. Hur ska vi förstå olika yttranden om de beskrivs som sammanhangsberoende och dess mening kontextuellt avhängig? Att ord kan såra eller diskrimera är inte något som ifrågasätts av deltagarna i studien. Istället förhandlas *när* yttranden kan förstås som nedsättande. Yttranden kan ha dubbla meningsinnebörder, vilket gör att såväl avsikterna som konsekvenserna kan skifta.

I analysen visar jag humor som en ingång för att samtala kring och studera det som skildras som känsligt inom en kontext (jfr Jonsson, 2007). Humor utgör en förhandlingsresurs som tonar ned det allvarliga, samtidigt som det annars otillåtna kan artikuleras. Det relateras till vad som framställs som giltigt att säga i en bredare samhällelig kontext om jämställdhet mellan kvinnor och män, jämlikhet mellan alla människor, samt anti-rasism och förbud mot diskriminering, där Davids skämt om kvinnlig rösträtt och kvinnor i poliskåren och Jonas och Damins skämt om Damins religiösa bakgrund utgör några exempel.

Språket fungerar både inkluderande och exkluderande. Avhandlingen visar genom flera exempel hur en lojalitet till olika principer ställs emot lojaliteten till olika normerande kollektiv (jfr Peterson & Uhnoo, 2012). Exempelvis ställs den mångfaldsbejakande diskursen som omfattas av en reglering av språkbruket emot ett gemenskapande inom poliskåren. Likaså ställs bejakande av religiösa rättigheter emot ett hänsynstagande till de i samhället med fördomar mot religiösa grupper. Motsatsförhållandet riskerar att skapa moraliska dilemman, inte bara för polisers yrkesvardag utan också för polisorganisationen. För att förändra nedsättande jargonger eller synliggöra normer om neutralitet inom organisationen som tas för givna kan kritiska röster som visar på alternativ vara en väg mot en förändrad och jämlikhetssträvande polisorganisation (jfr Peterson & Uhnoo, 2012). Att enbart reglera normer genom politiska direktiv har visat sig vara viktigt på ett symboliskt plan och för en officiell diskurs, men får också konsekvenser för hur och när alternativa motdiskurser görs relevanta. Kritiska perspektiv som går stick i stäv med dominerande sanningar kan synliggöras genom olika typer av motstånd, vilket jag återkommer till.

14.2 Mångfald som särskiljande princip

Mångfaldsdiskurserna reproducerar och förstärker olikhet mellan människor då de baseras på olika särskiljande principer. I avhandlingen visar jag hur flera kategorier används parallellt för att sortera och kategorisera människor och dessutom att denna sortering är hierarkisk, vilket reproducerar över- och underordning mellan individer och grupper. Marginaliserade och stigmatiserade grupper konstitueras i relation till de övergripande kategorierna etnicitet, kultur och religion. De utgör alla på olika sätt mångfaldens representanter, men några görs mer representativa för mångfalden än

andra (jfr Ahmed, 2012; Carlson & Rabo, 2008). ”Hence, the rhetoric of diversification might be better called a discourse of stratification” (Archer, 2007, s. 640).

I det empiriska materialet framträder mångfald i huvudsak utifrån ett gruppperspektiv. Olikheter framställs framför allt genom olika grupper som människor tillskrivs tillhörighet till, som svenskar, invandrare, kvinnor, män, muslimer, romer, homosexuella samt poliser. De kategorier som används för att beskriva världen är historiskt och kulturellt bundna. Liksom forskning inom olika utbildningsorganisationer visat, sker även inom polisen konstruktioner av ’de andra’ utifrån kulturella och etniska skillnader, där invandrarskapet skildras som skilt från den norm för svenskhet som skapas parallellt (se t.ex. Gruber, 2007; Osman, 1999; Runfors, 2003; von Brömssen, 2003; Åberg, 2008).

Kategoriseringar kan användas som resurser för att skapa gemenskap (Kahlin, 2008). I polisstudenternas samtal används etnicitet, kultur och religion emellertid för att etablera distans och skillnader. Differentieringen av ’de andra’ baseras ofta på synliga yttre attribut, som hudfärg och ålder, som kan kopplas till en biologisk repertoar (jfr Wetherell & Potter, 1992). Men det artikuleras också genom en repertoar om sociala, kulturella avvikanden som språk och beteende. Deltagarna ger exempel på varierade generaliseringar från deras vardagliga sammanhang och beskriver gränser och avstånd mellan människor. Social tillhörighet används sällan om den egna normativa tillhörigheten för att förklara beteenden eller uppfattningar. Däremot används sociala kategorier som kultur, etnicitet och religion (samt ålder) för att förklara andra människors avvikande beteende. Sådana retoriska drag ställer däremot det normativa egna i en implicit jämförelse med det som avviker. Det svenska samhället skildras med olikhet på individnivå och bortom grupptillhörighet (folk på samma gata kan tycka olika), medan andra etniska eller religiösa grupper beskrevs i mer homogena ordalag.

Mångfaldens representanter - en selektiv mångfald

Den hegemoniska olikhetsdiskursen – att människor är olika – är inget som ifrågasätts. Ingen protesterar mot kategorin äldre, fördomsfulla poliser, eller mot de etniskt och kulturellt avvikande invandrarna. Kategorierna skildras som fasta. Samtidigt som olikhet är ett nyckelord relateras människors olikhet och identitet främst till olika kollektiv. Paradoxalt, kan tyckas, präglas olikhetsdiskursen av en homogenitet. Diskursen saknar ett individperspektiv. Det framställs inte att en individ eller att Sverige som nation kan vara på olika sätt. I samtalen upprättas snarare en homogenitet och likriktighet relaterad till olika sociala grupptillhörigheter. Olikheten kan ses befinna sig i en konform ram, där några framställs som mer olika än andra, och där polisstudenter är de minst olika. Det kan exemplifieras med uttryck som att det inte finns några ”riktiga” invandrare på skolan, eller att svensk-finska eller norska studenter inte borde räknas som en del i en mångkulturell poliskår.

Mångfald som konstaterad olikhet präglas, liksom *mångfald som politiskt mål*, av erkännande resonemang kring pluralism. Tillhörighet till olika grupper beskrivs prägla individers uppfattningar och behov, och ska därmed tillgodoses särskilda rättigheter. Sådana aspekter, med fokus på kulturella särdrag och specifika grupprättigheter, liknar de som förekommer inom vad som ofta benämns en multikulturalistisk demokratisyn (se t.ex. Taylor, 2004).

I olikhetdiskursen och i den mångfaldsbejakande diskursen skildras mångfald som en företagssresurs, som ett led i att marknadsföra polisen och stärka förtroendet till polisen och relationerna till samhället (jfr Hansen Löfstrand, 2013; Åberg, 2008). Liksom i tidigare polisforskning (Egge, Ganapathy & Runhovde, 2008) beskrivs mångfald även i Polisens policydokument som en resursvinst – genom att ha poliser med olika erfarenheter, upplevelser och bakgrunder (Rikspolisstyrelsen, 2010). Liksom mångfaldsdiskurser i arbetslivet essentialiseras de anställdas olika kompetenser (Archer, 2007; de los Reyes, 2001). Mångfald görs också platsspecifikt. Genom etnisk personalsammansättning lokaliseras mångfald till uppdrag i förorten. Etnisk minoritetsbakgrund ingår i och representerar mångfald, medan polisen utgör den neutrala grupp i vilken mångfalden ska integreras. Invandraren görs till representant för det avvikande, vilket på samma gång bekräftar den svenska normen (jfr Ahmed, 2012; Carlson & Rabo, 2008; de los Reyes, Molina & Mulinari, 2002; Åberg, 2008).

Vad som utgör det egna kollektivet är kontextbundet och situerat i olika praktiker. Exempel på vilka som i olika sammanhang görs till de blivande polisernas antagonister, det vill säga 'de andra', är invandrare, de religiösa, de kulturella, de konfliktfyllda, de främlingsfientliga och de (äldre) fördomsfulla. Implicit positioneras det egna subjektet som svenskt, sekulärt, akulturellt, fredsbejakande, ungt och fördomsfritt. Det pågår parallella processer av exkludering och inkludering, genom att konstruera de andra som avvikande och den egna tillhörigheten som norm mot vilka de avvikande framställs. Den diskursiva praktiken att beskriva andra som avvikande och på samma gång positionera sig själva som dess motsats sker oupphörligen och fungerar som en strukturerande princip för hur sortering av människor går till.

Ålder är en kategori som används för att beskriva variationer inom den egna yrkeskåren medan kultur, etnicitet och religion osynliggörs som relevanta kategorier. Religion i synnerhet osynliggörs som meningsfull kategori för det egna kollektivet och används istället som förklaring till de etniskt och kulturellt avvikande i det svenska samhället. Religion framställs som icke-svenskt och framför allt en icke-polisiär kategori. Även då klass inte varit en social kategori som analyserats ger en överblick av det empiriska materialet en indikation om att talet om mångfald berörs sparsamt i relation till klass gällande polisen sammansättning. Det förekommer dock i ett fåtal fall i relation till polisens brottspreventiva och brottsutredande arbete, då ”polisiärt taktiskt polisarbete” kopplas till förorter med hög invandrartäthet och låg socioekonomisk status. Här samverkar etnicitet, ålder och klass. Materialet pekar

också mot en distansering från en överklass i samhället. Båda dessa positioneringar av klass (över- och underklass) relateras framför allt till 'de andra' i samhället och utanför det egna studentkollektivet, vilket kan utgöra en grund för fortsatt analys av klass i relation till mångfald inom polisen (jfr Loftus, 2009).

Mångfaldsdiskurserna reproducerar och förstärker o(jäm)likhet

Det finns konsekvenser av ett ensidigt grupperspektiv som förtjänar en fördjupad problematisering. Mångfaldsdiskurserna återskapar och legitimerar dikotomiska kategorier som 'vi och dom', eftersom de utgår från och bygger på olikhetskriterier. Individen ses inte i första hand som en individ, utan som medlem av en viss grupp som delar specifika karaktärsegenskaper. Individen reduceras till en kategori, vilken avgör bemötande, värderande och attityder i förhållande till individen. Tillhörigheten till en kategori skapar förväntningar om vissa egenskaper som knyts till gruppen, vilket gör kategorierna meningsbärande. Ett potentiellt problem med att tillskriva individer specifika grupptillhörigheter är att de därmed tillskrivs kategoribundna attribut som knyts till gruppen, vilka sällan är öppna för variationer eller som individer inte vill associeras till. Resonemangen präglas av essentialiserade skildringar av kulturer som absoluta kategorier, vilka utesluter och särskiljs från varandra utifrån konflikter dem emellan. När grupper beskrivs som ägande olika egenskaper riskerar dessa egenskaper att generaliseras till *alla* som tillskrivs tillhörighet till gruppen. Det kan medföra att konflikter appliceras på alla inom en grupp, som ständigt rådande för alla kontexter, och att andra situerade faktorer inte tas hänsyn till. Det kan i förlängningen innebära att kulturell, etnisk och religiös identitet framställs som åtskilda, statiska och deterministiska för en individs agerande i alla lägen (Hall, 1997). Det kan sedan legitimera ageranden som riktade polisiära insatser mot särskilda grupper. Exempelvis kan föreställningar om att en kvinna med slöja alltid befinner sig i en förtryck position uppstå, eller att romer är kriminella eller att serber alltid är i konflikt med albaner. Sociala grupper som görs till 'de andra' attribueras som problematiska mot ett kollektiv som görs till en norm och som i sin tur inte blir föremål för någon problematisering. På så vis legitimeras sociala skillnader mellan olika grupper.

Fokuseringen på kategorier i form av grupper riskerar att cementera individers attityder och värderingar knutna till en specifik grupp. Det riskerar att begränsa människors agerande då subjektet inte ges någon handlingsfrihet, utan förväntas agera i enlighet med en stereotyp mall. Det beskär de positionerade individernas agentskap och möjlighet att definiera sig själva. Reproduktionen av sociala grupper "riskerar att reducera oss till offer för kulturella och normativa förväntningar", skriver Kahlin (2008, s. 188) och synliggör det potentiellt cementerande som sådant språkbruk kan medföra. Sådana konstruktioner befäster socialt konstruerade skillnader mellan kategorier, mellan människor samt den socialt skapade ojämlikheten mellan olika grupper (jfr Archer, 2007; de los Reyes & Mulinari, 2005). När kultur kon-

strueras som något oföränderligt och statiskt, till skillnad från en dynamisk process, riskerar också sociala och politiska problem att uppfattas som kulturella problem. Ett resultat av detta kan medföra att minoritetsförtryck inte kommer på tal och illustrerar på så vis hur en diskurs också får ideologisk verkan (Wetherell & Potter, 1992).

Med Sens (2006) vokabulär skapas imaginära grupper när grupper framställs som homogena och sammanlänkade av specifika karaktärsdrag. En sådan imaginär grupp, vilken också framträder i det empiriska materialet som representant för mångfald, är invandraren – en grupp som i sin tur består av en mängd olika grupptillhörigheter vilket generaliserar alla i den till ett homogent kollektiv. När grupper inte rymmer variationer rymmer de heller ingen nyansering av maktskillnader inom gruppen. En amerikansk lektor som flyttat till Sverige och en irakisk politisk flykting placeras båda i vardagligt tal i denna invandrargrupp, men har olika förutsättningar att verka i samhället (de los Reyes & Mulinari, 2005).[152] De ses därutöver som olika representanter för ett mångkulturellt Sverige.

Mångfaldsdiskursernas fokus på olikhet som länkat till en inbördes likhet inom olika grupper går att jämföra med vad som uppmärksammats som ett mångkulturellt dilemma, där diskurser både kan verka frigörande men också förtryckande mot individer och grupper (se t.ex. Baumann, 1999). En viktig politisk kamp gäller gruppers rättigheter, men för att kunna etablera en rättighet måste gruppen och gruppens behov definieras. Baumann (1999) formulerar kritiska frågor om var gränsen för religiösa och etniskt baserade rättigheter bör gå, hur religiös man måste vara för att få sina religiösa rättigheter, eller hur man urskiljer sekulär och religiös tillhörighet. Frågorna öppnar exempelvis upp för en diskussion om vilka tillhörigheter slöjan som objekt tillskrivs (som religiös rättighet eller etnisk kulturell traditionssed).

Sammanfattningsvis riskerar mångfaldsdiskursernas fokus på grupptillhörighet medföra att *individperspektivet negligeras*. Gruppfokuseringen gör dessutom begreppet *exkluderande*, då individfokuserade olikheter osynliggörs till förmån för ett urval av gruppkategorier. Därutöver riskerar mångfaldssatsningar om jämlikhet genom breddad rekrytering att *osynliggöra ojämlika praktiker* inom en organisation, eftersom mångfald används som evidens för organisationers jämlikhetsarbete. Ahmed (2012) formulerar exempelvis följande som illustrerar detta:

> Perhaps the promise of diversity is that it can be both attached to those bodies that "look different" and detached from those bodies as a sign of inclusion (if they are included by diversity, then we are all included). The promise of diversity could then be described as a problem: the sign of inclusion makes the sign of exclusion disappear.
>
> (Ahmed, 2012, s. 65)

Mångfald riskerar därmed också att bli *ett projekt för invandrare*, exempelvis att mångfald behövs bara där mångfald redan beskrivs existera. *Kategorier riskerar också att stäl-*

[152] Värt att notera är att återvändande svenskar utgör under den senaste tidens mätningar den största gruppen invandrande (SCB, 2012:19).

las mot varandra. Som flera exempel i analysen visar och som påtalats inom tidigare forskning används ofta invandrare i ett dikotomiskt förhållande till en normerande svenskhet, en norm som ofta osynliggörs (se t.ex. de los Reyes & Mulinari, 2005; Schmauch, 2006). På så vis hänger bilden av invandraren samman med bilden av Sverige och svenskarna. Det kan vi se när Tara blir positionerad som invandrare av sin klasskamrat. Inte som kvinna. Inte som svensk. Både hon och Mirko markerar distans till positionen genom att göra motstånd mot den. Kategorin invandrare görs snäv, med resultatet att få platsar i den och att invandraren görs än mer avvikande. Uppdelningen av människor i kategorier som exempelvis invandrare och svenskar används som neutrala definitioner på människor (jfr de los Reyes & Mulinari, 2005; Schmauch, 2006). Det kan också medföra gränser för individers handlingsmöjligheter: exempelvis om vem som legitimeras tillträde till poliskollektivet, men också möjligheten att göra motstånd. Vem anses ha en röst värd att lyssna på?

14.3 Den mångfaldsbegränsande diskursens uteslutande konsekvenser

I många europeiska länder har den ökande mångfalden i samhället lett till en betoning av universalistiska värderingar (se t.ex. Taylor, 2004). Sådana universalistiska drag, med neutrala ambitioner och utan någon särbehandling av grupper, framträder också i diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet*. Det är aspekter som i Sverige beskrivs ha ett tydligt sekulärt fokus (Gerle, 2004). Diskursen omfattas av neutralitet som en motpol till mångfald för att hantera en ökad pluralism i samhället. Diskursen sätter gränser mellan poliser/polisstudenter och 'de andra' – de som är *för* olika. 'Den neutrala polisen' utgör den centrala subjektsposition som förenar professionalitet med neutralitet, genom att vara åsiktsfri, symbolfri och tillhörighetsmässigt fri. Diskursen knyts till polisens yrkesvardag genom en retorik om att gå hem i alla samhällsskikt, att inte ta ställning samt att vara icke-provocerande. Här fokuseras polisens uniform som symbol- och gränsvärde gällande *vem* som bör arbeta som polis och *hur* polisens arbete bör bedrivas.

Diskussioner om en religiöst, kulturellt och politiskt symbolfri polis uppstod bland annat i relation till frågan om vad polisstudenterna ansåg om att poliser får bära religiös huvudbonad/huvudduk i tjänst. Uniformen gjordes till symbol för det normativa och blev en gränssättare för var en bibehållen neutralitet kan, men också bör, dras i polisarbetet. Det handlar bland annat om vem som kan representera staten och ett yrke som beskrivs som "okulturellt". Andra har etnicitet, kultur och tillhörighet, medan den egna positionen görs tillhörighetsmässigt fri.

Religiösa uttryck begränsas från det offentliga rummet och placeras i en privat och personlig sfär. Frågor som diskuteras på offentlig nivå och är av offentlig karaktär (t.ex. polisers rätt att bära slöja) beskrivs som individens privata angelägenhet. Särskilt begränsas religionens synlighet i polisyrket, vilket medför att 'den neutrala polisen' görs till en position som inte kan intas av alla. Tillhörigheten till polisen

regleras i förhållande till de som placeras som extrema, som religiösa med slöja, rasister och sverigedemokrater.

Diskursen präglas av ett liberalt perspektiv med betoning på universalistiska värderingar, som omfattas av ambitionerna att vara opartiskt eller neutral och att inte särbehandla olika grupper. Då beskrivs individens rättigheter tillgodoses och polisen kan också utföra arbetet professionellt. Risken med ett sådant perspektiv är en bakomliggande omedveten etnocentrism (Benhabib, 2004). Olikhet görs till ett assimilationsprojekt, där en anpassning till normen ger tillträde till polisen. Den mångfaldsbegränsande diskursen och idealet om en neutral poliskår riskerar att stärka resonemang och i sin tur arbetssätt som i praktiken kan bli diskriminerande, eftersom den präglas av en normativitet som inte blir föremål för kritisk granskning.

Den marginaliserade rasismen

Polisen har i uppdrag att bland annat försvara demokratiska värden i det svenska samhället (SFS 1984:287). Snarare än att framhäva denna del av uppdraget framställs polisens uppgift av deltagarna som att bevara harmoni och upprätthålla ett konfliktfritt samhälle, där de med starkast röst sätter agendan. Personer som blir provocerade av olikhet ges stor makt och en privilegad position att bestämma vad som ska tillåtas inom polisen och i samhället, eftersom anpassningen relateras till deras önskemål. Samtidigt som deltagarna markerar avstånd mot rasism, dras gränser för olikhet med hänvisning till de som inte vill ha olikhet, vilket bidrar till att rasistiska praktiker kan upprätthållas.

Att framställa religiösa och andra synliga symboler som skapare av konflikter placerar dem utanför polisens domän. Eftersom polisen har som uppdrag att inte bara bekämpa brott, utan även arbeta brottsförebyggande, kan symboler som provocerar fram konflikter befästas som obrukbara inom polisen. Det går också att tolka vikten av att se polisen som konfliktfri utifrån tidigare forskning där polisens uppträdande görs avhängigt uppträdandet från dem polisen möter (se tex. Ekman, 1999). Det vill säga att polisen själv inte bör *orsaka* konflikt, utan endast *reagera* på en konflikt bland medborgare.

Rasism beskrivs av deltagarna som något som andra människor utsätter varandra för, där bara vissa personer upprätthåller och reproducerar rasism. Det skildras inte som något problematiskt som angår alla i samhället. Att göra rasisten till en extremist ser jag som ett effektivt sätt att normalisera den egna ståndpunkten som självklar gällande exempelvis immigration eller diskriminering (jfr Buttny, 2003; Wetherell & Potter, 1992). Det innebär ett tolkningsföreträde för vissa gruppers världsuppfattningar, vars positioner normaliseras och görs legitima. På så vis döljs och neutraliseras de maktrelationer som ligger till grund för denna legitimitet. Det kan ske exempelvis genom att bortförklara eller ignorera individers upplevelse av rasism eller diskriminering genom att beskriva att det är obefintligt i samhället eller i

omgivningen, eller genom att poängtera sin egen oerfarenhet av det. Men uttryck för vardagsrasism och diskriminering kan ofta vara subtila och svåra att se för de som befinner sig i en överordnad position. Förståelsen för vad diskriminering innebär och hur den fungerar ser därmed olika ut beroende på var i diskursen man positioneras. Ur den överordande gruppens perspektiv är det lättare att lägga skulden på den enskilda individen som anses missförstå en handling, som exempelvis ett nedsättande uttryck. Det kan ske genom att bagatellisera en händelse eller hänvisa till att det inte var illa menat. Genom att framställa problematiska aspekter hos de som blir diskriminerande upprätthålls status quo kring deras särbehandling. Marginaliseringen av diskriminering uppnås och legitimeras genom resonemang som Billig m.fl. (1988) beskriver som rimlig fördomsfullhet. Sådana framställningar gör det möjligt att inta en position som fördomsfri samtidigt som fördomar mot en grupp upprätthålls och 'de fördomsfulla andra' placeras på avstånd.

Att framställa mångfaldsdiskussioner och frågor om diskriminering som ett lyxproblem bidrar till att avdramatisera problemet. Problem med olaga diskriminering tystas och argumenteras bort då det beskrivs i termer av något man får leva med. Att normalisera ett fenomen genom att beskriva det som naturligt eller allmänt förekommande, är därtill ett redskap som kan användas för att avsäga sig ansvar i frågan. Deltagare beskriver också en tacksamhet över att det inte finns så allvarliga problem i Sverige. Schmauch (2006) beskriver liknande resonemang i form av en maktrelation mellan de som ger rättigheter och de som tacksamt får ta emot. Deltagarnas positioneringar som icke-rasister och beskrivningar av mångfald som ett lyxproblem kan också förstås utifrån van Dijks (1992) teori om elitdiskurser. Att se det egna ställningstagandet eller samhället som icke-rasistiskt utan snarare jämlikt, samtidigt som man tar avstånd från öppet rasistiska uttalanden, utgör en central del i elitdiskurser i flera länder och är vare sig unikt för svensk offentlighet eller en polisiär kontext.

Genom repertoaren *mångfald som lyx-/ilandsproblem* normaliseras och naturaliseras potentiellt diskriminerande praktiker, vilket i förlängningen kan göra dem osynliga (jfr Bartolomé, 2010). Om de lämnas oproblematiserade så riskerar de istället att manifesteras som diskriminerande praktiker i polisens arbete. En risk med mångfaldsretoriken är att det blir en tom fras hos policyskapare. När mångfald adresseras som en ytlig (politisk korrekt) retorik eller när den adresseras som ett lyxproblem riskerar anti-rasism att reduceras till en reformistisk nivå, utan kritisk skärpa (Ahmed, 2012; Gillborn, 2006).

Den problematiska mångfalden

Olikhet som grund till konflikter gör mångfald snarare till ett problem än en tillgång för polisen. Mångfald som problem görs i kontrast till något svenskt och som ska hanteras och förstås. Problemen baseras på seder, traditioner och tankesätt som skil-

jer sig grupper emellan. Problemen skildras resultera i minskat samarbete och förtroende för polisen. Ett samhälle utan mångfald kan förstås som ett samhälle med mindre problematik och lättare för polisen att hantera. Särskilda brott knyts till 'annan etnicitet' medan svenskhet inte sammanlänkas med särskild problematik eller brottslighet. Etnisk tillhörighet görs relevant när något skildras som annorlunda. Det är framför allt bilden av den ojämlika kvinnan i andra kulturer som framträder genom talet om mannen från andra kulturer som såväl könsdiskriminerande och som någon med ett maktövertag (jfr Gerle, 2004; Grip, 2010; Wikström, 2007). Detta återkommer bland annat i samtal om polisens arbete gällande brott i nära relationer.

Givet mångfaldsdiskursernas formering går det att dra slutsaten att mångfald i grund och botten utgör ett problem. Både *mångfald som resurs* och *mångfald som problem* skildrar hur det mångkulturella samhället innebär problem som behöver lösas på olika sätt, genom ökad kunskap och breddad rekrytering. Breddad rekrytering som resurs är till för att lösa bemötandeproblem och förbättra polisens arbete genom exempelvis ökat förtroende, varför mångfald snarare artikuleras som problem än som en tillgång. Alternativa konstruktioner, exempelvis det mångkulturella samhället som en resurs i sig genom människors lika värde och rättigheter (t.ex. möjlighet att bo vart man vill) förekommer inte. I de fall där resurser framhävs, knyts de till mångfald för att lösa problem som i första hand skapas av mångfald. Mångfald görs då till en resurs mest för att möta 'de andra' i samhället genom matchning, och inte som en resurs för alla människor eller alla stadsdelar (som t.ex. Östermalm). Sverigedemokrater, svenskar och överklass placeras utanför polisens mångfaldssträvanden. Behovet hos alla människor att möta en mångfaldig poliskår är osynligt i kontexten. Istället är det ett behov av igenkännande hos avvikande kulturella, etniska och religiösa grupper som eftersträvas, och att poliser med avvikande tillhörighet blir till representanter för dessa grupper.

Polisens uppdrag att upprätthålla lag och ordning kan också antas forma den information, kunskap och undervisning som blir relevant för poliser. Att religion associeras till brott och konflikter kanske inte är märkvärdigt i en utbildning vars yrkesuppdrag består i att "minska brottsligheten och öka människors trygghet" (SFS 1984:387). Polisen som konflikthanterare, problemlösare, brottsförebyggare och brottsutredare gör att fokus på aspekter som kan komma att utgöra problem måste synliggöras. Begränsningar av en alltför synlig mångfald inom polisen motiveras av polisens uppdrag att upprätthålla den allmänna ordningen. Det som avviker och riskerar att frammana konflikter ska därför begränsas. Därmed kan aspekter av religion som problematiskt förstås i relation till ett avvikande som hotar den trygghet som polisen har i uppgift att värna om.

14.4 Den osynliggjorda normen

> En viktig del av upprätthållandet av maktstrukturer är att normen förblir osynlig. (Schmauch, 2006, s. 36)

Mångfaldsdiskursernas fokus på olikheter får konsekvenser för vad olikhet kontraseras emot. Normen tenderar att förbi osynlig i många sammanhang och de som ingår i normen får en överordand position som framstår som självklar.

Diskurser om polisarbetet får konsekvenser för vilka som framställs som lämpliga poliser och vad de ska arbeta med. Där genus tidigare visat sig vara en relevant kategori för hur människor positioneras inom polisarbetet (se t.ex. Fejes & Haake, 2013; Haake, 2011), visar resultaten av denna studie hur etnicitet, kultur och religion görs relevanta som kategorier för tillträde till poliskollektivet och dess arbetsuppgifter. Forskning om normen inom polisen visar att den är maskulin, men också utgörs av heterosexualitet och vithet, samtidigt som det råder en misstänksamhet mot poliser med etnisk minoritetsbakgrund (se t.ex. Lander, 2008; 2013; Peterson & Uhnoo, 2012; Uhnoo & Peterson, 2011). Möjligheterna att bli, och accepteras som polis är därmed kringskurna från vissa positioner. Att bära slöja som polis görs till ett projekt för den modiga invandrarkvinnan, som samtidigt knyts till en icke-neutral position att bedriva polisarbete ifrån. Legitimiteten till poliser med slöja ges på grund av att det finns etniska och religiösa grupper i samhället, det vill säga reduceras till att handla om etnisk och religiös matchning.

En individ talar inte från en neutral punkt, utan är alltid situerad i en diskurs som är historiskt, politiskt och socialt specifik (Baumann, 1999; May & Sleeter, 2010; Wetherell & Potter, 1992). 'Den självskrivna polisen' konstrueras som en person med etnisk svensk, manlig, heterosexuell, sekulär och politiskt åsiktsfri tillhörighet. När deltagarna svarar an till de positioner som erbjuds, återupprättas och befästs etniska, kulturella och religiösa skillnader som relevanta för polisarbetet. Poliser med religiös och etnisk minoritetsbakgrund kan endast med svårighet positionera sig som neutrala, medan denna position automatiskt berättigas dem som tillskrivs normen. Svenskheten fungerar därmed som en exkluderande mekanism (jfr de los Reyes & Mulinari, 2005). Normen länkas samman med uttryck som ”staten”, ”samhället i övrigt”, ”man” men som genom gränsdragningar mot 'de andra' görs sekulär, heterosexuell, svensk, vit och manlig. Att inte få sin neutralitet ifrågasatt blir i kontexten ett privilegium. Diskursen kan jämföras med vad som beskrivs som en färgblind retorik och en aspekt av vithetens privilegium, där den vita sociala statusen möjliggör en frihet att inte relevantgöra sin egen tillhörighet (Ahmed, 2012; Alegria, 2012; Buttny, 1999).

Den sekulära normen

'Den sekulära polisen' kan relateras till en offentlig diskurs i samhället om Sverige som en sekulär nation, till och med som ett av världens mest sekulariserade länder

(Andersson & Sander, 2009). Politiska och sociala förhållandena har påverkat utvecklingen av religionens roll i det svenska samhället, och i samhällsutvecklingen har betoningen lagts på individens fri- och rättigheter i takt med att samhället har blivit mer individualiserat. Åtskillnaden mellan stat och kyrka har lett till en åtskillnad mellan det privata och det offentliga, där religionen har förflyttats från det offentliga rummet till den privata sfären (Andersson & Sander, 2009; Benhabib, 2004; Bäckström, Edgardh Beckman & Pettersson, 2004). Det är när religiositeten praktiseras och synliggörs i det offentliga (och sekulariserade) rummet som konflikter mellan olika normer och värden uppstår (jfr Gerle, 2004).

Till skillnad från *religionsfriheten* som åberopas i den mångfaldsbejakande diskursen, skildras i den mångfaldsbegränsande diskursen en polär *frihet från religion* som en rättighet, som innebär en frihet från att möta religiösa symboler. Religiösa skäl att bära slöja ställs emot förment rationella skäl för att inte bära slöja. Oavsett diskurs görs religion till en, för aktörerna själva, icke-meningsskapande kategori och tillhörighet. Både argument för och emot slöjan konstituerar de religiösa som avvikande, eftersom det är skäl om varför de bär slöja som ifrågasätts, snarare än vad som gör dem avvikande. Religiösa rättigheter konstrueras som en problematik i relation till polisuniformen, eftersom bruket av slöja ställs mot kristna normer som inte fordrar särskilda rättigheter i form av klädsel och utseende. Samtidigt görs de som vill bära slöja som mer religiösa än andra grupper, och riskerar genom samma konstruktion att ses som extrema eller bångstyriga. Att vara polis görs till slöjans antagonistposition, eftersom polisen parallellt konstitueras som en offentlig yrkesutövare och ställs i motsatsförhållande till det religiösa. Yttranden som stödjer religiös huvudbonad i tjänsten motiveras genom hänvisning till religionsfriheten, men ställs samtidigt emot utsagor där offentlighetprincipen bejakas. Offentlighetsprincipen ställs på så vis mot religionsfriheten, där offentlig myndighetsutövning utgör en resurs för gränsdragning kring bruket av slöja.

I konstruktioner av olika sociala positioner och kategorier spelar stereotyper en central roll (jfr Hall, 1997). Den religiösa skildras som en stereotyp med särskilda karaktärsdrag, som extrem, konfliktfylld och invandrare. Denna diskursiva positionering markerar både en specifik tillhörighet och den norm som tillhörigheten ställs emot. När andra länder och kulturer beskrivs som religiösa, upprättar det parallellt innebörden att Sverige och svenskar är icke-religiösa. 'Den sekulära polisen' konstrueras i samtal om religion som något extremt, som ett problemområde och i relation till talet om 'de andra'. När andra kulturer beskrivs ha rangordningar mellan män och kvinnor, kan vi förstå det mot en bakgrund av att det i Sverige råder jämlikhet, fritt från dessa rangordningar. Religion utgör en distinkt icke-norm i kontexten, och knyts till *andra* grupper och *andra* platser. Religion sammanlänkas med en privat sfär och utgör en del i avgränsningen till polisens neutralitet, som baseras på en distinktion mellan en privat och en offentlig sfär. Religion kan därmed förstås som en exkluderande kategori och ett verktyg i skapandet av de symboliska andra. Att polisen

inte är den religiösa invandraren är den tysta överenskommelsen och den osynliggjorda normen.

I likhet med Buttnys (2003) studie där de avvikande andra presenterades med särskilda karaktäristika som inte bara är annorlunda utan även med olika brister samt med extrema politiska åsikter, konstrueras även i denna utbildningskontext de kulturellt, religiöst och etniskt andra med dessa kännetecken. Dessutom länkas de samman med diskursiva element som problem och konflikter. Att religion framställs som ett problemområde och sätts i relation till extremism kan i förlängningen komma att förstärka fördomar som finns i samhället om religiösa grupper.

Normens privilegier – en föreställd värderingsneutralitet

Diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* och samtalen om en akulturell poliskår utgör en del av en utbredd uppfattning om en föreställd värderingsneutralitet. Med *föreställd* värderingsneutralitet avser jag synliggöra att de värderingar som framställs som självklara i själva verket är kontextberoende och avhängiga den rådande ordningen. Det som är självklart är inte självklart överallt, hos alla, hela tiden och i alla situationer, utan är beroende av sin kontextuella inramning. Det som görs neutralt har implicita bakomliggande värderingar. Det sekulära synsättet har också ontologiska antaganden. Det neutrala är bara neutralt i relation till dess motsats och det sekulära likaså. Att tala innebär således att tala *från en position* (Wetherell, 2001a, s. 23. Min kursivering).

I den mångfaldsbegränsande diskursen kopplas neutralitet till en yrkesprofessionalitet, där det personliga läggs åt sidan och bemötandet ska vara lika för alla. Ingen ska särbehandlas och polisen ska inte göra åtskillnad mellan människor. Liksom andra studier om lärare framställer blivande poliser religiös tillhörighet som något hotfullt för enskilda individers autonomi (jfr Lifmark, 2010; Revell & Walters, 2010). Genom diskursen artikuleras motstånd mot att föra in aspekter av eller symboler från den privata identiteten i den offentliga yrkesutövningen. Poliser kan vara religiösa eller ha en tro, men genom att inte visa den kan objektivitet i yrket ändå uppnås. Det är det religiösa som rubbar det objektiva, inte om någon har dålig skattemoral (jfr Åberg, 2008). Den egna positionen och tillhörigheten sammanlänkas med rationalitet, sunt förnuft och neutralitet och som representant för en normalitet.

Medan 'de andra' har kultur är blivande poliser bärare av moderna attityder – ett sunt förnuft helt enkelt. Resonemangen leder till ett värnande av status quo, där 'vi' (polisstudenterna) framställs som normala och neutrala, medan 'de andra' framställs som de avvikande vilka ska anpassas till den normerande ordningen. Att anpassa sig till denna ordning kan ge tillträde till kollektivet. Diskursen om det neutrala resulterar i specifika praktiker för att göra sig neutral och för att legitimeras en plats inom polisen. Denna praktik kan exempelvis bestå av att stoppa undan korset, ta ut piercingen eller välja bort slöja i tjänst.

Den sekulära och icke-religiösa men också den svenska (vita) positionen som görs hegemonisk i kontexten medför samtidigt implicita privilegier (som de avvikande från denna norm inte omfattas av).[153] De blir vare sig utpekade eller placerade i en religiös position, vilket kan ses som ett privilegium eftersom allt framförs vara i sin ordning. Normen behöver inte heller representera en större grupps åsikter eller beteenden, eftersom de inte knyts till någon specifik tillhörighet. Det finns kunskap att inhämta om andra grupper, däremot talas det aldrig om kunskap om normen, eftersom de istället betraktas som individer. Den sekulära och vita normen behöver inte fundera på om deras position kommer att tolereras, och de behöver därför vare sig försvara eller förklara sig. Det är snarare de som ska tolerera andra. De kan också obesvärat visa sin (icke-)tillhörighet överallt, eftersom det exempelvis inte görs till ett problem att *inte* bära slöja. Det som inte avviker stör inte. Den sekulära eller vita normen behöver inte försvara sin plats på Polishögskolan eller inom polisen, eftersom de framställs komma in på premisser att de är de individer de är, och inte på grund av deras minoritetsbakgrund. I linje med Ahmeds (2012) resonemang kan mångfald likväl ses som en metod som bevarar den vita normen, vilket särskilt synliggörs när etniskt svenska män kan påtala kvotering till polisen medan röster från andra positioner inte kan påtala diskriminering som problem. De reduceras till en klagan, eftersom tillfredsställd jämlikhet råder i samhället och de erbjuds legitimitet genom anpassning till normen.

14.5 Att göra motstånd

> Transforming the *status quo* becomes understood as a matter of challenging and changing discourses. (Edley, 2001, s. 193. Kursiv i original)

Motstånd utgör en möjlighet till förändring (Lilja & Vinthagen, 2009). Vad som utgör motstånd är avhängigt det sammanhang det förekommer i. Motståndet avslöjar därtill vad det formuleras *mot* och kan därmed säga något om de samhälleliga strukturerna som människor befinner sig i (jfr Schmauch, 2006).

De deltagare som tillskrivs normen(av sig själva eller andra) framställs som normala, vilket placerar dem i en privilegad situation som också förblev oproblematiserad under de flesta samtalen. Det uttrycks emellertid motstånd i konversationerna, röster som problematiserar den normativa tillhörigheten som neutral och som bidrar till att skapa alternativ till en strävan efter neutralitet i yrket. Motröster visar hur deltagarna omförhandlar både sociala kategorier och subjektspositioner de själva tillskrivs, men också hur de omförhandlar underordningen av 'den andra', som när Jon (i kap. 11) omförhandlar romer från brottslingar till brottsoffer. de los Reyes & Mulinari (2005) påpekar "[a]tt ignorera dessa röster är att reproducera maktens ob-

[153] Min diskussion här är baserad på Jonssons (2009) resonemang om heteronormen.

jektifiering av en underordnad andra" (s. 93), varför jag ser det som en angelägen uppgift att i avhandlingen synliggöra motröster.

Archer (2007) argumenterar för att mångfald utgör en moraliskt normativ diskurs i västerländska liberala demokratier, i och med dess starka sammanlänkning med goda värden som hela samhället anses tjäna på. Makten i moraliska diskurser ligger i dess potential att tysta andra alternativ. Utifrån Archers argumentering kan vi förstå motstånd som svårare att artikulera mot hegemoniska, normativa diskurser, eftersom de reglerar individers handlingsmöjlighet. Klassrumssamtalen skildras som ett politiskt korrekt tal som begränsar vad som får sägas och inte. Diskursen *mångfald som politiskt mål* skildras som en officiell policydiskurs inom Polisen, vilken normeras som rätt sätt att uttrycka sig kring mångfald. Det kan handla om att använda politiskt korrekta uttryck eller att undvika vad som framställs som tabubelagda yttranden. Skolan som institution görs till ett särskild avgränsat område där vissa specifika regler för beteende och språkanvändning gäller. Disciplineringssystemet på en skola erbjuder samtidigt möjligheten att protestera mot detsamma och utmana auktoriteter (se t.ex. Jonsson, 2007). Uttalanden likt "här på skolan får vi inte säga vad som helst, då blir man avskild" ger uttryck för sanktioner som följer på skolans (implicita) regler, såsom att undvika samtal om profilering eller att positionera sig som främlingsfientlig. Deltagarna förhandlar om giltigheten i denna reglering och hur dubbla budskap omkring detta artikuleras av skolans aktörer (som ledning och lärare), likväl som av kollegor på polismyndigheterna. Deltagarna visar exempel på hur de använder reglerna för att både följa och bryta dem. De förhandlar om vilka normer som kan brytas utan sanktioner, samt vad som går över gränsen. Diskussioner *om* den politiskt korrekta retoriken illusterar hur deltagarna känner till den *som en diskurs,* vars giltighet görs avhängigt konkreta situationer i olika kontexter. I polisbilen eller andra säkra situationer förhandlas alternativa normer fram som tillåter dem att bryta med det politiskt korrekta. Det tar sig uttryck bland annat genom humor (kap. 13) eller hänvisningar till fördomar som erfarenhet (kap. 12). I denna studie förstår jag diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* som ett motstånd mot polisens officiella strävan att bejaka olikhet, vilket i sin tur artikuleras i diskursen *mångfald som politiskt mål*. Samtidigt förekommer olika situerade motstånd: som när deltagare gör motstånd mot att positioneras som invandrare (kap. 9 och 11), när polisarbetet kritiseras för att vara diskriminerande (kap. 12), när deltagare ifrågasätter 'den neutrala polisen' eller varför vissa individer utesluts från polisyrket, som personer med slöja (kap. 9 och 11), främlingsfientliga och sverigedemokrater (kap. 10).

Tystnad och motstånd

Vad som är outsagt i en kontext visar samtidigt vad som är norm. Jonsson (2007) beskriver hur det dolda inte bara är inofficiellt, utan att det även handlar om att hålla

det som är fel och förbjudet borta. Han skriver att ”det tysta *inte är tyst utan ansträngning*, och att det förbjudna språket behövs för att definiera en norm.” (s. 261. Kursiv i original). Yttranden om att man inte får kritisera de fysiska antagningskraven för tjejer eller att rasister inte beskrivs vara välkomna på skolan illusterar detta på olika sätt. De erfarenheter och subjektspositioner som inte är möjliga att tala utifrån bidrar till att skapa ett hegemoniskt polisstudentsubjekt. På så vis synliggörs hur diskurserna samtidigt reglerar vilka vi är (jfr Merino & Tileaga, 2011).

Jonsson (2007) relaterar begreppet diskursiv tystnad i situationer som ”en frånvaro av ord eller namn i de diskurser som i situationen dominerar och definierar vilka vi är” (s. 84). Denna tystnad i form av frånvaro av hegemoniska subjektspositioner gör också att kategorier, som exempelvis invandrare, istället ger individer ett namn eller position. Det är en diskursiv tillslutning som i samma ögonblick som en individ ges denna position, reducerar andra positioner. I både Tara och Damins fall när de positioneras som invandrare respektive med bosnisk bakgrund, reduceras deras svenskhet. Men mot dessa tillslutningar sker motstånd genom humor, alternativa självpositioneringar samt omförhandlingar av kategorier och dess tillhörande subjektspositioner. Damin säger att han är svensk *också*, och Tara positionerar sig istället som kvinna och säger därutöver att hon inte är någon riktig invandrare.

Det pågår förhandlingar, om ord, kategorier och positioners betydelse. Vad kategorierna laddas med för betydelse beror på vem som använder dem, och vilken diskursiv inramning de ges. Utifrån diskursen *mångfald som politiskt mål* görs invandraren till en polisiär resurs, medan invandraren utgör en icke-eftertraktad position utifrån diskursen *mångfald som möjlig att omvandla till likhet* där invandaren görs potentiellt invkoterad. Talarens position ingår i en hierarki, en hierarki som förskjuts genom omförhandlingar och kontextuella placeringar. ”Det synliggör också en maktrelation som innebär att den som innehar en överordnad position i en ordning som baseras på etniska hierarkier inte kan använda orden utan att samtidigt reproducera samma hierarki” (Jonsson, 2007, s. 84).

Ett väsentligt påpekande av Jonsson (2007) i hans resonemang om att gemenskaper rymmer gemensamma tystnader är att ”[ä]ven om alla gemenskaper bär på det som inte får sägas, är det däremot inte alla positioner som diskursivt associeras till förbjudet språk” (s. 264). Den som bryter mot normen eller talar om det förbjudna ser olika ut i olika kontexter och tidsepoker. På Polishögskolan är det rasistiska eller kvinnofientliga uttryck som tabubeläggs. Men samtidigt går det att artikulera sådant språk genom vad som framställs som en skämtsam jargong. När tystnaden råder kring ett ämne är också motståndet kringskuret. Den lokala yttrandefriheten regleras genom samtal om vad som är tabu, och det som görs tabu länkas samman med repressalier. Deltagarna visar hur humor utgör en väsentlig förhandlingsresurs och en plattform för att göra motstånd, kritisera och samtidigt undvika repressalier. De förbjudna orden blir istället språkliga och sociala verktyg. Humor

utgör en diskursiv praktik som både skapar gemenskap, samtidigt som det per automatik fungerar uteslutande.

Riskabla positioner

> Everybody wants to be tolerant and nobody wants to be prejudiced.
>
> (Wetherell & Potter, 1992, s. 211)

Liksom citatet ovan vill ingen deltagare i studien framstå som fördomsfull. Inte heller som rasist eller sverigedemokrat. Ingen vill heller positioneras som invandrare, religiös eller homosexuell. Dessa utgör kontextens riskabla positioner, riskabla eftersom de kan medföra utanförskap och exkludering. Ingen vill vara avvikande.

Kategorier som människor indelas i, är politiskt och socialt konstruerade och innehåller olika grader av stigma (May, 2009). Att positioneras som 'de andra' innebär att befinna sig i underläge och att definieras som avvikande från ett annat kollektiv. Deltagarna undviker att reproducera sin egen tillhörighet som avvikande och positionerar sig själva istället som tillhörande majoritetssamhället, exempelvis genom att beskriva sig själva som ”försvenskade” eller ”inga riktiga invandrare”, samtidigt som de talar om invandrare som 'de andra'. Sådana omförhandlingar av sociala kategorier utgör möjligheten att omdefiniera både sig själv och andra. Ju närmre det egna kollektivet desto mer nyanserade blir beskrivningarna. Invandrare framställs som en relativt homogen grupp och som svenskarnas motsats, även om det förekommer variationer. Däremot framställs svenskar som mer nyanserade, att det finns lokala skillnader, regionala skillnader, och skillnader baserade på ålder. De ”riktiga invandrarna” positioneras som de med utomnordisk bakgrund.

Olika resurser kan användas parallellt för att undvika riskabla positioner, hålla sig till ett politiskt korrekt tal och samtidigt värna om det homogena inom polisen. Dilemmat mellan att kritisera 'de andra' och samtidigt riskera framstå som fördomsfull hanteras genom att framställa olika legitimerande förklaringar som stödjer den kritik som yttras (Buttny, 2003). Att reproducera en tolkningsrepertoar där kvinnor med slöja görs till offer, att påtala en 'body count routine' eller att länka religiösa till konflikter utgör olika exempel där gränser upprättas mot det som framställs avvika för mycket från normen. Humor utgör en annan återkommande resurs som medför en möjlighet att utmana det politiskt korrekta talet genom bruket av kategoriseringar, som i annan konversationsanvändning skulle klassas som förolämpande tal. Exempelvis uppnås det genom att säga ”jag menade inget illa”, att hänvisa till ett yttrande som skämt eller till humorns gemenskapande funktion. Förutom humor visar deltagarna exempel på andra resurser som presenterar en alternativ syn om allas lika värde och rätt, samtidigt som positionen som rasist undviks, där ”jag är inte rasist, men…” utgör exempel på detta.

14.6 Mångfaldiga dilemman

Mångfald kan rymma flera potentiella utgångar, positiva som negativa, då diskurser om sociala kategorier som kultur, ras, nationalism, etnicitet kan fungera både frigörande och förtryckande (se t.ex. Wetherell & Potter, 1992). De kan ge autonomi åt en grupp, men också förtöja en individ. Exempelvis kan kultur som rättighet öka den sociala delaktigheten i samhället för de som underordnas majoritetens normer. Samtidigt kan det reducera socioekonomiska problem till en kulturell problematik och osynliggöra mer komplexa samspel bakom utanförskap och exkludering i samhället (de får utöva sin kultur, men de diskrimineras i andra avseenden). Bland andra påpekar Wetherell och Potter (1992) hur klass osynliggörs och görs om till enkla former av kulturellt missnöje och där en intersektionell underordning blir till enbart en etnisk fråga. Kultur kan också formas som en motdiskurs, bli frigörande för grupper och en källa till motstånd och ett sätt att framhålla olikheter. Parallella processer av inkludering och exkludering visar sig också i talet om polisens sammansättning. Samtidigt som polisstudenter efterfrågas genom deras positionering inom kategorier som tillskrivs representera en mångfald finns där en parallell uteslutning som baseras på samma positionering. Man både efterfrågas för sin kategoritillhörighet, men exkluderas av densamma. Det är hur mångfald adresseras som blir avgörande. Sammantaget visar resultaten att mångfald är ett komplext och motsägelsefullt projekt. Att inte synliggöra eller ta hänsyn till detta riskerar att förstärka social ojämlikhet. Därutöver, kan hänvisningar till olika mångfaldssatsningar också dölja problem med ojämlikhet och ge sken av att problem är lösta och tillhör historien (jfr Ahmed, 2012).

Den villkorade mångfalden

I olika sammanhang normeras olika diskurser. *Mångfald som politiskt mål* artikuleras framför allt i klassrumsdiskussioner och i skolans policydokument, samtidigt som *mångfald som möjlig att omvandla till likhet,* med en tydlig gränsskiljande normativitet, artikuleras i trygga miljöer och mer privata samtal. Den mångfaldsbejakande diskursen betonar det positiva i mångfald, och länkas samman med vad som görs till ett politiskt korrekt språkbruk. Parallellt begränsas denna diskurs utifrån en anpassning till dem som är emot olikhet och mot dem som är alltför olika. Toleransen har därmed gränser och kan beskrivas som villkorad (jfr Johansson Heinö, 2009).

Resultaten visar hur politisk korrekthet görs i vardagen (jfr Jonsson, 2009), men också hur politisk korrekthet kan problematiseras och upplösas i olika sammanhang genom motbilder och gränsdragningar. ”I den bästa av världar” råder jämlikhet mellan människor i samhället och inom polisen. Mångfald relaterat till den praktiska polisiära yrkesvardagen begränsar jämlikhet som ett införlivat projekt. Å ena sidan betonas polisens uppdrag att främja rättvisa och samhällets demokratiska värden, och å andra sidan polisens uppdrag att upprätthålla allmän ordning.

I den mångfaldsbejakande diskursen stöds polisens uppdrag att arbeta för jämlikhet och rättvisa, likaså skolans krav på anpassning av språket till en politiskt korrekt diskurs som kan reglera individers tillhörighet till yrket och utbildningen. Den mångfaldsbegränsande diskursen motiveras i termer av konformitet. Att skolan kräver konformitet länkas till rekryteringsprocessen, vilka som antas och till en socialisering. Likaså framhålls polisens uppdrag att upprätthålla lag och ordning, vilket sammanlänkas med en neutralitet som inte är konfliktframmanande.

Relationen mellan det individuella, institutionella och strukturella

Diskursernas kamp bör inte ses som ett antingen eller, utan som ett både och. Språket är situationsbundet och anpassas för att föra fram olika versioner av verkligheten beroende på sammanhang och samtalsämne. Därav präglas samtalen av inkonsekvens. Deltagarna uttrycker en bredd av repertoarer och diskursiva positioner. Mångfald och mångfaldens representanter konstrueras på varierande sätt som inte alltid är kompatibla med varandra. Dominerande diskurser och motdiskurser lyfts fram sida vid sida. Deltagarna beskriver hur det är att förhålla sig till diskurser om mångfald på skolan och i yrket, samtidigt som de också reproducerar sådana diskurser i sina samtal. Samtalen bryter med och utmanar rasistiska praktiker, samtidigt som de återskapas i andra sammanhang. Resultatet visar hur samma individ kan artikulera motstridiga diskurser, vilket gör frågan om rasism hos poliser till en komplex fråga, och en något felställd sådan. Eftersom människor uttrycker sig *både* rasistiskt och anti-rasistiskt blir en kartläggning av rasism hos individer både missvisande och enkelspårig. Identitet, och likaså rasism, ses istället här som ett diskursivt fenomen som konstrueras och etableras genom diskursiva handlingar (Alegria, 2012; Edwards, 2003; Merino & Tileaga, 2011; Wetherell & Potter, 1992). Genom att studera samtalsmönster i en kontext går det istället att föra en diskussion om hur skillnadsskapande praktiker reproduceras genom dominerande sätt att förhålla sig till ett fenomen, till sociala kategorier och till normerande ordningar. Att dominerande diskurser begränsar individers handlingsmöjligheter kan illustreras av Felix utsaga om hur fördomar påverkat honom trots att han aldrig befunnit sig i en sådan situation där han själv mött en rom: ”jag tycker det är intressant att jag får samma koppling trots att jag aldrig nånsin har tagit en sån kvinna för snatteri”. Det är alltså inte bara romers handlingsmöjlighet som begränsas av diskursen om ’den kriminella romen’, även om det är de som faller offer för diskurens underordnade subjektsposition.

Frågan om diskriminering och underordning som orsakat av enskilda individer eller strukturella problem inom polisen är en fråga om synen på en omtvistad aktör-struktur-relation och löses inte här. Sammantaget går det genom studiens ontologiska ansats att säga att resultatet pekar på samband mellan individuella utsagor och institutionella diskurser i hur skillnadsskapande praktiker reproduceras och legitimeras i polisiära kontexter, och jag ser i likhet med de los Reyes & Mulinari (2005)

maktutövning och underordningar som ”inbäddade i ett komplext nätverk av strukturella relationer, institutionella arenor och mänskliga handlingar” (s. 18). I relation till ovan fråga vill jag lyfta några diskursiva reproduktioner i materialet för att synliggöra de sociala konsekvenser de ger upphov till. Liksom ’rotten apple’-teorin som härför diskriminerande tendenser till de enskilda individer som inte kan sköta sig och inte anses representativa för organisationens normer, förläggs ansvaret för diskriminering på de personer som upplever diskriminering eller nedsättande bemötande (jfr Ahmed, 2012; Alegria, 2012; Rennstam, 2013; Uhnoo & Peterson, 2011). Det kan handla om redogörelser där poliser i slöja beskrivs som modiga men att det samtidigt är deras problem om de blir trakasserade, eller att det är den enskildas problem som uppfattar jargongen negativt eller tar illa upp. Tendensen att förlägga problemet hos den diskriminerande andra förekommer även i redogörelser om profilering, där fördomar länkas till fakta om minoriteters kriminalitet. Huruvida polisanställda med minoritetsbakgrund trivs på sin arbetsplats, rekryteras in till polisen eller utsätts för trakasserier på grund av slöja, förklaras med deras brist på anpassning till rådande normer, vilket gör det upp till den enskilde polisanställde att anpassa sig till den rådande kulturen inom organisationen men också samhället.[154] Samtalen vittnar om hur exkluderingsprocesser reproduceras genom redogörelser som placerar problemet hos individen och den som gör motstånd mot särbehandlande praktiker.

Polisorganisationens hantering av diskriminerande praktiker med ett ansvar förlagt till enskilda individer visar hur det får konsekvenser för medlemmarnas förtroende och identifikation med organisationen (Rennstam, 2013). När det hänvisas till att organisationen har strategier för att arbeta med detta, normaliseras organisationens agerande som korrekt och ställs utan ansvar. Istället placeras ansvaret hos individer som beskrivs frångått organisationens officiella regler. Det återskapar en distinktion mellan individer i en organisation och organisationens normer och diskurser. Rennstam visar hur organisationens syfte att säkerställa polisens legitimitet för allmänheten och media, sker på bekostnad av enskilda individer inom organisationen och av medlemmars förtroende för den. Att poliser i hans studie, liksom deltagarnas resonemang i denna studie, hänvisar Polisens hantering av kritiska incidenter till en ytlig politisk korrekt retorik för att säkerställa polisens anseende i media visar hur organisationens förtroende istället raseras inom den egna kåren. Ahmed (2102) påtalar hur ”[t]he language of diversity becomes easily mobilized as a defense of reputation” (s. 151), där mångfald som det goda arbetet används som bevis av institutioner för att påvisa att det inte finns någon avsaknad av mångfald. En möjlig

[154] Uhnoo och Peterson (2011) problematiserar denna aspekt med att ”[d]enna tendens att individualisera problemet, dvs. att lägga ansvaret antingen på de individer som vantrivs eller på de enstaka ’rötäggen’ alternativt dysfunktionella enheterna inom organisationen, får konsekvenser för hur man ser på lämpliga åtgärder” (s. 25). De menar att det snarare vittnar om institutionella och strukturella problem där ansvaret ligger, eller bör ligga, på organisationen i form av exempelvis ledarskap och inte på hur enskilda individer uppfattar klimatet. Även Ahmed (2012) påtalar hur identifieringen av rasism hos individer tillåter institutioner att reproducera rasism genom att göra sig av med individer som identifieras som rasister.

konsekvens av detta inom polisen är att mångfaldssträvanden reduceras till ytliga mål utan värdemässig förankring eller tyngd, vilket både reproducerar och förstärker bejakande av mångfald som en politiskt korrekt retorik, men också reglerar polisers språk som avskilt från ledningen och polisers delaktighet i ledningens beslut.

Konsekvenser för pedagogiken

För att utveckla den diskussion jag inledde i kapitel 11, om vem som ska utbildas och om vad med särskild hänvisning till polisen, tar jag i detta resonemang ett vidare grepp kring frågan med hjälp av kritisk forskning om kunskap om 'de andra'. Sådan forskning menar att naturaliseringen av ojämlika sociala relationer reproduceras genom maktrelationer och inte enbart genom kunskapsbrist (se t.ex. Hall, 1997; Schmauch, 2006). Antagandet att det är okunskap som föder rasism eller diskriminering leder till slutsatsen att det kan utbildas bort. Mer kunskap eller ökad fysisk närhet till dem som tillskrivs vara annorlunda leder inte alltid eller per automatik till ökad tolerans eller en ömsesidig respekt (Johansson Heinö, 2009). Kunskap baserad på stereotyper och exotiserande beskrivningar bekräftar också 'de andra' som avvikande. Schmauch (2006) belyser ytterligare en konsekvens av resonemanget om att bättre kunskap leder till bättre behandling av människor, vilken innebär att en negativ behandling av människor vore förståeligt och logiskt om det vore så att kunskapen om andra kulturer som lägre stående, outvecklade eller stereotypa vore korrekt. Genom att informera om hur det *faktiskt* ser ut tänker man sig att bilden kan rättas till. Resonemanget går att knyta till deltagarnas förhandlingar om 'den kriminella andra' och romer som kriminella, där förhandlingarna ofta fokuserade huruvida romer som grupp kunde klassas som kriminella eller inte. Förhandlingar kan synliggöra maktrelationer i reproduktionen av över- och underordning i samhället och som vidare begränsar handlingsfriheten för individer i underordnade positioner. I relation till repertoaren *fördomar som fakta och erfarenhet* var sådana förhandlingar marginaliserade. I förhandlingar om romer som 'den kriminella andra' dominerade istället hänvisningar till egna empiriska erfarenheter som allmängiltiga. Resonemangen medför en problematik att okritiskt eftersträva ökad kunskap, som om det vore kunskapen i sig som legitimerade vissa handlingar och föreställningar om andra människor. Risken är att resonemang som innebär att när vi fått kännedom om hur individer eller grupper tänker och fungerar, kan vi behandla dem därefter (för att de förtjänar det). En annan risk är att det understödjer en tro där det finns en enda sann och giltig kunskap om något. I relation till sådana problematiska konsekvenser blir det relevant att ställa sig frågor om synen på kunskapande, vem som har tolkningsföreträdet och vad kunskapen ska leda till.

Kunskap om diskriminering av etniska och religiösa minoriteter i rättsväsendet beskrivs vara eftersatt (SOU 2006:30), vilket olika marginaliseringar av särbehandlingar även i föreliggande studie kan ses som ett exempel på. Deltagares utsagor om

att diskriminering inte finns förminskar och osynliggör upplevelsen av sådana problem. Så reduceras samtidigt relevansen av utbildning om särbehandlande praktiker. Eftersom det inte skildras som ett reellt problem blir en konsekvens av detta att satsning kring mångfalden i form av exempelvis utbildning om diskriminering blir onödig. Risken för diskriminering ökar därtill vid utbredda negativa uppfattningar och stereotyper om vissa grupper, men dessa beskrivs kunna minskas vid en ökad medvetenhet om de mekanismer som styr perceptionen (a.a.). Kunskap, inte bara om etnisk mångfald, utan även om strukturell och institutionell diskriminering samt egna normativa ställningstaganden kan utgöra en viktig aspekt av olika krav på ökad kunskap (jfr Bunar, 2007; Sefton, 2012). Särskilt angeläget är detta i relation till perspektiv som okritiskt framställer enbart vissa positioner som neutrala eller objektiva. En sådan dimension kan bidra till att öka förståelsen för exkluderande processer som uppstår när individer tillskrivs tillhörighet till olika kategorier som görs avvikande, eller vid nedsättande ordval eller skämtsam jargong mellan kollegor (se även Sefton, 2011; Uhnoo & Peterson, 2011; Westin & Nilsson, 2009). Det kan också bidra till att synliggöra och öka förståelsen för varför skillnadsskapande tendenser görs oproblematiska i särskilda kontexter.

Ett dilemma som aktualiseras gällande mångfald inom polisen är en spänning mellan behovet av kunskap om olika grupper och individers placering i sociala kategorier å ena sidan, och riskerna som följer av detta behov å andra sidan. Forskning inom kritisk mångkulturalism föreslår att mångkulturell utbildning bör omfattas av ett kritiskt inslag, för att inte riskera att stödja och upprätthålla status quo (se t.ex. Vavrus, 2010). Kritisk pedagogik kan bidra till hur dominerande ideologier reproducerar asymmetriska maktrelationer genom språk, kultur, etnicitet, religion och genus, men den kan också innebära att utveckla och synliggöra alternativa diskurser för att transformera förtryckande praktiker (Bartolomé, 2010).

Forces in the Police Force – a summary

This thesis identifies and describes the diversity aspects of police discourses, based on the accounts of police trainees in their final year. Specifically, the focus is on culture, religion and ethnicity, and four main questions are addressed: *What* is said about diversity? *How* is it articulated? What *subject positions* are offered and assumed? In what ways are discourses of diversity *sustained* and *challenged*?

In contrast to much previous police research regarding diversity issues and aspects, this thesis applies a discourse approach in the analysis of the discursive practices through which diversity aspects and social categories are sustained and reproduced in conversations between police trainees. The primarily empirical material is based on field studies at the Swedish National Police Academy in 2010, where two classes (a total of 45 students) were observed during the course of six weeks in their final semester at the Police Academy (semester four). A large part of the presented empirical material consists of five focus group interviews with police trainees at the end of the academy programme (semester four), and three focus group interviews at the end of their 6-month probationary trainee period at a police department (semester five).

The empirical data, based on the talk of police trainees, are analysed with reference to discursive psychology (c.f. Edley, 2011; Potter & Wetherell, 2001; Wetherell & Potter, 1988, 1992). The use of analytical tools such as interpretative repertoire, ideological dilemmas, subject positions and discursive devices serve to emphasise discourse as social practice as well as the discursive resources and devices which facilitate such practice (see also Billig, 2001; Billig et. al., 1988; Davies & Harré, 2001). Three central discourses were identified, each presented with the respective key subject positions and interpretative repertories that constitute the discourse. To successfully answer the forth research question of how discourses of diversity are sustained, and especially how they are challenged, I have focused on participant resistance and negotiations to legitimise the claims of different diversity discourses. The analysis centres on identifying what is opposed and resisted and when. In sum, I present the following local means of resistance: to question, protest against or diminish the relevance of a discourse, category or subject position; to reject a categorization; to negotiate category-bound attribute; and to confirm or challenge a discourse, subject position or category-bound attribute through humor.

Theoretical contributions to the study of diversity within the police

This study explores the discursive practices of constructing diversity within the police through a discursive psychology approach. Analytical tools, such as interpretative repertoires, ideological dilemmas, positioning and discursive devices are used to

focus on future police officers' accounts and the repertoires they draw on to legitimise their claims.

The discursive devices provide a detailed view of the practice taking place in the context of police training, and present information of social interaction on a micro-level. By means of the interpretative repertoire concept, diverse uses of diversity in discourse can be analysed, thus showing that people draw on a number of resources when giving an account of and understanding diversity in relation to the police constabulary and policing. This meso-level analytical approach enables me to study various ways and conflicting demands, formatted by discursive devices used in different ways. For example, rights concerning religious belief are constructed mainly in two different ways, that is, as a repertoire of religious rights including police officers' request to wear a hijab in service, and as a repertoire of the freedom *from* religion, restricting the use of religious headgear with the uniform. As a third level, I have argued that clusters of repertoires organise discourses of diversity, and three main discourses were identified and described. In each of these discourses certain related demands on and for or against diversity emerged, thus suggesting my fourth analytical tool – ideological dilemma. Such dilemmas are explicit in participant accounts of certain matters. To develop an analysis of how participants question and challenge discourses, I have focused on how resistance and negotiation take place. This also highlights the notion of discourse as action-oriented and performative.

The design of discursive psychology combined with the analytical tools mentioned above enabled me to move between different levels of analysis, relating micro-level aspects of speech to notions of diversity in other societal contexts. The interpretative repertoires show how these discursive practices work in a specific context and in relation to an organisation.

Empirical findings – diversity discourses and dilemmas

The identified patterns in the talk of future police officers represent three diversity discourses: *diversity as inescapable difference* (confirmation of diversity), *diversity as political goal* (recognition of diversity) and *diversity as potential likeness* (regulation of diversity). The patterns are intertwined as the discourse of *diversity as inescapable difference* is a hegemonic practice, where difference is uncontested and constructed as natural and common-sensical. The other two discourses represent contrasting ways of handling diversity and difference – recognize or restrict. These are antagonistic as they reveal incompatible rationales**.** The thesis also provides a critical problematization of the social consequences of these competing discourses, and shows how diversity is conditional in relation to different topics and contexts.

The discourse *diversity as inescapable difference* is a hegemonic discourse. The central subject position is 'the essentially different other'. The discourse is articulated through normalizations of people's difference. But some people are constituted as

more different than others, and hence more representative of police diversity strategies, namely, people with ethnic, religious, cultural, transgender and sexual minority backgrounds. The diverse society also makes knowledge of 'the other' an important strategy for police officers in order to handle police tasks. This knowledge of 'the other' is required foremost for enhancing understanding and render police work more effective. Diversity is also constructed as problematic, since difference leads to conflicts that the police must handle. Conversely, diversity is viewed as a resource for the police, primarily by 'ethnic and religious matching', where minority groups in society should encounter minority police officers. The central subject position is 'the essentially different other' but it is foremost 'the ethnic other' who contributes to diversity in the constabulary, hence described as the representative of diversity. A paradox is that the discourse of difference is marked by an internal homogeneity related to different social groups.

Diversity as political goal is based on interpretative repertoires acknowledging diversity in the police force as well as in policing. Diversity is viewed as a goal and political choice, rather than as a matter of course. It is seen as a strategy for the Police to represent society and be a role model. A diverse police force is valued, since people are seen as resources in the organization and in relation to democratic values and people's rights. The central subject position is 'the representative police'. Diversity is regarded as a political goal articulated by the government through Police policys, which regulates what can be said and done within the police. This official policy discourse refers to political correctness in regard to a normative (but not negative) stance on diversity, especially regulated in the context of the Police Academy and in the Police organization. Diversity is linked to acceptance and representation and the participants criticize the police for not being diverse "for real". The diverse police force will contribute to legitimacy and to creating a fair police. Democratic and group related rights are acknowledged, legitimizing religious symbols such as wearing the hijab while in uniform. Diversity efforts are regarded as a process that will improve the police. Prejudices are articulated as stereotypes that can lead to discrimination. Finally, the discourse encloses and reproduces what is constituted as taboo and political correctness within the police, and what is constitutive of racists and Swedish democrats as police antagonists. 'The newly recruited police officer' is pitted against 'the old prejudiced police officer'.

In opposition to the discourse of *diversity as political goal,* the discourse of *diversity as potential likeness* presents police work as a culture free profession with values of neutrality and objectivity. The discourse is based on interpretative repertoires limiting diversity within the police force as well as in policing. Rather than valuing difference, the discursive values are resemblance and conformity. Limiting diversity is central. The discourse focuses on homogeneity, neutrality and assimilation because of potential conflict situations based on people's differences. Diversity is viewed as a luxury problem and Sweden is constructed as an already equal society. Knowledge

of diversity is restricted to equal treatment by the law and common sense. Prejudice as a concept is contested and what is prejudice to others is regarded as experiences and facts useful to police work. The discourse marks resistance to and reproduces difference and deviation. The central subject position is 'the neutral police' which is linked to normative but unarticulated positions, constructed through the limitations of non-neutral positions available. This regulation means that only certain professional positions are available. Not everyone has the ability to be neutral, especially not individuals visibly linked to a religion, or political extremists. The uniform is made a symbol of police conformity. Conforming to the police norm, that is, by taking off the hijab, is one way of gaining legitimate access to the constabulary. The justification for restricting the size of some groups in the police is related to the police mandate of keeping order in society, and not causing conflict or problem. Visible religious belonging is constructed as the cause of problems based on prejudices in society. Hence, the recruitment to the police is legitimized and restricted with reference to people who are opposed to diversity.

The findings reveal the antagonistic positions of different discourses and repertoires, which create several dilemmas for the police. There is a tension between the contradictory demands of addressing the need for increased diversity on the one hand, and of regulating diversity in a police context based on adjustment to a normative conformity, on the other.

In addition, five dilemmas originating from the tensions between these competing discourses are outlined. The dilemmas are inextricably linked to one another. The first dilemma is between a diversified and a uniform police force, where the police force is expected to represent a pluralistic society while being declared as a profession requiring conformity and neutrality. In relation to this dilemma the participants negotiate various reductions of diversity within the police and 'the visible religious police officer's' professional status. The second dilemma between the personal/private and the neutral/professional involves defining the neutral in terms of a diversity reductive discourse while the personal in the professional involves questioning in terms of a diversity affirmative discourse. The participants negotiate the meaning of 'the neutral police' and 'the prejudiced police officer's' belonging to the collective. Diversity as a competence facilitator and as discriminatory practice presents the paradoxical stance of considering the positive aspects of difference in relation to people's social background, while attributing subject positions to others with discriminatory implications. In the context of the third dilemma, the subject position 'the successful immigrant recruitment' is under negotiation. The forth dilemma is between working against or on the basis of prejudice. This dilemma has been frequently discussed in previous police research as an issue of racial or ethnic profiling. The mission statement for the Swedish police department states that it should work against discrimination and xenophobia, and prejudice is viewed as a discriminatory practice. At the same time, the profession is assumed to entail working on the basis

of prejudice of minority groups to take note of anything conspicuous. In relation to this dilemma the participants negotiate 'the unprejudiced police' and Romanies as 'the criminal other'. The fifth dilemma is twofold. It centres on what is described as a need for humour in police work balanced against a need to regulate speech in accordance with a political correct language as in *diversity as political goal*. The dilemma arises since a discriminatory jargon based on stereotypes is a common feature in police humour. The analysis shows that the need for humour to create a positive and inclusive work environment results in exclusion and ostracised team members. The issue of what makes humour discriminatory is negotiated.

Conclusions

The thesis shows that the contradictory diversity discourses within the police reflect a struggle of different 'us', which regulates the conception of the ideal police, professional conduct and how policing should be performed. These discourses serve to maintain a sense of social order, exemplified by a discourse that restricts and limits religious belonging, and other positions that deviate from the main police constabulary. Diversity discourses within the police affirm the linguistic and social categories that are especially associated with diversity, while a superordinated norm is assumed to regulate diversity efforts in the police force. This has consequences for police officers, for the public, for people interested in police work and for police legitimacy in society.

In line with an intersectional analysis, which relates culture, religion and ethnicity to other social backgrounds and belongings, the analysis shows that the norm within the police is constructed in analogy with a white Swedish, secular and heterosexual male. This norm privileges those ascribed a position of a value free neutrality, the ability to apply objectivity in work and a non-problematic belonging. The subject position of 'the neutral police' is demarcated from certain categories, such as visible religious belongings, ethnic minority background or political activists. The diversity discourses are hierarchical as some social groups are portrayed as more representative of diversity than others. Ethnic groups are frequently associated with diversity in the work force, although placed as opposed to and alienated from the Swedish norm. Police officers attributed non-normative backgrounds are viewed as resources vis-à-vis different groups in society, on the basis of 'ethnic and religious matching'. Romanies, Swedish democrats (extreme right-wing political party) and racists are portrayed as police antagonists, and more often subjected to policing. In addition, the study shows that age is an important differentiator in the context and serves to distinguish prejudiced police officers (older colleagues) from non-prejudice police officers (young and new in the constabulary). The results show that the diversity discourses are based on differentiating practice, which may either increase discrimination if individuals are positioned in fixed stereotypical categories, or reduce

discriminatory practice through normative positioning. Hence, talks of diversity, religion, culture and ethnicity are factors of social exclusion and police categorization.

Against the background of contradictory discourses, diversity emerges in the police force as a context-dependent concept in a state of flux. The results present diversity as a flexible discursive resource where certain aspects are more acceptable and privileged in relation to specific topics or contexts. For example, the repertoire of prejudice as potential discriminatory practice is dominant in the academy context, while a repertoire of prejudice as experience and facts is dominant in relation to conversations about policing practice. Another example is how resistance to the discourse of *diversity as a political goal* is carried out through and with humour, confining the use of certain discursive devices such as irony to safe spaces, which may vary depending on the social interaction in the group, or to a zone where utterances are concealed from the public or critical voices in the force. The analysis shows how and why a humoristic jargon based on stereotypes is reproduced in a profession whose mission is to promote justice and prevent discrimination. A third example is the juxtaposition of a repertoire of diversity as a luxury problem, since equality has been achieved in society, with a repertoire of diversity as a politically unachieved goal, since not everyone is accepted in society. The thesis also shows that the call for increased knowledge of diversity issues is in conflict with aspects of policing where the equal treatment policy clashes with such claims, with the result that offences such as hate crimes may be marginalised. A further example is 'ethnic and religious matching', which is regarded as a positive resource for the police, except when an officer in hijab meets members of the public who are provoked by it, in which case matching turns into 'mismatching'. Allowing the hijab to the uniform is in line with religious rights and signals the modern development of the police but imposing restrictions on the use of the hijab with reference to the ideal of freedom from religion is contradictory. The hijab restrictions are justified by the police mission to maintain order, which may be jeopardized if people are provoked. The result is that the power to determine what is permitted in the police force and by extension society lies with anti-diversity forces.

In sum, the results show that police officers have to handle contradictory demands. A discourse sustaining exclusion and inequality compete with the pursuit of increased social equality. Discursive formations promote but also restrict diversity, and may jeopardise police efforts to increase social equality.

Referenser

Abell, J. P. (2004). *Granskning av mångfalden inom polismyndigheten i Stockholms Län 2003*. Stockholm: Polismyndigheten i Stockholms län. Arbetslivsinstitutet.

Ahmed, S. (2012). *On being included. Racism and diversity in institutional life*. Durham/London: Duke University Press.

Agevall, L. & Jenner, H. (2006). Polisarbetet som en uppgift att hantera dilemman. I L. Agevall & H. Jenner (Red.), *Bilder av polisarbete: Samhällsuppdrag, dilemman och kunskapskrav* (s. 13-30). Växjö: Växjö University Press.

Agevall, L. & Jenner, H. (2008). Lärares professionalitet – förmågan att hantera dilemman. I K. Jonnergård, E. Funck & M. Wolmesjö (Red.), *När den professionella autonomin blir ett problem* (s. 99-118). Växjö: Växjö University Press.

Alegria, S. (2012). Constructing racial difference through group talk: An analysis of white focus groups' discussion of racial profiling. *Ethnic and Racial Studies*, *37*(2), 1-20.

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur.

Andersson, S. (2003). *Ordnande praktiker. En studie av status, homosocialitet och maskuliniteter utifrån två närpolisstationer*. Doktorsavhandling, Stockholm: Stockholms universitet.

Andersson, D. & Sander, Å. (Red.). (2009). *Det mångreligiösa Sverige: Ett landskap i förändring* (2 uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Annell, S. (2012). *Vilka sökande antas till och påbörjar polisutbildningen? En demografisk beskrivning av 1429 sökande till polisutbildningen hösten 2008*. Karlstad: Rekryteringsverket.

Anolli, L., Ciceri, R. & Infantino, M.G. (2002). Behind dark glasses: Irony as a strategy for indirect communication. *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, *128*(1), 76-95.

Anthias, F. (1999). Institutional racism, power and accountability [Elektronisk version]. *Sociological Research Online, 4*(1).

Archer, L. (2007). Diversity, equality and higher education: A critical reflection on the ab/uses of equity discourse within widening participation. *Teaching in Higher Education, 12*(5-6), 635-653.

Averbeck, J.M. & Hample, D. (2008). Ironic message production: How and why we produce ironic messages. *Communication Monographs 75*, 396-410.

Bartolomé, L. (2010). Daring to infuse ideology into language-teacher education. I S. May & C.E. Sleeter (Red.), *Critical multiculturalism: Theory and praxis* (s. 47-59). New York: Routledge.

Baszanger, I. & Dodier, N. (2004). Ethnography: Relating the part to the whole. I D. Silverman, (Red.). *Qualitative research. Theory, method and practice*. London: Sage.

Baumann, G. (1999). *The multicultural riddle: Rethinking national, ethnic, and religious identities*. New York: Routledge.

Benhabib, S. (2004). *Jämlikhet och mångfald. Demokrati och medborgarskap i en global tidsålder*. Uddevalla: Daidalos.

Ben-Porat, G. (2008). Policing multicultural states: Lessons from the Canadian model. *Policing & Society, 18*(4), 411-425.

Ben-Porat, G. & Yuval, F. (2012). Minorities in democracy and policing policy: From alienation to cooperation. *Policing & Society, 22*(2), 235-252.

Ben-Porat, G., Yuval, F. & Mizrahi, S. (2012). The challenge of diversity management: Police reform and the Arab minority in Israel. *Policy Sciences, 45*(3), 243-263.

Berg, B. (2008). Tillit på prøve. I M. Egge (Red.), *Mangfold i politiet* (s. 83-98). Oslo: Politihøgskolen.

Billig, M. (2001). Discursive, rhetorical and ideological messages. I M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (Red.), *Discourse theory and practice: A reader* (s. 210-221). London: Sage.

Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton, D. & Radley, A. (1988). *Ideological dilemmas: A social psychology of everyday thinking*. London: Sage.

Bishop, R. (2010). Discursive positioning and educational reform. I S. May & C.E. Sleeter (Red.), *Critical multiculturalism: Theory and praxis* (s. 61-71). New York: Routledge.

Björk, M. (2008). Wolves and sheepdogs: On migration, ethnic relations and gang-police interaction in Sweden. I F. van Gemert, D. Peterson & I-L. Lien (Red.), *Street gangs, migration and ethnicity* (s. 241-254). Cullompton: UK Willan.

Black, P. J. & Kari, C. J. (2010). Policing diverse communities: Do gender and minority status make a difference? *Journal of Ethnicity in Criminal Justice, 8*(3), 216-229.

Blomberg, H. (2010). *Mobbning, intriger, offerskap – att tala om sig själv som mobbad i arbetslivet*. Doktorsavhandling, Örebro: Örebro universitet.

Bosworth, M., Bowling, B. & Lee, M. (2008). Globalization, ethnicity and racism: An introduction. *Theoretical Criminology*, *12*(3), 263-273.

Bowling, B. & Weber, L. (2011). Stop and search in global context: An overview. *Policing & Society, 21*(4), 480-488.

Bradford, B. (2014). Policing and social identity: Procedural justice, inclusion and cooperation between police and public. *Policing & Society*, *24*(1), 22-43.

Brown, R.A. & Frank, J. (2006). Race and officer decision making: Examining differences in arrest outcomes between black and white officers. *Justice Quarterly*, *23*(1), 96-126.

Brulin, C., Eriksson, N., Ridderstad, A. & Sarre, R. (2010). *Extern utvärdering av polisutbildningen vid Umeå universitet*. Umeå: Umeå universitet.

Brunson, R.K. & Miller, J. (2006). Gender, race and urban policing: The experience of African American youths. *Gender and Society, 20*(4), 531–552.

Bunar, N. (2007). Hate crimes against immigrants in Sweden and community responses. *American Behavioral Scientist*, *51*(2), 166-181.

Buttny, R. (1999). Discursive constructions of racial boundaries and self-segregation on campus. *Journal of Language and Social Psychology*, *18*(3), 247-268.

Buttny, R. (2003). Multiple voices in talking race: Pakeha reported speech in the discursive construction of the racial other. I H. van den Berg, M. Wetherell & H. Houtkoop-Steenstra (Red.), *Analyzing race talk: Multidisciplinary perspectives to the interview* (s. 103-118). Cambridge: Cambridge University Press.

Bäckström, A., Edgardh Beckman, N. & Pettersson, P. (2004). *Religiös förändring i norra Europa*. Uppsala: SLU Repro.

Carlson, M. & Rabo, A. (Red.). (2008). *Uppdrag mångfald: Lärarutbildning i omvandling*. Umeå: Boréa bokförlag.

Cashmore, E. (2001). The experiences of ethnic minority police officers in Britain: Under-recruitment and racial profiling in a performance culture. *Ethnic and Racial Studies, 24*(4), 642-659.

Cashmore, E. (2002). Behind the window dressing: Ethnic minority police perspectives on cultural diversity. *Journal of Ethnic & Migration Studies, 28*(2), 327-341.

Chan, J. (1996). Changing police culture. *The British Journal of Criminology. 36*(1), 109-134.

Clements, P. (2008). *Policing a diverse society*. New York: Oxford University Press.

Collinson, D. (1988). 'Engineering humor': Masculinity, joking and conflict in shop-floor relations. *Organization Studies*, 9(2), 181-199.

Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender and Society, 19*(6), 829-859.

Conti, N. (2006). Role call: Preprofessional socialization into police culture. *Policing and Society*, *16*(3), 221-242.

Dahlgren, J. (2007). *Kvinnor i polistjänst. Föreningen Kamraterna, Svenska Polisförbundet och kvinnors inträde i polisyrket 1957-1971*. Doktorsavhandling, Umeå: Umeå universitet.

Davis, B. & Harré, R. (2001). Positioning: The discursive production of selves. I M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (Red.), *Discourse theory and practice: A reader* (s. 261-271). London: Sage.

Day, D. (1998). Being ascribed, and resisting membership of an ethnic group. I C. Antaki & S. Widdicombe (Red.), *Identities in talk* (s. 151-170). London: Sage.

de los Reyes, P. (2000). *Var finns mångfalden? Konstruktionen av mångfald inom svensk forskning och samhällsdebatt*. SALTSA-programmet. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.

de los Reyes, P. (2001). *Mångfald och differentiering: Diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt*. Solna: SALTSA.

de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (2002). *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass, etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.

de los Reyes, P. & Mulinari, D. (2005). *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlikhetens landskap*. Malmö: Liber.

Do 2009:1. *Om Do*. Ödeshög: Danagårds Grafiska.

Dooly, M. (2007). Constructing differences: A qualitative analysis of teachers' perspectives on linguistic and cultural diversity. *Linguistics and Education*, *18*(2), 142-166.

Dowler, K. (2005). Job satisfaction, burnout, and perception of unfair treatment: The relationship between race and police work. *Police Quarterly, 8*(4), 476-489.

Ds 2000:69. *Alla är olika – mångfald i arbetslivet*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

Ds 2005:12. *Makten och mångfalden*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Ducran Valland, T. (2011). *Nordisk politiforskning 2004-2009: En kommentert översikt*. Oslo: Politihøgskolen.

Edley, N. (2001). Analysing masculinity: Interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject positions. I M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (Red.), *Discourse as data: A guide for analysis* (s. 189-228). London: Sage.

Edwards, D. (2000). Extreme case formulations**:** Softeners, investment, and doing nonliteral. *Research on Language & Social Interaction, 33*(4), 347-373.

Edwards, D. (2003). Analyzing racial discourse: The discursive psychology of mind-world relationships. I H. van den Berg, M. Wetherell & H. Houtkoop-Steenstra (Red.), *Analyzing race talk: Multidisciplinary perspectives to the interview* (s. 31-48). Cambridge: Cambridge University Press.

Egge, M. (Red.). (2008). *Mangfold i politiet*. Oslo: Politihøgskolen.

Egge, M., Ganapathy, J. & Runhovde, S. (Red.). (2008). *Hvitt eller bredt? Rekrytering av minoritetsstudenter til Politihøgskolen*. Oslo: Politihøgskolen.

Ehn, B. & Löfgren, O. (2001). *Kulturanalyser* (2 uppl.). Gleerups.

Ekenvall, B. (2006). *Polisers och polisstudenters syn på interna och oegentliga beteenden*. Solna: Polishögskolan.

Ekenvall, B. (2008). *En oförvitlig polis?: Studier i polisetik*. Doktorsavhandling, Stockholm: Stockholms universitet.

Ekman, G. (1999). *Från text till batong. Om poliser, busar och svennar*. Doktorsavhandling, Stockholm: Handelshögskolan.

Emerson, R., Fretz, R. & Shaw, L. (1995). *Writing ethnographic fieldnotes*. London: University of Chicago Press.

Engblom, C. (2004). *Samtal, identiteter och positionering. Ungdomars interaktion i en mångkulturell miljö*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Ericson, R. (2005). The police as reproducers of order. I T. Newburn (Red.), *Policing – Key Readings* (s. 215-246). Collompton: Willan Publishing.

Eriksson, K. & Aronsson, K. (2005). 'We're really lucky': Co-creating 'us' and the 'Other' in school booktalk. *Discourse & Society*, *16*(5), 719-738.

Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Malmö: Liber ekonomi.

Fejes, A. & Haake, U. (2013). Caring and daring discourses at work: Doing gender through occupational choices in elderly care and police work. *Vocations and Learning, 6*(2), 281-295.

Ferguson, D., Rhodes, G. & Lee, K. (2001). 'They all look alike to me': Prejudice and cross-race face recognition. *The British Journal of Psychology, 92*(4), 567-577.

Finstad, L. (1998). En av gutta? Om kjønn i politiet. I A. Kongstad, B. Kyvsgaard & A. Storgaard (Red.), *Kvinder på randen* (ss. 180-198). Aarhus: Universitetsforlaget.

Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag.

Flynn, J. E. (2010). Discussing race and culture in the middle-school classroom: Scaffolding critical multiculturalism. I S. May & C.E. Sleeter (Red.), *Critical multiculturalism: Theory and praxis* (s. 165-176). New York: Routledge.

Frewin, K. & Tuffin, K. (1998). Police status, conformity and internal pressure: A discursive analysis of police culture. *Discourse & Society*, *9*(2), 173-185.

Gabbidon, S. L. & Higgins, G. E. (2008). The role of race/ethnicity and race relations on public opinion related to the treatment of blacks by the police. *Police Quarterly, 12*(1), 102-115.

Gales, T. (2009). 'Diversity' as enacted in US immigration politics and law: A corpus-based approach. *Discourse & Society 20*(2), 223-240.

Garcia, V. (2005). Constructing the 'Other' within police culture: An analysis of a deviant unit within the police organization. *Police Practice and Research, 6*(1), 65-80.

Gerle, E. (2004). *Mångkulturalism – för vem?* Nora: Nya Doxa.

Ghersetti, M. & Levin, A. (2002). *Muslimer och islam i svenska nyhetsmedier. Om rapporteringen av terrorattackerna i USA den 11 september 2001*. Integrationsverkets skriftserie III. Norrköping: Integrationsverket.

Gillborn, D. (2006). Critical race theory and education: Racism and anti-racism in educational theory and praxis. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, *27*(1), 11-32.

Goldberg, D. (Red.). (1994). *Multiculturalism. A critical reader*. Oxford: Blackwell.

Granér, R. (2000). *Stämningen är rå men hjärtlig. Aspekter på humorns gruppsykologiska funktion bland poliser*. Karlstad: Karlstad University Press.

Granér, R. (2004). *Patrullerande polisers yrkeskultur*. Doktorsavhandling, Lund: Lunds universitet.

Granér, R. (2007). Police work between legitimacy and efficiency. Handling the expectations on the role of the police. I C. Aili, L-E. Nilsson, L. Svensson & P. Denicolo (Red.), *In tension between organization and profession. Professionals in Nordic public service* (s. 303-321). Falun: Nordic Academic Press.

Granér, R. & Knutsson, M. (2000). *Etik i polisarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Granér, R. & Larsson, P. (Red.). (2008). *Policing in Scandinavia. Proceedings from the conference on police research in Växjö August 2007*. Växjö: Växjö University Studies in Policing.

Granér, R. & Nilsson, S.I. (2000). *Mer pojkars sätt att kramas?: Om tråkningar och practical jokes i en policiär enhet*. Karlstad: Karlstad University Press.

Grip, L. (2010). *Likhetens rum - olikhetens praktik: Om produktion av integration i fyra svenska kommuner*. Doktorsavhandling, Karlstad: Karlstad University Press.

Gruber, S. (2007). *Skolan gör skillnad: Etnicitet och institutionell praktik*. Doktorsavhandling, Linköping: Linköpings universitet.

Gunnmo, G. (2004). *Mångfaldsarbete inom polisen – en lägesbeskrivning*. Stockholm: Regeringskansliet.

Gustafson, J. (2008). Tokenism in policing: An empirical test of Kanter's hypothesis. *Journal of Criminal Justice*, *36*(1), 1-10.

Haake, U. (2011). *Att göra kön i ledarskap. En studie av ledarskap i vardag och kris inom Polisen*. Umeå: Umeå universitet.

Hak, T. (2003). Interviewer laughter as an unspecified request for clarification. I H. van den Berg, M. Wetherell & H. Houtkoop-Steenstra (Red.), *Analyzing race talk: Multidisciplinary perspectives to the interview* (s. 200-214). Cambridge: Cambridge University Press.

Hall, S. (1996a). Gramsci's relevance for the study of race and ethnicity. I D. Morley & C. Kuan-Hsing (Red.), *Critical dialogues in cultural studies* (s. 411-441). London: Routledge.

Hall, S. (1996b). New ethnicities. I D. Morley & C. Kuan-Hsing (Red.), *Critical dialogues in cultural studies* (s.441-449). London: Routledge.

Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. London: Sage.

Hall, S. (2001). Foucault: Power, knowledge and discourse. I M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (Red.), *Discourse theory and practice: A reader* (s. 72-81). London: Sage.

Hammersley, M. (2006). Ethnography: Problems and prospects. *Ethnography and Education, 1*(1), 3-14.

Hammersley, M. & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice* (3 uppl.). London: Routledge.

Hansen Löfstrand, C. (2013). När säkerhet blir en marknadsvara: Etnisk mångfald som resurs och problem för bevakningsföretag. I A. Peterson & M. Åkerström (Red.), *Den sorterande ordningsmakten: Studier av etnicitet och polisiär kontroll* (s. 225-248). Malmö: Bokbox förlag.

Harris, D. (1999). The stories, the statistics and the law: Why 'driving while black' matters. *University of Minnesota Law Review, 84*(2), 265-326.

Hewitt, J. & Stokes, R. (1975). Disclaimers. *American Sociological Review, 40*(1), 1-11.

Hjort, A. (2012). Hätsk kritik mot huvudduk. *Polistidningen*, 1, 5.

Hoel, L. (2011). *Å gjenopprette orden. En studie av politibetjentens praktiske kunnskap – I et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv*. Doktorsavhandling, Bodø: Universitetet i Nordland.

Holdaway, S. (1988) Blue jokes: Humor in police work. I C. Powell & G. Patton (Red.), *Humor in society, resistance and control* (s. 106-122). Houndmills: Macmillian Press.

Holdaway, S. (1996). *The racialisation of British policing*. Basingstoke: Macmillan.

Holdaway, S. (1997). Constructing and sustaining 'race' within the police workforce. *The British Journal of Sociology, 48*(1), 19-34.

Holdaway, S. & O'Neill, M. (2004). The development of black police associations: Changing articulations of race within the police. *British Journal of Criminology*, *44*(6), 854-865.

Holdaway, S. & O´Neil, M. (2007a). Examining `window dressing´: The views of Black Police Associations on recruitment and training, *Journal of Ethnic & Migration Studies, 33*(3), 483-500.

Holdaway, S. & O'Neil, M. (2007b). Where has all the racism gone? Views of racism in constabularies after Macpherson*, Ethnic and Racial Studies*, *30*(3), 397-415.

Holgersson, S. (2007). *Yrke: Polis*. Stockholm: GML Print on Demand.

Hollway, W. (2001). Gender difference and the production of subjectivity. I M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (Red.), *Discourse theory and practice: A reader* (s. 272-283). London: Sage.

Holmberg, L. (2003). Policing stereotypes. A qualitative study of police work in Denmark. *Mobility and Norm Change, 4*. Glienicke: Wilch verlag.

Holmdahl, G. (2011). *Skolutveckling som diskursiv praktik. Några ideologiska implikationer*. Doktorsavhandling, Karlstad: Karlstad University Press.

Hydén, S. (2008). Kunskapsbehovet i polisarbete i en mångkulturell kontext. I R. Granér & P. Larsson (Red.), *Policing in Scandinavia. Proceedings from the conference on police research in Växjö August 2007* (s. 139-148). Växjö: Växjö University Studies in Policing.

Hydén, S. & Ljungberg, C. (2009). Legitimitetssträvanden i svensk polisutbildning. I J. Aspelin, O. Fransson & K. Jonnergård (Red.), *Kunskapsbehov och nya kompetenser: Professioner i förhandling* (s. 139-163). Stockholm: Santérus Academic Press.

Hydén, S. & Lundberg, A. (2004). *Inre utlänningskontroll i polisarbete – mellan rättsstatsideal och effektivitet i Schengens Sverige*. Doktorsavhandling, Linköping: Linköpings universitet.

Högberg, R. (2009). *Motstånd och konformitet. Om manliga yrkeselevers liv och identitetsskapande i relation till kärnämnena*. Doktorsavhandling, Linköping: Linköpings universitet.

Höglund, L. (2013). *Discursive practices in strategic entrepreneurship: Discourses and repertoires in two firms*. Doktorsavhandling, Örebro: Örebro university/Repro.

Iverson, S.V. (2012). Constructing outsiders: The discursive framing of access in university diversity policies. *The Review of Higher Education*, *35*(2), 149-177.

Jarnérus, M. & Öst, M. (2007). "Det var en gång en norm(al) polis…". I D. Ericson, P. Nilsson & M. Solia-Wadman (Red.), *Tankelyft och bärkraft: Strategisk utveckling inom polisen* (s. 269-292). Växjö: Växjö University Press.

Jefferson, T. (1988). Race, crime and policing: Empirical, theoretical and methodological issues. *International Journal of the Sociology of Law*, *16*(4), 521-539.

Johansson, A. (2009). Skratt, humor och karnevalistisk praktik bland nicaraguanska kvinnor: Om genus, makt och motstånd. I M. Lilja & S. Vinthagen, *Motstånd* (s. 197-218). Malmö: Liber.

Johansson Heinö, A. (2009). *Hur mycket mångfald tål demokratin? Demokratiska dilemman i ett mångkulturellt Sverige*. Doktorsavhandling, Malmö: Gleerups.

Jonsson, A. (2009). *A nice place: The everyday production of pleasure and political correctness at work*. Doktorsavhandling, Karlstad: Karlstad University Press.

Jonsson, R. (2007). *Blatte betyder kompis. Om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. Doktorsavhandling, Stockholm: Stockholms universitet.

Kahlin, L. (2008). *Sociala kategoriseringar i samspel: Hur kön, etnicitet och generation konstrueras i ungdomars samtal*. Doktorsavhandling, Stockholm: Stockholms universitet.

Kangasharju, H. & Nikko, T. (2009). Emotions in organisations: Joint laughter in workplace meetings. *Journal of Business Communication*, *46*(1), 100-119.

Kamali, M. (2005). Ett Europeiskt dilemma. Strukturell/institutionell diskriminering. I SOU 2005:41, *Bortom vi och dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering* (s. 29-69). Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Karp, S. & Stenmark, H. (2008). Att lära till polis – traditioner och förnyelse inom utbildning och yrkesliv. I R. Granér & P. Larsson (Red.), *Policing in Scandinavia. Proceedings from the conference on police research in Växjö August 2007* (s. 279- 292). Växjö: Växjö University Studies in Policing.

Knauth, T. (2009). Incident analysis – a key category of REDCo classroom analysis. I I. ter Avest, D.P. Jozsa, T. Knauth, J. Rosón & G. Skeie (Red.), *Dialogue and conflict on religion. Studies of classroom interaction in European countries* (s. 17-27). Muenster: Waxmann.

Knutsson, M. & Granér, R. (2001). *Perspektiv på polisetik*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lames, Z. (2007). Policing marginal spaces: Controlling gypsies and travelers. *Criminology & Criminal Justice: An International Journal, 7*(4), 367-389.

Lander, I. (2008). "Varför finns det inga fjollor på polisutbildningen"?. I R. Granér & P. Larsson (Red.), *Policing in Scandinavia. Proceedings from the conference on police research in Växjö August 2007* (s. 267-278). Växjö: Växjö University Studies in Policing.

Lander, I. (2013). Obstacles for changes within the (Swedish) Police Force: Professional motivations, homosociality, and ordering practices. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, *14*(1), 43-61.

Larsson, P. & Gundhus, H. (2007). Policing i ett norsk perspektiv. I H. Gundhus, P. Larsson & T-G. Myhrer (Red.), *Polisiaer virksomhet. Hva er det – hvem gjør det?* (s. 11-30). Oslo: Politihøgskolen.

Larsson, P. Strype, J. & Thomassen, G. (2006). Hvem er politistudentene? I G. Thomassen & T. Bjørgo (Red.), *Kunnskapsutvikling i politiet* (s. 37-51). Oslo: Politihøgskolen.

Lasley, J.R., Larson, J., Kelso, C. & Brown, G. C. (2011). Assessing the long-term effects of officer race on police attitudes towards the community: A case for representative bureaucracy theory. *Police Practice & Research*, *12*(6), 474-491.

Lauritz, L. (2009). *Spirande polisidentiteter – en studie av polisstudenters och nya polisers professionella identitet*. Doktorsavhandling, Umeå: Handelshögskolan Umeå universitet.

Lenz Taguchi, H. (2004). *In på bara benet: En introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: HLS.

Levander Thorstensson, M. & Ekenvall, B. (2004). Homogeneity in moral standards in Swedish police culture. I C. B. Clockars, S. Kulnjak Ivkovic & M.R. Haberfeld (Red.), *The contours of police integrity* (s. 251-264). Thousand Oaks: Sage.

Levin, B. & Amster, S-E. (2007). Making hate history: Hate crime and policing in America's most diverse city. *American Behavioral Scientist*, *51*(2), 319-348.

Lifmark, D. (2010). *Emotioner och värdegrundsarbete. Om lärare, fostran och elever i en mångkulturell skola.* Doktorsavhandling, Umeå: Print & Media.

Lilja, M. & Vinthagen, S. (2009). *Motstånd.* Malmö: Liber.

Ljungberg, C. (2005). *Den svenska skolan och det mångkulturella – en paradox?* Doktorsavhandling, Malmö: Malmö högskola.

Lofland, J., Snow, D., Anderson, L. & Lofland, L.H. (2006). *Analyzing social settings. A guide to qualitative observation and analysis* (4 uppl.). Toronto: Thomson Wadsworth.

Loftus, B. (2009). *Police culture in a changing world.* Oxford: Oxford University Press.

Loftus, B. (2010). Police occupational culture: Classic themes, altered times. *Policing & Society, 20*(1), 1-20.

Lorentz, H. (2007). *Talet om det mångkulturella i skolan och samhället – En analys av diskurser om det mångkulturella inom utbildning och politik åren 1973-2006*. Doktorsavhandling, Lund: Lunds universitet.

Lundström, F. (2012) *Spänning och motstånd. En studie av samtal i karaktärsämnet på ett elprogram*. Doktorsavhandling, Örebro: Örebro universitet.

Lunneblad, (2007). *Förskolan och mångfalden. En etnografisk studie på en förskola i ett multietniskt område*. Doktorsavhandling, Göteborg: Göteborg University.

Macpherson, S. W. (1999). *The Stephen Lawrence Inquiry: Report of an Inquiry by Sir William Macpherson of Cluny* [Elektronisk version]. London: The Stationery Office.

Manning, P. (2005). The Police: Mandate, strategies and appearances. I T. Newburn (Red.), *Policing – Key readings* (s. 191-214). Collompton: Willan Publishing.

Martinsson, L. & Reimers, E. (2008). Towards a disharmonious pluralism – Discourse analysis of official discourses about social diversity. I A.M.Y. Lin (Red.), *Problematizing identity. Everyday struggles in language, culture and education* (s. 51-65). London & New York: Lawrence Erlbaum.

Mattsson, K. (2005). Diskrimineringens andra ansikte - normerande svenskhet och "det vita västerländska I SOU 2005:41, *Bortom vi och dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering* (s. 139-157). Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Mattsson, K. (2010). Genus och vithet i den intersektionella vändningen. *Tidsskrift för genusvetenskap*, 1-2, 7-22.

May, S. (2009). Critical multiculturalism and education. I J.A. Banks (Red.), *The Routledge international companion to multicultural education* (s. 33-48). London: Routlegde.

May, S. & Sleeter, C. E. (Red.). (2010). *Critical multiculturalism: Theory and praxis*. New York: Routlegde.

McLaren, P. (1994). White terror and oppositional agency: Towards a critical multiculturalism. I D. Goldberg (Red.), *Multiculturalism. A critical reader* (s. 45-74). Oxford: Blackwell.

Merino, M-E. & Tileaga, C. (2011). The construction of ethnic minority identity: A discursive psychological approach to ethnic self-definition in action. *Discourse & Society*, *22*(1), 86-101.

Morant, N. & Edwards, E. (2011). Police responses to diversity: A social representational study of rural British policing in a changing representational context. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 21*(4), 281-296.

Mulcahy, A. (2012). 'Alright in their own place': Policing and the spatial regulation of Irish travelers. *Criminology & Criminal Justice: An International Journal, 12*(3), 307-327.

Newburn, T. (Red.). (2005). *Policing – Key readings*. Collompton: Willan Publishing.

Newburn, T. & Reiner, R. (2007). Policing and the police. I M. Maguire, R. Morgan & R. Reiner (Red.), *Oxford handbook of criminology* (4 uppl.) (s. 910-952). Oxford University Press, Oxford.

Norberg, K. (2011). Legislation vs. morality – a police officer's ethical dilemma. *Police Practice and Research*, *14*(1), 35-44.

Norris, C., Fielding, N., Kemp, C. & Fielding, J. (1992). Black and blue: An analysis of the influence of race on being stopped by the police. *The British Journal of Sociology, 43*(2), 207-224.

Oldin, P. & Strandh, P-A. (2007). Effektivitet och polisen. I D. Ericson, P. Nilsson & M. Solia-Wadman (Red.), *Tankelyft och bärkraft*: *Strategisk utveckling inom polisen* (s. 187-214). Växjö: Växjö University Press.

Osman, A. (1999). T*he "strangers" among us: The social construction of identity in adult education*. Doktorsavhandling, Linköping: Linköpings Universitet.

Peterson, A. (2013). Styrning av migration och den polisiära kontrollen av integrering. I A. Peterson & M. Åkerström (Red.), *Den sorterande ordningsmakten: Studier av etnicitet och polisiär kontroll* (s. 9-35). Malmö: Bokbox förlag.

Peterson, A. & Uhnoo, S. (2012). Trials of loyalty: Ethnic minority police officers as 'outsiders' within a greedy institution. *European Journal of Criminology, 9*(4), 354–369.

Peterson, A. & Åkerström, M. (Red.). (2013). *Den sorterande ordningsmakten: Studier av etnicitet och polisiär kontroll*. Malmö: Bokbox förlag.

Petersson, O. (2008). *Den polisiära lämplighetslogiken: En text angående de normer som genomsyrar polisiärt vardagsarbete*. I K. Jonnergård, E. Funck & M. Wolmesjö (Red.), *När den professionella autonomin blir ett problem* (s. 119-140). Växjö: Växjö University Press.

Petersson, O. (2011). Polisutbildningen. I G. Olofsson & O. Petersson (Red.), *Med sikte på profession: Akademiska yrkesutbildningar vid ett nytt universitet* (s. 67-111). Lund: Ariadne.

Pettersson, T. (2005). Diskrimineras personer med utländsk bakgrund av rättsväsendet? I C. Diesen, C., Lernestedt, T. Lindholm, & T. Pettersson (Red.), *Likhet inför lagen*. Del II. (s. 133-179). Stockholm: Natur & Kultur.

Pettersson, T. (2013). Att hantera anklagelser om rasism i polisarbete. I A. Peterson & M. Åkerström (Red.), *Den sorterande ordningsmakten: Studier av etnicitet och polisiär kontroll* (s. 125-148). Malmö: Bokbox förlag.

Philips, C. & Bowling, B. (2007). Ethnicities, racism, crime, and criminal justice. I M. Maguire, R. Morgan & R. Reiner (Red.), *Oxford handbook of criminology* (4 uppl.) (s. 421-460). Oxford University Press, Oxford.

Pogrebin, M. & Poole, E. (1988). Humour in the briefing room – A study of the strategic uses of humour among police. *Journal of Contemporary Ethnography*, *7*(2), 183-210.

Polisen (u.å.a). *Antal anställda inom Polisen 1998-2010* [pdf] Hämtad 2010-03-29 från http://polisen.se/Aktuellt/Rapporter-och-publikationer/Statistik/Personalstatistik-Polisen

Polisen (u.å.b). *Statistik 2006-2010* [webbsida]. Hämtad 2013-12-16 från http://polisen.se/Bli-polis1/Om-Polisprogrammet/Statistik-tidigare-ar/Statistik/

Polisen (u.å.c). *Statistik över sökande/antagna till polisutbildningen 2010-2012* [webbsida]. Hämtad 2013-12-16 från http://polisen.se/Bli-polis/Om-Polisprogrammet/Statistik-tidigare-ar/Statistik/

Polisen (u.å.d). *Statistik över sökande/antagna till polisutbildningen 2006-2013* [webbsida]. Hämtad 2014-06-18 från http://polisen.se/Vasterbotten/Bli-polis/Utbildningen/Statistik/

Polisförbundet (2007). *Mångfaldsår* [webbsida]. Hämtad 2011-08-24 från http://www.polisforbundet.se/Portal/Default.aspx?areaid=10982&rnd1=1314180103796

Polishögskolan (2009). *Studiehandbok för polisprogrammet.* Solna: Polishögskolan.

Polishögskolan (2010a). *Polishögskolans verksamhetsplan 2010.* Solna: Polishögskolan.

Polishögskolan (2010b). *Kursplan Delkurs 4:2 Brottsutredande uppdraget IV*, 2010. Solna: Polishögskolan.

Polishögskolan (2010c). *Studiehandbok för polisprogrammet.* Solna: Polishögskolan.

Polishögskolan (2011). *Polishögskolan årsrapport 2010*. Solna: Polishögskolan.

Polishögskolan (2012). *Polisforskning vid universitet och högskolor i Sverige: En översikt*. Solna: Polishögskolan.

Potter, J. (2004). Discourse analysis as a way of analysing naturally occurring talk. I D. Silverman (Red.), *Qualitative research. Theory, method and practice* (2 uppl.) (s. 200-221). London: Sage.

Potter, J. & Wetherell, M. (2001). Unfolding discourse analysis. I M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (Red.), *Discourse theory and practice: A reader* (s. 198-209). London: Sage.

Reiner, R. (2000). *Politics of the Police* (3 uppl.). Oxford: Oxford University Press.

Reiner, R. (2005). Policing a postmodern society. I T. Newburn (Red.), *Policing – Key readings* (s. 675-697). Collompton: Willan Publishing.

Rennstam, J. (2013). Branding in the sacrificial mode – A study of the consumptive side of brand value production. *Scandinavian Journal of Management, 29*(2), 123-134.

Revell, L. & Walters, R. (2010). *Christian student RE teachers, objectivity and professionalism*. Canterbury: CLIENT.

Reyes, A. (2011). Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions. *Discourse & Society 22*(6), 781-807.

Rikspolisstyrelsen (2006). *Polisens övergripande handlingsplan för etnisk mångfald och för att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Rikspolisstyrelsen (2008). *Mångfald och likabehandling. Polisens nationella policy och plan*. Dnr HR-747/3190/07. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Rikspolisstyrelsen (2009). *Så här tog vi fram polisens värdegrund*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Rikspolisstyrelsen (2010). *Mångfald. Polisens nationella policy och plan för mångfald och likabehandling 2010-2012*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Rikspolisstyrelsen (2012). *Polisens årsredovisning 2011*. Tryckort saknas: Rikspolisstyrelsen.

Rojek, J. & Decker, S.H. (2009). Examining racial disparity in the Police discipline process. *Police Quarterly, 12*(4), 388-407.

Rowe, M. (2002). Policing diversity: Themes and concerns from the recent British experience. *Police Quarterly, 5*(4), 424-446.

RPSFS 2013:8. *Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om Polisens uniformer*. FAP 798-1. Rikspolisstyrelsen.

Runfors, A. (2003). *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar: En studie av hur invandrarskap formas i skolan*. Doktorsavhandling, Stockholm: Prisma.

Ryan, B. J. (2007). Quasi-pluralism in a quasi-peace: South Serbia's multi-ethnic Police. *International Peacekeeping, 14*(2), 282-297.

Said, E. (2000). *Orientalism*. Ordfront. (Tidigare utgiven 1978)

Samrell, K. (2011). *Utvärdering SPIRA Stockholm* [Elektronisk version]. http://www.polisen.se/sv/Aktuellt/Rapporter-och-publikationer/Rapporter/Publicerat/Stockholms-lan/Slutrapport-Spira-Stockholm/

Sarnecki, J. (2006). Strukturell diskriminering i rättsväsendet på grund av etnisk och religiös tillhörighet. I SOU 2006:30, *Är rättvisan rättvis?* (s. 9-37). Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Scarman OBE, R.H.L. (1981). *The Brixton disorders, 10-12 April 1981*. London: HMSO.

SCB, 2012:19. *Var femte invandrare är svensk medborgare* [webbsida]. Hämtad 2014-04-11 från http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Var-femte-invandrare-ar-svensk-medborgare/

Schmauch, U. (2006). *Den osynliga vardagsrasismens realitet*. Doktorsavhandling, Umeå: Umeå universitet.

Schnurr, S. (2009). Constructing leader identities through teasing at work. *Journal of Pragmatics, 41*(6), 1125-1138.

Schoultz, E. (2011a). Donna från Ronna pionjär med slöja. *Polistidningen*, 8, 10-11.

Schoultz, E. (2011b). *DO får inte granska Polishögskolans antagning* [Elektronisk version]. Polistidningen.

Sefton, M. (2010). Police students' talk about the relevance of religion in policing - Teaching and learning about diversity at the Swedish National Police Academy. I K. Sporre & G. Svedberg (Red.), *Working Papers in Teacher Education, 7/2010 (*s. 63-70). Umeå School of Education.

Sefton, M. (2011). "Core values timeout": A counter-hegemonic discursive device in police jargon. I L.E. Lauritz & M. Ghazinour (Red.), *Nordisk polisforskning - Konferensskrift från den tredje nordiska polisforskningskonferensen, Umeå 2010* (s. 28-50). Umeå: Umeå universitet.

Sefton, M. (2012). 'Sunt förnuft' som normaliserande konstruktionsredskap i polisstudenters tal om Polisens värdegrund. I S. Lied & C. Osbeck (Red.), *Religionsdidaktisk arbeid pågår. Religionsdiaktikk i Hamar och Karlstad* (s. 193-219). Vallset: Oplandske Bokforlag.

Sen, A. (2006). *Identitet och våld. Illusionen om ödet.* Uddevalla: Daidalos.

SFS 1962:700. *Brottsbalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1984:387. *Polislag*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1987:610. *Lag om ändring i brottsbalken.* Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1998:204. *Personuppgiftslag*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1999:130. *Lag om åtgärder mot diskriminering i arbetslivet på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

SFS 1999:740. *Polisutbildningsförordning*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2003:460. *Lag om etikprövning som avser människor*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2008:192. *Lag om ändring i lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor.* Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2008:567. *Diskrimineringslagen*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet.

SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SFS 2010:1408. *Lag om ändring i regeringsformen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Skolnick, J. (2005). A sketch of the policeman's working personality. I T. Newburn (Red.), *Policing – Key readings* (s. 264-279). Collompton: Willan Publishing.

Sollund, R. (2006). Racialisation in police stop and search practice – the Norwegian case. *Critical Criminology*, *14*(3), 265-292.

Sollund, R. (2007a). Canteen banter or racism: Is there a relationship between Oslo Police´s use of derogatory terms and their attitudes and conduct towards ethnic minorities? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, *8*(1), 77-96.

Sollund, R. (2007b). Politikultur og ukultur? I T.H. Eriksen & Ø. Fuglerud (Red.), *Grenser for kultur?: Perspektiver fra norsk minoritetsforskning* (s. 278-305). Oslo: Pax.

Sollund, R. (2008a). Politiets blikk: Et optisk bedrag? I M. Egge (Red.), *Mangfold i politiet* (ss. 54-72). Oslo: Politihøgskolen.

Sollund, R. (2008b). The police – ethnic minority relationship: An ever-recurring problem? I R. Granér & P. Larsson (Red.), *Policing in Scandinavia. Proceedings from the conference on police research in Växjö August 2007* (s. 123-138). Växjö: Växjö University Studies in Policing.

Solomos, J. (1999). Social research and the Stephen Lawrence inquiry [Elektronisk version]. *Sociological Research Online*, *4*(1).

SOU 2005:41. *Bortom vi och dom - Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering.* Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

SOU 2006:30. *Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet.* Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

SOU 2007:39. *Framtidens polis.* Stockholm: Justitiedepartementet.

SOU 2007:50. *Mångfald är framtiden*. Stockholm: Kulturdepartementet.

SOU 2008:39. *Framtidens polisutbildning.* Stockholm: Justitiedepartementet.

Souhami, A. (2014). Institutional racism and police reform: An empirical critique. *Policing & Society, 24*(1), 1-21.

Speer, S. A. & Potter, J. (2000). The management of heterosexist talk: Conversational resources and prejudiced claims. *Discorse & Society, 11*(4), 543-572.

Stenmark, H. (2005). *Polisens organisationskultur. En explorativ studie*. Doktorsavhandling, Umeå: Umeå universitet.

Stokoe, E. & Smithson, J. (2001). Making gender relevant: Conversation analysis and gender categories in interaction. *Discourse & Society*, *12*(2), 217-244.

Stroshine, M. S. & Brandl, S. G. (2011). Race, gender, and tokenism in policing: An empirical elaboration. *Police Quarterly*, *14*(4), 344-365.

Strömberg, S. & Karlsson, J. Ch. (2009). Rituals of fun and mischief: The case of the Swedish meatpackers. *Employee Relations*, *31*(6), 632-657.

Svenska skrivregler (2000). Stockholm: Liber.

Sörensen, M. (2007). Den enfaldiga mångfalden? I D. Ericson, P. Nilsson & M. Solia-Wadman (Red.), *Tankelyft och bärkraft*: *Strategisk utveckling inom polisen* (s. 161-185). Växjö: Växjö University Press.

Taylor, C. (2004). *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik* (2 uppl.). Uddevalla: Diadalos.

Taylor, S. (2001). Locating and conducting discourse analytic research. I M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (Red.), *Discourse as data: A guide for analysis* (s. 5-48). London: Sage.

Thomassen, G. & Larsson, P., Strype, J. (2008). Politics in the police: What are the implications of political diversity? I R. Granér & P. Larsson (Red.), *Policing in Scandinavia. Proceedings from the conference on police research in Växjö August 2007* (s. 293-308). Växjö: Växjö University Studies in Policing.

Trethewey, A. (1999). Isn't it ironic: Using irony to explore the contradictions of organizational life. *Western Journal of Communication, 63*(2), 140-167.

Tileaga, C. (2005). Accounting for extreme prejudice and legitimating blame in talk about Romanies. *Discourse & Society 16*(5), 603-624.

Uhnoo, S. (2013). "Inom den egna plåtbubblan" – polisen och etniska minoriteter. I A. Peterson & M. Åkerström (Red.), *Den sorterande ordningsmakten: Studier av etnicitet och polisiär kontroll* (s. 69-95). Malmö: Bokbox förlag.

Uhnoo, S. & Peterson, A. (2011). *Utvärdering om diskriminering, trakasserier och särbehandling av anställda med utländsk bakgrund inom polismyndigheten i Västra Götaland*. Göteborg: Polismyndigheten Västra Götaland.

van den Berg, H. (2003). Contradictions in interview discourse. I H. van den Berg, M. Wetherell & H. Houtkoop-Steenstra (Red.), *Analyzing race talk: Multidisciplinary perspectives to the interview* (s. 119-137). Cambridge: Cambridge University Press.

van Dijk, T. A. (1992). Discourse and the denial of racism. *Discourse & Society, 3*(1), 87-118.

van Maanen, J. (1988). *Tales of the field: On writing ethnography*. Chicago: University of Chicago Press.

van Maanen, J. (2005). The asshole. I T. Newburn (Red.), *Policing – Key readings* (s. 280-296). Collompton: Willan Publishing.

Vavrus, M. (2010). Critical multiculturalism and higher education: Resistance and possibilities within teacher education. I S. May & C.E. Sleeter (Red.), *Critical multiculturalism: Theory and praxis* (s. 19-32). New York: Routledge.

Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed* [Elektronisk version]. Stockholm: Vetenskapsrådet.

von Brömssen, K. (2003). *Tolkningar, förhandlingar och tystnader: elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*. Doktorsavhandling, Göteborg: Göteborgs universitet.

von Brömssen, K. (2012). Mångkulturalismen är död eller mångkulturalismen lever? En läsning av positioner och debatt i Europa och Sverige. I S. Lied & C. Osbeck (Red.), *Religionsdidaktisk arbeid pågår. Religionsdiaktikk i Hamar och Karlstad* (s. 221-250). Vallset: Oplandske Bokforlag.

Voyer, A. (2011). Disciplined to diversity: Learning the language of multiculturalism. *Ethnic and Racial Studies, 34*(11), 1874-1893.

Waddington, P. A. J. (1999a). Police (canteen) sub-culture: An appreciation. *British Journal of Criminology*, *39*(2), 286-308.

Waddington. P. A. J. (1999b). Discretion, 'respectability' and institutional police racism [Elektronisk version]. *Sociological Research Online*, *4*(1).

Waddington, P. A. J., Stenson, K. & Don, D. (2004). In proportion: Race, and police stop and search. *British Journal of Criminology*, *44*(6), 889-914.

Wasserman, D. (1996). Racial generalizations and police discretion. I J. Kleinig (Red.), *Handled with discretion: Ethical issues in police decision* (ss. 115-131). Lanham: Rowman & Littlefield.

Westin, C. & Nilsson, A. (2009). *Attityd- och bemötandeproblem inom polisen. Rapport till Rikspolisstyrelsen*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Wetherell, M. (1998). Positioning and interpretative repertoires: Conversation analysis and post-structuralism in dialogue. *Discourse & Society*, *9*(3), 387-412.

Wetherell, M. (2001a). Themes in discourse research: The case of Diana. I M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (Red.), *Discourse theory and practice: A reader* (s. 14-28). London: Sage.

Wetherell, M. (2001b). Debates in discourse research. I M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (Red.), *Discourse theory and practice: A reader* (s. 380-399). London: Sage.

Wetherell, M. (2001c). Locating and conducting discourse analytic research. I M. Wetherell, S. Taylor & S. Yates (Red.), *Discourse as data: A guide for analysis* (s. 5-45). London: Sage.

Wetherell, M. (2003). Racism and the analysis of cultural resourses in interviews. I H. van den Berg, M. Wetherell & H. Houtkoop-Steenstra (Red.), *Analyzing race talk: Multidisciplinary perspectives to the interview* (s. 11-30). Cambridge: Cambridge University Press.

Wetherell, M. & Potter, J. (1988). Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires. I C. Antaki (Red.), *Analysing Everyday Explanation. A Casebook of Methods* (s. 168-183). London: Sage.

Wetherell, M. & Potter, J. (1992). *Mapping the language of racism: Discourse and legitimation of exploitation*. New York: Columbia University Press.

Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S. (Red.). (2001a). *Discourse as data: A guide for analysis*. London: Sage.

Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S. (Red.). (2001b). *Discourse theory and practice: A reader*. London: Sage.

White, M. D. & Escobar, G. (2008). Making good cops in the twenty-first century: Emerging issues for the effective recruitment, selection and training of police in the United States and abroad. *International Review of Law, Computers & Technology, 22*(1/2), 119-134.

Wibeck, V. (2010), *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Wibeck, V., Abrandt Dahlgren, M. & Öberg, G. (2007). Learning in focus groups: An analytical dimension for enhancing focus group research. *Qualitative Research, 7*(2), 249-267

Wikström, H. (2007). *(O)möjliga positioner. Familjer från Iran & postkoloniala reflektioner*. Doktorsavhandling, Göteborg: Göteborgs universitet.

Willis, P. (1977). *Learning to labor: How working class kids get working class jobs*. New York: Columbia University Press.

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Wising, M. (2006). *Poliser får bära turban* [webbsida]. Hämtad 2009-05-06 från http://www.svenskpolis.se/Artikelarkiv/Artiklar-20061/mars20062/polisfarbaraturban/

Åberg, M. (2008). *Lärardrömmar: Om makt, mångfald och konstruktioner av lärarsubjekt*. Doktorsavhandling, Göteborg: Mara.

Åberg, M., Jansson, U. & Nahnfeldt, C. (2010). Access as process: On the recession within the engineering industry and its effects on gender research and gender equality work. I L. Husu, J. Hearn, A-M Lämsä & S. Vanhala (Red.), *Leadership through the gender lens: Women and men in organisations* (s. 276-288). Helsingfors: Hanken School of Economics.

Åkerström, M. (2013). Känsliggörandet av etnicitet i forskning. I A. Peterson & M. Åkerström (Red.), *Den sorterande ordningsmakten: Studier av etnicitet och polisiär kontroll* (s. 37-65). Malmö: Bokbox förlag.

Åse, C. (2000). *Makten att se. Om kropp och kvinnlighet i lagens namn*. Doktorsavhandling, Malmö: Liber.

Österlind, M. & Haake, U. (2010a). *'Doing' and 'undoing gender' gender and sexuality within the Swedish Police*. Paper presenterat vid *The Third Nordic Police Research Conference*, 17-19 november, 2010. Umeå.

Österlind, M. & Haake, U. (2010b). The leadership discourse amongst female police leaders in Sweden [Elektronisk version]. *Advancing Women in Leadership Journal, 30*(16).

Östlund, E. (2013). Polisens sökarljus. Etnicitet som urskiljningsfaktor i det operativa polisarbetet och hur den legitimeras. I A. Peterson & M. Åkerström (Red.), *Den sorterande ordningsmakten: Studier av etnicitet och polisiär kontroll* (s. 97-123). Malmö: Bokbox förlag.

Bilaga 1. Statistik över sökande/antagna till polisutbildningen mellan åren 2006-2014[155]

År	Antal sökande	Antal antagna	Andel antagna kvinnor	Andel antagna med utländsk bakgrund*
2014 April.	8309	Antagning pågår till 337 platser		
2013 Aug.	7278	328	39%	Uppgift saknas
2013 Jan.	7703	333	38%	Uppgift saknas
2012 Aug.	6511	409	32%	9%
2012 Jan.	6788	402	38%	10%
2011 Aug.	7050	303	38%	11%
2011 Jan.	9015	368	38%	12%
2010 Aug.	Ingen antagnings-omgång			
2010 Jan.	7160	140	50%	27%
2009 Aug.	6909	302	50%	17%
2009 Jan.	7219	351	50%	20%
2008 Aug.	7336	877	32%	17%
2008 Jan.	7632	830	42%	16%
2007 Aug.	6367	830	27%	16%
2007 Jan.	5982	480	39%	21%
2006 Aug.	6252	528	41%	14%
2006 Jan.	6290	528	40%	17%

*Personer som är utrikes födda, eller har två utrikes födda föräldrar (Statistiska centralbyråns definition).

[155] Tabellen är en sammanställning från tre skilda tabeller: Polisen, u.å.b, u.å.c, u.å.d. De två första tabellerna har ersatts med den tredje tabellen (Polisen,u.å.d.), som saknar uppgifter om utländsk bakgrund.

Bilaga 2. Transkriptionskonventioner

SYMBOLER:	INNEBÖRD:
. (punkt) , (komma)	används inuti yttrande för att underlätta läsningen. Jag har däremot valt att inte sätta punkt efter uttalanden då det bidrar till tolkning att yttrandet är färdigt
! (utropstecken)	utrops- eller tillropston, ofta genom hög röstvolym eller högt tonläge
? (frågetecken)	frågeintonation
-	avbrott inuti ord
=	yttrande som sker utan någon paus, där annan talare tar vid
..	kort paus i yttrandet
…	markerar litet längre paus mellan flera yttranden från samma person
( )	tom parentes markerar ord som inte kan tydas
(ord)	ordet är svårt att tyda men utgör en möjlig tolkning av vad som sägs
VERSALER	yttrande med höjt röstläge
Understrykning	betoning av ett ord
ord	ord som uttalas med skratt i rösten
”ord”	ord som sägs med annan röst eller markerar konversation i förfluten tid
[ord eller händelse]	markerar överlappning av yttranden, kommentarer eller förtydliganden. Kan också markera icke-verbala aspekter, t.ex. händelse eller kroppsspråk för att förtydliga interaktion i samtalet.
/…/	raderade meningar i presentationen, ej relevanta för det presenterade sammanhanget
(FG 1, T 4)	Fokusgrupp nummer 1, termin 4.

Bilaga 3. Intervjuguide

Frågeområden fokusgruppintervjuer, utbildning, vt 2010

Utbildning allmänt:

- Hur förhåller ni er till det ni har gått igenom i den här delkursen i relation till er framtida yrkesutbildning?
- Finns det något ni saknar i er utbildning? Varför?

Mångkulturalitet:

- Vad innebär det att samhället är mångkulturellt?
- Huvudbonad/duk i tjänst (vad anser ni om det?)
- Läs att det står i utbildningsplanen att studenten ska förvärva de insikter som krävs för att utöva yrket i ett mångkulturellt samhälle. Vad innebär det?
- Det står i utbildningen att den ska främja förståelsen för andra länder och kulturer och för internationella förhållanden. Vad innebär det?
- Varför ska polisen spegla samhället?
- Ska polisen vara neutral? / Vad innebär det att vara neutral (infogades som ämne efter första FG)

Polisens värdegrund:

- om och hur de känner till den, vad den innebär för dem, vad är värdegrund för dem?
- finns det tillfällen den inte ska användas, känner ni till värdegrundstimeout?

Skolan:

- Finns det något som är tabu att prata om på skolan?
- Om studenterna på skolan, homogenitet - olikhet (infogades som ämne efter andra FG)

Metod – sista fråga:

- Har min närvaro påverkat er i er utbildning?

Uppföljande fokusgruppintervjuer, aspiranttjänstgöring, ht 2010

- Hur upplever ni aspiranten i förhållande till er utbildning?
- Har du under din tid som aspirant stött på något som har med religion att göra?
- Har du varit i en situation där du märkt av dina egna eller andras fördomar mot någon grupp?
- Vad innebär mångkulturell kompetens/mångkulturellt samhälle?
- Ska polisen arbeta aktivt mot främlingsfientlighet?
- Kan vem som helst bli/vara polis?

Frågeområden:

- Skämt och jargong inom polisen (hur upplevs det? varför? finns det nåt man inte skämtar om?)
- Neutralitet
- Polisens värdegrund (Vilka värden är viktiga för er som poliser?)

Bilaga 4. Missiv studenter

Till: Studenter vid PHS Karlstad 240310

Studie om mångfaldslärande

Under 2010 kommer Karlstads universitet att genomföra en forskningsstudie om mångfaldslärande på Polishögskolan. Jag som genomför studien heter Malin Sefton och är doktorand i religionsvetenskap vid Karlstads universitet. Studien kommer att fokusera på lärprocesser och föreställningar om mångfald samt religion i utbildningen. Intresset är att studera olika kollektiva föreställningar och mönster i dessa, inte att studera enskilda individers åsikter och attityder. Syftet är inte att utvärdera, utan att beskriva olika perspektiv med ambitionen att öka kunskap om detta angelägna område i utbildning och för samhället i stort.

Brevet är adresserat till dig som kommer att läsa kursen ”*Brottsutredande uppdraget IV: Rasism, diskriminering och hatbrott*” under våren 2010. I anslutning till delar av denna kurs kommer jag att genomföra klassrumsobservationer, intervjuer och samtal (individ och/eller i grupp) samt ljudinspelning.

I enlighet med Lagen om offentlighet och sekretess vid forskning (2009:400 §24) samt forskningsetiska principer kommer materialet att förvaras säkert och dina uppgifter och utsagor kommer inte att användas av någon obehörig. Vare sig namn på klass, studenter eller lärare kommer att framgå i undersökningen. Det är helt frivilligt att delta och du kan avbryta din medverkan när som helst. Om du inte vill delta vid olika specifika tillfällen eller alls i studien respekteras detta och du kommer i så fall inte att finnas med i det material som jag använder i min forskning. Studien är godkänd vid forskningsetiska kommittén i Uppsala.

Sammanlagt är fyra klasser tillfrågade, av vilka jag kommer att välja ut två.

Du är välkommen att kontakta mig om du har några frågor.

Kryssa i lämpligt alternativ:
☐ Jag *vill delta* i studien och samtycker till att finnas med i observationsanteckningar, ljudinspelningar samt intervjuer/samtal.
☐ Jag *vill inte alls* medverka i studien.

Namn:_____Klass:_____

Underskrift: _____

Med vänlig hälsning,

Malin Sefton
Doktorand religionsvetenskap
Karlstads universitet
651 88 Karlstad
Tel: 054-700 17 22 eller 0736-774388
Malin.sefton@kau.se

Christina Osbeck
Lektor religionsvetenskap
Christina.Osbeck@kau.se

Ordningsmakter inom ordningsmakten

Ordningsmakter inom ordningsmakten visar hur mångfald, med fokus på kultur, religion och etnicitet, ges skilda betydelser i blivande polisers samtal och att det pågår en kamp om hur samhällets mångfald ska förstås i relation till polisens sammansättning och arbete.

Kampen mellan diskurser är vare sig en ny kamp eller exklusiv för polisen. Däremot kan striden om hur mångfald ska förstås ses som en modern företeelse, som ställs på sin spets inom polisen, vars uppdrag är att skydda demokratiska värden och lagar om människors rättigheter. I denna avhandling beskrivs hur kampen tar sig uttryck inom polisutbildningen.

Hur kan vi förstå det paradoxala i att polisen har som uppgift att arbeta mot fördomar, samtidigt som vissa arbetsuppgifter beskrivs utgå från polisens fördomar? Hur kommer det sig att behov av ökad kunskap om och rekrytering från olika grupper till polisen samtidigt medför en exkludering av dessa grupper? Varför förekommer en nedvärderande humoristisk jargong i ett yrke som har i uppdrag att främja rättvisa och motverka diskriminering? Detta är några av de frågor och dilemman som mångfald aktualiserar i en polisiär kontext.

Avhandlingen synliggör hur mångfaldsdiskurser återskapar social över- och underordning och att kampen mellan diskurser är en kamp om olika 'vi'.

urn:nbn:se:kau:diva-32866

ISBN 978-91-7063-575-5

ISSN 1403-8099

DOKTORSAVHANDLING | Karlstad University Studies | 2014:40